

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KIRSAL MİRAS DEĞERLERİ BAĞLAMINDA
KORUMA STRATEJİLERİNİN
GELİŞTİRİLMESİ: KİLİSTRA ÖRNEĞİ

Evindar BAYSAL

YÜKSEK LİSANS

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şubat-2024
KONYA

Her Hakkı Saklıdır
TEZ KABUL VE ONAYI

Evindar BAYSAL tarafından hazırlanan “KIRSAL MİRAS DEĞERLERİ BAĞLAMINDA KORUMA STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ: KİLİSTRA ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması 16/02/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama/ Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Fadim YAVUZ

.....

Danışman

Doç. Dr. Elif GÜNDÜZ

.....

Üye

Doç. Dr. Neslihan SERDAROĞLU SAĞ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Mevlüt UYAN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Evindar BAYSAL

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

KIRSAL MİRAS DEĞERLERİ BAĞLAMINDA KORUMA STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ: KİLİSTRA ÖRNEĞİ

Evindar BAYSAL

**Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Elif GÜNDÜZ

2024, 172 Sayfa

Jüri

**Doç. Dr. Elif GÜNDÜZ
Doç. Dr. Fadim YAVUZ
Doç. Dr. Neslihan SERDAROĞLU SAĞ**

Kırsal miras, kırsal alanlardaki geleneksel yaşamın ve yerel ekonominin ön planda olduğu, doğal ve yapılı çevrenin kültürel bir bağla daima etkileşimde bulunduğu, kendine özgü sosyokültürel özellikler sergileyen ve korunması ve yaşatılması önem arz eden bir miras türüdür. Bu nedenle kırsal mirasın bileşenleri incelenmiş, kırsal mirası koruma sorunları belirlenmiştir.

Kilistra yerleşimi; taşıdığı arkeolojik ve tarihi koruma alanlarının yanında geleneksel kırsal dokunun hâkim olduğu, sosyokültürel ve ekonomik özellikleri ile kırsal miras değerlerinin yansıtıldığı, günümüze kadar korunarak gelebilmiş kırsal bir yerleşim olması dolayısıyla çalışma konusu olarak seçilmeye değer bulunmuştur. Yerleşimin, sahip olduğu kırsal miras değerleri, doğal ve kültürel miras bileşenleri kapsamında araştırılmıştır. Saha çalışmalarında yapılan analizler ve yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular incelenmiş ve korunması gerekli doğal ve kültürel kırsal miras değerleri belirlenmiştir. Kilistra kırsal miras değerlerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve geleneksel dokusunun korunması gerektiği, yerleşimin koruma sorunlarında çeşitli demografik, ekonomik ve yönetsel faktörlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Yaşam kalitesini arttırmaya ve hem sosyal hem de fiziksel kalitesini korumaya yönelik stratejiler geliştirilmesi gerektiği ortaya konmuştur. Çalışmada, yerleşimin sahip olduğu potansiyeller ve sorunlar ayrı ayrı değerlendirilmiş, koruma-kullanma dengesi gözetilerek kırsal mirası korumaya yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel doku, Kırsal miras, Kırsal peyzaj, Kilistra, Koruma sorunları.

ABSTRACT

MS THESIS

DEVELOPMENT OF CONSERVATION STRATEGIES IN THE CONTEXT OF RURAL HERITAGE VALUES: THE CASE OF KİLİSTRA

Evindar BAYSAL

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Urban and Regional Planning**

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Elif GÜNDÜZ

2024, 172 Pages

Jury

**Assoc. Prof. Dr. Elif GÜNDÜZ
Assoc. Prof. Dr. Fadim YAVUZ
Assoc. Prof. Dr. Neslihan SERDAROĞLU SAĞ**

Rural heritage is a type of heritage in which traditional life and local economy in rural areas are at the forefront, where the natural and built environment always interact with a cultural bond, which exhibits unique sociocultural characteristics, and which is important to protect and sustain. For this reason, the components of rural heritage were examined and the problems of protecting rural heritage were determined.

Kilistra settlement; It was found worthy of being chosen as the subject of the study because it is a rural settlement that has survived to the present day, where the traditional rural texture dominates, where the socio-cultural and economic characteristics and rural heritage values are reflected, in addition to the archaeological and historical conservation areas it carries. The rural heritage values of the settlement were investigated within the scope of natural and cultural heritage components. The findings obtained as a result of the analyzes carried out in the field studies and face-to-face interviews were examined and the natural and cultural rural heritage values that needed to be protected were determined. It has been revealed that Kilistra rural heritage values should be addressed with a holistic approach and their traditional texture should be protected, and that various demographic, economic and administrative factors are effective in the conservation problems of the settlement. It has been revealed that strategies should be developed to increase the quality of life and protect both social and physical quality. In the study, the potentials and problems of the settlement were evaluated separately, and suggestions were made to protect the rural heritage by considering the conservation-use balance.

Keywords: Traditional texture, Rural heritage, Rural landscape, Kilistra, Conservation problems.

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca beni destekleyen ve yönlendiren değerli Danışman Hocam; Doç. Dr. Elif GÜNDÜZ'e;

Hayatımın her döneminde, her türlü zorlukta yanımda olduğunu hissettiren annem Ayten YATAN'a;

Varlığıyla bana motivasyon kaynağı olan, benden yardım ve desteklerini esirgemeyen hayat arkadaşım Selim Sefa BAYSAL'a;
Teşekkürler.

Evindar BAYSAL
KONYA-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı	3
2. KIRSAL YERLEŞMELER VE KIRSAL MİRAS	4
2.1. Kırsal Yerleşmeler	4
2.1.1. Kırsal Yerleşmelerin Özellikleri	5
2.1.2. Anadolu’da Kırsal Yerleşmeler	9
2.2. Kırsal Miras	11
2.2.1. Kırsal Miras Kavramı	12
2.2.2. Kırsal Mirasın Bileşenleri	14
2.2.3. Uluslararası Çerçeve de Kırsal Miras Kavramının Tarihsel Gelişimi	16
2.2.4. Türkiye’de Kırsal Miras Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	21
2.3. Kırsal Mirasın Korunması	24
2.3.1. Kırsal Mirasın Koruma Sorunları	27
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	31
3.1. Materyal	31
3.2. Yöntem.....	31
4. ALAN ÇALIŞMASI VE BULGULAR	35
4.1. Çalışma Alanının Tanıtılması	35
4.2. Çalışma Alanını Etkileyen Planlama Süreçleri.....	40
4.3. Kilistra Kırsal Miras Bileşenlerinin Analizi	45
4.3.1. Doğal Kaynaklar	45
4.3.1.1.Kırsal Peyzaj Bileşenleri.....	45
4.3.2. Kültürel Kaynaklar	53
4.3.2.1. Somut Kırsal Miras Bileşenleri.....	53
4.3.2.2. Soyut Kırsal Miras Bileşenleri.....	103
4.4. Bulgular	107
4.4.1. Doğal Kaynakların Değerlendirmesine Yönelik Bulgular.....	110
4.4.2. Kültürel Kaynakların Değerlendirmesine Yönelik Bulgular	111
4.4.3. Kırsal Mirasın Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar	123
4.4.3.1. Doğal Kaynakların Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar	124

4.4.3.2. Kültürel Kaynakların Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar	125
4.4.4. Kırsal Miras Bileşenlerinin Korunma Durumunun Değerlendirmesi.....	137
4.5. Tartışmalar	141
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	150
5.1. Sonuçlar	150
5.1. Öneriler	154
KAYNAKLAR	162
EKLER	171

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ARK.	: Arkadaşları
CEMAT	: The Council of Europe Conference of Ministers Responsible for Spatial/Regional Planning (Avrupa Konseyi Bölgesel ve Mekânsal Planlamadan Sorumlu Bakanlar Konferansı)
ÇEKÜL	: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
ECOVAST	: European Council for the Village and Small Town (Köyler ve Küçük Kasabalar için Avrupa Konseyi)
EDEN	: European Destinations of Excellence
FAO	: Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
G	: Güney
GB	: Güneybatı
GD	: Güneydoğu
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
IFLA	: International Federation of Library Associations and Institutions (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu)
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
İYTE	: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
KKAİP	: Kilistra Koruma Amaçlı İmar Planı
KIRDES	: Kırsal Altyapı Destek Ödeneği
KM	: Kilometre
KÖYDES	: Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
M	: Metre
M²	: Metrekare
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı Müdürlüğü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UKKS	: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
VB.	: Ve Benzeri
YY.	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Kırsal yerleşimler; kendilerine ait gelenekleri, kültür değerleri, arazi formuna ve iklime uygun yerleşimleri, doğal çevre verileri, kültürel peyzajları ve yere özgü malzemeleri ile bir bütün oluşturmaktadır. Bunların yok olması, toplumun geçmişinden habersiz kalması, mimari çeşitliliğin azalması, geçmişi okuyamama, yüzyıllar boyunca birçok ustanın dokunduğu izlerin kaybolması gibi durumlara yol açar.

Kırsal yerleşimlerin birçoğu nüfuslarının büyük çoğunluğunu kaybedip kentlere göç vermektedir. Nüfusunu kaybeden kırsal yerleşimler özgünlüğünü ve bütünlüğünü koruyamayıp tahrip edilmektedir. Geleneksel çevrenin ve kırsal mirasın korunmasındaki sorunlar zamanla, toplumsal kültür yapısının ve geleneksel dokunun yok olmasına neden olmaktadır. Kırsal alanlarda her geçen gün nüfusun azalması ve kırsal alanlardaki yöreye uygun olmayan yapılan modern yerleşimler, yerel mimariyi koruma projelerini tasarlama ve uygulama kapasitesinin yerel yönetimlerde yeterli düzeyde olmaması gibi etkenler, geleneksel kırsal mirasa zarar vermektedir. Geleneksel dokuyu korumak adına tüm dünyada bu soruna çözüm aranmış ve koruma yaklaşımlarıyla bu durum azaltılmaya veya durdurulmaya çalışılmıştır (Taşdelen, 2021).

Tezin genel amacı, üzerinde geçmişe ait katmanlar bulunduran ve sahip olduğu özgün değerlerle birlikte kıymetli olan kırsal alanların korunması ve geçmişle bağlantısını koparmadan mevcut yapısını koruyarak nasıl bir stratejiyle geleceğe geliştirilerek taşınabileceğinin tartışılmasıdır.

Tez konusunun seçilme nedeni, kendine has özgün geleneksel dokusu olan kırsal yerleşmelerin kırsal değerlerinin ve kırsal miras öğelerinin yok olma tehlikesi ve yerleşim özelliğini kaybetmesi riskine karşı bütüncül bir bakış açısıyla koruma stratejileri geliştirebilmektir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Son yıllarda kırsal dokunun yok olmaya yüz tutması, ekonomik sıkıntılar gibi etkenler kırsal alanlarda yaşayan insanların kentlere taşınmasına ve geleneksel değerlerin zamanla kaybolmasına neden olmaktadır (Özmertyurt, 2021). Kırdan kente göç ile doğal kaynakların değeri azalmaktadır. Kırsal yerleşmeler yalnızca barındırdıkları tarihi ve geleneksel özelliklerinden veya mimari dokularından değil barındırdıkları bütün değerlerden ötürü korunmalı ve yaşatılmalıdır (Toprak, 2020). Kırsal çevreyi oluşturan bütün bileşenleri detaylıca ele almak ve bütüncül bir koruma yaklaşımı geliştirmek kırsal yerleşimlerin korunmasında öncelik olmalıdır.

Yerel halkın ihtiyaç ve taleplerine cevap vermek, kırsal mirasın korunmasında önemli bir konudur. Kırsal alanların sürdürülebilirliğini sağlamak için, yerel ihtiyaçları dikkate alan, yerel katılımı artıran ve kırsalda yaşayan ve çalışan insanları destekleyen, bölgesel özelliklere dayalı yaklaşımlara ihtiyaç vardır (Kırcalı, 2019). Kent yasalarıyla yapılan değişiklikler kırsal alanları sosyokültürel, yasal, ekonomik ve fiziksel yönden etkilemiştir. Büyükşehir belediyelerinin kırı tanımaması, yeterli personel ve donanımına sahip olmaması, köylere olan mesafeler açısından verimli hizmet verememesi gibi sorunlar yaşanmaktadır. Kırsal alanlar, kentlerden farklı sorun ve potansiyellere sahiptir ve bu alanlara özgü yerel ve kırsal yaklaşımlar oluşturularak bunların mekânsal planlama sistemine dahil edilmesi gerekmektedir (Görgün ve Yörür, 2017).

Tez sürecinde miras kavramı konusunda yapılan araştırmalarda, yayın ve tüzüklerde miras kavramının tanımı yapılırken zaman içinde somut ögeler haricinde somut olmayan ögelerin de ele alındığı tespit edilmiştir. Kırsal miras kavramının da içeriğinde mimari miras ögeleri kadar geleneksel yaşam, yere özgü üretim ve zanaatlar, yerel ekonomi, kırsal çevre gibi ögeler yerini almıştır. Gelişen teknolojiyle birlikte değerini yitiren kırsalların korunması amaçlanırken, bu alanları tehdit eden unsurların bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi kırsal miras kavramında somut olmayan ögeleri de görmemizde etkili olmuştur. Her ne kadar bu kavram uluslararası alanda da ulusal alanda da sıklıkla ele alınmış olsa da kırsal mirasın bütün miras ögeleriyle ele alınıp detaylandırıldığı, kırsal alan potansiyellerinin öne çıkarıldığı ve koruma çerçevesinin bu ögelere göre belirlendiği çalışma sayısı yeterince bulunmamaktadır. Çalışmada, kırsal mirasın kendisini oluşturan bütün ögeleriyle ele alınması, bu mirası koruma yaklaşımlarının belirlenmesi ve çalışma alanının sahip olduğu değerleri ön planda tutarak buna göre bir koruma-kullanma stratejisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma alanı kırsal mirasın kaybolması tehdidiyle baş başa olan Kilistra yerleşimidir. Kilistra yerleşimi; konumu ve doğal peyzaj karakterine bağlı olarak tarih boyunca farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Yerleşim içinde farklı uygarlıklar farklı tarihlerde kendi kültürlerini yansıtan yapılar inşa etmişlerdir. Bu nedenle yerleşimde hem kültürel hem de fiziksel olarak bir katmanlaşma ve birliktelik söz konusudur. Yerleşimdeki arkeolojik miras değerleriyle birlikte geleneksel kırsal mirasın korunmasının amaçlandığı çalışma, Kilistra yerleşiminde, geleneksel kırsal dokunun tamamını tüm arkeolojik ve doğal peyzaj değerleri ile birlikte kapsamaktadır. Homojen yapısı sayesinde bugüne kadar kendini koruyabilen Kilistra, bir dağ yerleşimi olarak

coğrafyanın mimari kültür üzerindeki etkisini ortaya koyan bir yapıya sahiptir. Araştırma alanı olarak Kilistra yerleşiminin seçilmesinde arkeolojik ve tarihi çevre, kırsal çevre, yerleşimin yerel üretim ve geleneksel yaşam biçimleri, zengin ve çeşitli kırsal miras öğeleri ve korunmuş geleneksel yapısı belirleyici olmuştur.

Çalışma kapsamında Kilistra yerleşiminin kırsal ve arkeolojik miras birlikteliği ve kırsal alanların yerleşim özelinde koruma sorunları tespit edilerek koruma önerileri geliştirilecektir.

Bu tez çalışması, kırsal miras öğelerini detaylıca ele alıp bu öğeleri koruma stratejilerini belirlemeyi hedeflemesi açısından önemlidir. Tez kapsamında çalışma alanı olarak Kilistra yerleşiminin tamamı seçilmiştir. Kilistra yerleşimi için yapılmış çalışmalar genellikle yapılı çevre ile sınırlı kalmış olup kırsal miras kavramı içerisinde geniş bir çerçeveden ele alınıp kırsalı koruma tespitleri yapılmamıştır. Araştırma alanında yapılacak bütüncül değerlendirmeler de tezin bir diğer katkısı ve önemi olacaktır. Bu anlamda çalışma, kırsal mirasın tespiti ve arkeolojik ve tarihi çevre koruma değerlendirmeleri açısından özgün bir çalışma olacaktır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Tez çalışması 5 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü, çalışmanın amacı ve önemi ve çalışmanın kapsamından oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde kırsal yerleşmeler, kırsal miras ve kırsal mirasın korunması sorunları konuları incelenmiştir. Üçüncü bölüm; çalışmanın materyal ve yönteminin anlatıldığı kısımdır. Dördüncü bölümde; Kilistra yerleşmesine ilişkin genel özellikler ve Kilistra yerleşiminin kırsal miras kavramı kapsamındaki bileşenleri ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde, Kilistra'daki mevcut yaşam koşullarının ve planlama sürecinin kırsal miras değerlerinin korunmasına olan etkilerine yönelik bulgular değerlendirilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır.

2. KIRSAL YERLEŞMELER VE KIRSAL MİRAS

Kır, kırsal alan, kırsal yerleşme ve kırsal miras kavramları, çevresel kimlik, yaşam tarzı ve sosyal ilişkiler açısından kentsel yaşam ve kentsel çevrelerin aksine iç içe geçmiştir ve farklı koşulları ifade etmektedir (Erdem, 2012). Bu ilişkileri ve farklılıkları anlamak için çalışmanın bu bölümünde tezin amacı kapsamında özellikle kırsal yerleşmeler ve kırsal miras kavramlarının üzerinde durulacaktır. İlk olarak kırsal yerleşme kavramının tanımından, kırsal yerleşmelerin özelliklerinden ve Anadolu’da kırsal yerleşmelerin özelliklerinden bahsedilecektir. İkinci alt başlıkta kırsal miras kavramının ortaya çıkış süreci anlatılacak, kırsal mirasın tanımı yapılacak ve kırsal miras kavramının tarihsel gelişiminden bahsedilecektir. Ardından tez kapsamında kırsal mirası oluşturan bileşenlerin nasıl ele alındığına ve bu bileşenlerin hangi kaynaklardan elde edildiğine değinilerek incelenecek kırsal miras bileşenleriyle ilgili kuramsal bilgiler aktarılacaktır. Son olarak dünyada ve ülkemizde kırsal miras kavramının tarihsel gelişimi incelenecektir. Üçüncü alt başlıkta ise kırsal mirası koruma yaklaşımlarından bahsedilerek kırsal alanları koruma sorunlarından bahsedilecektir.

2.1. Kırsal Yerleşmeler

Yerleşme, insanın varlığıyla anlam kazanan, insanları ve onların faaliyetlerini içeren doğal bir ortamdır. Bu bağlamda yerleşim, insanların yaşadığı, aynı zamanda kendine özgü bir çalışma ortamı yaratan, diğer topluluklardan öne çıkan, kültür ve özel bir tarihi geçmişi barındıran yer olarak tanımlanmaktadır. Yerleşmeler, işlev ve büyüklük gibi çeşitli faktörlere göre sınıflandırılır. Bu nedenle kırsal alanlar tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı, kentleşmeden uzak, doğal çevreyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişki içinde bulunan alanlardır. Bu anlamda kırsal topluluklar doğal çevreden etkilenmekte ve doğal çevreyi etkilemektedir (Ergün ve Mertol, 2022).

Kırsal alanlar, kentsel olmayan yerleşim alanlarını kapsamaktadır. Kırsal yerleşim, kırsal alanın bir parçasıdır ve daha küçük bir birimi ifade eder. Kırsal yerleşim genellikle şehir dışındaki tüm yerleşim yerlerini kapsayan geniş bir alanı ifade eder. Bu yerleşim alanları iklim bölgeleri, topografik yapı, bitki örtüsü, arazi mülkiyeti, sosyoekonomik yapı, doğal afetlere maruz kalma düzeyi, trafik ve tarım düzeyine bağlı olarak farklı özelliklere sahiptir (Erdem, 2012).

Yerleşim türleri arasında kırsal yerleşimler, önemli bir yere sahiptir. Kır yerleşmesi kendiliğinden oluşması ve etnik çeşitliliği nedeniyle doğal ve farklı yapı tipolojisine sahip bir yerleşim türüdür. Kırsal yerleşimler, bölgesel olarak ve insanın gereksinimlerine göre doğar ve buna göre gelişir (Gemi, 2020).

Ülkemizin sahip olduğu coğrafi konumunun sunduğu olanaklardan biri yerleşim alanlarında kısıtlanmanın olmaması ve yerleşim alanlarının yayılmasının mümkün olabilmesidir. Bu yerleşim alanları arasında kırsal yerleşimler büyük bir paydaya sahiptir. Kırsal yerleşimler, bulundukları konumun doğal ve kültürel özelliklerini yorumlayıp buna göre yerleşim özellikleri gösterdiğinden her kırsal alan oluşumu beraberinde bir kırsal mimari karakteri oluşturmuştur. Kırsal alanlardaki yerleşimler toplumların kültürel yansımalarıdır. Bunların yok olması, toplumun geçmişinden habersiz kalması, mimari çeşitliliğin azalması, geçmişi okuyamama, yüzyıllar boyunca birçok ustanın dokunduğu izlerin kaybolması gibi durumlara yol açar (Taşdelen, 2021).

Son yıllarda çarpık kentleşme sorunlarının yarattığı kırsal yaşama duyulan özlem, başta kıyı kesimler olmak üzere birçok bölgede kırsal yerleşmelere olan ilgiyi artırmaktadır. Günümüzde büyükşehir nüfusunun dönemsel veya kalıcı olarak yerleştiği önemli sayıda kırsal alan bulunmaktadır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2006). Bu gelişmeler; yapısal, çevresel ve altyapı sorunlarına rağmen kırsal alanların insanlar için önemini ve vazgeçilmez yerleşimler olduğunu göstermektedir.

2.1.1. Kırsal Yerleşmelerin Özellikleri

Kırsal yerleşmeler, çevre ve çevrenin sağladığı doğal ürünlerle birleşerek belirli bir süre içinde ortaya çıkan organik yerleşim alanlarıdır. Bu yerleşimler aynı zamanda özgün yerleşimlerdir. Çünkü kırsal mimarisini bir bütün olarak oluşturan faktörler içerisinde coğrafya, iklim, tabiat olayları gibi pek çok unsur yer almakta ve o parçalar farklı faktörleri bünyesinde barındırmaktadır (Taşdelen, 2021).

Kırsal yerleşmeler bulundukları yerin topografik yapısı ile kültürel ve fiziki çevre koşullarına göre şekillenmektedir. Genel olarak yapılaşma ve yerleşmeler tecrübeye dayalı kurulup olumlu sonuçlar vermektedir ve kaliteli peyzaj alanları ve mimariler elde edilmektedir. Korunmuş doğal ortamı ve özgün yapısıyla dikkat çeken bu alanlar; şehirlerden uzaklaşmayı, dinlenmeyi, gezmeyi ve farklı karakterde kültürel yapıları görmeyi isteyen insanlar için de bir tercih sebebidir. Fakat teknolojik gelişmelerin sağladığı imkânların olumsuz sonuçları kırsal yerleşmelerde de etkisini göstermektedir. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, çevreye ve kültüre aykırı yapılaşma, tarımsal kirlilik olumsuzluklardan bazılarıdır. Ayrıca kırsal kesimde ikinci konut talebi arttıkça barajlar, enerji santralleri ve doğal afetler nedeniyle zarar gören yerleşim yerlerinin yeniden imar edilmesi, bu alanlarda bazen planlama ve tasarım sorunları yaratmaktadır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005).

Kırsal yerleşmeler bölgeden bölgeye farklılık gösterse de bazı ortak ilkelere göre tasarlanmıştır. Örneğin, kırsal bir yerleşmenin konumu kendine özgü olsa da yaşamak için özel bir yer seçerken insanların ihtiyaçlarını ve yerel çevrenin sunduğu fırsatları etkileyen ortak ilkeler vardır. Bir yerin fiziki yerleşimi iklim ve topografik koşullara bağlı olsa dahi yerleşim yerini etkileyen pek çok faktör vardır. Bu nedenle kırsal topluluklar dünyanın farklı coğrafyalarında çok farklı çevre koşullarının etkisi altında gelişmektedir. Aynı zamanda farklı insan topluluklarının yerleşmek için seçtikleri coğrafi mekânlar, dünya genelinde kültürel, sosyal ve dini değerler açısından benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir (Erdem, 2012).

Kırsal yerleşmeler geniş ailelerin yaşadığı ve bunların kültürlerini ve yaşam tarzlarını yaşama mekânlarına yansıttıkları yerlerdir. Kırsal yerleşmeler, kırsal alanın yoğunluğuna göre toplu yerleşmeler ve dağınık yerleşmeler olarak sınıflandırılabilir. İşlevlerine göre tarım köyleri, maden köyleri, oduncu köyleri ve pazar köyleri olarak; coğrafi konumlarına göre ise dağ, kıyı ve ova yerleşimleri olarak sınıflandırılabilir (Acar, 2015).

Kırsal yerleşim türlerini etkileyen faktörler Mandal (1973) tarafından toplama ve dağıtma faktörleri olarak gruplandırılmıştır. İlgili faktörler kültürel olduğu kadar fizikseldir ve yerleşmelerin kompakt veya dağınık biçimde gelişmesine yol açmaktadır (Erdem, 2012). Mandal'a göre kırsal yerleşmeleri etkileyen toplayıcı ve dağıtıcı faktörler Şekil 2.1.'de belirtildiği gibidir.

Şekil 2.1. Mandal (1973) tarafından hazırlanan kırsal yerleşmeleri etkileyen toplayıcı ve dağıtıcı faktörler (Erdem, 2012)

Kırsal yerleşimlerin oluşumunda ve fiziksel gelişiminde topografik yapının (dağlar, vadiler, dereler gibi), tarımsal faaliyetlerin ve kültürel değerlerin etkisi görülebilmektedir. Yer seçimi yapılırken doğal çevre tahribatının en aza indirilmesi, tarım alanlarının korunması ve yerel halkın isteklerinin dikkate alınması önemlidir. Ayrıca her halükârda mevcut yerleşimin görünümünü etkileyen peyzajın da korunması gerekmektedir. Yerleşimin peyzaj karakterini, iklimi, suyu ve yere özgü malzemeleri, arazinin şekli, köy sınırları ve yollar oluşturmaktadır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2006).

Kırsal yerleşimlerin oluşumu; gelenekler, yerel kültür ve yerel malzemelerin etkileri doğrultusunda şekillenmektedir. Soyut ve somut değerlerin birleşmesi sonucunda her kırsal yerleşimde kendine özgü bir değer varlığından söz etmek mümkündür.

Kırsal kimliği oluşturan yerleşim ve yapı özellikleri; yollar ve sınırlar, parsel-yapı-yol ilişkileri, ada-parcel-konut ilişkisi, ortak mekân kullanımları, yapıların işlevleri, gabari özellikleri, yapıların fiziksel durumu ve yapım teknikleri ve özgünlük durumlarıdır. Kırsal kimliği ve yerleşimlerini şekillendiren etkenler; doğal çevre etkenleri, sosyokültürel etkenler ve ekonomik etkenler kategorileri altında (Tablo 2.1)'de sınıflandırılmıştır.

Tablo 2.1. Kırsal kimliği ve yerleşimlerini şekillendiren etkenler (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Kırsal Mimariyi ve Yerleşimlerini Şekillendiren Etkenler		
Doğal Çevre Etkenleri	Sosyokültürel Etkenler	Ekonomik Etkenler
İklim	Aile yapısı	Beşerî kaynakların kullanımı
Bitki örtüsü	Din ve inançlar	Eğitimde yenilik yapılması
Arazi yapısı	Mahremiyet	İstihdamda yenilik yapılması
Su kaynakları	Toplum ilişkileri	Ulaşım hizmetleri
Doğal malzeme kaynakları	Estetik kaygılar	Haberleşme hizmetleri
	Savunma	

Kırsal yerleşimlerin gelişmesinde iklim, bitki örtüsü, topoğrafya, su kaynakları, yerel malzemeler gibi birçok faktörün büyük etkisi vardır. Ulaşım, tarım ve sanayi faaliyetlerinin gelişimi yerleşimin iklimi ve yer şekilleri ile doğrudan ilişkilidir. Su kaynaklarından uzak, engebeli ve sarp alanlar yerleşimi ve gelişmeyi olumsuz etkiler. Alanın düz ova olması, su kaynaklarına yakın olması ve ılıman bir iklime sahip olması; ulaşımının kolay olmasını, sanayi faaliyetlerine, tarım ve hayvancılığa elverişli olmasını sağladığından bu alanlar yerleşim yerleri olarak tercih edilmektedir (Bayram, 2012).

Topoğrafya, arazi yerleşim düzeninin (dağınık, toplu vb.) belirlenmesinde çok önemli bir kriterdir. Yaşanan bölgenin topoğrafyası ve rakımı sıcaklık değerlerinin,

güneş ışığının ve rüzgârın etkisiyle doğrudan ilişkilidir. Güneş ışığının açısının doğru kullanılması adına evlerde pasif iklimlendirme sağlanması açısından yerleşim alanının yönü çok önemlidir. (Pilevne, 2022).

Yerleşmenin jeolojik yapısı, yapıları çevre için ihtiyaç duyulan yapı malzemelerinin belirlenmesinde önemlidir. Jeolojik yapının sunduğu olanakların değerlendirilmesinde ilgili malzemenin işlenebilirliği önemli bir kriter haline gelir. Mağara konutlar, jeolojik yapının özelliklerine göre tasarlanan kırsal konutların bir örneğidir. Genellikle kireçtaşı alanlarında bulunan Türk mağara evlerinin en karakteristik örneklerine Kapadokya bölgesinde rastlamak mümkündür (Pilevne, 2022).

Arazi yerleşmesini şekillendiren bir diğer faktör ise bitki örtüsüdür. Yerleşimin bitki örtüsü, yapı malzemesi temini açısından yapılaşmayı şekillendirmektedir. Bu bağlamda akla ilk gelen örnek ahşap evleriyle orman köyleridir. Yapı malzemesi olarak hem yaprakları hem de gövdesi olan ağaçlar kullanılmaktadır (Pilevne, 2022).

Yerleşmeler insanın yarattığı bir çevre olarak sosyokültürel bir yapıyla şekillenmektedir. Kırsal yerleşmeler, mekânın sosyal yapısını, kültürünü ve yaşam biçimini yansıtan yerlerdir. Geleneklerin devam ettiği, insan ilişkilerinin yüz yüze olduğu yerleşim yerleri olan kırsal toplumlar için sosyokültürel bilgiler önemlidir. Kırsal topluluklarda mekânlar, toplumsal yaşamın yanı sıra bireysel yaşam alanını da tanımlar. Bireysel mekanlar avlu, depo, ahır gibi yaşam alanlarını oluştururken, köy hamamları, köy kahveleri, çeşmeler, değirmenler gibi sosyal yaşamı belirleyen mekanlar ise topluluk mekanlarını oluşturur (Kutlar, 2015).

Sosyokültürel özellikler, yerleşim yerinde yaşayan insanların yaşam tarzının, geleneklerinin ve demografik yapılarının tüm tarihsel süreç boyunca gelişimini göstermektedir. Geleneksel mimari, gelenek ve görenekler gibi toplumsal etkilerle şekillenir. Hem kırsalda yaşayan yerel halk hem de tarihsel süreç içerisinde göç eden topluluklar yaşam tarzları, davranışları, gelenek ve görenekleri ile kültürel bir mozaik oluşturmuşlardır (Talyak, 2021).

Kırsal alanlar sadece doğal çevre faktörlerinin etkisi altında oluşan yerleşim yerleri değildir. Geleneksel konut yapısının oluşumu ekonomik yapının, sosyal ve fiziksel etkilerin etkisi altında gerçekleşmiştir. Kırsal alanda hâkim olan iş kolları ve bölgede yaşayan insanların ekonomik gücü, geleneksel konut binalarının malzeme seçimini, mimari tarzını, yerleşim tipolojisini ve çevre dokusunu etkilemektedir. Kırsal alanlardaki evler barınma ihtiyacını karşılamakla birlikte, kırsalın karakteristik özelliği

olan kırsal uzantılar da ekonomik faaliyete göre çeşitlenmektedir. Bu bölgelerin ekonomik gelişimi, kırsal genişlemenin çokluğuyla ifade edilmektedir (Talyak, 2021).

Kırsal yaşamın doğal ortamına uygun olarak tasarlanan ekonomik faaliyetler ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıktır. Bu faaliyetler kırsal yerleşimin doğasını şekillendirmekte ve kırsal alanların yapısını ve yapı tipolojisini doğrudan etkilemektedir (Pilevne, 2022).

2.1.2. Anadolu’da Kırsal Yerleşmeler

Anadolu coğrafyası konumu gereği tarih öncesi çağlardan beri sürekli yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Geçirilen bütün tarihi süreçlerde birçok farklı medeniyet kendi yaşam tarzlarını ve değerlerini yansıtan mimari ürünler inşa etmişlerdir. Bundan dolayı Anadolu yerleşiminin birçoğunun ortak yanı, yüzyıllar boyu süregelen yerleşimlerden kaynaklanan fiziksel ve kültürel tabakalaşmadır (Aslan, 2016).

Anadolu’da kırsal yerleşimlerin geçmişi günümüzden 2 milyon yıl öncesine dayanmaktadır. Tarihte milattan önce yaşanan farklı dönemlerde Anadolu topraklarında farklı yerleşimler ve bu yerleşimlere ait özellikler bulunmuştur (Url-1).

Anadolu’da ilk yerleşik hayat yaklaşık 10.000 yıl önce başlamıştır. Anadolu’ya yerleşen her uygarlık, kendinden önceki uygarlıkların eserlerinden yararlanıp üzerine eklemeler yaparak devam etmişlerdir. Böylece Anadolu’nun binlerce yıllık kültürü çeşitlenerek günümüze ulaşmıştır. Bu çeşitlilik, farklı kültürel değerler, ihtiyaçlar ve teknolojiler, farklı iklimsel ve topografik bilgilerle zenginleşmiştir (Gürcan, 2017).

Kırsal yerleşimlerin çoğu, arazinin doğal yapısını takip eden yollarla sınırlanan, kendiliğinden oluşan parselizasyonlar üzerine kurulmuşlardır. Dolayısıyla zemin katlarda farklı büyüklük ve şekillerde odalar yer almaktadır. Bazı yörelerde tarımdan elde edilen ürünler kurutulup depolanırken, başka bir yörede hayvancılığa göre biçim almıştır. Kırsal yerleşimlerde komşuluk ilişkilerine saygı duyulur, hiçbir ev diğer evin ışığını, havasını ve görüntüsünü engellemez (ÇEKÜL Vakfı, 2012).

Anadolu kırsal yerleşimlerinde insana hizmet söz konusudur, gösterişsiz ve işlevsel yapılar ön plandadır. Evlerin katları ikiyi geçmemektedir. Mahremiyet her dönemde ön planda olduğu için evlerin sokakla ilişkisi bahçe duvarlarıyla kesilmiştir. Konut planlamasında odaların mekânsal düzenlemelerinde uyum, işlev ve kullanılma amacı ön planda tutulmuştur (Toprak, 2020).

Anadolu’daki kırsal yerleşimlere bakıldığında merkezde bir meydan ve meydana konutlara erişen yolların bulunduğu bir yerleşim şekli görülmektedir. Meydanda cami, hamam, arasta ve dükkân gibi kamusal tesisler bulunabilmektedir ve

bazı kırsal kesimlerde meydanın yakınına hamam yapıldığı görülmektedir. Konut parselizasyonları, bitişik nizam, ayrık nizam ya da üçlü dördlü gruplamalar ile oluşturulan kümeler olabilmektedir. Topografya, iklim, çevre koşulları, mahremiyet ve saygı kavramları konutların yerleşiminde kilit unsurlardır. Konut yapılarının birçoğu topoğrafyaya bağlı olarak birbirlerinin bahçelerine ve iç avlularına doğrudan bakmayacak, birbirlerinin güneşini, manzarasını ve rüzgarını engellemeyecek şekilde inşa edilmiştir (Toprak, 2020).

Anadolu kırsal yerleşimlerinde, yerleşmelerin kuruluş aşamasında ve yerleşimin gelişiminde etkili bazı faktörler yer almaktadır. Bu faktörlerden fiziki olanları; yüzey şekilleri, topoğrafya, toprak yapısı, iklim ve bitki örtüsü, su kaynağına yakınlık, doğal afetlere yatkınlık olarak sıralamak mümkündür. Demografik faktörleri ise insan ve insan sayısı olarak belirtmek mümkündür. Yerleşmelerin kuruluşunda ve gelişmesinde etkili olan en önemli faktör, insan ve sayısıdır. Tarım arazilerine yakınlık, büyük ve küçükbaş hayvancılığa elverişlilik, otlatma ve mera alanlarına uygunluk, balıkçılık, ormancılık, madencilik gibi kır potansiyelinin değerlendirilmesine bağlı olarak gelişen ekonomik faaliyetler kırsal yerleşimlerin kuruluşunda etkilidir. Üretileni pazarlamak üzere pazar alanlarına yakınlık, ulaşım güzergahları, sanayi tesislerine yakınlık gibi ekonomik temellere dayalı özellikler de yine Anadolu'da kır yerleşmelerinin kuruluş ve gelişmesinde etkili rol oynamaktadır. Bir diğer önemli faktör ise sosyal ve kültürel temellere dayanan faktörlerdir. Gelenek ve görenekler, göçler, sosyal dayanışma, tarihi ve dini kültüre saygı, güvenlik ve korunma içgüdüğü, aile yapısı, toprak mülkiyeti gibi neden ve özellikler de yerleşmelerin kuruluş ve gelişiminde etkilidir (Hayli ve Canpolat, 2018).

Anadolu kırsal yerleşimlerinde etkili olan bu faktörler, yerleşimin bulunduğu bölgenin ve coğrafyasının koşullarına göre farklı avantajlar sergilemektedir. Eğimli bölgelerde yer alan yerleşimlerde daha çok hayvancılık yerel ekonomik faaliyetlerdendir ve genellikle Karadeniz, Ege, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin dağlık kesimlerinde yaygındır. Düz alanlar ise tarım için sağladığı kolaylıklar nedeniyle en uygun alanlardır ve İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygındır. Örneğin; Orta ve Doğu Anadolu'da kurulmuş yerleşimler, dolambaçlı ve sar sokaklardan ve iç içe geçmiş yapı topluluklarından meydana gelmiştir ve bu durum güvenlik ve korunma içgüdüğünün bir sonucudur (Hayli ve Canpolat, 2018).

Kırsal yerleşim biçimleri dağınık ve toplu yerleşim olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Dağınık yerleşimde çiftçi aileler kendi arazisi üzerinde kendi işini

kurarken toplu yerleşimde aileler yerleşime uygun buldukları alanlarda yerleşim kurarak birlikte yaşamaktadırlar. Toplu yerleşimlerde ise yerleşimin çevresindeki arazide tarımsal üretim yapılmaktadır. Dağınık yerleşimler; büyük çiftlikler halinde dağınık yerleşim, aile çiftliklerindeki dağınık yerleşim ve aile çiftliklerindeki yarı dağınık yerleşim olarak ayrılmaktadır. Öte yandan toplu yerleşimde planlı toplu yerleşim ve geleneksel toplu yerleşim söz konusudur. Anadolu'da kırsal yerleşimler genellikle geleneksel toplu yerleşimler grubunda yer almaktadır. Geleneksel toplu yerleşimlerde su kaynaklarına yakınlık, güvenli yaşam, ulaşım kolaylığı ve birlikte yaşama önem kazanmaktadır. Anadolu'daki kırsal yerleşimlerin yaklaşık 1/3'ü dağınık, 2/3'ü ise geleneksel toplu yerleşim grubundadır (Bayram, 2012).

Anadolu kırsal yerleşimlerinin bu şekilde dağınık veya toplu olması arazi koşulları, su kaynağına yakınlık, bakı, ulaşım koşulları, yerel ekonomik faaliyetler gibi birçok faktöre bağlıdır. İç Anadolu bölgesinde, su kaynaklarının kısıtlı olmasından kaynaklı toplu yerleşmeler görülürken, Karadeniz Bölgesi'nde arazinin dağlık olması ve su kaynaklarının yeterliliğinde ötürü dağınık yerleşmeler görülmektedir. Ülkemizde genellikle İç Anadolu, Ege, Marmara, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde toplu yerleşmeler görülürken Batı ve Orta Karadeniz ile Doğu Anadolu Bölgesinde dağınık yerleşme özellikleri görülmektedir (Yılmaz, 2019).

Anadolu'daki dağınık yerleşmelerde, 'köy altı yerleşmeleri' olarak adlandırılan ve kuruldukları yere, ekonomik faaliyete, mevsimlik kullanılma şekline ve daimî veya geçici kullanılma durumuna göre farklı isimler alan yerleşim toplulukları yer almaktadır. Köy altı yerleşmeleri hep birlikte bir yerleşimi temsil etmektedir. Bu köy altı yerleşmeleri; mahalle, mezra, yayla, güzle, kışla(k), oba, kom, çiftlik, ağıl, dam, dalyandır (Yılmaz, 2019).

2.2. Kırsal Miras

Tarihi korumanın uluslararası sürecine bakıldığında, zaman içerisinde korunan unsurların kapsamının arttığı ve bu unsurların korunma yöntemlerinin tartışıldığı gözlemlenmektedir. Endüstriyel miras, kırsal miras, kültürel miras, modern mimari miras, geleneksel mimari miras gibi koruma odaklı tartışılan bu yeni kavramların ülkemiz koruma kanunlarında doğrudan yer almadığı ve genel tanımlamalar içerisinde yer aldıkları görülmektedir. 20. yüzyılın son çeyreğinde koruma alanında geliştirilen yeni kavramlar, kültürel miras araştırmalarında sıklıkla tartışılmaktadır. Kırsal miras kavramı da uluslararası çerçevede sıklıkla tartışılan konulardan biri olmuştur. Kırsal miras, insanlığın yaşam biçimini ve toplumların kimliğini yansıttığı gibi, daha önceki

dönemlerde yaşamış insanların kültür ve yaratıcılığının da göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Yerelin ürünü olarak nitelendirilen kırsal miras, geçmiş toplumlar ile onların yaşam alanları arasındaki uyumlu ilişkinin bir göstergesidir ve yerel kalkınmaya yön vermesi açısından önemlidir (Gökalp, 2019).

Doğal çevrenin gelecek nesillere aktarılması kadar tarihi doku ve kırsal miras örneklerinin korunması da önemli ve gereklidir. Kırsal miras gelecek nesillere aktarılabilmesi için korunması gereken önemli bir kültür varlığıdır (Şayın, 2016).

2.2.1. Kırsal Miras Kavramı

1982 yılında yayınlanan ICOMOS ‘Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük’te miras kavramının tanımı yapılmıştır. Tanıma göre miras; doğa ve insanın ortak üretimi ve yaratımıdır, kendi bütünlüğünde yaşadığımız yer ve zamanı oluşturur. Miras gerçekliktir, toplumun iyeliği ve varlığıdır ve farkındalığımızı ve katılımımızı çağıran ve gelecek nesillere aktarabileceğimiz zengin bir mirastır (Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük, 1982 (ICOMOS)).

Kırsal miras, doğal ve yapılı çevrenin geleneksel yaşam, sosyal, kültürel ve yerel ekonomik ilişkiler bağlamında karşılıklı etkileşimin bulunduğu, yere özgü özellikler sergileyen değerlerinin bütünüdür. Kırsal mirasta, soyut ve somut kültürel miras öğelerinin birlikteliği söz konusudur (Gökalp, 2019).

Avrupa Konseyi'nin Kırsal Mimari Mirasa İlişkin Tavsiye Kararı'na (1979) göre kırsal miras korunması gereken bir değerdir (Url-2). ‘Değer’ sözcüğünün tanımı, "bir şeyin önemini belirlemeye yardımcı olan soyut bir ölçü, bir şeyin karşılığı, verilen kıymet" şeklinde yapılmaktadır. Koruma alanında bu tanım, korunan nesnenin doğasının tanımlanması ve bir bütün olarak anlamının anlaşılması şeklinde yapılmaktadır (Aslan, 2016).

Kırsal miras, kendisine atfedilen çeşitli değerlerle ön plandadır. Bunları; belge değeri, mimari değer, sanatsal ve estetik değer, kültürel değer, kullanım değeri, ekonomik değer, eskilik değeri, tarihi değer, arkeolojik değer gibi değer kavramlarıyla çeşitlendirmek mümkündür. İnsanlığın ortak mirası olan kırsal miras kavramının ve kavramın önemine ilişkin bu değerler, bu mirasın ve unsurlarının korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının temel gereklilikleridir (Gökalp, 2019).

Kırsal miras hem kırsal alanlardaki mimari mirası hem de daha geniş bir coğrafi, tarihi ve kültürel arka planı içermektedir. Kırsal mirasın bütünlüğüne dair düşünceler kültürel peyzaj kavramından gelişmiştir (Du ve Shi, 2019).

Peyzaj insan-çevre birlikte evriminin sonucudur ve çevreyi ortak anlamlar ve değerler aracılığıyla anlamlandırmanın soyut sürecinin somut bir ürünüdür. Birçok bilim dalı tarafından kavramsal açıklaması yapılan peyzajın, sonuç olarak yer, kimlik ve miras kavramlarıyla yakından ilişkili analitik bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır. Peyzaj alanları, çeşitli değerlere bürünüp yerleşmelere anıları işleyerek zamanla tarihi kimlik ve kültürel miras alanları haline gelebilmektedir (Makhzoumi, 2009).

Kırsal alanların somut değerleri ve somut olmayan değerleri ile korunması gerekmektedir. Kültürel miras olarak kırsal peyzajın fiziksel özellikleri; arazinin şekli, bitki örtüsü, yerleşim karakteri, kırsal yapılar, yerel mimari, ulaşım ve ticari ağların yanı sıra fiziksel, kültürel ve çevresel ilişkiler ve çevrelerden oluşmaktadır. Kültürel miras olarak kırsal peyzaj aynı zamanda yerel toplumun kültürel bilgisini, geleneklerini, kimlik ifadelerini ve ayrıca toplumun bu peyzajlara yüklediği kültürel değerleri ve anlamları da içermektedir (Ahunbay, 2019).

Kırsal alanlarda peyzaj, doğal alanlar ile kentsel alanlar arasında bir geçişi temsil eder. Kırsal peyzaj; kırsal toplulukları, tarımsal kullanım sonucunda gelişen arazi desenlerini, ulaşım ağlarını ve doğal kaynakları içeren kırsal bir sistemin kapsamlı adıdır. Tarım alanları, meyve ve sebze bahçeleri, hayvancılık ve çiçek çiftlikleri, sulama tesisleri gibi fonksiyon ve faaliyetleri içeren kırsal peyzaj, yapısal olarak insanların yaşam tarzlarıyla bütünleşmiştir (Özpolat, 2022).

Batman ve arkadaşları (2019) kırsal alanlardaki kültürel peyzajı oluşturan bileşenleri; yerleşim alanları, peyzaj elemanları, ağaçlandırma alanları, tarım alanları, yeşil koridorlar, koruluklar, ulaşım, çevresel kontrol sistemleri, sosyoekonomik yapı, tarihi değerler, kültürel değerler ana başlıkları altında sınıflandırılmıştır (Batman ve ark., 2019).

Kültürel peyzajlar; kültürel ve doğal kaynakları birleştiren, evcil ya da yabani hayvanları barındıran, tarihi bir olay, etkinlik ya da kişiyle ilişkilendirilen ya da diğer kültürel ya da estetik değerleri taşıyan coğrafi alanlar olarak tanımlanabilmektedir. Yer şekilleri, toprak yapısı ve bitki örtüsü gibi doğal unsurlar kültürel peyzajın sadece bir parçası değildir, aynı zamanda gelişiminin çerçevesini de oluşturmaktadır. En geniş anlamıyla kültürel peyzaj, insanlığın doğal kaynakların kullanımını ve adaptasyonunu yansıtır ve doğanın, tarımın, dolaşım sisteminin, yapılı çevrenin vb. organizasyonu ve dağılımıyla oluşan yerleşim desenini içerir. Kültürel peyzajın karakteri, yollar, binalar, duvarlar ve bitki örtüsü gibi fiziksel materyallerin yanı sıra kültürel değerleri ve gelenekleri yansıtan kullanımlar tarafından belirlenir (Özsüle, 2005).

2.2.2. Kırsal Mirasın Bileşenleri

Yerleşim merkezlerinin dışında, tarım ve hayvancılık gibi yerel ekonomik faaliyetlerin yer aldığı yerel üretim alanları, "insan-doğa etkileşiminin ürünü" adı altında kırsal miras bileşeni olarak değerlendirilirken, doğal çevre, insan faaliyetinin daha az olduğu bir alan olarak değerlendirilmektedir (Pilevne, 2022).

Dai ve arkadaşları (2023), kırsallığın kültürel özelliklerine odaklanmak ve kırsal turizm, kırsallık, kırsal alan ve kırsal alanların canlandırması kavramları arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla kırsal alanlarda yeniden canlandırmanın analitik bir çerçevesini oluşturmuştur. Bu çerçevede kırsal alan unsurları; maddi çevre, sosyal çevre ve manevi çevre olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre maddi çevre, yerli halk tarafından fiziksel olarak algılanabilecek arazi kullanım şekli, mimari tarz gibi alt unsurlardan oluşurken sosyal çevre, insanların üretim pratikleri içerisinde oluşturdukları geçim kaynakları ve sosyal ilişkiler gibi unsurlardan meydana gelmektedir. Manevi çevre ise yerel halkın psikolojik algılarını ve ideolojilerini temsil eden soyut alanı temsil etmekte ve yerli halkın gelenekleri ve yer kimliği gibi unsurları kapsamaktadır (Dai ve ark., 2023).

Gökalp (2019) kırsal miras bileşenlerinin kavramsal ilişkisini yer, yerel ekonomi ve geleneksel yaşam alt bileşenleri altında açıklamaktadır. Kırsal miras ele alınırken "yapı" kavramı üzerine vurgu yapılmıştır. Belirli bir yapım tekniğine göre geleneksel biçimde inşa edilmiş olmaları, içerdikleri değerler, doğayla uyumlu benzersiz formları ve kırsala ait tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle bağlantısı, yapıların kırsal miras çerçevesinde değerlendirilmesini sağlamıştır. Yapı ve yapı gruplarının sokak, meydan gibi açık alanlarla birleştirilmesi sonucunda kırsal mirasın bir diğer unsuru olan "kırsal yerleşme" biçimlenmektedir. 'Yer' başlığı altında yapılı çevre ve kırsal çevre ele alınmakta, yapı ve yapı gruplarının kendi aralarında ve sokak, meydan gibi açık alanlarla kurdukları ilişkiler "doku" ifadesi ile açıklanmakta ve "doku" kırsal mirasın unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Tarım, hayvancılık, evsel üretim gibi üretim kolları 'yerel ekonomi' başlığı altında yer alırken bunlara ticari faaliyetler de dahil edilmektedir. 'Geleneksel yaşam' bileşenini ise zanaatkarların beceri ve ustalıkları, gelenek ve görenekler ve sosyal ritüeller oluşturmaktadır (Gökalp, 2019).

Kırsal miras, uygarlık sürecinde gelişen değerli bir kültürel miras türüdür. Kültürel peyzaj açısından bakıldığında, kırsal miras, yerel halkın uzun bir süre boyunca sürekli olarak fiziksel çevreye etki eden benzersiz üretim yöntemleri ve yaşam tarzları yoluyla ortaya çıkmaktadır. Kırsal miras, insan ve doğa arasında devam eden

etkileşimin sonucudur. Kırsal mirasın bütünleşik değeri, çeşitli somut ve soyut unsurlar tarafından taşınır. Tüm bunların ardındaki spesifik ilişki, kırsal mirasın değerini anlamamanın anahtarıdır (Du ve Shi, 2019).

Kültürel peyzaj, her türlü doğal ve beşerî unsuru içeren kapsamlı bir çerçeveyi temsil etmektedir. Kültürel peyzaj bütünsel bir metodoloji kullanılarak ele alınabilmektedir. Kültürel peyzajın korunması konusu doğa ve kültürün iç içe geçtiği kırsal alanların korunması konusunu da içermektedir. Dolayısıyla miras olarak, kırsal peyzaj, tarımsal miras, yapı miras, kırsal kültürel peyzaj ve köy kültürel peyzajı gibi kırsal mirasla ilgili birçok ifade bulunmaktadır. Bu kavramların özü kültürel peyzaj metodolojisinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Kırsal miras bileşenleri, somut ve soyut miras unsurlarının özellikleri ve değişimlerinin (Tablo 2.2) kültürel peyzaj kapsamında bir bütün olarak değerlendirilmesiyle ele alınmıştır (Du ve Shi, 2019).

Tablo 2.2. Kırsal mirasın kurucu unsurları ((Du ve Shi, 2019)'dan üretilmiştir.)

KIRSAL MİRAS BİLEŞENLERİ				
Soyut Unsurlar		Somut Unsurlar		
Üretim Yolu	Yaşamın Yolu	Coğrafi Unsurlar	Kültürel Unsurlar	Biyolojik Unsurlar
Tarım	Topluluk yapısı	Dağlar	Evler	Bitkiler
Diğerleri	Kültürel eğitim	Su ögeleri	Kamu binaları	Hayvanlar
	İnanç sistemi		Altyapı	
	Temel ihtiyaçlar			

Makhzoumi (2009) kırsal mirası ‘kırsal peyzaj mirası’ kavramı ile ilişkilendirmiş ve kırsal peyzaj mirasına 'doğanın korunması, insan yerleşimi, hayvancılık, tarım, ormancılık, endüstriyel faaliyet vb. gibi geleneksel konu sınırları arasındaki ilişkiler açısından çevrenin yorumlanmasına vurgu yapılarak' değer verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Makhzoumi, kırsal peyzaj mirasına işlevsel, çevresel, estetik, mekânsal ve kimlik anlayış olmak üzere 5 temanın hâkim olduğunu dile getirmiştir. Buna göre; işlevsel anlayış ‘geçim kaynağı olarak kırsal çevre’, çevresel anlayış ‘doğa olarak kırsal çevre’, estetik anlayış ‘keşif kaynağı olarak kırsal yerleşimler’, mekânsal anlayış ‘belirli bir yer’ olarak ve kimlik anlayışı ‘aidiyet ve sahiplik’ olarak ön plana çıkmaktadır (Makhzoumi, 2009).

Türkiye miras potansiyeli taşıyan birçok kırsal alana sahiptir. Ancak ülkemizde kırsal mirasa ilişkin geliştirilen kurumsal yaklaşımlar, tek bir yapının koruma altına alınması kararının ötesine geçememiş ya da kırsal miras genellikle yalnızca mimari açıdan değerlendirilmiştir. Halbuki kırsal miras, yalnızca kırsal mimari mirası değil, aynı zamanda kırsal çevre, doku, üretim ve yaşam tarzı gibi farklı boyutlardaki

bileşenleri de içeren hassas bir mirastır (Gökalp, 2019). Bahsi geçen çalışmalardan da anlaşılacağı gibi kırsal yerleşmeler korunmaya değer miras alanlarıdır ve kırsal miras bileşenleri farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Kırsal alanlardaki kırsal mirasın korunması bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalı ve tartışılmalıdır (Gökalp, 2019).

2.2.3. Uluslararası Çerçeve de Kırsal Miras Kavramının Tarihsel Gelişimi

Kırsal mirasın kültürel bir değer olarak korunması ilk olarak 18. yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimiyle başlamıştır. Bunun nedeni, kırsal nüfusun sanayi kentlerinde yoğunlaşması ve kullanılan yeni tarım yöntemleriyle birlikte yaşam tarzının değişmesi sonucu geleneksel kırsal çevrenin farklılaşmasıdır. Bu farklılaşmalar, kırsal alanların korunması konusunu gündeme getirmiştir. Bu dönemde oluşmaya başlayan millî bilinç ile millî kimliğin inşasında geçmiş kırsal kültürlerin korunması esas alınmıştır (Aslan, 2016).

20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Avrupa'daki geleneksel kırsal yerleşimlerin ve yapıların tek yapı ölçeğinde korunabilecekleri düşüncesi hakimdir (Aslan, 2016).

2. Dünya Savaşı sonrasında birçok Avrupa kentinin yaşadığı tahribat, koruma kavramının gelişmesi açısından önemlidir. UNESCO tarafından 1962 yılında düzenlenen “Yerleşmelerin ve Doğal Çevre Ortamlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması Konferansı”, kırsalın ve buna bağlı doğal çevrenin korunmasına yönelik ilk tedbirlerden biridir (Muşkara, 2017).

1970 yılından sonra uluslararası düzeyde kırsal mirasın korunmasına yönelik araştırmalar hız kazanmıştır (Çakan, 2019). 1975 tarihli Avrupa Mimari Miras Tüzüğü ve Amsterdam Bildirgesi, miras kavramının tanım ve kapsamına açıklık getirmiş, yalnızca tekil eserlerin değil tarihi ve kültürel özelliği olan yapı ve yapı gruplarının ve kırsal yerleşimlerin de miras kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (ICOMOS, 1975). 1976 yılında yayımlanan Nairobi Bildirgesi'nde de kırsal alanların korunması ve planlama altlıklarına dahil edilmesi konuları tartışılmıştır (Çakan, 2019).

1980'li yıllardan sonra koruma kavramının çerçevesi genişlemiştir. Buna bağlı olarak kırsal mirasın korunmasına yönelik yaklaşımların kapsamı da genişlemiştir. 90'lı yıllarda ise kırsal miras doğa çevresiyle bir bütün olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Kültürel peyzaj kavramı bu tarihten itibaren tartışılmaya başlanmıştır (Muşkara, 2017).

1983 yılında ülkemizin de aralarında bulunduğu devletlerin imzaladığı Dünya Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi hükümlerine göre ülkeler, sınırları içindeki kültürel ve doğal değerleri korumayı taahhüt etmişlerdir (Url-3). ICOMOS Türkiye

Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde kültürel mirasın, toplumu oluşturan kültürel grupların kimliğinin ve sürekliliğinin göstergesi olduğu belirtilmiştir (ICOMOS, 2013).

Geleneksel konutların mevcut haliyle ihtiyaçları karşılayamaması, yaşam koşullarının değişmesi ve kentlere göç edilmesi, kırsal mimarinin korunamamasına hatta belgelenmeden yok olmasına yol açmaktadır. Bu konuyla ilgili Avrupa Parlamentosu'nun 2006 yılında Strasbourg'da "Avrupa'nın Kırsal ve Ada Bölgelerindeki Doğal, Mimari ve Kültürel Mirasın Korunması Kararları" adında gerçekleştirdiği çalışma, kırsal yerleşimlerdeki kültürel mirasın korunması konusuna vurgu yapmıştır (Levi ve Taşcı, 2017).

Tarihsel süreç içerisinde kırsal miras kavramına ilişkin uluslararası belgelere bakıldığında, kavramın dar bir çerçeveden, kültürel ve doğal kaynakların geliştirilmesi süreci gibi kapsamlı bir bakış açısına doğru evrildiği açıkça görülmektedir. Kırsal miras kavramının oluşum sürecini farklı uluslararası belgelere göre üç ana dönemde değerlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi, 1964 yılında Venedik Tüzüğü ile başlayan ve 20. yüzyılın üçüncü çeyreğini kapsayan dönemdir (Gökalp, 2019).

Kırsal miras kavramının farklı bir bakış açısıyla ele alınmaya başlandığı ikinci dönem ise 20. yüzyılın son çeyreğidir. "Kırsal miras" kavramının önemli parçalarından biri olan kırsal mimari, bu dönemde uluslararası çerçevede doğrudan tartışılan kavramlardan biri haline gelmiştir. Ayrıca kırsal mimariyi çevreleyen doğal çevre de özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kırsal miras ögesi haline gelmeye başlamıştır.

21. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan üçüncü dönemde ise kırsal miras kavramının kapsamı genişlemiştir. Kırsal miras kavramı, mimari miras ve doğal çevre unsurlarının ötesine geçerek, insan ve doğa arasındaki etkileşimi vurgulayan peyzaj kavramıyla birlikte değerlendirilmeye başlanmıştır. Ayrıca somut olmayan kültürel miras da kırsal mirasın bileşenlerinden biri olarak kabul edilmiştir (Gökalp, 2019).

Kırsal mirasa ve kırsal alanların korunmasına ilişkin uluslararası platformlarda birçok çalışma yapılmış, çeşitli belge ve bildirgeler yayınlanmıştır. Bu belge ve bildirgeler Tablo 2.3.'te özetlenmiştir ((Url-4), (Url-5), (Url-6), (Url-7)).

Tablo 2.3. Kırsal Mimari Mirasa ve Kırsal Alanların Korunmasına İlişkin Uluslararası Belge ve Bildirgeler ((Url-4), (Url-5), (Url-6), (Url-7))

YAYIN TARİHİ	BELGENİN / BİLDİRGENİN ADI	BELGENİN AÇIKLAMASI	ODAK NOKTALARI	İLKELERİ / ELE ALDIĞI KONULAR
1962	UNESCO	Yerleşmelerin ve Peyzaj Alanlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması Konferansı	Kültürel ve estetik değer	Doğal, kırsal ve kentsel alanların kültürel ve estetik değerlerle korunması gerektiğinin vurgulanması (Aslan, 2016)
1964	ICOMOS	Venedik Tüzüğü- Kırsal yerleşmelerin korunmasının sit bütünlüğü içinde değerlendirmesi	Tarihi ve estetik değer- Sanat eseri değeri- Belge değeri- Kırsal yerleşme alanları	Tüzüğün ilk maddesinde yalnızca tekil eserlerin değil kültürel ve doğal mirasa sahip kentsel ve kırsal alanların da korunması gerektiği vurgulanmıştır. - Yapıların doğal, çevresel ve kültürel özellikleriyle bir bütün korunmasının gerekliliği
1970	AVRUPA KONSEYİ	Bonn Konferansı	Koruma- denge	Kırsal alanların korunması gerektiği ve kırsal ve kentsel alanlar arasında bir dengeye ihtiyaç olduğunun vurgulanması
1973	AVRUPA KONSEYİ	Köy ve Kent Arasındaki Kırsal Canlandırma Politikalarına ilişkin İlke Kararı		Kırsal alandaki nüfusun azalması önlenerek kırsal alanlara cazibe kazandırılmasının amaçlanması
1975	AVRUPA KONSEYİ	Avrupa Mimari Miras Tüzüğü ve Amsterdam Bildirgesi	Tarihi, kültürel, mimari, estetik ve sanatsal değer	Mimari miras tarihi ve kültürel özelliklere sahip bütün kırsal alanları kapsamaktadır (Aslan, 2016).- Korumada yasal ve yönetsel çerçevenin hazırlanması ve halkın katılımının sağlanması.
1976	UNESCO	Nairobi Bildirgesi- Tarihi Alanların Çağdaş Rolü ve Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı	Evrensel, tarihi, mimari ve ekonomik değer- Bütünlük- Özgünlük- Kullanım ve eğitim değeri	Kentlerdeki koruma alanları için hazırlanan planlama altlıklarının kırsallarda korunması gerekli alanlar için de geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Farklı dönemlerin özelliklerini taşıyan tarihi çevrelerin korunmasında tüm dönemlerin dikkate alınmasının gerekliliği (Aslan, 2016).
1977	AVRUPA KONSEYİ	Granada Belgesi- Bölgesel Kalkınmada Kırsal Mimari Sempozyumun Kararları	Tarihi, arkeolojik, sanatsal, efsanevi, bilimsel, sosyal ve estetik değer- Avrupa Halklarının Ortak Mirası	Kırsal mimari mirasın ortamıyla bir bütün ele alınıp bu kriterlerde bir koruma-kullanma stratejisinin belirlenmesi- Kırsal alanların önemsizleşmesinin önüne geçilecek önlemler alınması
1978		Viyana Konferansı	Kırsal planlaması	Avrupa'daki kırsal alanların planlanması için bir yol çizilmesi gerektiği
1978		Ferrara Sempozyumu		Kent ile kır arasındaki dengenin bileşen ve ürünlerinden bahsedilmesi

1979	AVRUPA KONSEYİ	Kırsal Mimari Mirasa İlişkin 881 Sayılı Tavsiye Kararı	Ekolojik, ekonomik, kültürel ve sosyal değer	Kırsal mirasın önemi – kırsal alanların sahip olduğu miras değerinin kentsel alanlardaki mirastan daha az olmadığına vurgulanması
1982	ICOMOS	Tlaxcala Bildirgesi - Küçük Yerleşimlerin Canlandırılması - Meksika	Kırsal miras değeri – belge değeri	Kırsal mirasın yok olma tehdidiyle karşı karşıya olduğunun vurgulanması- kırsal mirasın belgelenmesi, korunması ve yaşam konforunun gözetilerek sürekliliğinin sağlanması
1985	AVRUPA KONSEYİ	Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Granada	Mimari miras değeri	Mimari miras tanımı- Korunacak varlıkların tespiti ve yasal koruma işlemleri- Koruma politikaları
1989	AVRUPA KONSEYİ	Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerlerinin Arttırılmasına İlişkin Tavsiye Kararı	Tarımsal değişim ve sosyal dönüşüm- Yapılı miras ve doğal miras	Tarım ve çevre istihdamı konusunda geliştirilen politikaların kırsal mirasın doğal ve çevresel unsurları göz ardı edilmeden ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Kırsal mirasın kapsamında yapıli çevre kadar doğal çevrenin de yer aldığı belirtilmiştir (Aslan, 2016).
1991	ICOMOS	12. Uluslararası Anıtsal Mirasın Korunması: Doğal Bütünlükleri İçinde Sitler ve Anıtlar Sempozyumu (Morelia)	Kültürel peyzaj değeri	Sadece kırsal mimarinin değil aynı zamanda bu yerleşimlerin çevresel faktörler ile bütün ele alınarak ‘kültürel peyzaj’ kavramı içinde değerlendirilmesi
1994	AVRUPA KONSEYİ	Özellikle Yaban Hayatın ve Peyzaj Alanlarının Korunmasına Odaklı Kırsal Alanların Sürdürülebilir Kullanımı ve Gelişimi İçin Tavsiye Kararı	Ekolojik, ekonomik, kültürel ve sosyal değer	Kırsal peyzajın öneminin vurgulanması – kırsal alanlardaki geleneksel mirasın korunması – kırsal alanları korumada doğal çevre özelliklerinin dikkate alınmasının gerekliliği
1999	ICOMOS	Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü	Kültürel ve geleneksel değer- Yöresel ve bölgesel kimlik	Geleneksel mirasın, toplumun temel kültürel ifadesi olması ve aynı zamanda kültürel çeşitliliğini yansıtmaya nedeniyle önemi
2000	AVRUPA KONSEYİ	Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	İnsan ve doğa arasındaki etkileşim alanları – Doğal ve kırsal alanlar	Peyzaj alanlarını koruma, yönetim ve planlama politikalarının geliştirilmesi- Katılımcı anlayışın oluşturulması- Şehir ve bölge planlama politikalarına dahil edilmesi (Gökalp, 2019)
2000	CEMAT	Avrupa Kıtasının Sürdürülebilir Mekânsal Gelişimi İçin Rehber İlkeler	Kültürel miras – doğal miras – sürdürülebilir kırsal turizm	Kent-kır arasındaki ilişkinin geliştirilmesi- doğal kaynaklar ve doğal mirasın korunması- kültürel mirasın geliştirilmesi- sürdürülebilir turizmin güçlendirilmesi
2003	ICOMOS	Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler	Koruma – miras bileşenleri – özgünlük değeri	Mimari mirasın korunması, güçlendirilmesi ve restorasyonu- mimari mirasın değeri ve özgünlüğü- mimari mirasın tüm bileşenleriyle korunması gerektiği
2003	UNESCO	Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	Somut olmayan kültürel miras	Somut olmayan kültürel miras kavramının tanımı- insanların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak yeniden yarattığı somut olmayan kültürel mirasın sınıflandırılması

2005	ICOMOS	Miras Yapılarının, Ören Yerlerinin ve Alanlarının Muhafaza Edilmesi ile İlgili Xi'an Deklerasyonu	Kırsal alanları koruma, destek verme	Miras yapılarının, ören yerlerinin muhafaza edilmesinde kentle birlikte kırsalın da tanınması, korunması ve desteklenmesine olan ihtiyacın vurgulanması
2006	AVRUPA PARLEMENTOSU	Avrupa'nın Kırsal ve Ada Bölgelerindeki Doğal, Mimari ve Kültürel Miras'ına İlişkin Karar	Yöresel değer- Ulusal kimlik değeri- Somut ve somut olmayan kültürel miras	Kültürel mirasın Avrupa kimliğinin kilit bir unsuru olduğu, somut ve somut olmayan unsurları içerdiği ve mimari miras ile doğal mirasın bir arada olduğu vurgulanmaktadır (Aslan, 2016).
2008	ICOMOS	Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü	Toplumla iletişim- Özgünlük- Sürdürülebilirlik	Miras alanlarının yorumlanması ve sunumu bağlamında 7 ilkenin belirlenmesi
2010	ICOMOS YENİ ZELANDA- Yeni Zelanda Tüzüğü	Kültürel Miras Değerli Yerlerin Korunması İçin ICOMOS Yeni Zelanda Tüzüğü	Kültürel miras değeri (estetik, arkeolojik, mimari, geleneksel gibi somut ve somut olmayan değerler)	Bu tüzüğün ilk maddesi korumanın amacını açıklamaktadır. Bu maddeye göre korumanın amacı, “kültürel miras değerli yerlerin değerlerini ortaya çıkarmak ve korumak; devam eden fonksiyon ve anlamları desteklemek” tir.
2010	AVRUPA KONSEYİ- CEMAT	Pan-Avrupalı Kırsal Miras Tüzüğü: Sürdürülebilir Mekânsal Gelişmenin Teşvik Edilmesi – Bölgesel Uyum Etkeni Olarak Kırsal Miras	Somut Miras (Yapılı ve mimari miras; Doğal miras ve kırsal peyzaj)- Somut Olmayan Kültürel Miras (Beceriler, Gelenekler)	Yerel halkın hayat kalitelerinin yükseltilmesi- İnsanları aidiyet ve kimlikleri ile kırsal alanların kimliğinin belirginleşmesine katkıda bulunması- Kırsal miras değerine yönelik farkındalık oluşturulması- Doğal mirasın korunmasında bugünün ihtiyaçlarını karşılayacak geleneksel yöntemlerin kullanılması (Gökalp, 2019)
2015		Avrupa Kırsal Manifestosu (European Rural Manifesto)	Sivil toplum- eğitim- yaşam kalitesi	Kırsal alanda genç nüfusun artırılması- yaşam kalitesinin artırılması- yoksulluğun azaltılması- kaynakların doğru kullanılması- küçük çiftçilerin desteklenmesi
2017	ICOMOS- IFLA	Kırsal Peyzajın Kırsal Miras Olarak Ele Alınmasına Yönelik İlkeler	Kırsal peyzaj, morfoloji, su, altyapı, bitki örtüsü, kırsal yapılar ve yerleşimleri	Kırsal peyzajın ve miras değerlerinin anlaşılması- Kırsal peyzajın ve miras değerlerinin korunması- Kırsal peyzaj değerlerinin ve mirasının iletimi
2021	ICOMOS	Miras ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Miras ve Kalkınma Aktörleri için Politika Rehberi		Miras koruma konusunda çalışan uzmanlara ve kalkınma aktörlerine rehberlik etmek- kültürel ve doğal mirasın Sürdürülebilir Kalkınma amaçlarına ulaşmayı destekleme ve potansiyelini gösterme

Uluslararası çerçevede tartışılan belgelerin neredeyse tamamı, kırsal alanların korunmasına yönelik tehditleri ortadan kaldırmak için koruma ilkelerini tanımlamıştır. Bu koruma ilkeleri aşağıdaki maddelerle ifade edilebilmektedir (Gökalp, 2019).

- Kırsal mirası korumak için yasal ve idari bir çerçeve oluşturmak,
- Yerel, bölgesel ve ulusal planlama politikalarına kırsal mirasın korunması konusunu dahil etmek,
- Kırsal mirasın korunmasında tüm tarafların yer aldığı sorumluluk anlayışını ve katılımcılığı sağlamak,
- Kırsal mirası ve bileşenlerini bütüncül bir koruma yaklaşımıyla planlama politikası içinde ele almak,
- Kırsal mirasın tüm bileşenlerinin belgeleme çalışmalarının yapmak,
- Dengeli nüfus dağılımı için politikalar geliştirmek,
- Bir tarımsal alanları koruma politikası geliştirmek,
- Geleneksel kırsal yerleşim dokularının özgünlüğünün korunması çerçevesinde, mevcut geleneksel yapıların özelliklerini, yerel malzemeleri ve geleneksel yapım tekniklerini dikkate alan müdahaleler yapmak ve yeni işlevleri bu doğrultuda vermek,
- Kırsal yerleşimlerin dışında kalan geleneksel yapıların özgün yapısının koruma çabalarını sürdürmek,
- Yeni yapılarda mevcut doku ve geleneksel yapı tipolojisi dikkate alınarak birbirinin benzeri mimari formlar ve yapım yöntemleri uygulanmamak,
- Kalkınma politikaları kapsamında yöresel geçim kaynaklarını (tarım, hayvancılık, el sanatları gibi) destekleyerek kırsal ekonomiyi güçlendirecek politikalar geliştirmek,
- Geleneksel yapım teknikleri, el sanatları gibi yok olmaya yüz tutan mesleklerin sürdürülebilirliği çerçevesinde eğitimler ve kurslar düzenlenmek,
- Sürdürülebilir alternatif turizmi desteklemek.

2.2.4. Türkiye’de Kırsal Miras Kavramının Tarihsel Gelişimi

Kırsal ve tarımsal çeşitlilik açısından zengin olan Türkiye'nin kırsal alanları koruma çabalarında dünya gündeminin gerisinde kaldığı görülmektedir (Çakan, 2019). Türkiye’de kırsal alanların korunması konusunda veya kırsal alanların gelişimine dair çalışmalar kentsel alanlara göre biraz geç başlamıştır. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte ülkemizde kırsal alanlar için önemli gelişme ve tarihler Tablo 2.4.’te özetlenmiştir.

DÖNEM		YAPILAN DÜZENLEME
CUMHURİYET'İN İLK YILLARI (1923-1945)	1923	İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması- Kırsal alanlardaki sorunların çözümüne dair çabalar
	1924	Köy Kanunu- Kırsal alanların genel tanımı olan 'köy' kavramının tanımının yapılması- kırsal yerleşimlerin niteliklerine yönelik sınırlarının belirlenmesi
	1926	İskân Kanunu (numune- örnek köy uygulamaları)
	1934	Milli Mimari Seminerleri (Devlet Güzel Sanatlar Akademisi)- geleneksel mirasa ilginin artması ve geleneksel yapıların belgelenmesi
	1936	1. Köy ve ziraat kalkınma kongresi
	1937	İdeal Cumhuriyet köyü projesi- örnek bir Cumhuriyet köyünün hangi donatıları içermesi gerektiği ve bir Cumhuriyet köyünün fiziksel olarak nasıl bir düzende oluşturulması gerektiğinin tanımlanması
	1940	Köy enstitülerinin kuruluşu- kırsal yaşamda kalkınmanın eğitsel boyutunun oluşturulması
	1945	Çiftçi Topraklandırma Kanunu- insan ve toprak ilişkilerini yeniden düzenlemek, kırsal gelişmeyi destekleme
	1945- 1955	İTÜ'de yapılan doçentlik ve yeterlilik tezleri (kültürel mirasın belgelenmesi)
II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEM (1946- 1962)	1948	Tarım reformu politikası dönemi- Amerikan Marshall yardımları ve ABD ile Ekonomik İş Birliği Anlaşması'nın yapılması- Köy enstitülerinin kapatılması
	1950	Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması- Marshall'ın yardımları sonucu tarımda makineleşme sonrası köyden kente göçün artması
	1951	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) kurulması
	1961	Türkiye ile Almanya arasında İşçi Göçü Anlaşması- kırsal bölgelerinin nüfus yitirme eğiliminin daha da hızlanması
PLANLI DÖNEM (1963- 2003)	1963- 1967	1. beş yıllık kalkınma planı: kırsal alanlar için geliştirilen politikaların hazırlanması- kredilendirme, kooperatifleşme ve toprak reformu konularının ele alınması
	1967	Venedik Tüzüğü'nün Türkiye'de kabul edilme süreci- tüzüğün kabulüyle kırsal dokuların korunmasını da içinde barındıran 'sit' kavramını Türkiye'de yerini alması
	1968- 1972	2. beş yıllık kalkınma planı: Köy İmar Planı çalışmaları- köylere gidecek altyapı yatırımlarının dengeli dağıtılması gerektiğinin vurgulanması
	1970	ÇEKÜL Vakfı- Safranbolu'da başlatılan koruma hareketi ve ardından yayılarak devam eden koruma çalışmaları- kırsal mirasın önemine vurgu yapma ve bunu yaşatmaya yönelik önlemler alma
	1973	Eski Eserler Kanunu: tarihi çevrenin bütün olarak korunması gerekliliğini ön gören ilk yasal düzenleme - ilk defa 'sit' kavramı tanımlanması
	1973- 1978	3. beş yıllık kalkınma planı: merkez-köy yaklaşımı- yerleşim dokusuna tarihsel / doğal mirasa sadık kalarak kamu hizmetlerinin yeniden dağılımının planlanması
	1975	Avrupa Mimari Miras Yılı'nın Avrupa Konseyi'nin üye ülkelerinde kutlanması - bu durumun Türkiye'de "Geçmişimiz İçin Bir Gelecek" teması ile kültürel mirasın korunması konusunda kendini göstermesi
	1976	TÜRKEV'in (Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği) kurulması -TAÇ Vakfı'nın (Türkiye Anıt-Çevre-Turizm Değerlerini Koruma Vakfı) kurulması
	1979	A-1609 Sayılı Karar: 'Kırsal sit' ifadesinin ilk defa bir kararda geçmesi
	1983	Dünya Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi
	1983	2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu: 'eski eser' ifadesi yerine 'kültür varlığı' tanımlamasının kullanılması - sit kavramının sınırlarının genişlemesi
	1979- 1983	4. beş yıllık kalkınma planı: köy-kent yaklaşımı- yerleşimler arasında iş bölümüne dayanan, kırsal ile kenti kalkınma için bütünleştirmeye yönelik yeniden yapılanma
	1985- 1989	5. beş yıllık kalkınma planı: merkez-köy yaklaşımı (köylünün refah seviyesinin yükseltilmesi için kırsal kesime sosyal ve ekonomik hizmetlerin götürülmesi)
	1989	Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi- kırsal sitler ve korunmalarına yönelik ifadeler- kırsal alanları korumanın yasalaştırılması

AB TAM ÜYELİK MÜZAKERELERİ SONRASI SÜREÇ (2004-)	1990	ÇEKÜL (Türkiye Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı)’nın kurulması- doğal, tarihsel ve kültürel varlıkları korumanın hedeflenmesi
	1990- 1994	6. beş yıllık kalkınma planı: kırsal alan planlaması yaklaşımı- teşviklerle üretimde çeşitliliğin artırılması, gelirin çeşitlendirilmesi ve tarım dışı ekonomik faaliyet kollarının desteklenmesi- eğitim ve kültür düzeyinin yükseltilmesi
	1996- 2000	7. beş yıllık kalkınma planı- toprak dağılımındaki dengesizlik, çok parçacılık, işletme ölçeğinin küçüklüğü konularının tartışılması
	1996	'Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları" başlıklı ilke kararı- Doğal ve kültürel öğelerin birlikteliğinin tanımlaması ile kırsal dokuların koruma altına alınmasının kolaylaşması
	2003	Avrupa Peyzaj Sözleşmesi- kırsal sitler ve korunmalarına yönelik ifadeler- kırsal peyzaj alanlarının değerini ve koruması gerektiğinin onaylanması
	2004	8. kalkınma planı: kırsal nüfusun gelirinin artırılması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, etkili örgütlenme ve katılımcılığın desteklenmesi
	2004	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 5226 Sayılı Yasa: 3. maddedeki sit tanımında dolaylı bir şekilde kırsal alanların yer alması
	2005	Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi" (KÖYDES)- içme suyu, kanalizasyon, yol gibi temel altyapı hizmetlerinden yoksun kalmış köylerin kırsal altyapısının iyileştirilmesi
	2006	Türkiye 1. Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi: kırsal kalkınmanın sağlanması için ekonomik ve fiziksel altyapıların geliştirilmesi çalışmaları
	2007	9. kalkınma planı: merkezi kırsal yerleşimlere öncelik verilerek kaynakların etkin kullanılması- AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için kurumsal çerçevenin oluşturulması
	2008	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı bünyesinde Kayseri’de “Kırsal Alanda Yöresel Mimari Özelliklerin Belirlenmesi” projesinin hazırlanması- kırsal alanlarda yöresel dokunun korunmasına ve yeni yapılacak yapılar için örnek yapı projeleri üretmeye yardımcı olmak
	2009	Köyler Yaşamalıdır Projesi- Anadolu’da kırsal yerleşimleri koruma ve yaşatma çalışmaları
	2010	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bünyesinde Balıkesir’de “Kırsal Alanda Yöresel Doku ve Mimari Özelliklere Uygun Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması” projesinin hazırlanması - kırsal alanlarda yöresel dokunun korunması ve yeni yapılar için örnek yapı projeleri üretmek
	2011	Bayındırlık Bakanlığı: Kayseri ve Balıkesir kırsalında yöresel özelliklerin belirlenmesi ve uygun yapılaşmanın yaygınlaştırılması ve kırsal çevrelerdeki dokunun korunması
	2012	6360 Sayılı Büyükşehir Yasası: köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılarak aynı isimli mahalle olarak bağlı bulundukları ilçe belediyesine katılması
	2012	Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik- Geleneksel dokularını koruyan kırsal yerleşimlerin korunması gerekli kültür varlığı olarak değerlendirme ölçütüne girmesi
	2013	ICOMOS Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi: Mevcut yasal düzenlemeler içindeki eksikliklere vurgu yapılması- “kentsel sit” ile birlikte “kırsal sit” tanımının yapılması
	2014	Bursa Cumalıkızık Köyü’nün 2014 yılı itibarıyla UNESCO Dünya Miras Listesi’ne alınması
	2015	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Kastamonu- Küre Ersizlerdere Köyü’nde köy tasarım rehberi oluşturmaya yönelik proje hazırlanması
	2015	Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi iş birliğinde “Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması-Bir Model Önerisi Projesi” (KOKAP)- Kırsal alana yönelik çözüm geliştirilmesi
	2016	“Hadi Gel Köyümüze Geri Dönelim” projesi- Kırsal yaşamın yeniden canlandırılması
	2017	İstanbul Ticaret Üniversitesi bünyesinde “Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması Modeli Uygulaması ve Köylerde Yöresel Özellikler ve İhtiyaçlar Dâhilinde Yapılaşma Koşullarının Belirlenmesi Projesi” (KODAKAP)
	2015- 2018	Kırsal Kalkınma Eylem Planı (KKEP)- kırsal ekonominin geliştirilmesi, istihdamın artırılması, kırsal çevrenin iyileştirilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması, kırsal yerleşimlerin sosyal ve fiziki altyapısının geliştirilmesi

2017- 2019	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: Yöresel mimari özelliklere uygun konut projeleri- Yeni yapıların tasarımı, kırsal peyzaja uyumlu nitelikli çağdaş yaklaşımlar
2014- 2018	10. kalkınma planı- Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin sürdürülebilir bir şekilde yükseltilmesi ile bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması
2020	7254 sayılı “Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”- ‘kırsal mahalle’ ve ‘kırsal yerleşik alan’ kavramlarına yer verilerek köy statüsü ile ilgili değişikliğe gidilmesi ve köy tüzel kişiliği yapısının korunmasının amaçlanması
2014- 2020	Türkiye 2. Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi: kırsal alanlarda ekonomik ve çevresel iyileştirme çalışmaları
2001- 2023	Devlet Planlama Teşkilatı Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi- Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi'nin gerçekleşmesine katkı sağlamak ve kalkınma planları ile uyumu gerçekleştirmek- Kırsal kalkınmanın temel amacının belirtilmesi
2019- 2023	11. kalkınma planı- Kırsal yaşamın sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla, üretim birliklerinin ve aile işletmelerinin üretim kapasitelerini ve kırsalda işgücünün istihdam edilebilirliğini artırmak, yaşam kalitesini yükseltmek, kırsal toplumun refah düzeyini yükselterek, düzenli ve yeterli geçim kaynakları ve nüfusu korumak -KÖYDES ve KIRDES projeleri

Tablo 2.4. Tarih Boyunca Ülkemizde Kırsal Alanlar İçin Geliştirilmiş Önemli Tarihler

Ülkemizde koruma biliminin gelişim aşamalarına bakıldığında, ilk düzenlemelerin sadece anıtsal yapıların korunmasına yönelik yapıldığı, cami, medrese, hamam gibi yapıyı zaman alan anıtsal yapılarla ilgili koruma kararlarının alınmadığı bilinmektedir. 1960'lı yıllardan sonra bu düşünce yerini anıtları çevreleriyle bir bütün düşünerek koruma fikrine bırakmıştır (Şayın, 2016).

21. yüzyılın ilk çeyreğinde kırsal miras kavramının içeriği genişlemiş ve daha ön planda çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde kırsal miras kavramı, mimari miras ve doğal çevre unsurları anlayışının ötesine geçerek, insan ve doğa arasındaki etkileşimi vurgulayan peyzaj kavramıyla birlikte ele alınmıştır. Kültür birikimi sonucunda oluşan somut olmayan kültür mirası da kırsal miras olarak değerlendirilmiştir (Gökalp, 2019).

2.3. Kırsal Mirasın Korunması

Koruma olgusu, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra modernizmin giderek tahrip ettiği doğal çevre, tarihi çevre ve yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla geliştirilmiştir. Koruma düşüncesinin gelişimi, kentsel alanların korunması temel düşüncesiyle başlamış ancak daha sonra korumanın kapsamı tüm kentsel ve kırsal alanları kapsayacak şekilde değiştirilmiştir (Akgün, 2013).

Koruma olgusunun amacı, toplumu ve onu meydana getiren değerleri, bu değerlerin içerdiği tüm dinamikleri dikkate alarak korumak ve geliştirmektir. Bu hedefe ulaşmanın en önemli aracı ise bu değerlerin doğa koruma planlaması ve politikası yoluyla toplumsal ve bölgesel hayata entegre edilmesidir. Korumanın amacı ve temel aracının kavramsal olarak hemen hemen her ülkede ve kültürde benzer olduğundan söz

edilebilmektedir. Ancak her ülkenin kendi dinamikleri ve mevzuat çerçevesi içinde, bunları şekillendiren uygulamalara ve ayrıntılı kararlara farklı bir yaklaşımı vardır (Akgün, 2013).

Kırsal alanlar, kültürel coğrafya araştırmalarının önemli bir nesnesi olmasının yanı sıra insanların yaşama alanları olduğundan insanlar, hayvanlar ve bitkiler zamanla değişmekte ve dolayısıyla kırsal alanların mimarisi ve altyapısı sürekli güncellenmektedir. Bu nedenle kırsal miras, mirasın korunması çerçevesinde yönetilse bile dinamik özellikleri değişmeyecektir (Du ve Shi, 2019).

Tarımsal uygarlığın uzun tarihi, kırsal alanlarda geniş ve değerli bir miras bırakmıştır; dolayısıyla kırsal alanların yeniden canlandırılması bu mirasın korunmasına dayanmalıdır (Du ve Shi, 2019).

Kırsal mirasın korunması kapsamında ele alınması gereken ana ilkeler ise şu şekilde sıralanabilir (Gökalp, 2019):

- Mali destek verme, girişimciliğe olanak tanıma, istihdam ve bölgesel dezavantajların giderilmesi, sosyal alanların arttırılması gibi kırsal ekonomiyi güçlendiren girişimlerle kırsal alanların çekiciliğini arttırmak, kırsal yaşamı canlandırmak, yaşam kalitesini yükseltmek ve nüfusu dengeli bir şekilde arttırmak,
- Yerel halkın kimliğinin, hatıralarının ve aidiyetlerinin bir parçası haline gelen kırsal mimari miras ile gelecek kuşaklar arasında bağlar oluşturmak için bu mirası koruma, sorumluluklarını yerine getirme ve arada köprü görevi görmenin herkesin toplumsal görevi olduğu bilincinde olmak,
- Yapılı çevre unsurları ile kırsal çevre unsurlarının birleşiminden oluşan yerel ekonomi ve geleneksel yaşamın alt bileşenleri ile kırsal mirasın bir bütün olarak korunması,
- Korumaya yönelik bütüncül bir yaklaşımın parçası olarak, tüm paydaşlar ve kırsal kuruluşlar tarafından yönetilen bir kırsal miras kavramının ve koruma politikasının tüm unsurlarını içeren ulusal, bölgesel ve yerel bir koruma ve yönetim çerçevesinin parçası olması,
- Kırsal mirasın tüm bileşenleri ile kapsamlı bir şekilde belgelenmesi ve koruma planlaması çalışmalarında bu ölçekte değerlendirilmesi,
- Kırsal mimari mirasın tüm çevresel ve geleneksel bileşenleriyle bütün belgelenmesi ve koruma planlaması çalışmalarında bu şekilde ele alınması,

- Kırsal mirasın korunması ve sürekliliği içinde koruma ve kullanma dengesini gözetken, yoğunluğunun mevcut duruma göre ayarlandığı bir turizm faaliyetinin geliştirilmesi olarak tanımlanabilir.

Kırsal alanları koruma ve yeniden değerlendirme hususunda bazı yaklaşımlar söz konusudur. Bunlar müzeleştirme yaklaşımı, turizm yaklaşımı ve yeniden iskân yaklaşımıdır. Bunlardan müzeleştirme yaklaşımı kırsal alanların korunması kapsamında yeniden değerlendirilmesindeki ilk yaklaşımdır. İlk olarak Avrupa’da çeşitli ülkelerden seçilen yalnız kalmış kırsal yapılar kent merkezine yakın yerlere taşınıp sergilenmiştir. Açık hava müzelerine dair ilk uluslararası ölçütlerin belirlenmesi 1956 yılında Uluslararası Müze Konseyi’nin öncülüğünde gerçekleşmiştir. 1971 yılında ICOMOS’un gerçekleştirdiği Halk Mimarisi Uluslararası Kolokyumu’nda yapıların taşınarak değil yerinde korunarak sergilenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Güler, 2019).

Bu yaklaşımlardan bir diğeri olan turizm yaklaşımı, kırsal alanlardaki kültürel ve geleneksel dokunun korunması ve yaşatılması için bunların turizm etkinlikleriyle yeniden yaşatılmasını teşvik etmektedir. İtalyan kırsal turizminin en önde gelen bölgesi olan Toskana’nın bu konuda sergilediği yaklaşım iyi bir örnektir. Bölgedeki nüfus kaybını önlemek ve kırsal yerleşimlerin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla turizm faaliyetleri geliştirilerek kırsal alanlar yeniden canlandırılmıştır (Güler, 2019).

Sonuncu yaklaşım olan yeniden iskân yaklaşımı, eski sakinlerin iskanı ve yeni yerleşimcilerin iskanı olarak iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Yerleşim alanlarını çeşitli sebeplerden terk etmiş yerli halka ulaşıp mevcut durumu veya problemi iyileştirmek şartıyla evlerine geri dönmelerine ikna edilmesi bu yaklaşımların ilkidir. Bir diğer seçenek ise kentsel yaşamdan bunalan ve kırsal alanlarda yaşamayı tercih eden insanların yerleşim alanlarına yerleşerek burada yaşamaya devam etmeleri şeklindedir (Güler, 2019).

Koruma olmadan yeniden canlandırmanın temeli yoktur; kırsal mirasın yeniden canlandırılmadan korunması imkansızdır, dolayısıyla ikisi ayrılamaz. Yerel sakinler aynı zamanda kırsal mirasın korunmasının çekirdeğini oluştururlar. Onlar kırsal mirasta insan-toprak ilişkisini inşa etmenin, sürdürmenin ve geliştirmenin ana gövdesidir; onların öznel inisiyatifi olmadan kırsal mirasın korunması ve yeniden canlandırılması imkansızdır (Du ve Shi, 2019).

Kırsal alanların ve geleneksel dokunun korunmasında her ülke, uluslararası anlaşma ve düzenlemelere uygun olarak kırsal yerleşimlerin değerlerini tanımlar,

yerleşimin niteliğine uygun bir koruma yöntemi belirler ve kendi koruma planlarını geliştirip uygular (Akgün, 2013). Avrupa Konseyi'ne göre (1989) bu koruma planları;

- Alana yönelik alınan koruma kararları (tarihi yapılar ve yeni yapılaşma),
- Mimari mirasın kayıt altına alınması(envanter), Rölöve ile mevcut durumunun tespiti, Restorasyon (restorasyon teknikleri) ve restütisyon projelerinin hazırlanması, gerekli bakım ve onarımların yapılması,
- Müzecilik ve
- Turizmdir (Avrupa Konseyi,1989).

2.3.1. Kırsal Mirasın Koruma Sorunları

Geleneksel özelliklere ve kültürel değerlere sahip bir kırsal alanın uzun yıllar korunabilmesi için yerel halkın bölgede aktif olarak bulunması gerekmektedir. Kırsal alanlar özellikle terk edildikten sonra pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Aynı zamanda yaşanılmaya devam eden kırsal alanlar da zaman içinde pek çok koruma sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Terk edilen veya korunamayan kırsal alanların ise yerel ve geleneksel özelliklerini yitirdiği görülmektedir. Koruma sorunları yerel halk veya doğal kaynaklı olabileceği gibi yanlış müdahaleler sonucunda da ortaya çıkabilmektedir. Yönetim tarafından yapılan planlama hataları da kırsal alanlara zarar verebilmekte ve özgünlüğünü kaybetmesine neden olabilmektedir (Aktürk, 2021).

Kırsal alanlarda kırsal mirasın korunması sorunlarının başında planlama eksikliği gelmektedir. İyi bir koruma yaklaşımı için iyi bir planlama stratejisi geliştirmek şarttır. Planlamadan sonra kırsal alanların korunamamasının en önemli sebeplerinden diğeri koruma konusunda yeterli yasal çerçevenin oluşturulamamasıdır.

Geleneksel çevrenin ve kırsal mirasın korunmasındaki sorunlar zamanla, toplumsal kültür yapısının ve geleneksel dokunun yok olmasına neden olmaktadır.

Kırsal korumanın temelinde toplumsal sorunlar yer almaktadır. İnsanların beğenileri ve yaşam kalitesi tanımları onları kırsal alanlardan ve kırsal alanları koruma hissiyatından uzaklaştırmaktadır. Yaşadıkları evlerin artık bir değerinin olmadığını düşünen halk onları korumak için herhangi bir çaba sarfetmemektedir. Aynı zamanda eski diye nitelendirdikleri yöresel malzemelerle inşa edilmiş evlerinde oturma sınıf olarak onları geride bıraktığı düşüncesi oluşmaktadır. Yerel malzeme kullanımının yerini çağın getirdiği betonarme malzemelere tercih ederek kırsal bütünlüğün yok olmasına sebep olmaktadır. Betonarme evlerin tercih edilmesinin büyük bir sebebi de

yerel malzeme ile inşa edilmiş evlerin onarım ve bakımlarının zor olmasıdır. Evlerinin bakımlarını yaptıramayan halk ise onları terk edip kentlere taşınmaktadır.

Kırsal alanlarda altyapının ve diğer hizmet birimlerinin yetersizliği de terk edilme sebeplerindendir. Zamanla boşalan kırsal alanlardaki yapılarda bozulmalar başlamaktadır. Kırsal alanlardaki nüfusun azalmasıyla birlikte doğa yaşamı, tarımsal peyzaj ve sosyal kimlik yapısı olumsuz etkilenmektedir (Aktürk, 2021).

Aile yapısının bir veya iki çocuklu çekirdek aile haline gelmesi demografik yapının ve konut kullanımının değişmesinde önemli bir etkidir. Üç veya dört kişilik çekirdek aileler artık geniş aile bireylerinin yaşadığı geleneksel konutlar yerine yaşlılarla birlikte yaşamak istememekte, barınma ihtiyacını yeni yerleşim alanlarında karşılamaktadır. Bu durum evlerin üretiminde modern yaşam koşullarını ve konfor ihtiyaçlarını karşılayan modern malzeme ve yapım tekniklerinin tercih edilmesine yol açmaktadır. Plansız yapılaşma ve kontrol eksikliği de bu durumun sonuçları arasındadır (Genç, 2019).

Ekonomik faaliyetteki sorunlar sosyal yapıyı etkilemektedir. Kırsal nüfusun azalması ve yaşlanması; kırsal kesimde istihdamın azalması, tarımsal gelirin düşük olması ve bu nedenlerle gençlerin kentin farklı yerlerinde çalışmak istemesinden kaynaklanmaktadır (Genç, 2019).

Kırsal yaşamın korunması için ortak bir paydada çalışmalar yapmak gerekmektedir. Öncelikle yerel yönetimlerin koruma konusunda olumlu bir tutum sergilemeleri ve koruma konusunun gerekliliğine inanmaları ve gerekli çalışmaları yürütecek bir ekip kurmaları şarttır (Çakan, 2019).

Ülkemizde köylerin %30'u dağınık yerleşimlerden ibarettir. Bu durum, belirli hizmetlerin ve altyapının maliyetini artırır ve zorluklar yaratır. Kırsal toplulukların %35'i bölgesel merkezlerin 30 kilometre yakınında bulunmaktadır. Köyün yolları bir miktar gelişmiş ve trafik olanakları artmış olsa da yönetim açısından hâlâ kısıtlamalar mevcuttur. Köylerin önemli bir kısmı deprem, su baskını, heyelan, çığ vb. olaylardan etkilenmektedir. Yerleşim yapısının bu tehditleri en aza indirecek şekilde tasarlanmaması, kırsal alanlarda can ve mal güvenliğini riske atmaktadır (Alkan, 2016).

Küreselleşmenin kırsal alanlar üzerinde önemli etkileri vardır. Küreselleşme ile birlikte; kırsal alanların nüfus kaybına uğraması ve dolayısıyla kırsal ekonominin çökmesi, şehirlerdeki çarpık kentleşmesinin ve sanayinin kırsal yerleşimlere yayılması sonucunda doğal ve yapıli mirasın zarara uğraması, tarımsal modernizasyon dolayısıyla vahşi yaşamın yok olması, toprak, su ve havanın kirlenmesi, endüstriyel faaliyetler,

madenler, baraj inşaatları ve toprağın yanlış kullanılması sonucunda arazi yapılarının ve ormanların bozulması, ticaret ve kamu sektörüne ağırlık verilmesi sonucunda kültürel tek tipleşme görülmesi ve yöresel yaşam kültürünün ve çeşitliliğinin kaybolması, ekonomi politikasının kent odaklı ilerlemesi sonucunda kırsal alanların yeterince temsil edilememesi söz konusudur (ÇEKÜL Vakfı, 2012).

Geleneksel yerleşmelerin korunmasına yönelik yapılan çalışmaların hemen hepsinde halkın koruma bilincinin olmayışı olumsuz bir faktör olarak belirtilmektedir. Öte yandan yerel halkın neden bilinçsiz olduğu ya da nasıl daha bilinçli hale getirilebileceği konusunda çok az yorum yapılmıştır. Bu bağlamda koruma bilincinin kavramsal analizlerinin yapılması ve koruma kriterlerinin yerel halk açısından değerlendirilmesi de gerekmektedir (Genç, 2019).

Kırsal alanları korumada karşılaşılan sorunlar; yasal ve yönetsel sorunlar, sosyokültürel ve ekonomik nedenler, çevre sorunları, yapı ölçeğindeki sorunlar ve teknik uygulama sorunları başlıkları altında sıralanabilmektedir (Tablo 2.5).

Tablo 2.5. Kırsal Alanları Korumada Karşılaşılan Sorunlar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Kırsal Alanları Korumada Karşılaşılan Sorunlar	
Yasal ve Yönetsel Sorunlar	• Hizmetlerin zamanında ve yeterince ulaşamaması • Altyapı hizmetlerinden yeterince yararlanılamaması (kanalizasyon, ulaşım, iletişim, su vb.) • Yerel yönetimlerin planlama çalışmaları • Yerel yönetimlerin kentsel alanlara öncelik vermesi • Yerel yönetimlerde teknik personel yetersizliği • Planlama sürecinin uzun olması • Geleneksel yapıların koruma altına alınmaması • İş imkanlarının sınırlılığı dolayısıyla nüfus kaybı yaşanması • Coğrafi konum açısından sınırlılıklar • Yapı mülkiyetinin birden fazla kişiye bulunması • Bir arkeolojik sit üzerinde konumlanma • Maden rezervinin üzerinde konumlanma • Maden rezervinin tükenmesi • Turizm veya rant için yanlış müdahaleler yapılması sonucu kırsal alanların tahribatı • Korumaya ayrılan kaynakların / fonların yetersizliği • Kır -kent ayrımının yapılmasındaki belirsizlikler ve 6360 sayılı kanun ile kırsal yerleşimlerin idari olarak kentsel alana dönüştürülmesi dolayısıyla kırsala yaklaşımın değişmesi • İnsan-doğa etkileşiminin bir ürünü olan kültürel peyzajların ve kırsal peyzajların tanımı ve değerlendirilmesinde yasal süreçlerin ayrışması ve zorlaşması
	• Kırsalda yaşayan genç nüfusun kentlere göç etmesi • Eğitim, sağlık, kültür gibi hizmetlere erişimin zor olması • Tarımsal verimsizlik • Daha iyi bir yaşam arayışı • Kent yaşamına özenme sonucu göç edilmesi • Geleneksel yapılarda çağdaş değişikliklerin yapılması • Yapılarda ve çevrede meydana gelen bozulmaları önlemek

Sosyokültürel ve Ekonomik Nedenler	için gerekli olan maddi kaynağın imkansızlıklardan ötürü ayrılamaması • Küreselleşmenin etkisiyle kırsal alandaki gelir kaynaklarının azalması • Koruma plan-proje ve uygulamalarında insan ve toplumsal yaşamın göz ardı edilmesi, uygulama sonrasında kullanıcıların alan dışına itilmesi • Merkezi ve yerel yönetim kurumlarının yeterli koruma kültürüne sahip olmaması, halkın koruma konusunda bilgisiz ve bilinçsiz olması • Merkezi kentlerden yayılan sanayi faaliyetleri • Kırsal bölge odaklı koruma ve gelişme politikalarının üretilmemesi • Ailevi uyumsuzlıklardan veya mal paylaşımındaki anlaşmazlıklardan ötürü zorunlu göç edilmesi • Kentlerdeki sosyal hayatın çekiciliği • Yerel yaşam kültürü ve çeşitliliğin kaybolması • Kırsal alanlarda tarım ve hayvancılığa dayalı üretimin azalması • Tarımsal üretime alternatif ekonomik faaliyetlerin kırsal alanda yaygın olmaması
Çevre Sorunları	• Ulaşımın zorluğu • Bakımsızlık (çevredeki doğal görünümün bozulması) • İklim değişikliği / küresel ısınma • Sel/ çığ / toprak kayması / heyelanlar / volkanik patlama • Kırsal alanlardaki tarihi bölgelerinin giderek çöküntü alanı haline gelmesi • Doğal kaynaklar üzerindeki baskılar • Yanlış tarım uygulamaları sonucu doğal yapının tahrip edilmesi • Tarım arazilerinin tarım dışı amaçla kullanımı • Ülke genelinde arazi planlaması ve tarımsal üretimin planlaması eksikliği • Tarım arazilerinde işletme ve mülkiyet sorunları • Kontrolsüz açılan ve işletilen maden ocaklarının doğal ve kültürel çevreyi yıpratması • Barajlar ve HES projeleri nedeniyle su kaynaklarının kaybedilmesi • Sosyal donatıların yetersizliği
Yapı Ölçeğindeki Sorunlar	• Yapıların özgün hallerini yitirip malzeme değişikliğine gidilmesi • Kapı, pencere, döşeme malzemesi değişiminde özgün halinden uzaklaşılması • Yapılarda oluşan hasar ve çatlakların doğru bir şekilde onarımının yapılmaması • Dam, hatıl, mertek gibi periyodik bakımlarının yapılması gerekli yapı öğelerinin bakımlarının yapılmaması • Kırsal evlerin mimari açıdan konforlu olmayışı • Kullanılmayan mimari değerlerin yitirilmesi ve mimaride yanlış müdahalelerle özgün niteliklerin kaybedilmesi • Ulusal ve yerel envanter sisteminin olmaması • Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın hazırladığı tip projeler • Planlama ve mimari tasarım sorunları
Teknik Uygulama Sorunları	• Yapının yapıldığı dönemdeki tekniklerin ve gerekliliklerin sonucunda ortaya çıkmış kırsal mimarinin günümüz mimari anlayışında ve eğitim sisteminde yeterince yer almaması • Kırsal mimarinin oluşmasında yeterli bilgiye sahip ustaların bilgi ve donanımlarının bir sonraki nesillere aktarılamaması

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın materyali özetlenmiş; tezin ana konusu olan Konya ili Meram ilçesine bağlı Kilistra yerleşiminin konumu, tarihçesi ve genel özelliklerinden bahsedilmiş ve yerleşimi temsil eden Kilistra kırsal miras bileşenleri ele alınmıştır. Ardından tezin yöntem bölümünü oluşturan çalışmalar ve bu çalışmaların kurgusu detaylandırılmıştır.

3.1. Materyal

Konya ili, Meram ilçesinde bulunan Kilistra yerleşiminin tamamı çalışmanın materyalini oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışma alanının konumu ve özellikleri, tarihsel gelişimi, yerleşimi oluşturan kırsal miras değerleri araştırılmış ve imar planları incelenmiştir. Kilistra ile ilgili yapılan lisansüstü tezler, makaleler, konferans bildirgeleri, yerleşmeye ait TÜİK verileri, araştırma raporları, çalıştay sonuçları, internet dokümanları, ilgili belediyelerden alınan harita görselleri ve dokümanlar bu çalışmanın materyallerini oluşturmaktadır.

Konya Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehirlik Müdürlüğü arşivinde bulunan çalışma alanına ait 1/1000 ölçekli Halihazır harita ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı, 2017 yılında hazırlanmış KAİP raporları, dosyalar, resimler incelenmiştir. Yerel yönetimler tarafından yapılan yerleşmenin gelişimiyle ilgili resmî duyurular ile medya kapsamı gibi birçok ikincil veri toplanmış ve incelenmiştir.

Ayrıca alan özelinde yerli halk ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve çalışma alanına ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Çalışma alanına ait bilgilerin elde edilmesinde ve haritaların oluşturulmasında Google Earth, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, Konya Kent Bilgi Sistemi ve Meram Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemi uygulamalarından faydalanılmıştır.

Çalışma alanının mevcut durumunu gösteren ve analizler ile kıyaslanmasını sağlamak amacıyla çekilen fotoğraflar tezde kullanılmıştır.

Ayrıca çalışma kapsamında sunulan tablo, harita ve şekillerin oluşturulmasında Excel, Adobe Photoshop ve Microsoft Office programlarından yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

Kırsal yerleşmeler, detaylı ve çoklu bir perspektife gereksinim duyan karmaşık bir sistemdir. Farklı bileşenlerden oluşan bu sistemdeki bileşenleri araştırmak için coğrafi uzaktan algılama görüntüleme tekniği, etnografik yöntemler (örneğin yarı yapılandırılmış görüşmeler) ve katılımcı olmayan gözlem gibi yöntemler çalışmaya

ilişkin tam kapasitede verim alabilmek için kullanılmıştır. Alan araştırması sırasında görsel temsiliyet için fotoğraflar çekilmiş ve mekânsal varyasyonu daha sezgisel olarak sunmak ve doğrulamak için bu unsurlar kullanılmıştır. Çalışma alanındaki maddi çevrede arazi kullanımındaki değişiklikleri karşılaştırmak ve tespit etmek için Google Earth, yüksek çözünürlüklü uzaktan algılama görüntülerini kullanılmıştır.

Çalışma alanına ait kırsal miras değerlerine ve sorunlarına dair veri elde edilebilmesi amacıyla ilk arazi çalışması 2022 yılında yapılmıştır. Kırsal mirasın korunmasına ilişkin tespitler yapabilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler ve katılımcı olmayan gözlemler yapılmıştır. Saha çalışmaları ve görüşmeler için 5 Ağustos 2023 ve 10 Eylül 2023 tarihleri arasında yerleşme ziyaret edilmiştir. Yerleşim genelinin ve konut yapılarının fiziksel analizleri yapılmış ve görsel ve çizimlerle belgelenmiştir. Bu çalışmada ‘yerinde tespit ve gözlem’ yönteminden faydalanılarak geleneksel doku ve kırsal çevreye yönelik tespitler yapılmıştır. Bu tespitler fotoğraf ve video çekimleri ile kayıt altına alınmıştır.

Uzaktan algılama verilerini ve görüşme verilerini desteklemek için katılımcı olmayan gözlem ve ikincil veriler kullanılmıştır. Katılımcı olmayan gözlem, kırsal mirasın korunması sürecinde yerli halk arasındaki etkileşimi ve koruma yaklaşımlarının sonuçlarını açıklığa kavuşturmak için kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında Kilistra’ya ait halihazır altlık olarak kullanılmıştır. Yapı imar durumları, yapıların günümüzdeki kullanım durumları, yapı malzeme ve yapım tekniği bilgileri, yapıların işlevleri ve gerekli diğer çevre bilgileri derlenerek analiz paftaları oluşturulmuştur.

Yerli halkın kırsal mirası ve koruma sorunlarını etkileyen çevresel ve sosyoekonomik faktörler konusunda düşüncelerini ölçmek ve uygun yaşama ortamına karşı görüş ve önerilerini öğrenmek adına yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Marshall’a (1996) göre, saha görüşmeleri araştırılan konunun ilgilisi olan katılımcıların duygu ve düşüncelerinden, onların tecrübe ve yaklaşımlarından faydalanılmasını sağlamaktadır. Böylece konu hakkında daha derin bilgiler edinilebilmektedir. Bu görüşmeler, yapılan görüşmede sorulan soruların ve cevaplamaların yöntemine göre yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşme olarak gruplandırılmıştır. Bunlardan yarı yapılandırılmış görüşmede sorular önceden belirlenmiştir, soruların bazıları açık uçludur ve görüşme yapılan kişinin konuyla ilgili bildiği detaylı bilgi veya fikirleri takip edilir. Her ne kadar sorular önceden belirlenmiş olsa da görüşmenin gidişatına göre farklı sorular da

sorulabilmektedir (Marshall, 1996). Bu tez çalışması kapsamında ‘yarı yapılandırılmış görüşme’ tekniği tercih edilmiştir. Görüşmelerde sorulacak sorular belirlendikten sonra gerekli formlar oluşturulmuş ve Kilistra halkı ile bu çalışmalar yapılmıştır. Yerli halk ile yapılan görüşmelerde halkın fikirlerini ölçmeye yönelik ucu açık sorular yer almıştır. Böylece görüşme yapılan kişilerin sorulan sorulara verdikleri cevapların akışına ve detayına göre soru şekli değiştirilebilmiş veya ek sorular sorularla ayrıntılar öğrenilebilmiştir.

Kavramsal araştırmalarda aktarılan kırsal mirası koruma stratejilerine ilişkin belirlenen göstergeler Kilistra yerleşmesinde yapılan plan incelemeleri, saha araştırmaları ve görüşmelerden faydalanarak değerlendirilmiştir.

Kırsal mirası koruma durumunu inceleyebilmek için görüşme soruları kırsal miras kaynaklarının bileşenlerinden hareketle 2 (doğal ve kültürel) boyutta ele alınmıştır. Doğal kaynaklara yönelik soru grubu; kırsal peyzaj değerlerinin sorgulandığı, yerleşimin doğal yaşam verilerine, tarımsal arazilerine, iklim, yeryüzü şekilleri ve konumundan kaynaklı özelliklerine ve kırsal manzaralara yönelik bulgularının elde edilmesinin hedeflendiği değerlendirmelerden oluşmaktadır. Kültürel kaynaklara yönelik soru grubu ise somut ve soyut kültürel kaynaklara yönelik olarak 2 alt boyutta ele alınmıştır. Bu kapsamda da yerleşimdeki tarihi ve arkeolojik kalıntılara dair hassasiyetler sorgulanmış, yerleşim düzenine ve altyapı sistemlerine dair memnuniyet sorgulanmış, yerleşimdeki yapı kullanımları değerlendirilmiş, sosyal ve kültürel yaşam, yaşadığı yere aitlik hissi, aile ilişkileri ve geleneklerle ilgili veriler elde edilmiştir.

Yerleşimde ikametgâhı bulunan kişi sayısı 510’dur. Bu kişi sayısından yola çıkarak %10 hata payına göre görüşme sayısı Özdamar’ın (2003) $n = \frac{Z^2NPQ}{ND^2 + Z^2PQ}$ formülü ile 81 kişi olarak belirlenmiştir.

n = Örneklem Büyüklüğü

Z =Güvenlik Katsayısı (güvenlik %95 olduğundan bu değer 1,96 alınmıştır.)

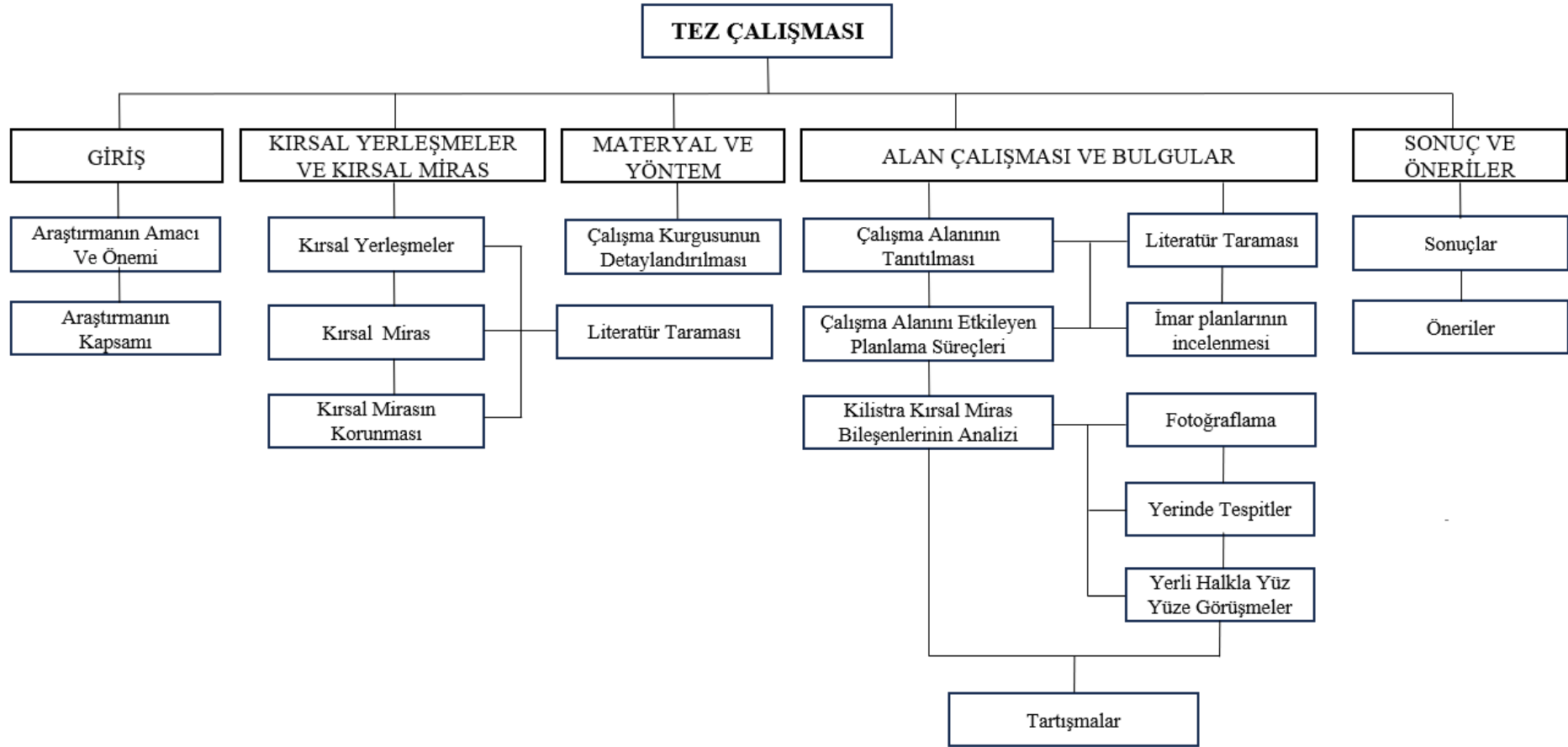
N =Nüfus büyüklüğü (TÜİK verilerine göre Kilistra 2022 yılı nüfusu 510 kişidir.)

P = Standart Sapma (%50 olarak alınmıştır.)

$Q = 1 - P$ D = Hata Payı (%10 olarak alınmıştır.)

Çalışma kapsamında, Kilistra yerleşiminde yaşayan yerel halktan toplamda 85 kişi ile yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan her biri kişiden sorulara geçilmeden önce görüşme izni alınmış ve görüşmeler not tutularak kayıt altına alınmıştır.

Şekil 3.1.’de tez sürecini anlatan diyagram yer almaktadır.

Şekil 3.1. Tez akış diyagramı

4. ALAN ÇALIŞMASI VE BULGULAR

4.1. Çalışma Alanının Tanıtılması

Coğrafi Konum ve İklim Bilgileri

Kilistra, Konya iline bağlı merkez ilçelerinden Meram ilçesi sınırında, il merkezinin 45 km güneybatısında yer alan bir yerleşim yeridir (Şekil 4.1). Çevresinde Kumralı, Evliyatekke ve İlyasbaba yerleşimleri bulunmaktadır. Kilistra şehrinin bulunduğu bölge, Miyosen-Alt Pliosen dönemine ait lav yığılmalarının oluşturduğu volkanik bir arazidir. Volkanik bir patlama sonucu ortaya çıkan kül olan tüf kayası, yekpare kaya zincirleri oluşturur (Aydın, 2008).

Kilistra, Konya-Antalya karayoluna 14 km, Konya havaalanına yaklaşık 70 km, Konya tren istasyonuna ise yaklaşık 45 km uzaklıkta kırsal bir yerleşim alanıdır. 6360 sayılı kanunla tüzel kişiliği kaldırılarak Meram İlçesi'nin bir mahallesi olmuştur. Yerleşimin bulunduğu bölge Orta Çağ ve Türk yerleşimlerinin örtüştüğü bir bölgede yer almakta olup tarihi çok eskilere dayanmaktadır (Gündüz, 2023).

Kilistra, Lystra'nın (Hatunsaray) 14 km kuzeybatısında yer almaktadır. Yerleşim, Alisumas Dağı'nın 4 km doğusunda yer alır ve deniz seviyesinden 1373 metre yüksekliğe sahiptir (Çalışır, 2019).

Şekil 4.1. Kilistra Yerleşim Durumu (Google Maps, 2023)

Karasal iklime sahip bu yerleşimde yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve karlı geçmektedir. Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında ortalama sıcaklık 22,6 °C'dir.

Yıllık ortalama sıcaklık 11,7 °C'dir. Bölgede ana rüzgâr yönü kuzeyden esen rüzgardır. Kuzeyden esen rüzgârın en kuvvetli olduğu ay Ocak ayıdır (Aydın, 2008).

Tarihsel Gelişim

Kilistra yerleşiminin bulunduğu bölge Orta Çağ ve Türk yerleşimlerinin örtüştüğü bir bölgede yer almakta olup tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Kilistra ve yakınındaki Mula Höyük'ün tarihi Demir Çağı'na kadar uzanmaktadır (Gündüz, 2023).

Lystra şehri, Roma imparatoru Augustus zamanında (M.Ö. 6) Nykalionie bölgesinin sömürge şehirleri arasına dahil edilmiştir. Yerleşimin önemi Hristiyan tarihindeki yerinden kaynaklanmaktadır. Anadolu Hristiyan hac yolu üzerinde yer alan Lystra'nın İncil'de adı geçmektedir ve Aziz Pavlus ile Barnabas'ın 1. yüzyılda Hristiyanlığı anlatmak için yerleşime geldikleri söylenmektedir. Yerleşim, günümüzde Paulus olarak bilinen tuf kaya oymalarıyla çevrili bir alanı içermektedir (Şekil 4.2) (Aydın, 2008).

Şekil 4.2. Aziz Paulus'un Lystra halkına seslendiği alan ve yerleşimdeki kaya oluşumları (Kişisel arşiv, 2023)

Araştırma kaynaklarında Kilistra yerleşimi ve yakın çevresinin M.Ö. 2000'li yıllardan bu yana birçok uygarlığın hakimiyetinde kaldığı belirtilmektedir. Arıtan'a (2010) göre bu uygarlıklar Asurlular, Hititler, Lidyalılar, Persler, Pergamon Krallığı, Büyük İskender, Roma, Bizans, Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlılar'dır (Arıtan, 2010).

Kilistra yerleşimi, üç tarafı tuf kayalarla çevrili Gökyurt Höyüğü üzerinde yer almaktadır. Mevcut yerleşim, erken Bizans kaya yerleşiminin üzerinde yer almaktadır. Yerleşimin yapılarına bakıldığında farklı kültürel katmanları anlamak kolaydır. Antik Kral Yolu, Kilistra yakınlarında yer alan ve St. Paul'un bölgede ilk konakladığı yer olan Hatunsaray'dan geçerek yerleşimin kuzeybatısından terk etmektedir (Şekil 4.3) (Çalışır, 2019).

sağa dönerek 15 km.'lik yol ile de Kilistra'ya gidilebilmektedir (Kilistra Broşürü, 2016).

Şekil 4.4. Kilistra'nın Konya'ya ve Hatunsaray'a göre konumu (Google Maps, 2023)

İdari Yapı

6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'ndan önce Kilistra, Hatunsaray'a bağlı bir köy iken 30 Mart 2014'te yapılan değişiklik sonrasında Meram ilçesine bağlı bir mahalle olmuştur. Günümüzde Kilistra Mahallesi, Meram İlçesi ve Konya Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanındadır.

İdari adı Gökyurt olarak bilinen yerleşimde, Kilistra Antik Kenti'nin yerleşim sınırlarında yer alması ve büyük öneme sahip olması nedeniyle mahallenin adı 2017 yılında yerli halk tarafından anıldığı şekli olan Kilistra adıyla değiştirilmiştir (Url-8).

Demografik Yapı

Tarihi belgelerden Kilistra yerleşiminin nüfusuna dair net bir bilgi bulunmamakla birlikte 1872 tarihli Salname'de ise Kilistra'nın hane sayısının 208, nüfusunun ise 577 olduğu belirtilmiştir. 1984 sonrası Konya nüfus kayıtlarına göre ise Kilistra nüfusunun 903 olduğu görülmektedir. Yine 1882-1883 yıllarındaki Salname'de Hatunsaray nüfus kayıtlarında hiçbir gayrimüslimin adı geçmese de yerleşim civarında kiliselerin olması bir Hristiyan topluluğunun olduğunu göstermektedir (Aritan, 2010).

Kilistra bölgesinin 1990 yılından bu yana demografik gelişimine baktığımızda nüfusun yüksek düzeyde olmasa da bir düşüş eğiliminde olduğu görülebilmektedir.

1990 yılında nüfus sayısı 696 olan yerleşimde, 2022 yılı nüfus verilerine göre 510 kişi yaşamaktadır. Yerleşimin mahalle statüsüne dönüşmeden önceki mevcut nüfus sayıları Tablo 4.1.'de verilmiştir (KKAİP, 2017).

Tablo 4.1. Kilistra yerleşiminin mahalle statüsünden önceki mevcut nüfus rakamları (KKAİP, 2017)

YIL	NÜFUS (KİŞİ)
1990	696
2000	621
2007	575
2008	570
2009	568
2010	553
2011	557
2012	549

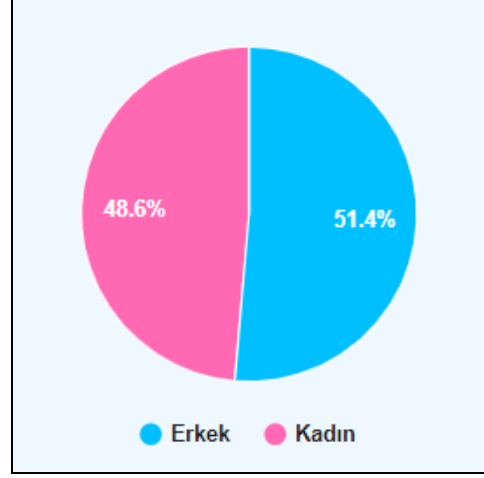
1950'li yıllarda Cumhuriyet döneminde başlayan ve günümüzde de devam eden köyden kente göçün olumsuz etkileri Kilistra'da da görülmektedir. Yerleşimde bugün 516 sakin bulunmasına rağmen bir zamanlar 400 ila 500 hanelik bir köy olduğu bilinmektedir. Bir zamanlar çevre köylerin beldesi olan, 4-5 bakkalı bulunan Kilistra, göç nedeniyle Konya, İzmir, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlere çok sayıda göç vermiştir (KKAİP, 2017). Kilistra yerleşiminin mahalle statüsüne geçtikten sonraki yıllara ait nüfus bilgileri Şekil 4.5.'te yer almaktadır.

YIL	MAHALLE ADI	TOPLAM NÜFUS
2023	KİLİSTRA MAHALLESİ	516
2022	KİLİSTRA MAHALLESİ	510
2021	KİLİSTRA MAHALLESİ	518
2020	KİLİSTRA MAHALLESİ	533
2019	KİLİSTRA MAHALLESİ	522
2018	KİLİSTRA MAHALLESİ	535
2017	KİLİSTRA MAHALLESİ	520
2016	GÖKYURT MAHALLESİ	536
2015	GÖKYURT MAHALLESİ	528
2014	GÖKYURT MAHALLESİ	525
2013	GÖKYURT MAHALLESİ	536

Şekil 4.5. Yıllara Göre Kilistra Nüfusu (Url-9)

2012 yılında kabul edilen 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun ardından Kilistra yerleşimi Meram İlçesi'ne bağlı bir mahalle olmuştur. Kilistra Mahallesi'nin 2013 yılından itibaren nüfus bilgileri grafikteki gibidir. Bu verilere göre son 10 yıl içerisindeki nüfus sayısında artmalar veya azalmalar görülmekte olup maksimum nüfus düşüş oranı %0,98'dir.

2023 yılı verilerine göre ise 251 kadın, 265 erkek nüfusu mevcuttur (Şekil 4.6) (Url-9).

Şekil 4.6. 2023 Yılı Verilerine Göre Kilistra Cinsiyete Göre Nüfus Dağılım Grafiği (Url-9)

Eğitim Durumu

Kilistra’da bulunan okul (Şekil 4.7) ilk ve orta öğrenime hizmet vermektedir. Çevre yerleşmelerden öğrenciler de buraya taşınmalı gelip ilk ve orta öğrenimlerini bu okulda görmektedir. Daha sonra liseye gidecek öğrenciler taşınmalı veya kalıcı olarak şehir merkezindeki okullarda eğitimine devam etmektedir (KKAİP, 2017).

Şekil 4.7. Kilistra’da bulunan ilkokul ve ortaokul binası (Kişisel arşiv, 2023)

4.2. Çalışma Alanını Etkileyen Planlama Süreçleri

Kilistra yerleşimi, 25.12.1987 gün ve 3 sayılı Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı sonucunda I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. Osmanlı Dönemi’nde kaya oymalarından elde edilmiş olan antik yerleşimin

üzerine kurulduğu bilinen Kilistra yerleşimi, 22.10.2001 tarih, 4294 sayılı Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı sonucunda ise Kentsel Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir (Arıtan, 2010).

Bölgede ilk kez 1998 yılında Konya Arkeoloji Müzesi tarafından temizlik ve onarım çalışması yapılmıştır. 1998-2007 yıllarında kentte arkeolojik kazılar yapılmış, tespit, temizlik, kurtarma ve onarım çalışmaları sırasında şapeller, mezarlar, sarnıçlar, kuyular ve çanak çömlek parçaları, obsidyen, ok uçları vb. buluntular keşfedilmiştir (Bahtiyar ve Dişli, 2020).

Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 05.07.2013 tarihli ve 1438 sayılı kararı ile yerleşimde tespit edilen taşınmazların sivil mimarlık örneği olarak tesciline karar verilmiştir. Bunlar; Gökyurt Köyü Camii, Orta Mahalle (Kavaklı) Camii, Başpınar Su Kemerli ve Çeşmesi, 5 adet konut yapısı ve 1 adet çeşmedir (KTB, 2013).

2015 yılında Konya Ovası Projesi (KOP) Turizm Master Planı tamamlanmış, turizm politikalarının geliştirilmesi ve potansiyeli olan bölgelerde turizmin istihdam oluşturmaya yönelik bir sektör olması için çalışmalar yapılmıştır. Konya ili için hazırlanan plan kararlarında, Kilistra yerleşiminin tarihi yapıları ve yerleşme dokusu ile turizm potansiyeli bulunan bir yerleşim olduğu belirtilerek yerleşimin istihdam ve tanıtımına yönelik stratejiler belirlenmiş ve yapıların restorasyon ve güçlendirmelerine dair öneriler geliştirilmiştir (Url-10).

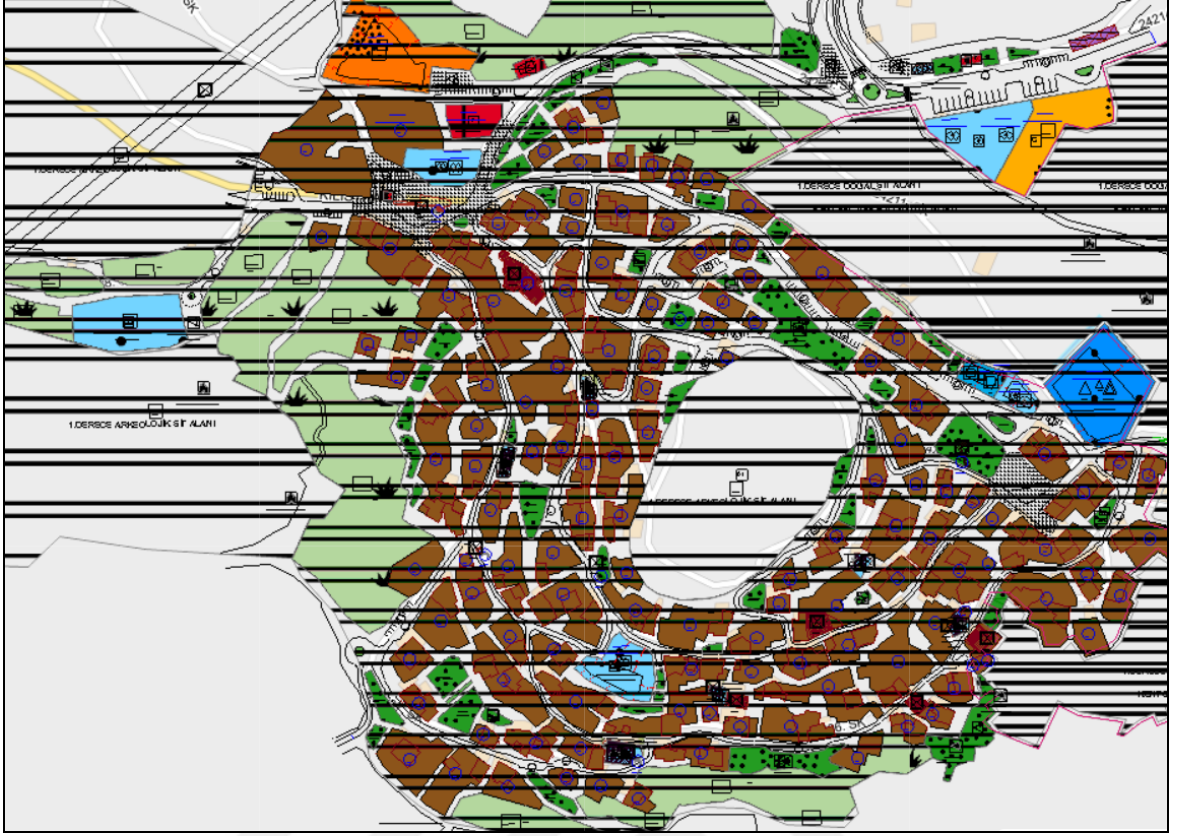
Meram Belediyesi tarafından 2015-2019 yılları arasında turizmin geliştirilmesi adına bir strateji planı hazırlanması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 29.04.2016 tarihli ve 3605 sayılı kararı sonucunda koruma amaçlı imar planı oluşturuluncaya kadar geçici dönem için Kentsel Sit ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı, Kentsel Arkeolojik Sit Alanı ve I. Derece Arkeolojik Sit Alanı koruma kararları ve kullanım koşulları belirlenmiştir (KTB, 2016).

Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan İmar ve Bayındırlık Komisyonu'nun 15.02.2018 tarihli ve 2018/115 sayılı raporunda 1/5000 ile 1/1000 ölçekli Kilistra Koruma Amaçlı İmar Planlarının yeniden düzenlenmesi kararı alınmıştır (Bahtiyar ve Dişli, 2020).

Konya Merkez Planlama Alt Bölgesi 1/25000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Notları'nda (2018) Kilistra, turizm geliştirme bölgesi ilan edilmiş ve yerleşimde koruma esaslı turizm tesislerine dair planlamalar yapılabileceği belirtilmiştir (Bahtiyar ve Dişli, 2020).

Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 05.01.2018 tarihli ve 4979 sayılı kararı sonucunda Kilistra yerleşimine yönelik hazırlanan 1/5000  l ekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, 1/1000  l ekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, 1/500  l ekli Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulama Paftası (kütle gösterimi), Plan Açıklama Raporu ve Kentsel Tasarım Rehberinin uygun olduğuna, Plan Uygulama Koşullarının (Plan Notları) uygunluğuna karar verilmiştir. Yerleşimde yer alan Kara İmam Cami ve Sarnıcı,     rc ler Mahallesi Mescidi, Ali Hoca Mescidi, Kara İmam Mescidi, Tuztaşı Sokak  eşmesi ve Köprübaşı Köprüsü II. Grup 'Kültür Varlığı' olarak tescillenmiştir (KTB, 2018).

Konya Büyükşehir Belediyesi İmar ve şehircilik Dairesi Başkanlığı tarafından 2017 yılında hazırlanan Kentsel Sit- 1. Ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı'nda korunacak alanların sınırları belirlenmiş, yerleşim içinde öngörülen planlama kararları ve mekân organizasyonları plana işlenmiştir. Alınan kararlara göre nüfus açısından bir gelişme olmayan yerleşimde mekânsal gelişmeye ihtiyaç duyulmamıştır. Yerleşime hizmet veren okul, sağlık ocağı gibi tesislerin korunacağı kararı alınmıştır. Konutları birbirine bağlayan ve topoğrafyayla uyumlu yolların korunması gerektiği belirtilmiştir. Yerleşimdeki altyapı eksiklikleri tespit edilmiş ve bu eksiklerin giderilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca peyzaj düzenlemelerine, sokak mobilyalarına ve korunacak doğal ve kültürel değerlere ilişkin kararlar da belirlenmiş ve bu kararlar 1/1000  l ekli İmar Planı'na (şekil 4.8) işlenmiştir (KKAİP,2017).

Şekil 4.8. Konya Kilistra Mahallesi Kentsel Sit- 1. Ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı (Konya Kent Bilgi Sistemi resmî web sitesi, 1/1.000 Ölçekli İmar Planı)

Konya İli için hazırlanan Çevre Düzeni Planı'nda bölge, alt bölgelere ayrılıp 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı hazırlanmıştır. 15.07.2016 tarihinde 791 nolu karar ile onaylanan bu planda özel proje alanları ve geliştirilecek projeler belirlenmiştir. Kilistra yerleşimi de özel proje alanlarından biri olarak tanımlanmıştır (Url-11). Hazırlanan plandaki kullanım kararlarına bakıldığında (Şekil 4.9) Kilistra yerleşiminin özel proje alanı olarak işaretlendiği görülmektedir.

Şekil 4.10. Konya İli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda Kilistra Mahallesi (Konya Kent Bilgi Sistemi resmî web sitesi, 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı)

4.3. Kilistra Kırsal Miras Bileşenlerinin Analizi

Kilistra yerleşiminin kırsal miras bileşenleri bu bölüm altında 'doğal kaynaklar' ve 'kültürel kaynaklar' olmak üzere 2 başlık altında incelenecektir. 'Doğal kaynaklar' başlığı altında yerleşimin 'kırsal peyzaj' bileşenlerinden (jeolojik yapı, tarımsal araziler, manzaralar) bahsedilirken 'kültürel kaynaklar' başlığı altında yerleşimin kurucu unsurlarından olan 'somut kırsal bileşenler' (arkeolojik kalıntılar, arazi kullanımı, parsel biçimlenişi, güneşe göre konumlanma, altyapı, yapı stoğu) ve 'soyut kırsal bileşenler' den (sosyal yaşam, kültürel etkinlikler, yerel ekonomi) bahsedilecektir.

4.3.1. Doğal Kaynaklar

4.3.1.1. Kırsal Peyzaj Bileşenleri

Kilistra yerleşimi, kırsal peyzajın bir parçasının içinde yer almaktadır. Yerleşimin oluşumunda topoğrafya, iklim, bitki örtüsü, bakı, hâkim rüzgâr yönü, toprak yapısı gibi ögeler etkilidir. Kilistra yerleşiminin kayalık ve eğimli arazi yapısı, doğal kaya oluşumları ve ormanlık alan manzarası, kuzey-güney yönünde yerleşen mahalleleri, arkeolojik sit alanları ve bahçe ve tarım alanları kırsal peyzajını tamamlayan ögelerdir. Yerleşimdeki bahçeler, konutlar, depo ve samanlıklar, ahır ve

kümesler, camiler, tarihi çeşmeler ve tüm bu mekanları birbirine bağlayan yollar da kırsal peyzajın tamamlayıcı öğeleridir. Yerleşimde tüm bu öğeler belli bir uyum ve düzen içerisinde yerini almaktadır.

Jeolojik Yapı

Kilistra yerleşimi, yerleştiği dağlık alan ve topoğrafya nedeniyle orman, kayalık ve vadi alanlarıyla çeşitli silüetler sunmaktadır. Yerleşim ve yerel halka ait üretim alanları ormanlık ve kayalık alanlarla sınırlıdır. Kilistra'nın yerleştiği tepelik alandan ormanlık- kayalık alanları ve üretim alanlarını gözlemlemek mümkündür (Şekil 4.11).

Şekil 4.11. Yerleşimin mevcut doğal alanlarla ilişkisi (Kişisel arşiv, 2023)

Geleneksel dokunun bittiği yerlerde sebze ve meyve bahçeleri ve ekim alanları başlamaktadır. Yerleşimin çevresine bakıldığında Kilistra'nın bulunduğu Kilistra vadisinde volkanik tüflerden oluşan kaya oluşumları devam etmektedir (Şekil 4.12). Vadi, taşlık bir ormanı andırmaktadır. Jeolojik oluşumlar ve bunların içine yapılan oyulmuş mekanlar, yerleşim alanı içinde ve çevresinde simgesel unsurlardır.

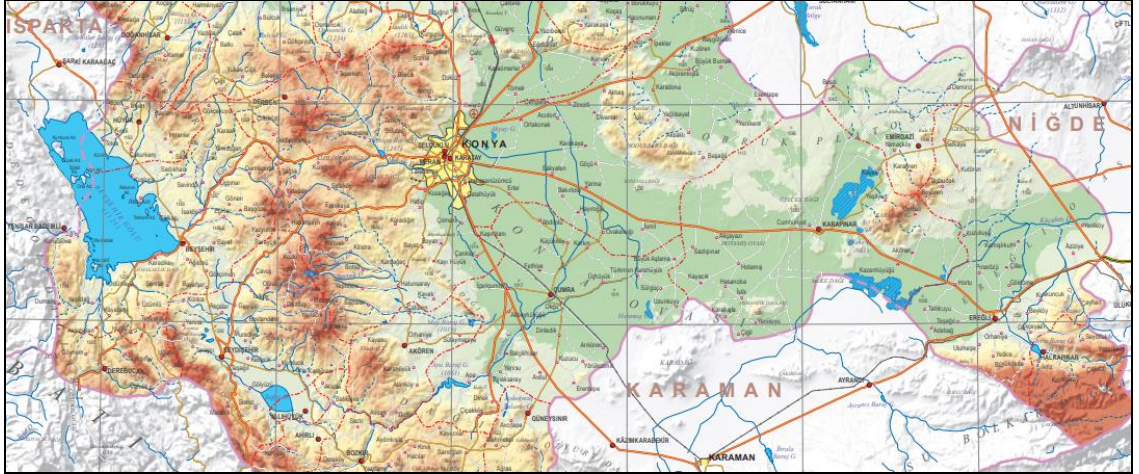
Şekil 4.12. Kilistra yerleşim yerinin çevresinde volkanik tuf kaya oluşumları (Kişisel arşiv, 2023)

Kilistra’da doğal kaya oluşumları oyularak yerleşim alanına dönüştürülmüştür. Volkanik tuf taşlarının oluşturduğu şekiller peribacalarına benzemektedir (Şekil 4.13).

Şekil 4.13. Kilistra’da volkanik tuf taşlarının oluşturduğu şekiller (Kişisel arşiv, 2023)

Konya ilinin yeryüzü fiziki haritasından (Şekil 4.14) da görülebileceği gibi il sınırlarının batısı engebeli ve dağlık arazilere yerleşmişken doğusu daha düz ovalık alanlardır. Kilistra’nın yer aldığı Meram ilçesi de batı kanadında yer almaktadır.

Şekil 4.14. Konya fiziki haritası (MSB Harita Genel Müdürlüğü, 2022)

Kilistra, üç tarafı vadilerle ayrılmış dağlarla kapatılmış yamaçlara yerleşerek genişlemiş bir yerleşimdir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. Yamaçlara yerleşerek genişlemiş Kilistra yerleşim (Kişisel arşiv, 2023)

Kilistra yerleşimi eğimli bir topoğrafya üzerinde yer almaktadır. Yerleşim, bazı bölgelerde iç içe sıralanarak devam ederken bazı bölgelerde yol boyunca fakat dağınık bir yerleşim düzeninde devam etmektedir. Yerleşim dokusu; çevredeki düz alanlardan ziyade engebeli alanda ve bazen de dik yamaçlarda yer almaktadır (Şekil 4.16).

Şekil 4.16. Eğimli araziye yerleşen Kilistra Mahallesi ve yakın çevresindeki alanlar (Google Earth, 2023)

Yerleşimin genelinde yapılar, zeminlerdeki kayalıkların üzerine inşa edilmiştir (Şekil 4.17). Bazı yapılarda bu kayalıkların altları oyularak mekanlar oluşturulmuştur. Bazı yapılar ise kaya oyma mağaralarının üzerine inşa edilmiştir.

Şekil 4.17. Kayalık zemin üzerine inşa edilen yapılar (Kişisel arşiv, 2023)

Tarımsal Araziler

Kilistra yerleşimi güneybatıya doğru eğimli bir alan üzerine kurulmuştur. Bu alanların en tepe noktası 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı iken yerleşim alanı 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel Sit Alanı olarak belirlenmiştir. Eğimle uyumlu yerleşim alanına yine eğimli uyumlu patika yollar eşlik etmektedir. Yeni yapılar bu alanların dışına konumlanmıştır. Yerleşimin yakın çevresinde araziler ağırlıklı olarak tarlalar ve bahçeler olduğu görülmektedir. Diğer alanlar ise arkeolojik sit alanları olarak belirtilmiş alanlar veya kaya oymalarının da eşlik ettiği doğal bitki örtüsü alanları olduğu görülmektedir (Şekil 4.18). Yerleşim genelinde bahçe kullanımı oldukça sıktır.

Şekil 4.18. Kilistra yerleşimin yakın çevre görüntüleri (HGM, 2023)

Yerleşim alanında Başpınar, Allı, Aşağı ve Orta mahalleleri olmak üzere dört mahalle bulunmaktadır. Bu mahalleler birbirine yakın hatta iç içe konumlanmışken tarım arazileri yerleşim alanından uzaktadır.

Tarım ve hayvancılık yerleşimin temel geçim kaynakları olduğu gibi kırsal peyzaja yön veren değerlerden bir tanesidir. Yine tarım ve hayvancılığın ilerleyebilmesi ve geliştirilebilmesi için oluşturulan depo, ağıl, ahır, samanlık gibi geleneksel yapılar da kırsal peyzajı zenginleştiren kırsal miras değerleridir. Kilistra'nın arazi kullanımında tarım ve bahçe alanları (Şekil 4.19), hayvancılık için planlanmış ahır ve depo yapıları, kayalık doğal peyzaj alanları ve konut yapıları hakimdir.

Şekil 4.19. Yerleşimin kuzeyinde yer alan tarım ve bahçe alanları (Kişisel arşiv, 2023)

Manzaralar

Kilistra yerleşiminde eğimin etkisi yerleşimin organik bir biçimde oluşmasını sağlamıştır. Yapı grupları topoğrafyanın etkisi ile birbirinin güneşini ve manzarasını kesmeyecek şekilde inşa edilmişlerdir. Böylece hem birbirlerine saygılı bir şekilde inşa edilmiş hem de eğimi kullanarak güneşten maksimum faydalanma fırsatı bulmuşlardır. Sokaklar da yine aynı şekilde topoğrafyaya paralel biçimde oluşmuşlardır. Bu sayede yerleşimin genelinde sit alanlarını manzara edinen, kayalık ve ormanlık alanların da eşlik ettiği çok güzel bakı alanları oluşmuştur.

Kilistra yerleşiminde hâkim olan bahçeler en önemli kırsal peyzaj öğelerindendir. Yerleşimin vadi kesiminde sebze ve meyve bahçeleri Kilistra'da muhteşem bir doğa manzarası sunmaktadır.

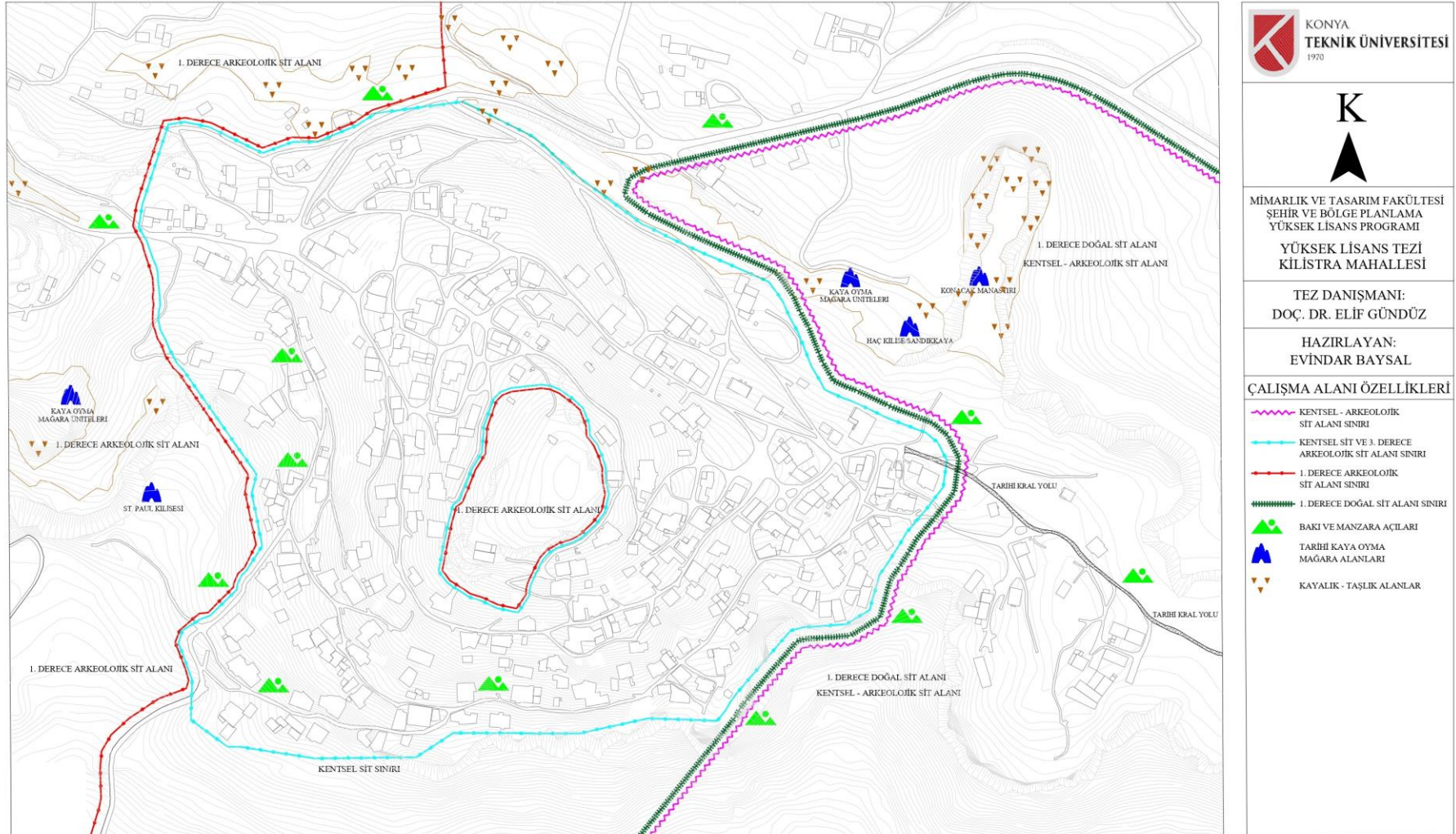
Ormanlık alanlar ve bu alanlara eşlik eden kayalık alanlar yerleşimin kırsal peyzajını oluşturan öğeler arasında büyük bir paydaya sahiptir. Yerleşimin çevresinde

Kilistra vadisi boyunca uzanan volkanik tüf kaya oluşumları bulunmaktadır. Kilistra vadisi bu görünümüyle bir taş ormanı andırmaktadır (şekil 4.20).

şekil 4.20. Yerleşimdeki vadi bakışı (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşim yakın  vresiyle ele alındığında üzerinde barındırdığı önemli sit alanı statüleri ve yerleşimin karakterini belirleyen manzara ve bakı noktaları ile önemli antik ve doğal oluşum alanları şekil 4.21.'de işaretlenmiştir.

Şekil 4.21. Yerleşimin karakterini belirleyen manzara ve bakı noktaları ile önemli antik ve doğal oluşum alanları (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

4.3.2. Kültürel Kaynaklar

4.3.2.1. Somut Kırsal Miras Bileşenleri

Geleneksel kırsal dokunun oluşmasında coğrafi koşullar, ekonomik şartlar ve kültürel yapı etkilidir. Bu koşullar etkisini yerleşim düzeninde, arazinin kullanım şeklinde, yapı tipolojilerinin oluşumunda, yapım sistemlerinde ve ek yapı bağlantılarının organizasyonunda gösterir. Coğrafi koşullar parsel biçimlenmelerinde ve yerleşim düzenlerinde etkili olmaktadır. Ekonomik koşullar geleneksel konutların ve bunlara yardımcı ek yapıların planlanmasında etkilidir. Kültürel yapı ise plan tipolojilerinin oluşumunda rol almaktadır.

Arkeolojik Kalıntılar

Kilistra yerleşimi karma sit özelliği göstermektedir. Yerleşim hem arkeolojik hem de kentsel sit özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.

Antik Çağ'dan Orta Çağ'a ve Türk dönemine kadar birçok yerleşimin örtüştüğü bir bölgede yer alan Kilistra, ülkemizdeki önemli orta Çağ arkeoloji merkezlerinden biridir (Arıtan, 2010).

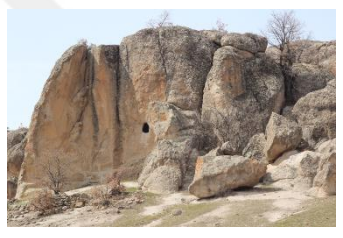
Geçmiş M.Ö.' ye kadar uzanan yerleşimin arkeolojik değeri ve Hristiyanlığı yaymaya çalıştıkları yer olarak tanımlanması nedeniyle dini-tarihi değeri tartışılmazdır. Günümüzdeki geleneksel yapısı bu özellikleriyle hem yerli hem de yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir (Aydın, 2008).

Bölgede ilk kez 1998 yılında Konya Arkeoloji Müzesi tarafından temizlik ve onarım çalışması yapılmıştır. 1998-2007 yıllarında kentte arkeolojik kazılar yapılmış, tespit, temizlik, kurtarma ve onarım çalışmaları sırasında şapeller, mezarlar, sarnıçlar, kuyular ve çanak çömlek parçaları, obsidyen, ok uçları vb. buluntular keşfedilmiştir (Bahtiyar ve Dişli, 2020).

Bölge, doğal kaya oluşumlarına bağlı olarak beş farklı yerde inşa edilmiştir. Kayalara oyulmuş yerleşim, şehrin yapılaşmasını gizli tutmak için benimsenmiştir. Kayalara oyulan evler genişletilerek odalar koridor sistemiyle yer altı şehrine bağlanmıştır. Uzaktan bakıldığında yerleşimlerin doğal taş görünümlü iç mekanları geniş alanlara oyulmuş, aydınlatma ve havalandırma bölümlerinde gizli boşluklar ve bacalar yer almıştır. Kilistra Antik Kenti'nde bu oluşumların yanı sıra şapeller, kiliseler, manastırlar, konut, su deposu, şaraphane, atölye, çeşme, türbe, savunma ve güvenlik amaçlı binalar, gözetleme kulesi, garnizon, polis karakolu ve sığınaklar da bulunmaktadır (Beg, 2018). Kilistra'nın tarihi yerleşim alanları ve özellikleri Tablo 4.2.'de verilmiştir:

Tablo 4.2. Kilistra'nın tarihi yerleşim alanları ve özellikleri ((Bahtiyar ve Dişli, 2020) ve (KKAİP, 2017)'den türetilmiştir.)

KİLİSTRA'NIN TARİHİ YERLEŞİM ALANLARI			
YERLEŞİMİN ADI	KONUMU	ÖZELLİKLERİ	GÖRSEL
Devrek	Kilistra'nın güneydoğusu- dik yamaçlı platoda antik kent girişinin olduğu bölge	Lystra'dan (Hatunsaray) gelen antik yol, kayalara oyulmuş gözetleme kulesi, karakol ünitesi, açık ve oda mezarları (nekropol), bir su sarnıcı ve Sümbül Çeşmesi bulunmaktadır.	
Konacak	Kilistra'nın batısı- bir dil gibi kuzeye doğru uzanan kaya kütesinin bulunduğu bölge	Doğu yönünde tahrip olmuş durumda bir şapel, oda mezarları ve su dağıtım kanalı sistemleri mevcuttur. Batı yönünde geniş ve doğal bir avluya bakan bir manastır kompleksi, bir şapel, manastırın yakınında Sandikkaya olarak adlandırılan haç planlı kilise ve kilisenin bitişiğindeki terasta ise tahrip olmuş durumda yapı grubu bulunmaktadır.	
Gökyurt Höyüğü	Yerleşim merkezi (yerleşimin bulunduğu tepe)	Kilistra'nın tam merkezinde bulunan tuf kayalık tepedir. Saklı bir yeraltı kenti özellikleri göstermektedir.	
Koyak Vadisi	Kilistra ile batı yönünde Kilistra'ya bitişik durumdaki Ardıçlı tepe arası	Ardıçlı tepenin, Kilistra yönünde Paulönü Kilisesi (Sümbül İni Kilisesi) ile şapeller, güneybatı tarafında ise bir nekropol alanı bulunmaktadır.	
Başpınar Harmanları	Kilistra'nın kuzeybatısında, Ardıçlı tepenin kuzeyinde	Kilistra'nın en büyük su sarnıcı (Katır ini) buradadır.	

Söğütlüdere	Kilistra'nın 400 metre kadar kuzeybatısında, Başpınar Harmanlarının kuzeyinde	Büyük bir şaraphane, bir şapel ve bir su dağıtım ünitesi bulunmaktadır.	
Sığırönü	Kilistra'nın kuzeyinde, yerleşimin hemen çıkışında, Hatunsaray ve Kumralı yollarının ayrıldığı bölgede	Bir sarnıç, gözetleme kulesi ve seramik atölyesi (Kapçı ini) görülebilir.	
Bayram Hacı İleri	Kilistra'nın 500 metre kadar kuzeyindeki doğu-batı ekseninde uzanan tüf kayalık mevkii	İyi korunmuş durumda bir manastır kompleksi bulunmaktadır.	
Ciğer Yeri	Kilistra'nın 400 metre kadar güneybatısındaki tepelik mevkii	Bölgede bir nekropol, tepenin üst kısmında iki tane şapel, bölgeyi Kilistra'ya bağlayan yol üzerinde ise bir köprü görülebilmektedir.	

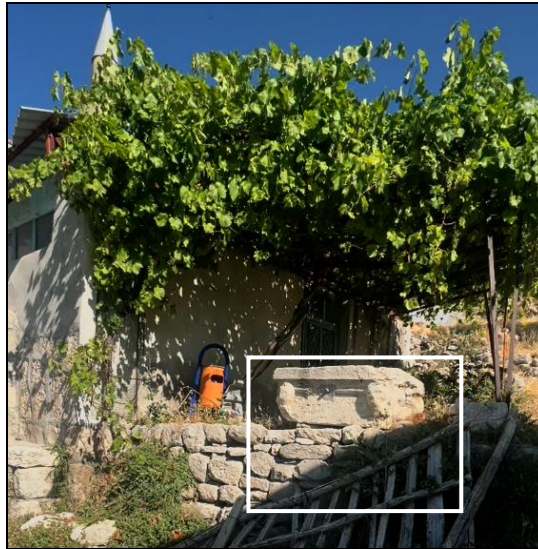
Bir açık hava müzesi olan Kilistra Antik Kenti'nin tarihi Tunç Çağı'na kadar uzanmakta olup ilk yerleşik yaşam Helenistik ve Roma dönemlerinde (M.Ö. 2. yy.- M.Ö. 3. yy.) başlamıştır. Bölge, Anadolu şehirlerinden Antakya'ya kadar uzanan tarihi bir "Kral Yolu" üzerindedir. Bu antik yolun tarihi M.Ö. 5. yy. a kadar uzanmaktadır. Pers Kralı Büyük Darius, imparatorluğu boyunca iletişimi kolaylaştırmak için bu yolu inşa etmiştir. Ayrıca Aziz Paul'un yaptığı ilk misyonerlik yolculuğu sırasında Kilistra ve Lystra'ya ziyareti sırasında bölgede Hristiyanlık yayılmaya başlamıştır. Kilistra bu anlamda inanç turizmi açısından da önemli bir yerdir (Beg, 2018).

Yerleşimde bazı yapıların cephelerinde ve kapı üstlerinde devşirme malzemelerin kullanılması farklı kültürlerle etkileşim halinde olduğunu göstermektedir. Bunlar sırlı veya boyalı tabaklar veya bir taş parçasına oyularak yazılmış yazılar olabildiği gibi farklı türde bir mimari yapıya sahip bir parça da

olabilmektedir (Şekil 4.22). Arap harfleriyle çeşitli yazıların yazıldığı bu taş parçalarının bazılarında yapının yapılış tarihi yazmaktadır. Cephelerde süsleme amaçlı kullanılan bu öğelerin nazar veya bereket inancı ile kullanıldıkları bilinmektedir. Günümüzde konut yapısı olarak kullanılan fakat özgün işlevi ilkokul olan eğitim yapısının güney cephesinde bulunan kitabe buna örnektir. Bu kitabede yapının yapıldığı yıl ve dualar yer almaktadır. Yine Cuma Camisi'ne bitişik olan müştemilat yapının önünde sütun gövdesine ait bir parça, kaide ve bir vaftiz teknesi (Şekil 4.23) bulunmaktadır.

Şekil 4.22. Yapı cephelerinde yer alan özgün parçalar (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 4.23. Cuma Camisi müştemilat yapısının önündeki vaftiz teknesi (Kişisel arşiv, 2023)

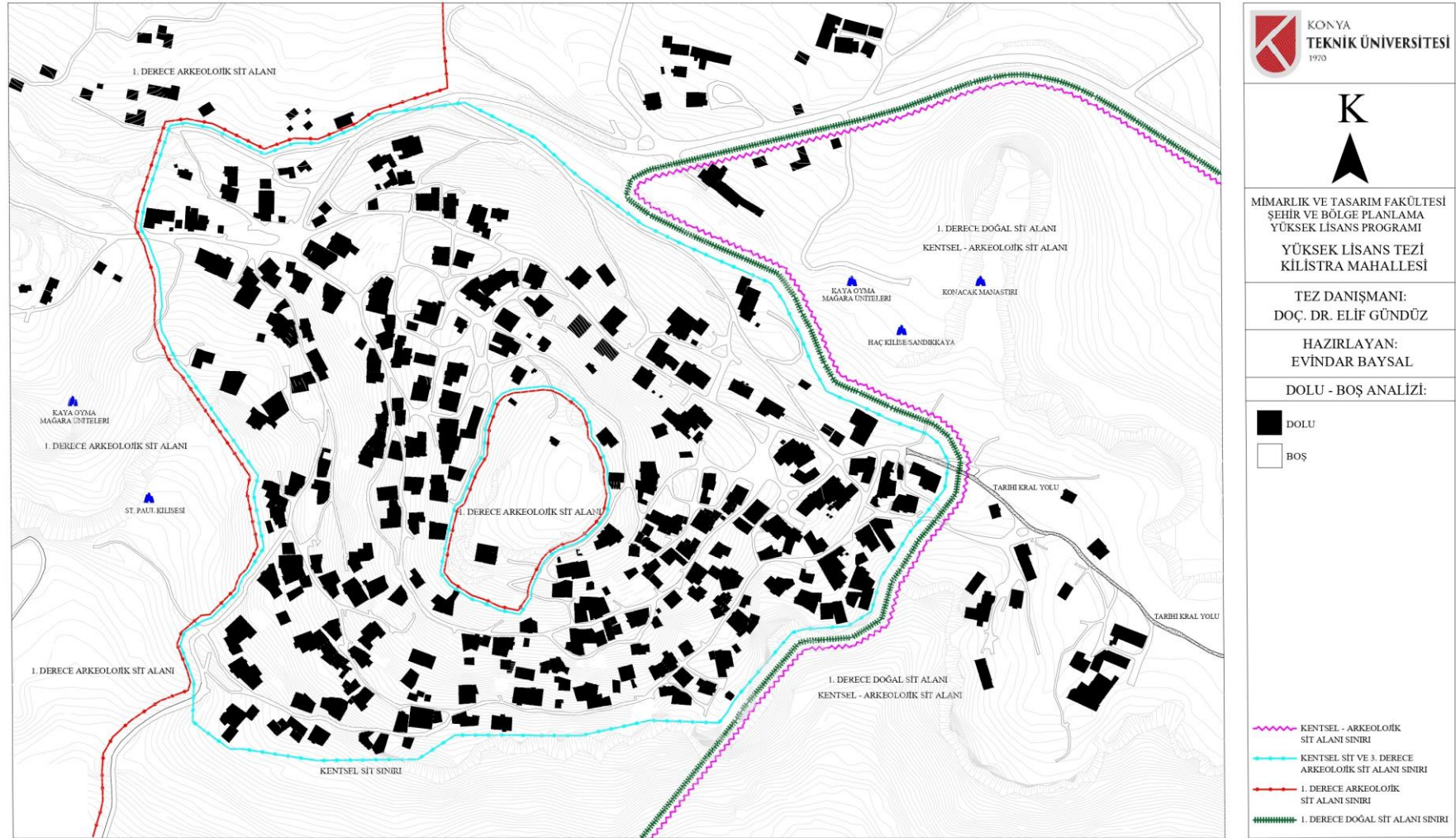
Arazi Kullanımı

Dolu alan olarak nitelendirilen yapı unsurları ile boş alan olarak nitelendirilen sokak, meydan ve boş parseller kırsal alanların yerleşim dokusunu şekillendiren unsurlardandır. Geleneksel dokularda yapı, sokak ve meydan ögelerinin tekil olarak özgünlüklerini korumalarının yanında birbirleriyle kurdukları ilişki de korunması ve değerlendirilmesi gereken unsurlardan biridir.

Dolu- boş analizi (Şekil 4.24), yerleşimdeki yapı yoğunluklarının, potansiyel boş alanların ve yerleşim dokusunun ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Çalışma alanı sınırlarında bulunan yapılar doluluk- boşluk açısından incelendiğinde boş alanların daha çok olduğu görülmektedir. Ancak yerleşim dokusuna güney- güneybatı yönünden bakıldığında siluet olarak tamamı doluymuş gibi görünmektedir. Bu durum yerleşim alanının eğimli yapısından kaynaklıdır. Genellikle dik yamaçların olduğu alanlarda daha seyrek yapılaşma olmuştur. Fakat eğimli araziye yapılan konutlar kimi zaman birbirinin duvarını kullanarak yerleşmişlerdir. Bu da yapı yoğunluğu fazla olsa da dolu-boş analizinde birçok alanın boşmuş gibi algılanmasına neden olmuştur.

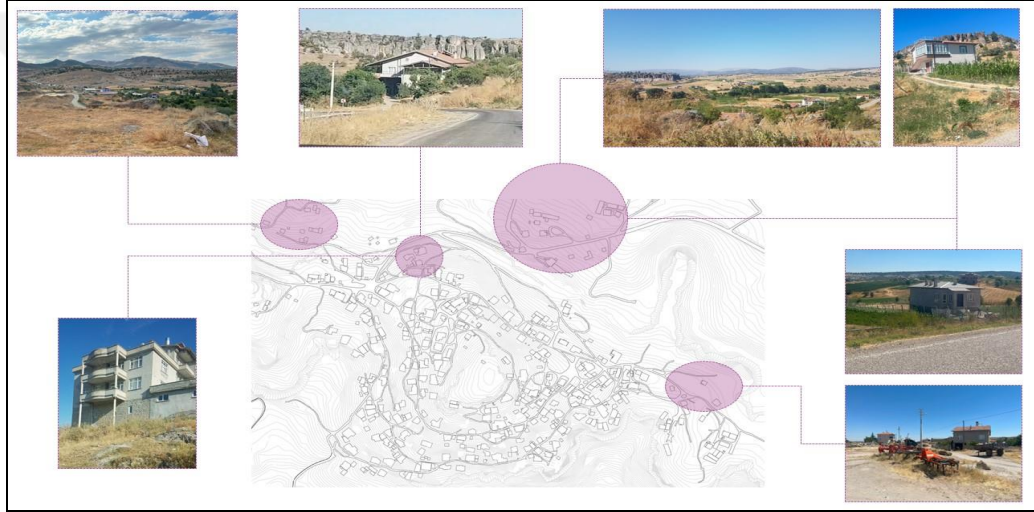
Yerleşme alanının tamamına bakıldığında birkaç büyük meydan boşluğu bulunmaktadır. Geleneksel dokunun yoğun olduğu eski yerleşim alanında yapı yoğunluğu daha fazla iken yerleşimin dış çeperinde son 15 yılda inşa edilmiş yapı yoğunlukları daha azdır ve bu yapılar iç içe olmak yerine parsellere yayılmış ve birbirlerine uzak konumdadırlar. Yerleşim geneline bakıldığında ise boş alanların yapıların bahçe alanlarından kaynaklı olduğu değil, parsel boşluklarından ve ortak alanlardan kaynaklı olduğu görülmektedir. Bu da yerleşimde doğal olarak oluşmuş birçok boş alanın olduğunu göstermektedir.

Yerleşim geneline bakıldığında yapı yoğunluğunun güneyden kuzeye doğru gittikçe ve batıdan doğuya doğru gidildikçe seyrekleştiği görülmektedir. Aynı zamanda yapı yoğunluğunun Kilistra yerleşimine ulaşan ana taşıt yolundan uzaklaştıkça arttığı da tespit edilmiştir.

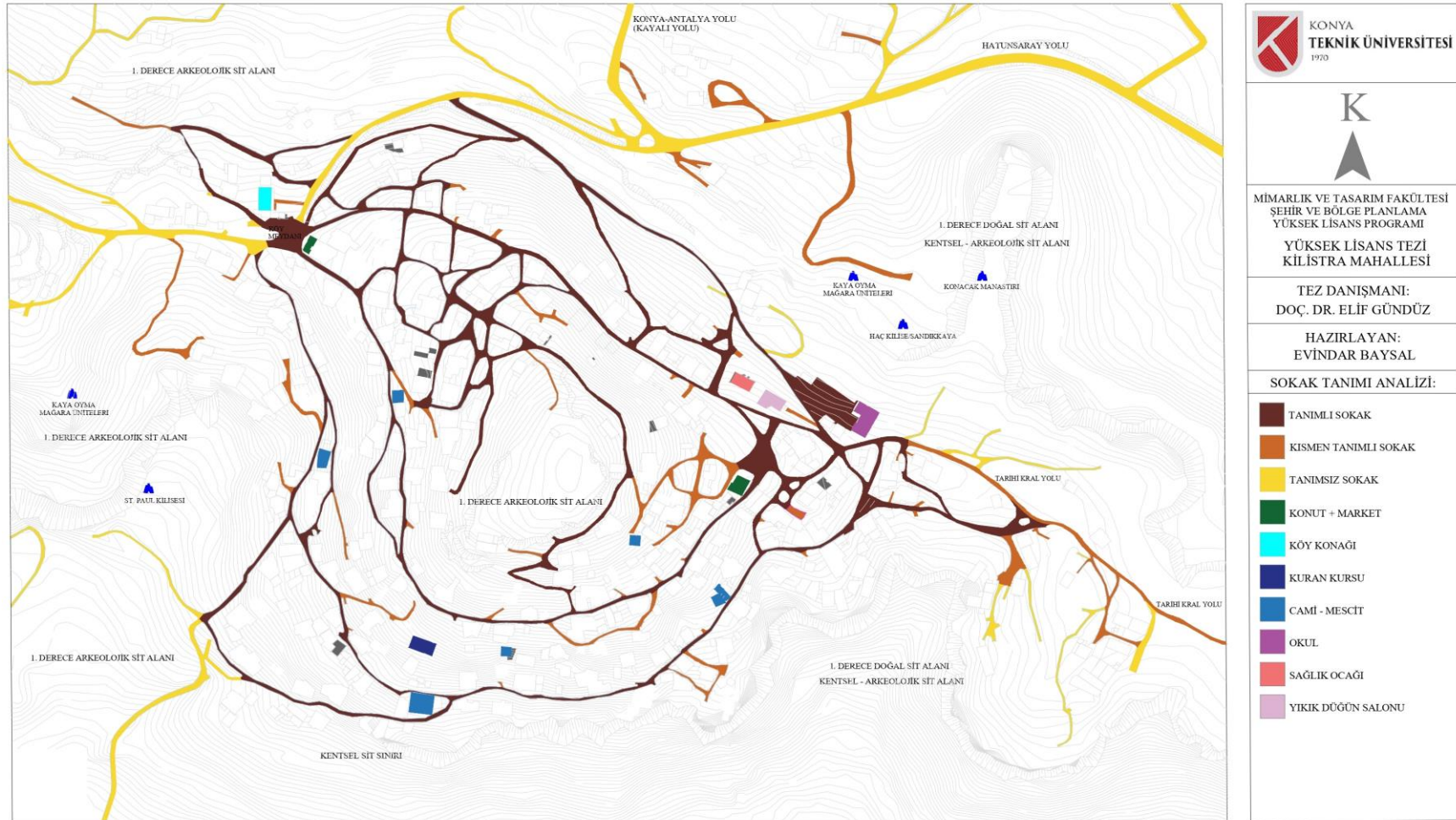
Şekil 4.24. Dolu-boş analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Büyüyen ailelerin zamanla ayrılıp yeni konutlar inşa etmeleriyle aynı aileye ait farklı arazilerde konutlara rast gelinmektedir. Yeni konutlar, genellikle araç yollarının kenarlarında veya sit alanı sınırları dışında inşa edilmişlerdir. Bunun en büyük sebebi geleneksel yerleşim dokusunun korunması amacıyla bu alanların koruma altına alınmasıdır. Daha iç kesimler yerine yol kenarlarının tercih edilme sebebi ise yapı inşasının ve malzeme tedarikinin yol kenarın yakın alanlarda daha kolay olmasıdır. İç kısımlara doğru yollar daraldığı ve asfalt yollar olmadığı için ve bazı noktalarda arazi eğiminden kaynaklı malzeme taşınması zorlaşmaktadır. Yerleşim alanında yeni yapılan betonarme yapıların geleneksel dokunun dışında yol kenarlarında veya çeperlerde konumlandığı yapılan analiz çalışmalarında da aktarılmıştır (Şekil 4.25).

Şekil 4.25. Geleneksel doku içerisinde yeni yapılmış betonarme yapılar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

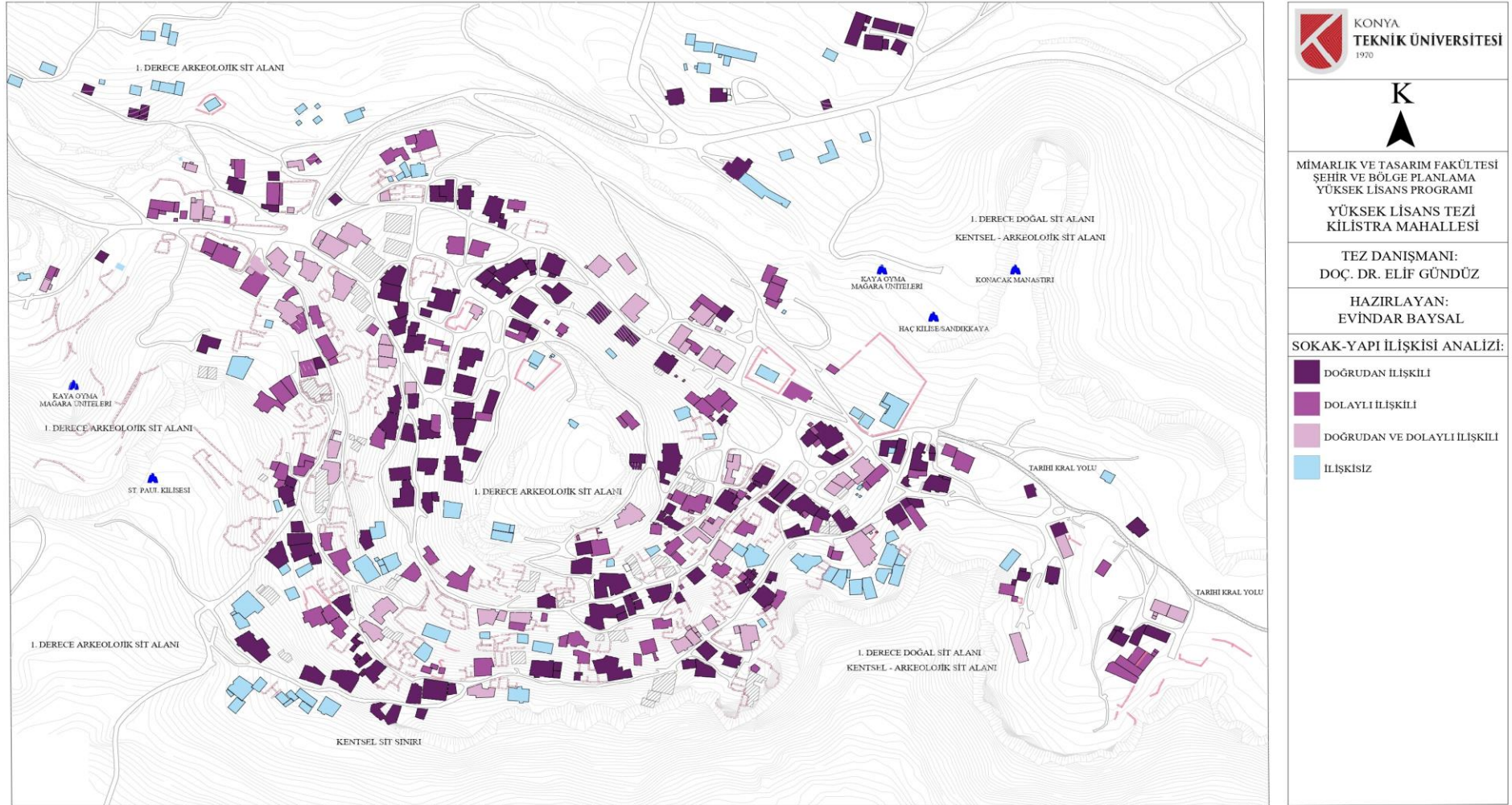
Yerleşimde sokak ile yapıların ilişkisini anlamak için yapılan analizlerden biri sokak tanım durumu analizidir (Şekil 4.26). Bu analizde sokak; kamusal bir yapı ile sonlanıyorsa, bilinen bir güzergahtaysa, her iki yanında yapı bulunuyorsa veya sokak bitimi başka bir sokağın başlangıcında yer alıyorsa ‘tanımlı sokak’, bir yanından tanımlı diğer yönünden boş bir araziye bakıyor veya sokak tanımlı bir sokaktan koparak başladığı halde sokak bitişi bilinmeyen bir noktada yer alıyorsa ‘kısmen tanımlı sokak’ ve sokağın başladığı ve bittiği nokta bilinmiyor veya civarında yoğun yapılaşma ile tanımlanmadıysa ‘tanımsız sokak’ olarak değerlendirilmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre yerleşimde yer alan ana ve ara sokakların büyük bir bölümünün tanımlı sokaklardan oluştuğu fakat yerleşimin girişinin, köyün meydanında biten asfalt yolun veya yerleşimin çeperlerindeki alanların kısmen tanımlı veya tanımsız sokaklardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.26. Sokak tanımı analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

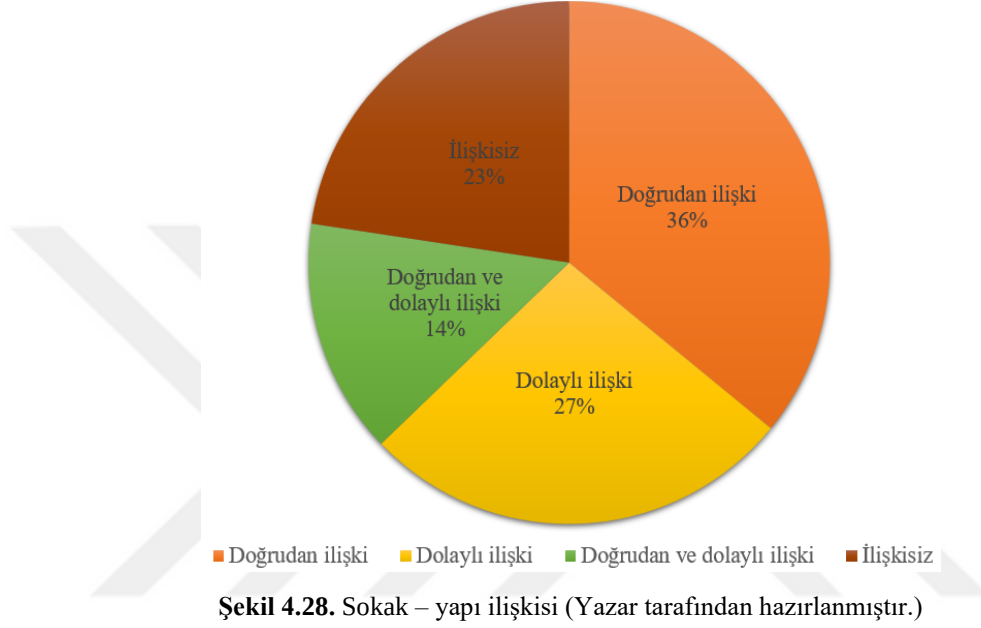
Yerleşim alanında konutlar genellikle doğrudan veya dolaylı olarak sokakla ilişkili ve sokağa cepheli şekilde konumlanmışlardır. Konutlar eğimden faydalanarak birbirinin görüş alanını etkilemeyecek şekilde konumlanmıştır. Konutlar birbirinden ayrıık inşa edilmiş olsa da konutlara bağlı ek yapılar bir arada konumlanmış ve böylece tek haneye ait yapı toplulukları oluşmuştur. Yapılar güneybatı – güneydoğu yönünde yerleşmiştir. Yapıların yerleşim şekillerine göre topoğrafyayla uyumlu kıvrımlı yollar ortaya çıkmıştır. Yerleşim alanı içerisinde kıvrılan bu dar yollar genellikle bir ibadet mekânı, tarihi bir çeşme veya bir meydana ulaşmaktadır. Organik dokulu bu dar yollar kimi yerlerde çıkmaz sokaklarla son bulmaktadır. Eğimin çok dik olduğu ve parke döşemenin olmadığı patika sokaklarda ise geçişin sağlanabilmesi için doğal taşlardan oluşturulmuş merdivenli yollara rastlanmaktadır. Bu yollar genellikle bir yapıya ulaşmak için tasarlanmışlardır. Yerleşimdeki bahçeli yapılara bakıldığında bahçe duvarlarının doğrudan sokakla ilişkiyi kesmediği, yalnızca kendi mülkiyet sınırını belirlemek için inşa edildiği görülmektedir.

Kilistra yerleşiminde sokak ile yapıların ilişkisinin değerlendirmesini yapmak amacıyla sokak- yapı ilişkisi analizi (Şekil 4.27) yapılmıştır. Yapılan analizde sokağın yapıyla kurduğu ilişkide yapı girişinin veya avlu girişinin sokakla olan bağlantısı dikkate alınmış ve sokak- yapı ilişkisinde sokağın yapıyla ilişkilendiği veya sokağın herhangi bir yapıyla tanımlandığı durum ‘ilişkili’, tanımlanmadığı durum ise ‘ilişkisiz’ olarak değerlendirilmiştir. Analizde yapıya girişin doğrudan sokaktan sağlandığı durumlar ‘doğrudan ilişkili’, yapının sokağı tanımladığı fakat girişin sokaktan değil de bahçeden yapıldığı durum ‘dolaylı ilişki’, yapının hem bahçeden hem avludan girişi varsa ‘doğrudan ve dolaylı ilişki’ ve yapının sokaktan bir girişinin olmadığı ve sokakla bir bağlantısının olmadığı durum ‘ilişkisiz’ olarak tanımlanmıştır.

Şekil 4.27. Sokak yapı ilişkisi analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Analiz sonucuna göre yapıların %36'sının sokakla doğrudan ilişkili, %27'sinin sokakla dolaylı ilişkili, %15'inin doğrudan ve dolaylı ilişkili ve %22'sinin ise ilişkisiz olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 4.28). Analiz sonuçlarına göre yerleşimde sokakla doğrudan ilişki kuran yapıların yoğun olduğu, yerleşim çeperlerinde dolaylı ilişki veya ilişkisiz tiplere evrildiği görülmektedir. Bu oluşumlar yapı-sokak ilişkisini yansıtan geleneksel dokunun biçimlenmesinde önemlidir.

Kilistra yerleşimi; topoğrafya, iklim ve kırsal alan koşullarının etkisiyle biçimlenen konut ve ek yapıları, bahçeler ve sokaklardan oluşmaktadır. Yerleşim bu şekliyle organik bir görünüm sergilemektedir. Yerleşimdeki konutlara giriş sokaktan doğrudan, sokaktan konut bahçesine veya sokaktan bağımsız olarak şekillenmiştir. Sokaktan doğrudan konuta girişin olduğu konut yapılarında ya zemin katları yaşama birimine ayrılmıştır ve bu konutlarda ahır, samanlık gibi ek yapılar ayrı birim olarak çözümlenmiştir ya da eğimden kaynaklı yapının ikinci katı sokakla aynı kota denk gelmiştir. Bahçe içerisinde inşa edilmiş konut birimlerinin ise bir kısmının dört bir yanında bahçe duvarı varken kimisinin yalnızca sokakla ilişkili olan cephelerinde bahçe duvarı vardır. Bahçeli konut yapıları genellikle depo, samanlık, ahır gibi ek yapılarla birlikte inşa edilmişlerdir.

Yerleşimde tek çeşit yerleşim düzeni mevcut değildir. Ayrık düzende bahçeli yapıların yanında diğer ek yapı gruplarıyla bir arada bitişik nizamda inşa edilmiş yapılar da vardır. Yapılar sokakla doğrudan veya dolaylı ilişkilidir fakat bazı yapıların da

sokakla ilişkisi yoktur. Kimi yapılar bahçe içindedir ve sokağa cephesi yoktur. Kimi yapılar ise sokağa bir veya iki cepheli olarak konumlanmıştır. Yapılara girişler sokaktan direk, bahçe içinden hem sokak hem bahçe içinden şeklinde farklılaşabilmektedir. Bu farklılığı oluşturan en önemli unsur ise topoğrafyadan kaynaklı yapıların farklı kotlarda girişlere sahip olabilmesidir. Şekil 4.29.'da yapılara girişlere farklı yapı tiplerinden örnekler verilmiştir. Şekilde sokak ile yapı arasındaki ilişki farklı örnekler üzerinden anlatılmıştır.

Şekil 4.29. Yapı- açık alan ilişkisi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yerleşimin genelinde hem bahçeli hem bahçesiz evler görülebilmekte, bahçesiz evler için depolama alanı bulamamak önemli bir sorun olmaktadır. Birçok kullanıcı bu tür faaliyetler için sokakları veya patika yolları kullanmaktadır.

Parsel Biçimlenişi

Kırsal alanların yerleşim dokusunu şekillendiren unsurlardan biri de parsel biçimlenişidir. Parsellerin büyüklükleri, kullanımı, parsel üzerindeki yapıların oranı bizlere çevre verileri hakkında bilgiler vermektedir. Kilistra yerleşim dokusu incelendiğinde yapıların birbirlerine olan mesafesinde, yapıların boyutları ve yönlenmelerinde kışın geçen sert iklimin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Kuzey - kuzeybatı yönünden esen hâkim rüzgâr yönüne karşı kendini korumaya çalışan yerleşim dokusu güney yönünde açılmaktadır. Konutların parsel içindeki biçimlenişleri değerlendirildiğinde ısınma ihtiyacının ve güneşten faydalanmanın öncelik olduğu söylenebilmektedir. Arazi eğimine göre şekillenen konutlar, birbirine paralel değil serbest biçimde yerleşmişlerdir. Yapıların yerleşiminde bir düzen söz konusu değildir

ve tamamen organik bir biçimde yerleşmişlerdir. Yapılarının genelinde ön cepheler eğime bakmaktadır. Kilistra yerleşiminde Şekil 4.30.'daki örneklerde olduğu gibi parsel sınırları ise genellikle yığma taş duvarlarla çizilmiştir.

Şekil 4.30. Kilistra'da yığma taş duvarlarla çizilmiş parsel ve bahçe sınırları (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşimde yapılar birbirine yakın konumlanmıştır. Bazı yapıları patika yollar birbirinden ayırmaktadır. Yapıların bazıları direk olarak sokağa açılırken bazıları ise bahçeli ve avlusu olan yapılardır. Eski yerleşim alanının dışında kalan yapılar birbirlerine uzak ve dağınık yerleşmiştir. Yerleşimde eski denilen geleneksel konutların bulunduğu yerleşim alanında yapılar yol boyunca sıralanmış şekildeyken bu alan dışında kalan yeni yapılar yoldan bağımsız yola uzak veya avlu içinde yapılar dikkat çekmektedir. Kuzeye doğru evler seyrekleşirken güneyde daha iç içe geçmiş yoğun bir yapılaşma görülmektedir. Bu da yerleşimde hâkim rüzgâr yönünün ve güneşten faydalanma açısının dikkate alındığını göstermektedir.

Yerleşimlerin parsel karakterleri bizlere o yerleşimle ilgili başta mekânsal karakter hakkında olmak üzere birçok bilgi vermektedir. Meram Belediyesi'ne ait Coğrafi Bilgi Sistemi'nde yerleşime ait parsel düzenine bakıldığında (Şekil 4.31) miras nedeniyle bölünme sonucu değiştiği görülmektedir. Çünkü üzerinde hiçbir yapı yapılamayacak kadar küçük parseller vardır. Yerleşim yerindeki en küçük parsel büyüklüğü 20 m²'lere kadar düşmektedir. Parsel büyüklükleri çok farklı sayılardadır ve sabit bir büyüklük görülmemektedir. En büyük parsel büyüklüğü ise 10.000 m²'lere kadar çıkabilmektedir. Üzerinde yapılaşmanın olduğu en küçük parsel 21,22 m² olarak tespit edilmiştir. Üzerinde yapı olan en büyük parsel ise 4354,44 m² olarak okul binasının bulunduğu parsel tespit edilmiştir. Bu parselin üzerinde bir konut yapısı ve okula ait prefabrik bir yapı da bulunmaktadır.

Şekil 4.31. Kilistra yerleşiminde parsel düzeni (Coğrafi Bilgi Sistemi, 2023)

Parsel büyüklüklerinin yerleşim alanının içerisinde daha küçük, yerleşimin çeperlerine doğru daha büyük olduğu görülmektedir. Yerleşimin dış çeperlerinde yani parsel büyüklüklerinin daha fazla olduğu yerlerde hayvancılığın daha çok yapıldığı tespit edilmiştir. Yine de parsel büyüklükleri hakkında net bir şey söylenmemekle birlikte yerleşim merkezinde büyük parsellere rastlandığı gibi çeperlerde küçük parsellere de rastlanmaktadır. Parsel büyüklüklerinin bu kadar çeşitli olması yerleşimin kırsal karakterini zenginleştiren bir özellik olup bizlere yerleşimin organik dokusu hakkında bilgi vermektedir.

Kilistra, yerleşim karakteri olarak güney ve güneybatıya yönelimli bir özellik göstermiştir. Yerleşimde kuzey ve kuzeydoğuya doğru daha seyrek bir yerleşme görülmektedir. Tarım alanları ve bahçeler yerleşmeyi bu yönde etkileyen bir faktör olmuştur. Parsel biçimleri de eğimli araziye göre biçimlenmiştir. Parseller miras yoluyla küçülmüşlerdir. Genel olarak güneyden kuzeye doğru gidildikçe daha büyük parsellere rastlanmaktadır. Bazı parsellerde birden çok konut veya ek yapılar görülürken bazı parsellerde ise tek bir konutun yerleştiği görülmektedir.

Bir yerleşimde kırsal doku hakkında bize bilgi veren ve kırsal karakter özelliklerini gösteren bir diğer özellik ise yapıların arazi üzerinde nasıl yerleştiğidir. Bahçesi ve avlusu olan yapılar parsel üzerinde daha geniş bir yer kaplar ve bu tür yapılaşmaların olduğu yerleşimlerde yerleşme seyrek olur. Yapı – parsel ilişkisi bize hem yerleşim silüeti hakkında hem peyzaj alanlarının varlığı ve sıklığı hakkında hem de günlük aktivitelerin geçtiği konut yapıları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Kilistra yerleşiminde yapıların bazıları tüm parseli kaplarken bazı yapılar bahçe içinde yer

almaktadır. Parsel üzerine yayılan yapılarda ahır, depo, müştemilat gibi ek yapıların da yer aldığı bilinmektedir. Parsel üzerindeki tekil yapıların ise sokağa cepheli yapılar olduğu görülmektedir. Şekil 4.32.'de sokağa cepheli bir tekil yapı ile aynı sokakta yer alan ve parsel üzerine yayılmış yapı grubu örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 4.32. Yerleşimde bulunan sokağa cepheli tekil yapı örneği ile parsel üzerine yayılmış yapı grubu örneği (Kişisel arşiv,2023)

Kilistra geleneksel yerleşim dokusuna bakıldığında ayrık nizam konut tipolojisi yaygın olsa da bitişik nizamda küçük parsellere ayrılmış konut tipolojisinin de yer aldığı görülmektedir. Bazı yapı kütleleri parselin tamamını kaplamıştır. Bitişik nizamda dar parselli alanlarda bir ya da iki cephesi sağır, girişi sokaktan sağlanan konutlar bulunmaktadır. Sokaktan konuta girişi bulunan yapıların bazılarında ikinci geçiş alanı olan avlu görülmektedir. Merkezden uzaklaştıkça parsellerin büyüdüğü dikkat çekmektedir. Yerleşimin çeperlerinde önceden tarla veya bahçe olarak kullanılan alanlarda konut yapılması bu durumun oluşmasına sebep olmuştur.

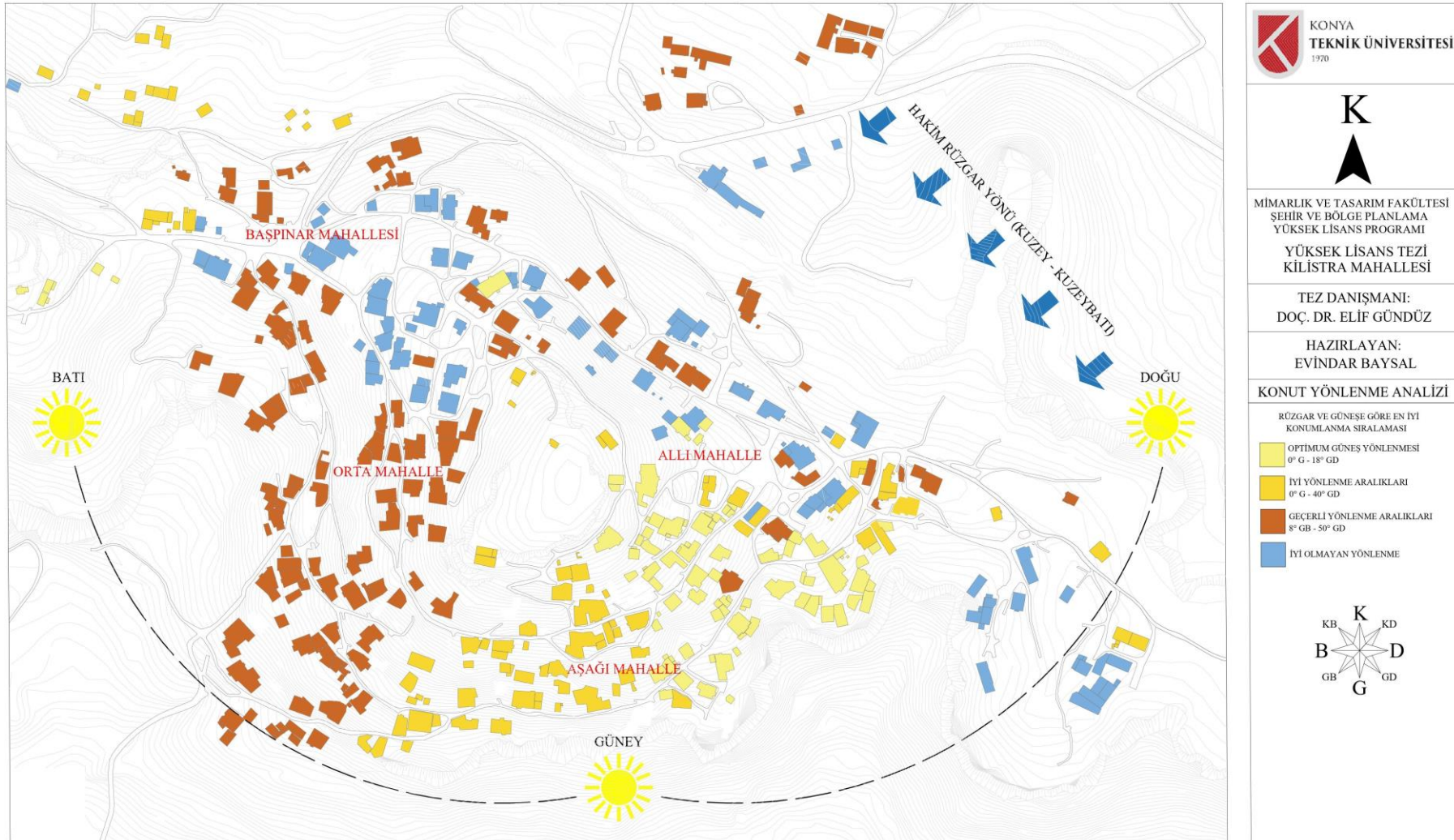
Güneşe Göre Konumlanma

Geleneksel dokularda yapıların yer seçiminde topoğrafya ve iklim koşulları göz önünde bulundurulur. Bunun en önemli nedeni ısınma ve soğumadan kaynaklı enerji tüketimini azaltmaktır. Yazların sıcak kışların soğuk geçtiği kuru iklimlerde yapılaşmalarda doğu ve güneydoğuya bakam yamaçlar tercih edilmektedir. Kilistra yerleşimi bu açıdan uygun biçimde konumlanmıştır. Yerleşim eğimli ve kayalık bir

arazide konumlanmış olup rüzgârdan korunmak ve güneşten faydalanmak için güneye yönelerek kurulmuştur. Yerleşimin güneyinde kayalık ve ormanlık alanlar yer alırken kuzeyinde tarım alanları bulunmaktadır.

Yerleşimin güneşten faydalanma derecesini ve rüzgâra karşı konumlanışı ölçmek amacıyla konut yönlenme analizi (Şekil 4.33) yapılmıştır. Analiz yapılırken konutların yönlenme açıları ve hâkim rüzgâr yönüne karşı konumlanışları dikkate alınmıştır. Analizde yerleşimin güneşten faydalanma açıları optimum yönlenme ($0^\circ - 18^\circ \text{GD}^\circ$), iyi yönlenme ($0^\circ - 40^\circ \text{GD}^\circ$) ve geçerli iyi yönlenme ($8^\circ \text{GB}^\circ - 0^\circ \text{GD}^\circ$) olarak belirlenmiştir. Konut yönelişleri kuzeye olan veya bu açıların dışında gelişen yapılar ise analizde iyi olmayan yönlenme olarak ele alınmıştır. Kilistra yerleşiminde yer alan yapılar bu kriterlere göre incelendiğinde birçoğunun geçerli iyi yönlenme ve iyi yönlenme aralığında olduğu görülmektedir. Yerleşimin kuzeyinde kalan ve topoğrafyadan yeterince yararlanamayan yapıların güneşe doğru iyi yönleneemedikleri ve güneş ışığından yeterince faydalanamadıkları görülmektedir. Son yıllarda yapılan ve yerleşimin kuzey çeperlerinde yer alan yapıların da yerleşirken bu kriteri dikkate almadıkları görülmektedir.

Yerleşimde kış rüzgarından korunmak için hâkim rüzgâr yönüne sırtlarını döndükleri görülmektedir. Yerleşimde hâkim rüzgâr kuzey- kuzeybatı yönündedir. Hâkim rüzgâr yönüne ve belirtilen kriterlere göre yerleşimin genelinin güneşe ve rüzgâra göre iyi yönelim gösterdikleri görülmektedir.

Şekil 4.33. Konut yönlenme analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Altyapı

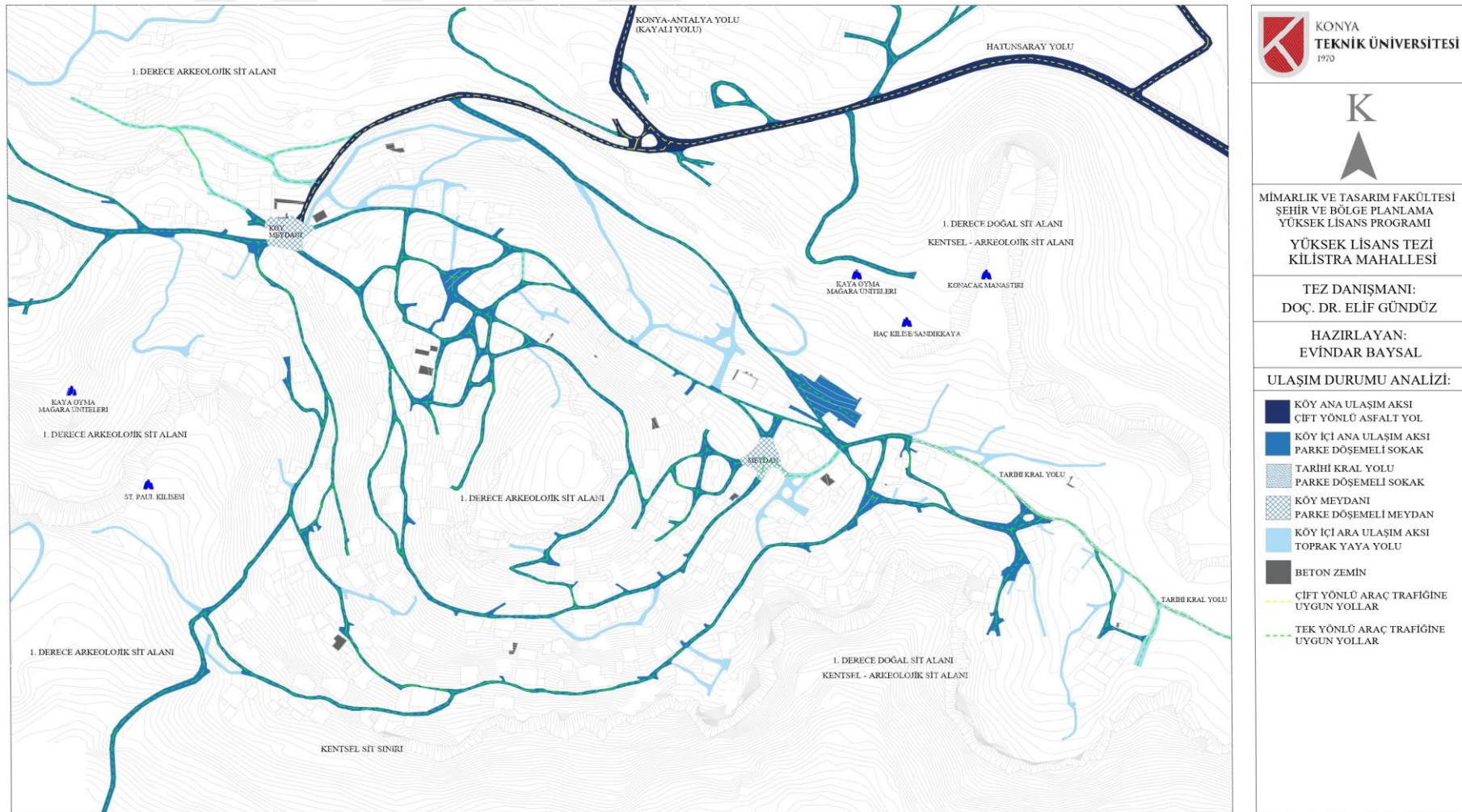
Kilistra bölgesinde 1989 yılından bu yana içme suyu şebekesi bulunmasına rağmen içme suyu ve kullanma suyu sıkıntısı yaşanmaktadır. Yerleşime 1 adet su deposu hizmet vermektedir. Kilistra bölgesinde kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır. Evsel atıklar için sızdırmalı foseptikler kullanılmaktadır. Meram Belediyesi oluşan katı atıkları toplamaktadır. Kilistra bölgesinde elektrik ve telefon hatları bulunmaktadır. Yerleşime 1978 yılında elektrik, 1991 yılında ise telefon gelmiştir. Santral binası köy meydanı alanında bulunmaktadır (KKAİP, 2017).

Kilistra yerleşiminde ulaşım altyapısı incelendiğinde ulaşımı sağlayan asfalt çift yönlü araç trafiğine uygun yollar, parke döşemeli ve tek yönlü araç trafiğine uygun yollar ve yaya geçişi için konforlu olmayan patika yollar olmak üzere üç farklı yol türü olduğu görülmektedir (Şekil 4.34). Yerleşim alanı içerisindeki tek yönlü araç trafiğine uygun parke döşemeli yollar tam bir güzergâh oluşturmaya da yerleşimdeki önemli noktaları birbirine bağlayabilmektedir. Bazı parke yollar çok dar olduğu için araç trafiğine dahil edilememekte, özellikle büyük araçlar, yakıt araçları, çöp toplama araçları bu sebeple yerleşimin tamamını dolaşamamaktadır.

Şekil 4.34. Sırasıyla yerleşimde erişimi sağlayan asfalt yol örneği, yerleşim içerisindeki parke döşemeli yol örneği ve yerleşimdeki patika yol örneği (Kişisel arşiv, 2023)

Kilistra yerleşimine ait yol ağlarını ve yolların durumunu tespit etmek amacıyla yapılan ulaşım analizi (Şekil 4.35) incelendiğinde asfalt yolların ana yol bağlantılarında ve yerleşimin girişinden köy meydanına kadar devam eden ana yolda bulunduğu görülmektedir. Ana yol yerleşimi kuzeyde Konya-Antalya yoluna götürürken, doğuda Hatunsaray yoluna götürmektedir.

Yerleşimin mevcut yol dokusu incelendiğinde özellikle köy meydanından çıkan üç ana aksın yerleşimin içine doğru dağılarak ilerlediği ve yerleşim içine doğru dallanarak dağıldığı görülmektedir. Yerleşiminde genellikle meydanlarda son bulan ana sokaklar ve bu sokaklara çıkan ara sokaklar mevcuttur. Toprak yollar ise parsel içlerinde ve yapı grupları aralarında bulunmaktadır.

Yerleşim alanında ada ve parseller organik bir düzende gelişmiştir. Bu durum aralarında büyük farklar bulunan düzensiz yapı adalarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Geleneksel yol dokusu da hem yapı adalarına hem de topoğrafyaya göre şekillenmiş organik yollar şeklindedir. Ana akslardan ayrılan patika yollar birçok yerde yapıların girişlerinde son bulmaktadır. Yapılan analiz çalışmalarında geleneksel dokudaki parke döşemeli yolların çok geniş olmasa da tek aracın geçebileceği genişlikte olduğu görülmektedir.

Geleneksel yol dokusunun (Şekil 4.36) geleneksel yapı dokusunu şekillendirdiği, aynı zamanda geleneksel yapı dokusunun da yolların şekillenmesinde büyük rol aldığı yapılan analiz çalışmasında görülmektedir. Aynı zamanda yol dokusunun şekillenmesinde topoğrafyanın ve çevresel verilerin etkisinin de büyük olduğu yine analiz çalışmalarında görülebilmektedir. Kırsal yerleşim karakterini oluşturan faktörlerden biri olan yollar bize yerleşimin karakteri hakkında da birçok bilgi vermektedir.

Şekil 4.36. Yerleşimdeki geleneksel yol dokusu (Kişisel arşiv, 2023)

Kilistra yerleşiminde sokak yapısı eğimli ve az eğimli olarak kıvrımlı biçimdedir. Yerleşimin içinde hiç dokunulmamış yollar incelendiğinde yollarda döşeme

olarak taş kullanıldığı ve su akışı da düşünülerek tasarlandıkları görülmektedir. Patika yollarda merdiven yerine taş döşemeler kullanılmıştır (Şekil 4.37). Bu da yolların daha rahat kullanılmasını ve hayvanlar için de rahat geçiş alanları olmasını sağlamıştır. Yerleşim içinde bulunan yollar ve sokaklar yer yer genişlemekte ve bazı noktalarda küçük meydanlara ve tarihi çeşmelerin bulunduğu alanlara çıkmaktadır. Bu da yolların yerleşimin kırsal karakterine bir yansımasıdır. Bahçelere ulaşan yollar ve yerleşim içinde farklı kotları birbirine bağlayan bazı yollar dar ve patikadır.

Şekil 4.37. Taş kullanılarak yapılmış merdiven (Kişisel arşiv, 2023)

Kırsal alanlarda kırsal dokuyu meydana getiren ana karakterlerden biri yapıların meydanla kurduğu organik ilişkidir. Meydanlar, birden çok sokağın birleştiği yerde genişleyerek toplanma alanları oluşturduğu ve ticari ve kamusal birimlerin etrafında bulunduğu alanlardır. Sokaklar ise konut alanlarına erişim sağlayan bağlantı elemanlarıdır. Meydan etrafında yer alan yapıların işlevleri, meydanın kullanım amacını tanımlar. Kilistra yerleşiminde Başpınar mahallesinde ve Allı mahallesinde birer meydan bulunmaktadır (Şekil 4.38). Bu meydanların ortak noktası yerleşimdeki iki bakkaldan birer tanesinin bu meydanlarda yer almasıdır.

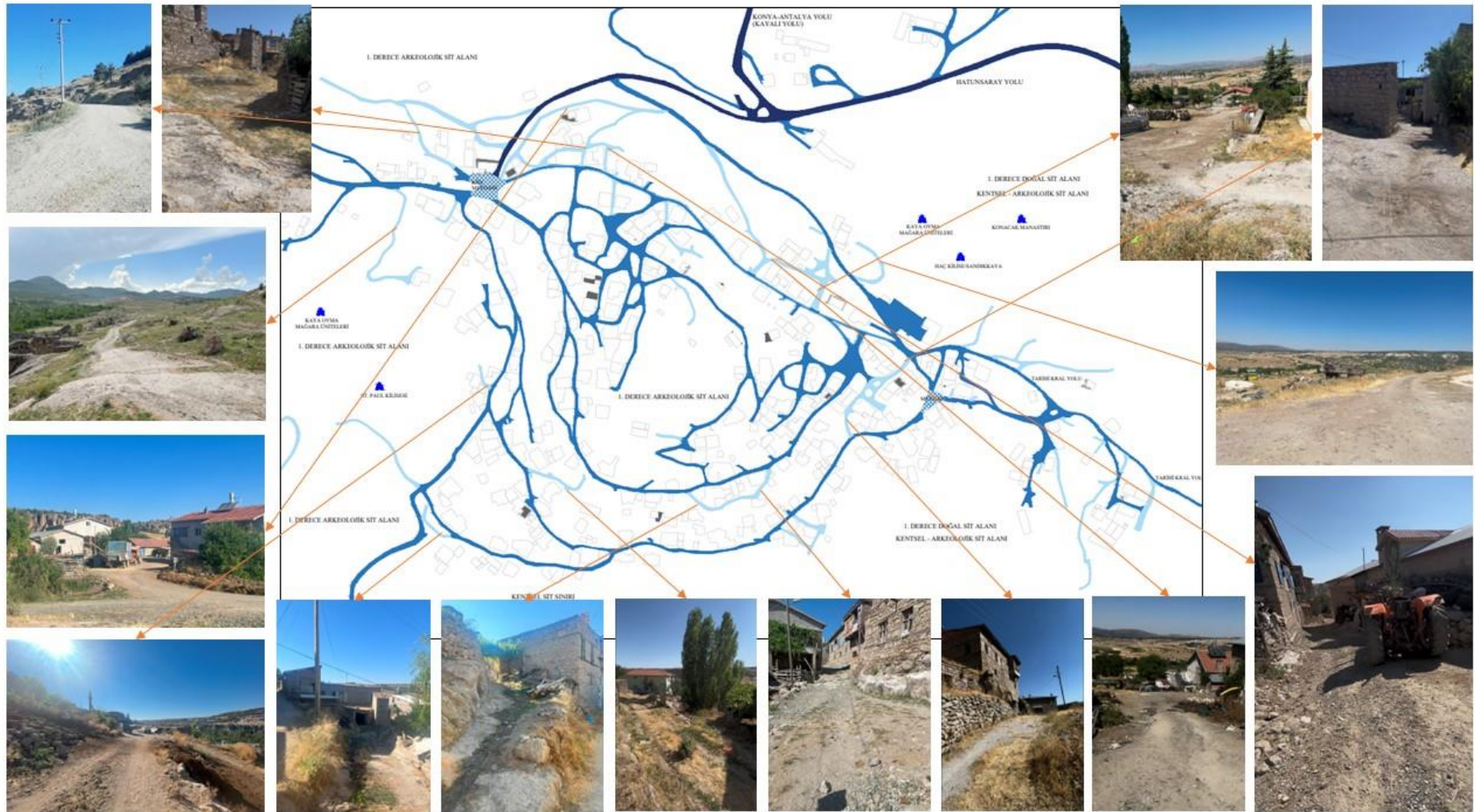

Şekil 4.38. Sırasıyla yerleşimde bulunan Başpınar mahallesindeki meydan ve Allı mahallesindeki meydan
(Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşimde, girişe yakın konumlanmış, tarihi bir çeşme, bir ticari yapı ve bir kamusal yapının bulunduğu bir ana meydan yer almaktadır. Köy meydanı olarak adlandırılan bu meydan, Başpınar mahallesinde bulunan meydandır ve meydanda köy konağı, birkaç kamelya ve Başpınar Çeşmesi de bulunmaktadır. Allı mahallesinde bulunan diğer meydan ise genellikle bakkalın bulunmasından ötürü kullanılan ve daha çok gençlerin akşamları bir araya geldikleri bir meydandır.

Yerleşimde geniş denilebilecek yollar parke döşemeli ve genişliği maksimum 3 metre olan yollardır. Bu yollar genellikle bir şekilde köy meydanına bağlanmaktadır. Bazı patika yollara taş serilerek yolların kayması ve çamur olması engellenmeye çalışılmıştır. Yerleşim içerisindeki hiçbir yolda kaldırım bulunmamaktadır. Yerleşimde araç kullanımına uygun genişlikteki asfalt ve parke döşemeli yollara örnek görseller ise Şekil 4.39.'da verilmiştir. Yerleşimdeki yollar genel olarak organik bir yapıya sahiptir. Yapılar arasında kalan patika yollar oldukça dar, eğimli ve kıvrımlı olduğundan bu yollara araç ile giriş yapılamamaktadır. Yerleşim içerisinde yer alan patika yollara örnek görseller Şekil 4.40.'ta verilmiştir.

Şekil 4.40. Yerleşim içerisinde yer alan patika yollara örnek görseller (Kişisel arşiv, 2023)

Yapılara Müdahale Durumu

Yapılara müdahale durumu analizinde yerleşimdeki geleneksel dokunun yapılar özelinde korunmuşluk durumunun incelenmesi amaçlanmıştır. Sınıflandırma, yerleşimde yer alan yapıların geleneksel dokuyla uyumlulukları dikkate alınarak ‘yıkıntı durumundaki geleneksel yapı, yıkıntı durumundaki yeni yapı, tescilli yapı, dokuyla uyumsuz yeni yapı, dokuyla uyumlu geleneksel yapı, dokuyla uyumsuz yeni yapı + geleneksel yapı, dokuyla uyumlu yeni yapı + geleneksel yapı ve müdahale görmüş geleneksel yapı’ şeklinde yapılmıştır. Analizde, ‘yıkıntı durumundaki geleneksel yapı’ yerleşimdeki harabe yapıları (Şekil 4.41) temsil etmektedir. Bu yapılar, geriye yalnızca duvar kalıntılarının kaldığı veya onarılamayacak kadar yapı elemanlarını zarar görmüş yapılardır.

Şekil 4.41. Yıkıntı durumundaki geleneksel yapı örneği (Kişisel arşiv, 2023)

‘Yıkıntı durumundaki yeni yapı’ grubunu yakın zamana kadar aktif olarak kullanılan fakat son zamanlarda çatısının tamamen yıkıldığı ve diğer yapı elemanlarının ise ciddi hasara uğradığı betonarme düğün salonu (Şekil 4.42) yapısı temsil etmektedir.

Şekil 4.42. Yıkıntı durumundaki düğün salonu (Kişisel arşiv, 2023)

‘Tescilli yapılar’ cami ve konut yapılarının yer aldığı tescillenmiş geleneksel yapılardan oluşurken yine bu yapılar arasında da müdahale görmüş yapılar yer almaktadır.

‘Dokuyla uyumsuz yeni yapı’ grubuna, çoğunluğu kentsel sit alanı sınırlarında veya dışına yapılmış yeni betonarme yapılar ve geleneksel yapı grubuna sonradan dahil edilmiş ve geneli yığma tuğladan oluşan ek yapılar dahil edilmiştir.

‘Dokuyla uyumlu geleneksel yapı’, geleneksel yapım teknikleriyle ve malzemeyle inşa edilmiş ve dokuyu bozacak müdahale görmemiş veya görsel ve fiziksel dokuyu bozmayacak kadar basit müdahale görmüş yapıları (Şekil 4.43) temsil etmektedir. Bu yapı grubunun basit müdahaleleri içermesinin nedeni yerleşimde hiç müdahale görmemiş yapının neredeyse yok denecek kadar az olmasıdır.

Şekil 4.43. Dokuyla uyumlu geleneksel yapı örneği (Kişisel arşiv, 2023)

‘Müdahale görmüş geleneksel yapı’ (Şekil 4.44) grubunu ise iç mekânda da dış cephede de betonarme yapı malzemeleriyle müdahale görmüş ve yeni nesil yapım teknikleri ve malzemeleriyle ilave kat çıkılmış yapılar temsil etmektedir.

Şekil 4.44. Müdahale görmüş geleneksel yapı örneği (Kişisel arşiv, 2023)

‘Dokuyla uyumsuz yeni yapı + geleneksel yapıların’ (Şekil 4.45) tamamı gerek iç mekanlarda gerek dış cephelerde günümüz koşullarına uyum sağlayabilmek için az veya çok, köklü veya kısmi müdahaleler görmüştür.

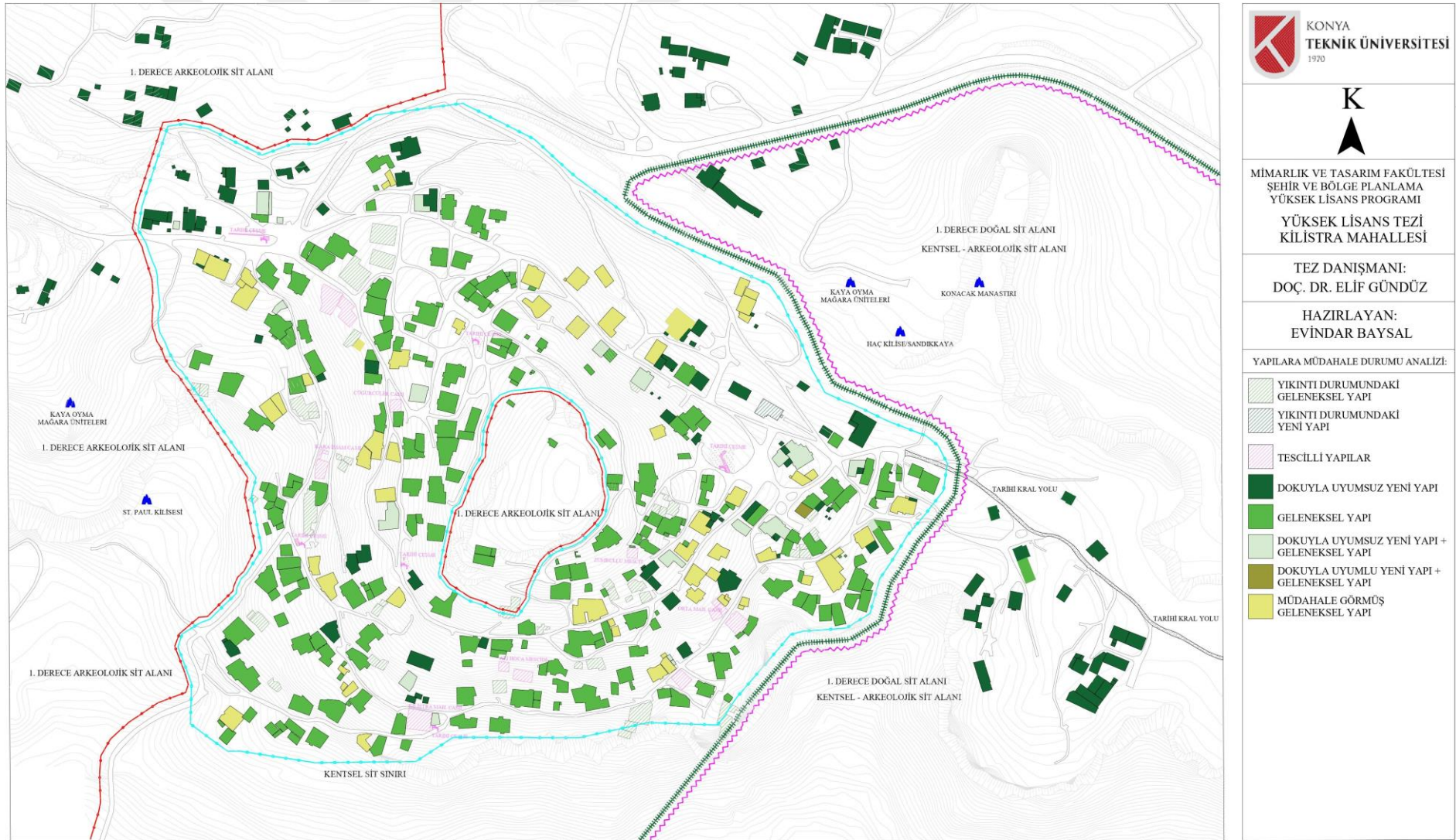
Şekil 4.45. Dokuyla uyumsuz yeni yapı + geleneksel yapı örneği (Kişisel arşiv, 2023)

‘Dokuyla uyumlu yeni yapı + geleneksel yapı’ grubunu geleneksel dokuyla uyumlu bir müdahale görmüş ek yapıdan oluşan geleneksel 1 adet yapı (Şekil 4.46) temsil etmektedir.

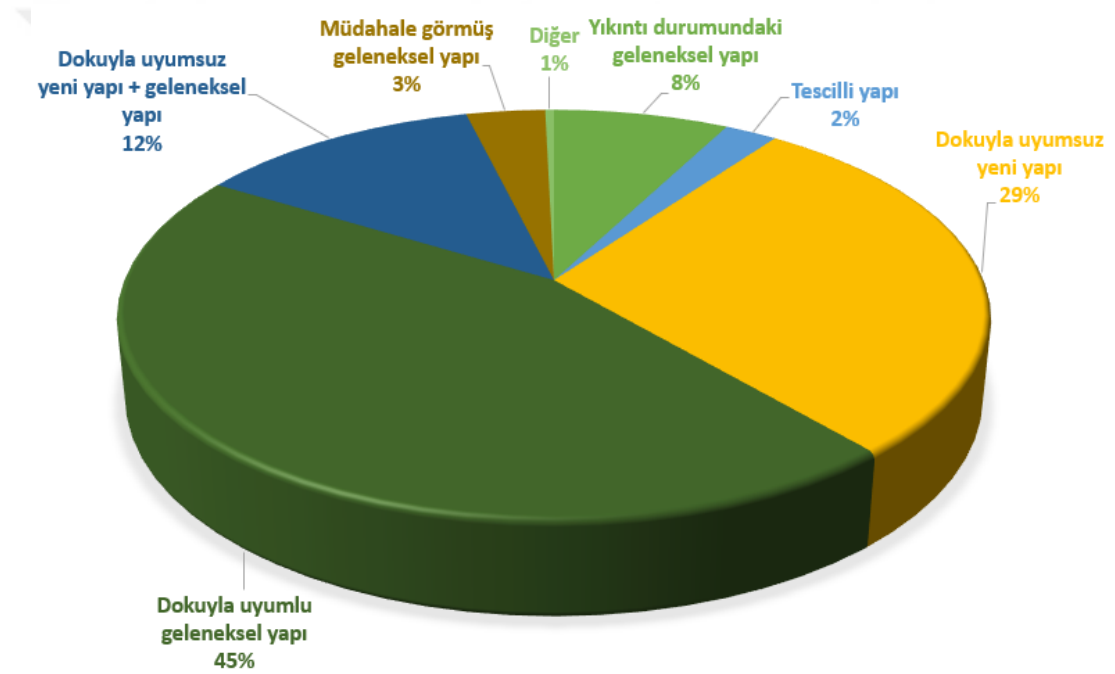
Şekil 4.46. Sırayla Dokuyla uyumlu yeni yapı + geleneksel yapı örneği (Kişisel arşiv, 2023)

Yapılan analizler ve yerleşimdeki geleneksel dokunun yapılar özelinde korunmuşluk durumu incelemesi Şekil 4.47.’de verilmiştir.

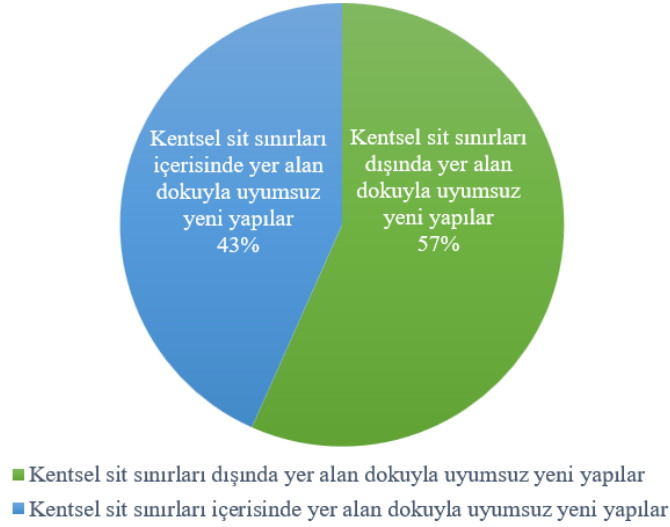
Şekil 4.47. Yapılara müdahale durumu analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Kilistra yerleşiminde bulunan yapıların %45'ini dokuyla uyumlu yeni yapılar, %29'unu dokuyla uyumsuz yeni yapılar, %12'sini dokuyla uyumsuz yapı + geleneksel yapılar, %8'ini yıkıntı durumundaki geleneksel yapılar, %3'ünü müdahale görmüş geleneksel yapılar ve %2'sini tescilli yapılar oluşturmaktadır. Analiz sonuçlarına (Şekil 4.48) bakıldığında yerleşim içerisinde dokuyla uyumlu geleneksel yapıların yoğun bir doku oluşturduğu ve bu doku içerisinde geleneksel yapılara uyumlu ve uyumsuz yeni yapıların yer aldığı görülmektedir. Gördükleri müdahaleler gözetilmeksizin yerleşimde bulunan yapıların %70'ini geleneksel yapılar oluşturmaktadır. Fakat geleneksel yapıların üzerine inşa edilen uyumsuz ek yapılar ve müdahale oranlarının ise azımsanmayacak kadar çok oldukları dikkat çekmektedir.

Şekil 4.48. Yerleşimdeki yapıların geleneksel dokuyla uyumluluk oranları (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yerleşim içerisindeki dokuyla uyumsuz yeni yapıların %57'si kentsel sit sınırları dışına inşa edilmiş betonarme ve yığma tuğla yapılarırken %43'ü geleneksel dokunun yoğun olduğu kentsel sit sınırları içerisinde yer almaktadır (Şekil 4.49). Sit sınırları içerisinde yer alan dokuyla uyumsuz yeni yapıların büyük çoğunluğunun geleneksel yapı gruplarına ilave edilen müstemilat tarzı ek yapıların olduğu dikkat çekilmesi gereken bir diğer konudur.

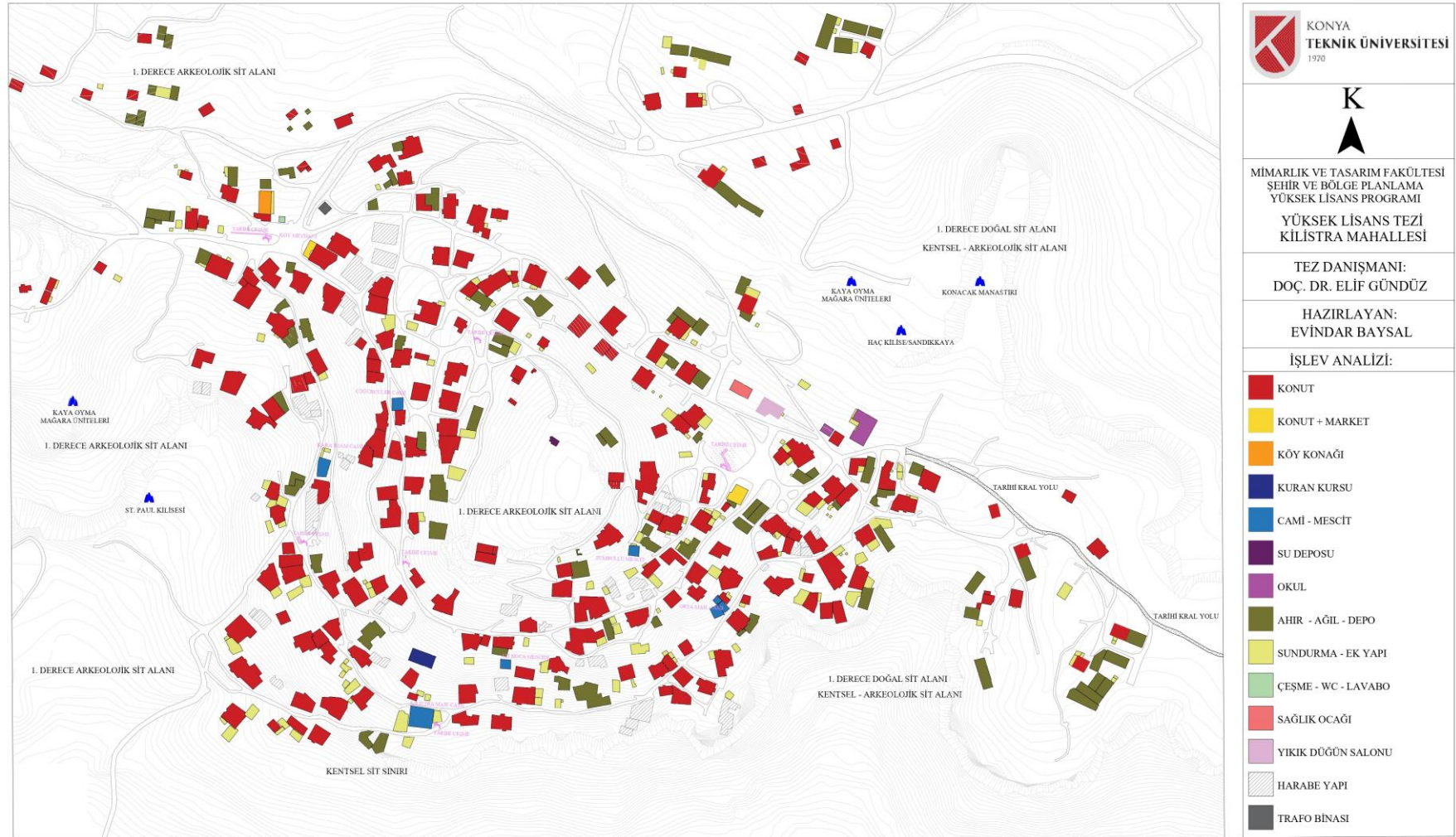

Şekil 4.49. Dokuyla uyumsuz yeni yapıların yerleşim içerisindeki durumları (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yapıların İşlevleri

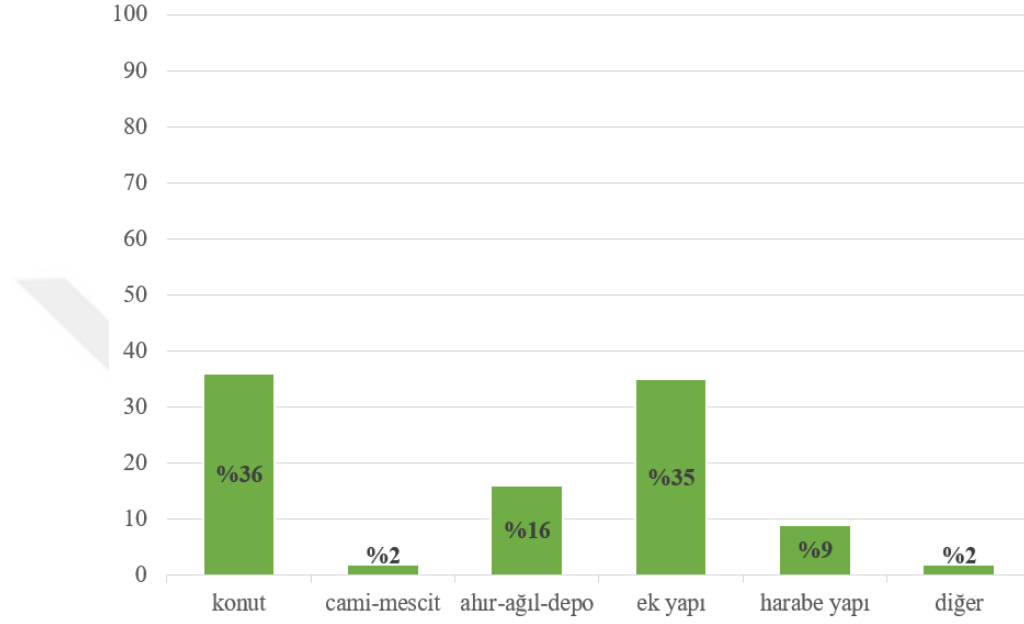
Kırsal alanlarda konutlar, üretim ile ilişkili olarak şekillenirler ve genellikle üretim ve depolama şekline göre ek yapılarla bir bütün olarak inşa edilirler. Kilistra yerleşimi özelinde bu ek yapıları ahır, ağıl, samanlık, müstemilat, garaj, çardak olarak sıralamak mümkündür.

Kilistra'nın yerleşim dokusunu anlamak amacıyla işlev analizi (Şekil 4.5) yapılmış, böylece yerleşimde bulunan yapıların ne tür işlevlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Analiz paftasında belirtilen köy konağı ve konağın bulunduğu köy meydanı, cami ve mescitler, tarihi çeşmeler ve Kur'an kursu halkın toplandığı ve sosyalleştiği kamusal alanlardır. Fakat tarihi çeşmeler, günümüzde konutların tamamında su bulunduğu için yöre halkı için bir toplanma alanı oluşturmamaktadır. Yine de yayaların geçiş aksları üzerinde bulunan bu çeşmeler hayvanlar ve insanların su ihtiyacını karşılaması açısından kullanılmaya devam etmektedir. Kilistra yerleşiminde yapılar topoğrafyaya bağlı olarak konumlandığından çeşmeler yerleşim dokusunun şekillenmesinde etkili olmamıştır. Yapılan çalışmada gündelik ihtiyaçlara hizmet veren iki adet bakkal dışında ticari bir yapı tespit edilmemiştir. Bakkalların ise saha çalışmaları sürecinde her zaman açık olmadıkları ve günün belli saatlerinde açıldıkları ya da aranınca gelip açtıkları tespit edilmiştir. Yine yapılan tespitlere göre bu ticari yapıların ürün çeşitliliği açısından bütün ihtiyaçlara cevap verecek kadar yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.50. İşlev analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

İşlev analizi ile sahadaki gözlemler sonucu yapıların işlevleri incelenmiştir. Bu analizler sonucunda yapıların %36'sı konut yapıları iken, %2'sinin ibadet yapıları, %16'sının ahır-ağıl-depo gibi yapılar, %35'inin konutlara eşlik eden müştemilat tarzı ek yapılar, %9'unun ise harabe yapılar olduğu ve %2'sinin ise diğer yapı türleri olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.51).

Şekil 4.51. Yapıların işlevlerine göre oranları (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yerleşimdeki konut yapılarında iki katlı olanların alt katları genellikle hayat denilen ahır mekânı işlevindedir. Bu tür yapılarda üst kat yaşam birimi olarak kullanılırken bazı konutlarda da hayat katının damının teras olarak kullanıldığı görülmektedir. İşlev analizi yapılırken de müştemilat ya da ahır olarak kullanılan katlar veya çıkıntılar kullanıldığı işlev adı altında işaretlenmiştir. Bundan dolayıdır ki yerleşimde konut sayısı fazla olmasına rağmen ek yapılarla neredeyse aynı oranda görünmektedir. Yerleşimde harabe halinde bulunan yapılar herhangi bir işlev belirtilmeden ayrıca işaretlenmiştir. Bu yapıların bakımsız kaldıkları ve iklim koşullarına karşı gelemelikleri için bu duruma geldikleri düşünülmektedir.

Konut yapılarından 2 tanesinin alt katında bakkal bulunduğu için bu yapı türüne konut+ market işlevi verilmiştir. 'Diğer' olarak adlandırılan yapılar ise köy konağı, su deposu, trafo binası, okul ve okulun ek yapısı, sağlık ocağı, yıkılmış olan düğün salonu ve köy meydanına eşlik eden çeşmedir.

Yerleşim alanındaki cami ve çeşme yapıları doku içerisinde homojen bir dağılım göstermektedir. Okul binası, sağlık ocağı ve yıkılmış düğün salonu binası Allı Mahalle’de bulunmaktadır. Sağlık ocağına ait görsel Şekil 4.52.’de gösterilmiştir.

Şekil 4.52. Yerleşimdeki sağlık ocağı binası (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşimde yer alan iki bakkal (Şekil 4.53) konutların bir bölümünün işlev değiştirmesiyle kendilerine yer bulmuştur. Yerleşimde başka ticari yapının olmaması ticaretin gelişmediğini göstermektedir.

Şekil 4.53. Yerleşimde bulunan 2 bakkal (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşimdeki tek sosyal yapı ise köy konağıdır. Köy konağı taş temel üzerine betonarme inşa edilmiş bir yapıdır. Köy konağında yerel halkın toplanma mekanıdır. Yerleşimde köy meydanı denilen, köy konağının da bulunduğu geniş alan yerleşimin odak toplanma noktasıdır. Köy konağına ve bahçesine ait görseller Şekil 4.54.’te verilmiştir.

Şekil 4.54. Yerleşimde bulunan köy konağı ve bahçesi (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşim dört mahalleden oluşmaktadır: Başpınar, Allı, Orta ve Aşağı. Başpınar mahallesinde köy meydanı, köy konağı ve yerleşimin girişindeki Başpınar çeşmesi bulunmaktadır (Şekil 3.55).

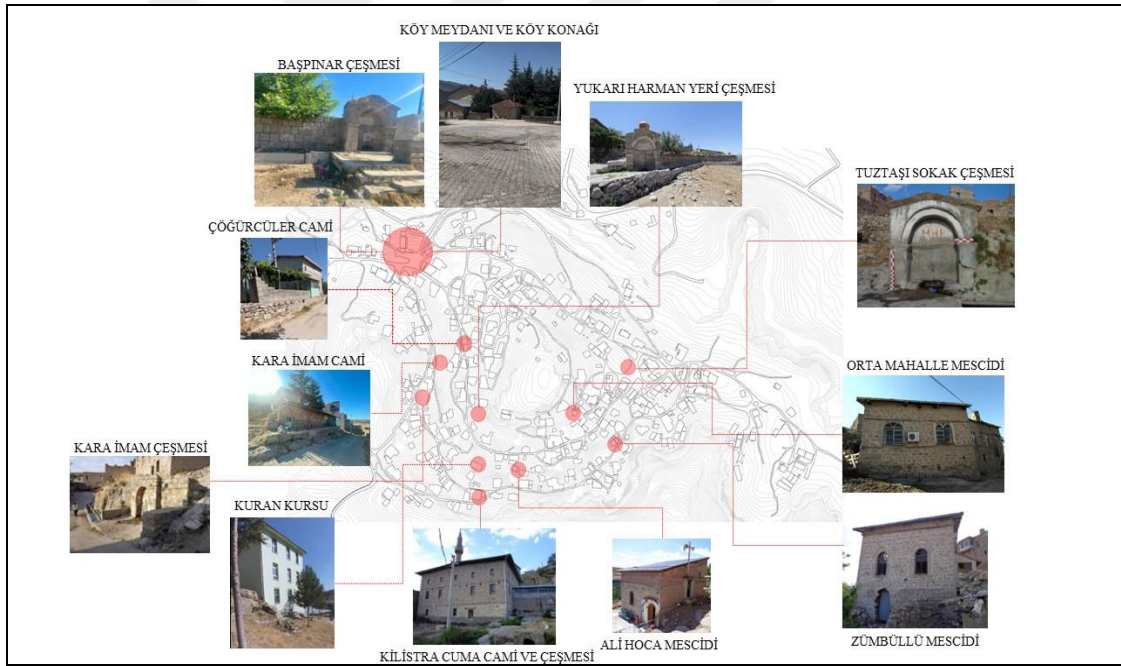
Şekil 3.55. Başpınar Mahallesi'ndeki köy meydanı ve Başpınar Çeşmesi (Kişisel arşiv, 2023)

Kamusal alanlar; insanların bir araya gelmesi için herkese açık olan ve sorun ve düşüncelerini özgürce aktarabildiği, kamuyla birtakım bilgi aktarımlarının yapılabilirdiği, bazı eylemlerin üretilebildiği ve sürekli bir iletişim ve etkileşimin olduğu etkinlik alanlarıdır. Çalışma alanında kamusal alan olarak yerleşimdeki erkek nüfusun bir araya gelebildiği bir köy meydanı ve bir köy konağı mevcuttur. Bunun dışında kamusal alanlardan olan cami ve mescitler vardır. Bunlardan daima aktif olan Çöğürçüler Cami'dir (Şekil 4.56). Ayrıca yerleşim alanında bir adet sağlık ocağı ve bir okul aktif olarak kullanılan kamusal yapılarıdır. Yerleşimdeki Kur'an kursu aktif değildir. Düğün salonu ise çatısı yıkılmış âtil bir haldedir.

Şekil 4.56. Çöğürçüler Cami (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşimdeki kamusal ve sosyal odak noktaları Şekil 3.57.'de verilmiştir.

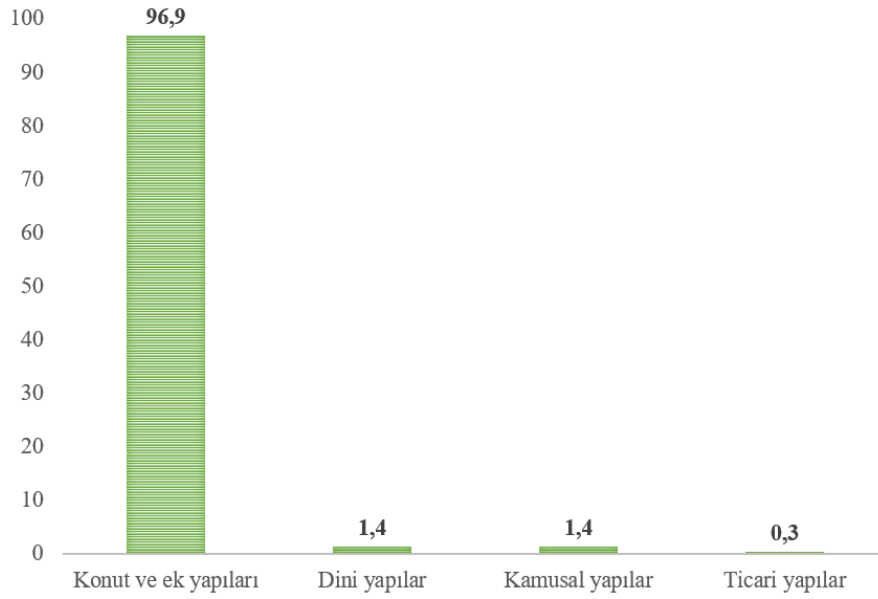
Şekil 3.57. Yerleşimin kamusal ve sosyal odakları (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yerleşimde bulunan camilerden Kilistra Cami, Cuma namazları çoğunlukla burada kılındığı için Cuma Cami olarak da bilinmektedir. Kilistra Cami, yerleşimdeki camilerin en büyüğüdür ve Aşağı mahallede bulunmaktadır. Cami yığma taş sistemle yapılmıştır ve yerleşimdeki tescilli yapılardan biridir. Yerleşimde Kilistra Cami dışında beş cami- mescit daha bulunmaktadır. Bunlar Orta mahallede yer alan Çöğürçüler Cami ve Kara İmam Cami, Aşağı mahallede yer alan Ali Hoca Mescidi ve Allı mahallede yer

alan Orta Mahalle Cami ve Zümbüllü Mescidi'dir. Bu cami ve mescitler Kilistra Cami kadar büyük değillerdir ve gördükleri çeşitli onarım müdahaleleriyle özgünlüklerini kaybetmişlerdir. Yine bu cami ve mescitlerin tamamı geleneksel yapım malzemeleri ve teknikleriyle inşa edilmişlerdir ve yerleşimdeki tescilli yapılardandır.

Yerleşimde yer alan su ögelerinden Başpınar çeşmesi köy meydanında yer almaktadır. Çeşme tek cepheli, teğet kemerlidir ve çeşme aynalığının üst kısmında bulunan madalyonda 1853-54 yıllarında inşa edildiği yazılmaktadır. Başpınar çeşmesi, yerleşimin en merkezi ve suyu en bol çeşmesidir. Yerleşimde bulunan diğer çeşmeler; Kara İmam Mescidi yakınında bulunan Kara İmam çeşmesi, Allı mahallede yer alan Yukarı Harman Yeri (Allı Mahalle) Çeşmesi, Cuma Cami'nin bitişiğinde yer alan Cuma Cami Çeşmesi ve Tuztaş Sokak çeşmesidir. Ayrıca yerleşimde; Kara İmam Mescidi'nin kuzeyinde yer alan Kara İmam Sarnıcı, Başpınar mevkiinde bulunan Başpınar Sarnıcı, Aşağı mahallede yer alan ve Aşağı Mahalle Sarnıcı ve Kilistra Cuma Camii'nin güneydoğusunda yer alan Kilistra Cuma Camii Sarnıcı bulunmaktadır.

İşlev analizi çalışmasının sonunda yapılar konut ve konut ek yapıları, kamusal yapılar, ticari yapılar ve dini yapılar başlıkları altında da gruplandırılmıştır. Mevcut işlevler incelendiğinde ticari amaçlı yapılara yalnızca konut yapılarına bağlı 2 bakkal dahil edilebilmiştir. Dini yapılara cami, mescit ve Kuran kursu yapıları dahilken okul, sağlık ocağı, düğün salonu ve köy konağı kamusal yapılar grubuna dahil edilmiştir. Konut yapıları ise gruplandırılırken bu yapılara tüm ağıl, ahır, depo, samanlık, kümes, müstemilat yapıları dahil edilmiştir. Yerleşimde bulunan konut ve konut ek yapılarının diğer kamusal, dini ve ticari alanlara oranı Şekil 4.58.'de verilmiştir.

Şekil 4.58. Konut ve ek yapılarının diğer yapılara oranı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Geleneksel üretim tekniklerinden olan tarım ve hayvancılık yerleşim için önemli gelir kaynaklarıdır ve ürünlerin depolanması ve hayvanların barınması için çok sayıda ek yapı yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle kış dönemlerinde dışarıya çıkmak veya şehir merkezine gitmek zorlaştığı için hem gıda ürünlerini hem yakacak ürünleri hem de hayvanların beslenmesi için gerekli ürünleri depolama amaçlı birçok betonarme yapı inşa edilmiştir (Şekil 4.59). Depolama alanı sıkıntısı çeken veya ek yapı inşa edemeyen yerli halkın bir kısmı ise konut cephelerinde veya saçak altlarında yakacak ürünlerini depolamışlardır.

Şekil 4.59. Geleneksel yapılara ilave inşa edilen betonarme ek yapılar (Kişisel arşiv, 2023)

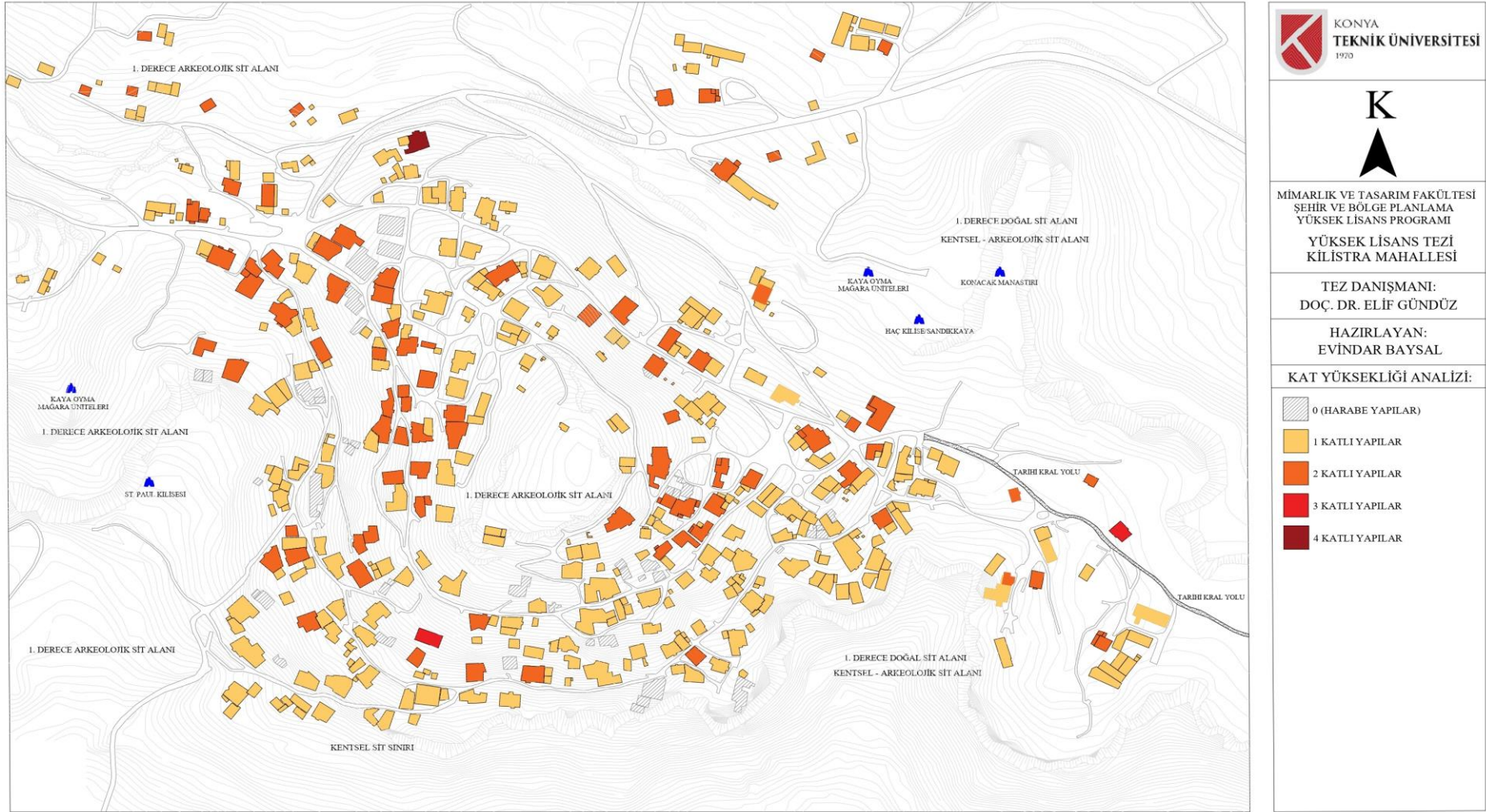
Kilistra yerleşimindeki yapılarda üç tip kullanım şekli bulunmaktadır. İlki yerel halk tarafından aktif olarak yılın her mevsiminde kullanılan yapılardır. Bu yapılar; bazı konut yapıları, Çöğürçüler Cami, okul, sağlık ocağı ve iki tane bakkal olarak

sıralanabilmektedir. İkinci gruptaki yapılar; başka bir şehirde veya ülkede yaşayan fakat Kilistralı olan kişiler tarafından belirli dönem ve tarihlerde kullanılan konut yapıları, kış aylarında aktif olan köy konağı ve her daim açık olmayan fakat ihtiyaca göre aktifleşebilen ibadet yapıları olarak sıralanabilmektedir. Bu gruptaki yapılara mevsimine göre veya ihtiyaca göre aktifleşebilen yapılar da diyebiliriz. Üçüncü gruptaki yapıları ise terk edilerek kullanım dışı kalan yapılar oluşturmaktadır. Bu yapılar, terk edilmiş veya harabe durumuna gelmiş konut yapıları ve yakın tarihe kadar aktif olan düğün salonudur. Kullanım dışı kalarak terk edilen geleneksel yapılara bu yapıların gerekli onarımlarının yapılarak günümüz koşullarında kullanılır hale getirilmesinin gerekmesi, harabe olması nedeniyle ciddi bir düzeyde restore edilmesine ihtiyaç duyulması, miras yoluyla paylaşılamadığı için kullanıcısı kalmayan ve haliyle kaderine terk edilmesi ve göç sebebiyle terk edilmesi sebep olarak gösterilebilmektedir.

Yapıların Kat Adetleri

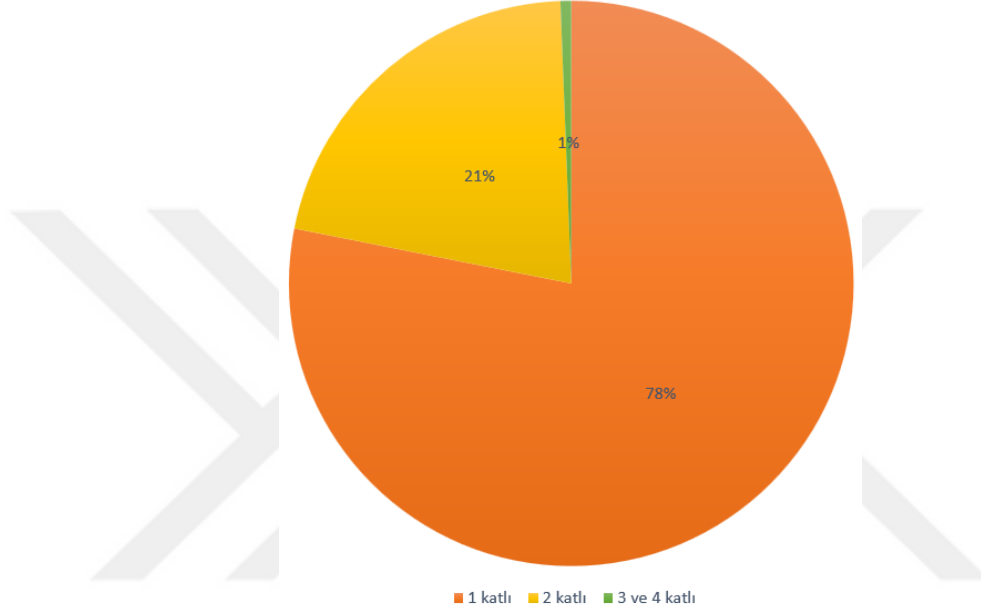
Kırsal alanların birçoğunda olduğu gibi Kilistra yerleşiminde de parseller yalnızca konut amaçlı değil farklı yapılar için de kullanılmaktadır. Tarım ve hayvancılığın en çok tercih edilen ekonomik faaliyetler olduğu düşünülürse bu faaliyetleri sürdürebilmek için gerekli yapı grupları da parsel kullanımında önemli bir paydaya sahiptir. Ahır, ağıl, depo, garaj, fırın, müştemilat, kümes gibi yapılar da parsellerde yer alır. Yine de konut ve müştemilatlar parsel kullanımında en çok yer alan yapılardır.

Kırsal yerleşimlerde geleneksel dokuyu biçimlendiren etkenlerden biri yapıların kat sayılarıdır. Kilistra yerleşiminde de yerleşim dokusunun bu açıdan korunduğu ve yapıların genellikle 1 ve 2 katlı olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.60).

Şekil 4.60. Kat yüksekliği analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Saha çalışmasında yapılan kat adedi analizleri harita üzerinde işaretlenmiştir. Yapılan çalışma sonunda dokuda gabari özelliğini bozan yapıların son yıllarda inşa edilmiş olan betonarme yapılar oldukları tespit edilmiştir. Kilistra yerleşiminde kırsal karakteri belirleyen bir diğer özellik ise kat yüksekliklerinin genelde 1 veya 2 olmasıdır (Şekil 4.61). Köyün genelinde 1 katlı yapılar tüm yapıların %78'ini oluştururken 2 katlı yapılar tüm yapıların %21'ini oluşturmaktadır.

Şekil 4.61. Yerleşimde bulunan yapıların kat yükseklikleri (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

3 ve 4 katlı yapılar ise tüm yapıların %1'i kadardır. Bu yapılar betonarme yapılar olup diğer betonarme yapıların kat yüksekliklerinin geleneksel dokuya uyum sağladığı tespit edilmiştir. Diğerleri ise konut başta olmak üzere cami, mescit, sağlık ocağı, ağıl, ahır ve depo gibi işlevlerde kullanılmaktadır. 3 ve 4 katlı yapıların yalnızca bir tanesi kuran kursu olarak kullanılmakta, diğerleri konut işlevinde bulunmaktadır (Şekil 4.62).

Şekil 4.62. Yerleşimde bulunan 3 ve 4 katlı yapılar (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşim içerisinde geleneksel yapıların bazılarında kottan kaynaklı zemin katların bazıları karanlıkta kalırken üst katlar güney yönünden ışık almaktadır. Yerleşim alanında tek katlı yığma taş yapıların üzerine sonradan yığma tuğla ile kat eklendiği tespit edilmiştir. Bazı harabe yapıların duvarları bu şekilde kullanılmış veya bazı yapılarda bu şekilde ek katlar oluşturulmuştur.

Yapıların Strüktürel Durumu

Kilistra yerleşiminin geneline bakıldığında aktif olarak kullanılan yapıların kullanılmayan yapılardan daha iyi durumda olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 4.63).

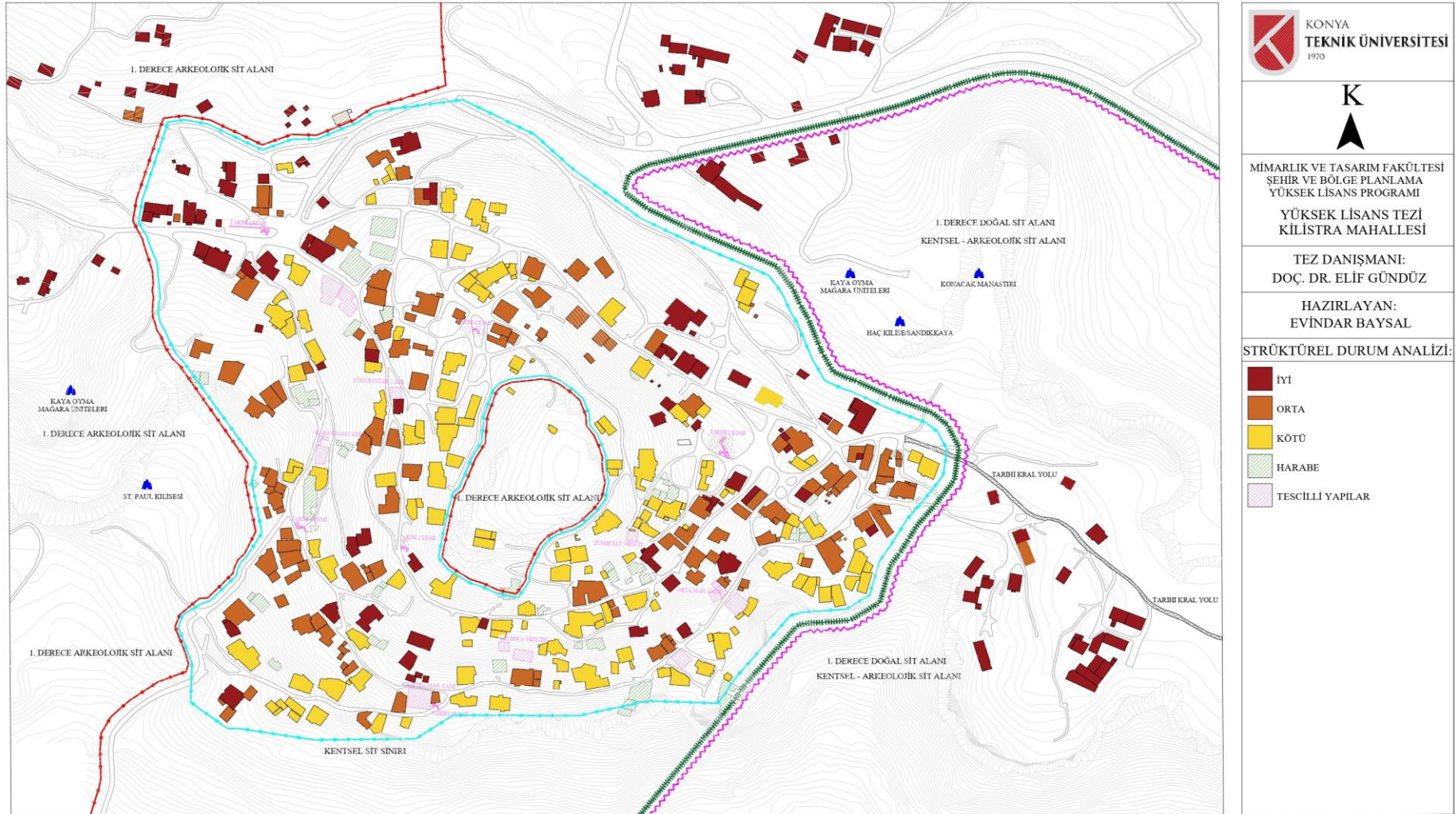
Şekil 4.63. Yerleşimdeki aktif olarak kullanılan yapılar (Kişisel arşiv, 2023)

Kullanılmayan yapılar ise sit alanı sınırları içerisinde yer alan harabe yapılarıdır (Şekil 4.64). Harabe yapıların tüm yapılar içerisindeki oranı %9'dur. Bu yapılar sit alanı içerisinde olmak üzere farklı bölgelerde bulunmaktadır. Harabe yapılar terk edilmiş yapılar oldukları için sayıca az olmaları yerleşimin terk edilmiş olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda bu durum yerleşimin ekonomik yaşamı için de olumlu bir durumdur.

Şekil 4.64. Yerleşimdeki kullanılmayan harabe yapılar (Kişisel arşiv, 2023)

Strüktürel durum analizi (Şekil 4.65), iyileştirilecek yapılar ve iyileştirme türleri hakkında önemli ve faydalı bilgiler sağlar. Yerleşmedeki yapıların strüktürel durumları saha çalışması esnasında yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda belirlenmiştir. Kilistra yerleşimindeki yapıların fiziksel durumlarını ölçmek adına yapılan strüktürel durum analizinde yapılar ‘iyi, kötü ve orta’ olarak değerlendirmeye alınmıştır. Geleneksel yapıların çoğunlukla yapısal sorunlar taşıdıkları ve onarıma ihtiyaç duydukları görülmüştür. Fiziksel durumu kullanılan/kullanılabilecek seviyede olan ve yapısal olarak ciddi bir problemi olmayan yapılar ‘iyi’ olarak nitelendirilmiştir. Yapı formu belirlenebilen, büyük bir bölümü ayakta olan, basit ya da esaslı onarımlarla kullanılabilecek durumda olan veya yapısal olarak iyi olmamasına rağmen çeşitli müdahalelerle kullanılmaya devam eden yapılar ‘orta’ olarak sınıflandırılmıştır. Yapısal olarak iyi durumda olmayan, hiçbir müdahale görmemiş ve terk edilmiş ya da kullanılmaya devam etse de hane bireylerinin kullanımından mustarip olduğu yapılar, bakımları yeterince önemsenmediği için atıl hale gelmiş ek yapılar da ‘kötü’ olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmaya ayrıca harabe yapılar da dahil edilmiştir.

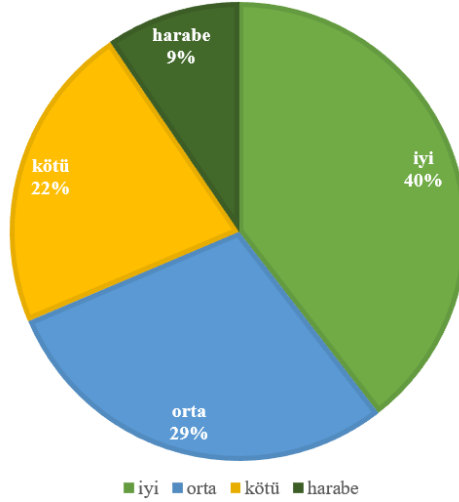
Şekil 4.65. Strüktürel durum analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Şekil 4.66.'da sırasıyla iyi, orta ve kötü olarak değerlendirmeye alınan yapı örnekleri yer almaktadır.

Şekil 4.66. Sırasıyla iyi, orta ve kötü olarak değerlendirmeye alınan yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2023)

Çalışma alanındaki yapıların %9'u harabe yapılarıdır. Bu yapılar, duvarları yıkılmış ve çatıları çökmüş yapılarıdır. Strüktürel durumları 'iyi' olarak sınıflandırılmış yapıların oranı %40'tır. Bu orana koruma alanı dışında yapılan yeni betonarme yapılar ve tescilli yapılar da dahil edilmiştir. Betonarme yapıların da 'iyi' durumdaki yapı grubuna dahil edildiği düşünüldüğünde geleneksel yapıların çoğunun orta ve kötü durumda oldukları söylenebilmektedir. Yapıların %29'u 'orta' olarak sınıflandırılırken %22'si ise 'kötü' durumdadır. Yapıların strüktürel durumuna göre oranları Şekil 4.67'de gösterilmiştir.

Şekil 4.67. Yapıların strüktürel durum analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Betonarme yapılar dışında iyi, orta veya kötü olarak sınıflandırılan yapılar yörenin geleneksel mimari özelliklerini taşıyan yapılardır. Fakat yapıların neredeyse tamamı kullanılmaya devam da edilse, terk edilmiş de olsa gerek cephe ve çatı

düzenlerinde gerek yapı içindeki plan düzenlerinde bir müdahale görmüşlerdir. Plan cephe düzenlerinde bazı değişiklikler yapılmış, ıslak hacim ve mutfak için ek yapılar inşa edilmiş veya kapı pencereleri değiştirilmiş ve zarar görmüştür. Plan – cephe- çatı düzenlerinde mimari özelliklerini kaybedecek kadar değişiklik yapılan yapılar strüktür durum analizinde ‘kötü’ veya ‘orta’ olarak sınıflandırılmışlardır.

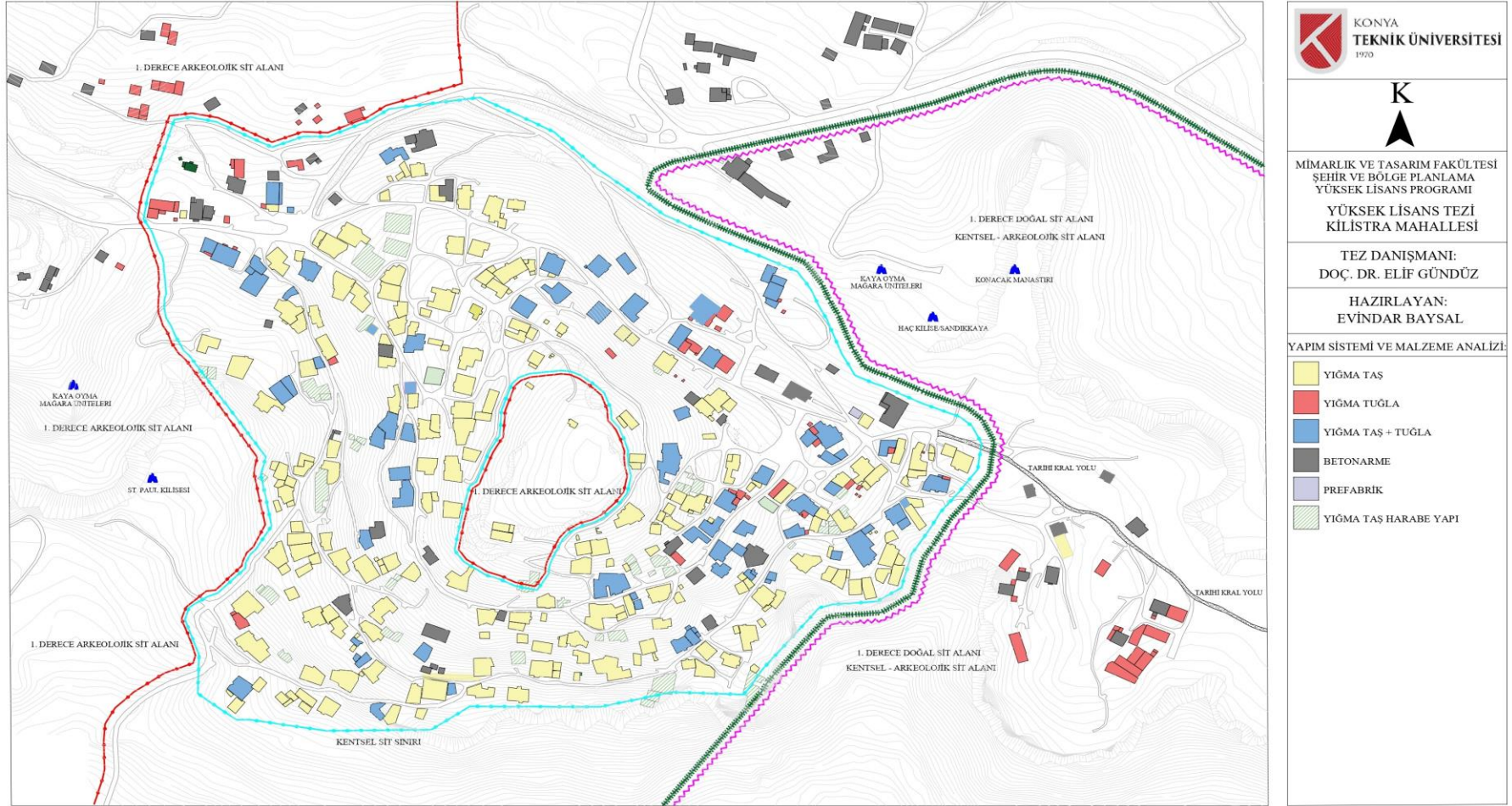
Kullanılmaya devam eden geleneksel konutların durumlarının iyi veya orta oldukları fakat yine de onarıma ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Kötü ve harabe evler yerleşim içinde tehlike bir hal yaratmıştır.

Kilistra yerleşiminde geleneksel yapılar incelendiğinde güneybatı- güneydoğu yönündeki yapıların büyük oranda özgün dokularını korudukları ancak günümüz koşullarında bu yapılarda yaşamaya devam edebilmek için çeşitli müdahaleler yapıldığı görülmektedir. Kimi yapılar ise terk edilmiş ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmıştır. Sit alanı içerisindeki cami ve mescitler tescillenmiş önemli yapılardandır. Özellikle Kara İmam Cami ve Zümbüllü Mescit etrafında ve yerleşimin farklı noktalarında da bulunan harabe yapıların birçoğu geri döndürülemez hasarlara maruz kalmışlardır. Bu yapıların birçoğu tehlike oluşturabilecek nitelikte yapılardır.

Yapıların Yapım Teknikleri ve Malzeme Bilgileri

Geleneksel dokuyu biçimlendiren ve kırsal karakteri oluşturan unsurlardan biri de yapı malzemesi ve geleneksel yapım tekniğidir. Kilistra yerleşiminde geleneksel yapı malzemesi olan taş kayalık alanlardan elde edilmiştir ve yapıların büyük çoğunluğu taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Geleneksel kırsal mimarinin hâkim olduğu ve yerel malzemenin kullanıldığı yapılarda yine aynı malzemeler ve uygulama yöntemleri ile müdahaleler yapılarak bu yapıların tekrar kullanılması veya özgün durumlarının devamlılığı sağlanabilmektedir. Yeni betonarme yapılar aynı durum söz konusu değildir. Bu tür yapılar geleneksel dokuya uygun olmaması nedeniyle mevcut kırsal dokuyu da olumsuz etkilemektedir. Son dönemlerde geleneksel yapım yöntemi ve malzeme tercihleri değişmiş, bu durum betonarme yapıların yaygınlaşmasına neden olmuştur. Ayrıca bazı geleneksel yapılara yapılan eklemeler veya onarımlar yine betonarme malzemelerle yapılmıştır.

Yerleşimdeki incelendiğinde sit alanı içerisinde kalan yapıların genel olarak benzer özellikler sergilediği görülmektedir. Yerleşimdeki geleneksel yapılarda yapım sistemleri, yapı malzemeleri ve çatı türleri ortak özellikler taşımaktadır. Yerleşime ait yapım sistemi ve malzeme analizi Şekil 4.68.’de verilmiştir.

Şekil 4.68. Yapım sistemi ve malzeme analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yerleşimin geleneksel mimari kimliğini oluşturan yapılar yığma taş sistemi ile yapılmıştır. Yerleşim alanındaki yapıların %68'si yığma taş yapılardır (Şekil 4.69).

Şekil 4.69. Yerleşimde bulunan yığma taş yöntemiyle inşa edilmiş yapı örneği (Kişisel arşiv, 2023)

Yığma yapıların oranı yüksek olsa da bu yapıların %11'i harabe yapılar, %22'si ise çeşitli malzeme ve eklentilerle müdahale görmüş yapılardır. Yerleşimdeki betonarme ve yığma tuğla yapıların (Şekil 4.70) oranı ise %32'dir. Bu yapılar sit alanı sınırları dışında kalan yeni yapılar ile çoğunlukla sit alanı içerisindeki depo, ahır ve müştemilat yapılarıdır.

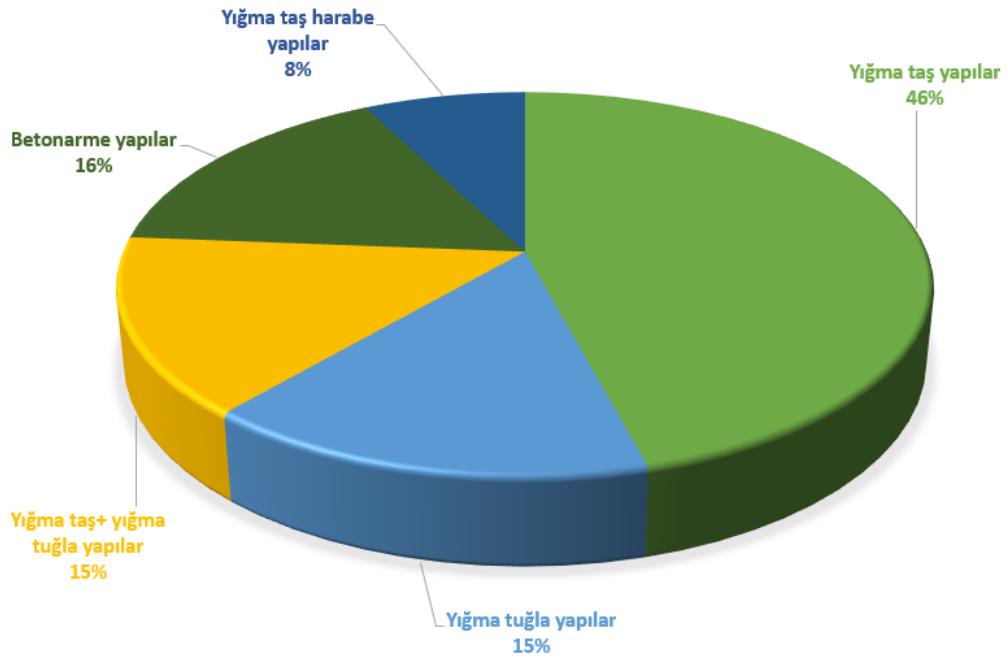
Şekil 4.70. Yerleşimde bulunan betonarme ve yığma tuğla yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2023)

Geleneksel yapı müdahalelerinin veya yapılmış ek yapıların yeni nesil malzemelerle yapılmış olması ve yeni yapıların betonarme yapılar olması geleneksel dokunun yerini zamanla özgün dokunun alacağını ve geleneksel yapıım tekniklerini bilen ve kullanan kimselerin günümüzde kalmadığını göstermektedir (Şekil 4.71).

Şekil 4.71. Yerleşimde bulunan müdahale görmüş yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşimdeki yapılarda kullanılan malzeme ve yapım tekniği bilgileri Şekil 4.72.'de verilmiştir. Yerleşim içerisinde yer alan 1 adet prefabrik yapı oransal olarak çok küçük bir değeri temsil etmesinden dolayı bu grafik çalışmasına dahil edilmemiştir.

Şekil 4.72. Yerleşimdeki yapılarda kullanılan malzeme ve yapım tekniği (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Kilistra yerleşimindeki yapıların büyük çoğunluğu yığma taş duvarlardan oluşan kagir yapılar, yapılan görüşmelerden geleneksel yapıların iç bölmelerinde sonradan yapılan değişikliklerden kaynaklı yığma tuğla kullanıldığı tespit edilmiştir. Son dönemlerde sit alanı dışına yapılan yapılar betonarme iken sit alanı içerisinde de betonarme yapılar bulunmaktadır. Okul binası, sağlık ocağı, düğün salonu, kuran kursu, konut yapıları ve müstemilatlar bunlardan bazılarıdır. Geleneksel konutlarda kışın biriken kardan ötürü damı süpürmek zor olduğundan birçoğunda damlar tuğla ile yükseltilerek eğimli çatılar yapılmıştır.

Yerleşimde geleneksel kırsal kimliği oluşturan özelliklerden biri de yapı cephelerinin sıvasız olmasıdır. Yerleşimdeki konutların cepheleri birbirine benzemektedir. Kilistra yerleşiminde cephe karakterini ön cepheler belirlemektedir. Konutun diğer cepheleri daha çok güneş yönelimine, hâkim rüzgâr yönüne, ıslak hacimlerin konumlanışına ve mahremiyete önem verilerek daha sade ve daha az açıklıklı inşa edilmiştir. Bitişik nizam yapılarda ise ön ve arka cepheler mevcuttur.

Yerleşimdeki geleneksel dokuyu taş duvarlar oluşturduğundan cephe karakterini belirleyen en önemli unsur da taş duvarların örülme sistemidir. Günümüzde taş malzeme yerini yığma tuğla ve betonarme yapılara bırakmıştır. Bu durum yerel halk tarafından olumlu karşılanmakta ve yapılan görüşmelerde taş ustalarının artık kalmadığı, taşı elde etmenin güç gerektiren bir durum olduğu, betonarme yapıların daha kullanışlı, bakımının daha kolay olduğu ve daha güvenli olduğu dile getirilmiştir.

Kilistra yerleşiminde geleneksel mimari konutların önemli karakter özelliklerinden biri de düz toprak damlarıdır. Geleneksel yapıların toprak örtülü çatıları, bakımının zor olması, kışın üzerinde çok kar biriktirmesi ve kullanışsız olması gibi sebeplerden ötürü günümüzde tercih edilmemektedir. Geleneksel yapıların orijinalinde düz toprak çatı varken günümüzde bu tür çatıya sahip yapı çok az kalmıştır. Bu konutlarda yaşayan yerli halkın büyük bir çoğunluğu toprak damı kaldırıp briket veya tuğla gibi malzemelerle eğimli bir duvar örüp çatıyı kırma veya beşik çatıya çevirmişlerdir. Konutlarda plana uygun eğimli çatılar seçilirken genellikle müstemilat veya depo gibi daha küçük yapılarda tek yönlü eğimli çatı tercih edilmiştir.

Çalışma alanında yapılan analizlerde sit alanı içerisinde geleneksel yapı dokusuna uymayan yapılar tespit edilmiştir. Kilistra yerleşimi özgün yapı tekniği olan taş malzemelerle inşa edilmiştir. Dokuya uyumsuz yapıların dış cephelerinde çimento esaslı sıva malzemeleri kullanıldığı tespit edilmiştir. Ahşap kapı ve pencere doğramaları yerine ise plastik malzemeden üretilmiş pencereler kullanılmış, toprak çatıların birçoğu

eğimli sac ya da kiremit çatılara dönüştürülmüştür. Yerleşimde 1 yapı hariç (Şekil 4.73) diğer bütün yapılara yapılan müdahaleler geleneksel doku ile ve yapı malzemesi ve tekniği ile uyumsuzdur.

Şekil 4.73. Yerleşimde geleneksel doku ile uyumlu müdahale örneği (Kişisel arşiv, 2023)

Kilistra yerleşimindeki yapıların büyük bir kısmı tarihi net olarak bilinemeyecek kadar eski, geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş yapılardır. Geleneksel niteliklerini büyük oranda korumuş bu yapılar içerisinde 1 cami, 5 mescit, 1 eğitim binası, 5 çeşme ve 4 sarnıç ile sivil mimari örneği olan 3 ev ve 6 köy odası taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Yapılan analizlerde tescilli yapıların da zaman içerisinde gördükleri yanlış teknik ve malzemelerle onarım müdahalelerine maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Yine de Kilistra yerleşimi geneline bakıldığında yapılar, yanlış müdahaleler geçirmiş olsalar dahi yerleşimin genel karakterini yansıtan bütünleyici bir özellik sergilemektedir.

4.3.2.2. Soyut Kırsal Miras Bileşenleri

Sosyal Yaşam

Kilistra yerleşimi, ortak yaşam ve karşılaşma mekanlarının özellikle de kadınlar için çok fazla olmadığı bir yerleşim alanıdır. Ortak karşılaşma mekanları olarak erkekler köy meydanını veya köy konağını tercih ederken, kadınlar genellikle ortak işler için bir araya gelmekte ve bu işlerde evlerinin bahçelerini kullanmaktadır. Özellikle kış mevsimi için komşularla yardımlaşarak yapılan kışlık hazırlıkları ve bu hazırlıklardaki komşuların yardımlaşmaları yerleşime ait özelliklerinden biridir.

Köy konağı, köy kahvesi gibi bir buluşma mekânı olarak kullanılmaktadır fakat bir köy kahvesi yeterliliğinde değildir. Mahalle statüsüne geçmeden önce aktif bir şekilde muhtarlık birimi olarak da kullanılan köy konağının yalnızca kış aylarında açık olduğu tespit edilmiştir. Kadınların ise köy meydanını ve köy konağını kullanmadıkları tespit edilmiştir.

Kilistra halkına hangi işlerde yardımlaştıkları sorulduğunda beraber yapılan kış hazırlıkları dışında tarla işlerinden, düğün ve cenaze işlerinden, düğün yemeklerinden de bahsedilmiştir. Özellikle düğün ve cenazelerde yardımlaşmanın olduğu herkes tarafından vurgulanmıştır. Bunun dışında ev inşaatı işlerinde, bakım ve onarım işlerinde ve ev ve bahçe işlerinde de yardımlaştıkları gözlemlenmiştir.

Yerleşim içi sosyal ilişkilerin yanı sıra Kayalı, Kumralı, Evliyatekke gibi birçok yerleşim ile de sosyal ve kültürel ilişkilerinin olduğu ve kız alıp verme, akrabalık ziyaretinde bulunma, çeşitli işlerde yardımlaşma gibi sebeplerden birbirlerine gidip geldiği de tespit edilmiştir.

Yerleşimdeki okulun bahçesinde bulunan çocuk oyun parkı (Şekil 4.74) dışında çocuklar ve gençler için herhangi bir oyun ve etkinlik alanı bulunmamaktadır. Okul bahçesindeki çocuk parkının ise az sayıda ve plastik malzemeden üretilmiş oyuncaklara sahip olduğu ve yalnızca okul zamanı okullu çocuklar tarafından değil yerleşimdeki tüm yaştaki çocuklar tarafından kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Şekil 4.74. Okul bahçesindeki çocuk oyun parkı (Kişisel arşiv, 2023)

Kültürel Etkinlikler

Tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Kilistra'da balkabağı bolca yetişmekte ve düğün sofralarında "balkabağı yemeği" ikram edilmektedir. Düğün ve cenazelerde ikram bir gelenek olarak devam etmektedir (KKAİP, 2017).

Yerleşimin sosyokültürel yaşamının en önemli unsurlarından biri düğünler, nişanlar ya da kına gecesi etkinlikleridir. Özellikle okumak veya çalışmak için yerleşim dışına yerleşen gençler bu tür akşamlarda buluşup birbirleriyle vakit geçirme şansına sahip olmaktadır. Düğünler Kilistra'da veya şehir merkezinde yapılmaktadır. Düğünlerde gelinler, ağır asbab denilen yöresel bir kıyafet giymektedir (Şekil 4.75). İki parçalı elbisenin üzerine başörtüsü olarak kırmızı veya yeşil bir örtü sarılıp örtü başa bağlanmaktadır. Hünkâr adı verilen bir bezle de üstü örtülmektedir (Aydın, 2008).

Şekil 4.75. Düğünlerde giyilen yöresel kıyafetler (Kişisel arşiv, 2023)

Düğünlerde ikram edilen yöresel yemekler kazanlarda pişirilmekte, sabahtan hazırlanan yemeklere komşular ve akrabalar yardım etmektedir (Şekil 4.76). Yardımlaşma ve misafirperverlik yerleşimin en bilindik somut olmayan kültürel özelliklerindendir (Aydın, 2008).

Şekil 4.76. Gelin evinde hazırlanan düğün yemeği (Kişisel arşiv, 2023)

Yerel Ekonomi

Kilistra'nın ana gelir kaynağı tarım gelirleri ve emekli maaşı gelirleridir. Kilistra'nın da içinde bulunduğu Meram ilçesinde buğday, arpa, şeker pancarı, mısır, havuç, sebze çeşitleri ve bakliyat en çok ekilen ürünler olup, havuç, karnabahar, marul, kekik, bamya, turp gibi tüm Konya ürünleri üretilmektedir (Şekil 4.77). Yerleşim, balkabağı ve üzüm üretiminde öne çıkmaktadır (KKAİP, 2017).

Şekil 4.77. Yerleşimin kuzeyinde yer alan tarım ve bahçe arazileri (Kişisel arşiv, 2023)

Yörede bağıcılık ve şarap üretiminin eski bir gelenek olduğu evlerde bulunan işliklerden anlaşılmaktadır. Evlerde bulunan işliklerde şarap üretiminin yapıldığı yerli halk tarafından dile getirilmektedir. Ayrıca değirmencilik de yörenin eski bir ekonomik faaliyetidir. Yerleşimde ayrıca karakovan balı üretimi yapılmaktadır (KKAİP, 2017).

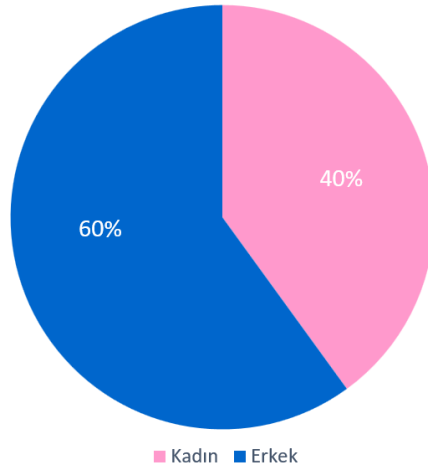
Kilistra'nın ekonomik gücü fazla değildir ve yerleşimde bir sermaye söz konusu değildir. Bu da yerel halkı daha az masraflı işlere yöneltmektedir. Yerli halkın bahçelerine ektikleri sebze ve meyveler yerli halkın hem yazın hem kışın kendi ihtiyacına göre ektikleri ürünlerdir. Ekilen ürünler genelde dışarı satılmamakla birlikte nadiren şehir merkezinde pazarlara götürüp satan da bulunmaktadır. Yaz aylarında toplanan meyve ve sebzeler kurutulup ihtiyacı kadarı kaldırılır. Geri kalanı ise ya yerleşim içerisinde kendi aralarında bir alışverişe tabi tutulur ya da yerleşime ürünleri satmak için gelen kişilere verilir. Kilistra'yı ziyarete gelen turistlere satmak üzere birkaç satış çadırı denemesi olduysa da bu pek başarılı olamamıştır (Aydın, 2008).

4.4. Bulgular

Günümüzde geleneksel kırsal karakterini büyük ölçüde koruyarak yerleşimi ve peyzajıyla kırsal miras niteliği taşıyan Kilistra yerleşiminde bu mirası korumak ve yaşatmak için gerekli olan yalnızca yapıları korumak değildir. Yerleşimi, yerel halkı ve gelenekleriyle bağımsız düşünmek ve bunlarsız koruma stratejileri geliştirmek mümkün değildir. Bir yerleşimin fiziksel olarak yaşatılmasının yolu sosyal yapısını da araştırmak ve değerlendirmekten geçmektedir. Ancak bu şekilde korunan ve sürekliliği sağlanan bir kırsal yerleşim devam ettirilebilir. Bu doğrultuda, Kilistra'da yaşayanların yaşadıkları çevrede kırsal mirasın korunmasına dair görüşlerini ortaya koyabilmek için görüşmeler yapılmıştır.

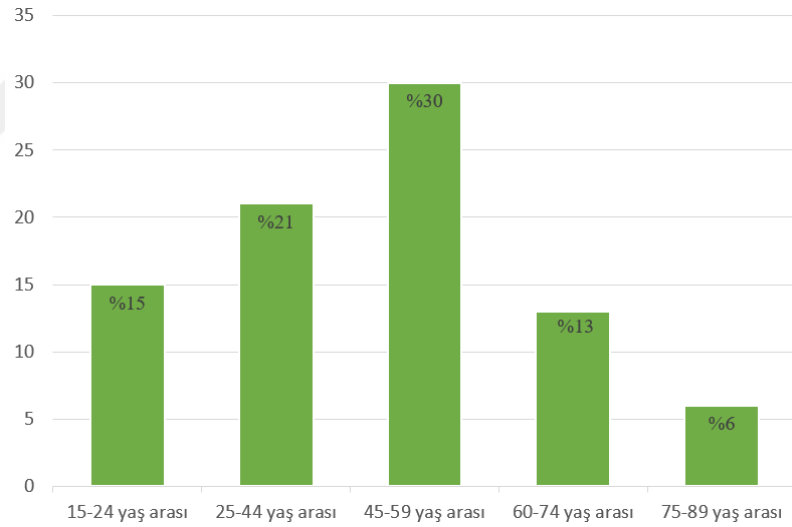
Yerleşimde bulunan yerel halkın demografik yapısının tespit edilmesinde fayda görülmüştür.

Şekil 4.78.'de görüşmeye katılan kişilerin cinsiyet dağılımı gösterilmektedir. Katılımcıların %40'ı kadınlardan, %60'ı ise erkeklerden oluşmaktadır.

Şekil 4.78. Cinsiyet dağılımı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Çalışmada yaş dağılımı [15-24], [25-44], [45-59], [60-74] ve [75-91] olmak üzere 5 grupta toplanmıştır. Kilistra yerleşimindeki yerel halkın yaş dağılımı Şekil 4.79.'da verilmiştir.

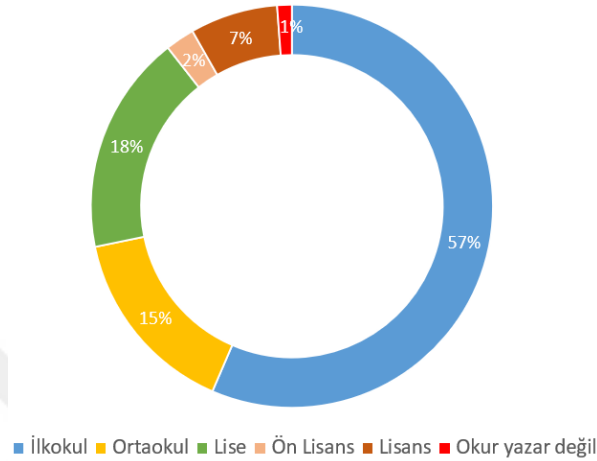
Şekil 4.79. Kilistra yerleşimi yaş dağılımı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yerli halk ile yapılan görüşmelerin okulların kapalı olduğu tatil döneminde yapıldığı ve hafta sonu günleri de dahil edilerek yapıldığı hesaba katılırsa yerleşimdeki nüfusun büyük çoğunluğunun orta yaş ve yaşlı nüfustan oluştuğu anlaşılmaktadır. Buna göre yerel halkın %28,2'si 35 yaş ve altında, %71,8'i 35 yaş üstündedir.

Görüşmeye katılanlara medeni durumları sorulduğunda %76'sının evli, %24'ünün ise bekar cevabını vermiştir. Bekar olan katılımcıların büyük bir bölümünün öğrenci olduğu veya şehir merkezinde çalıştığı ve tatil zamanlarında veya özel günlerde

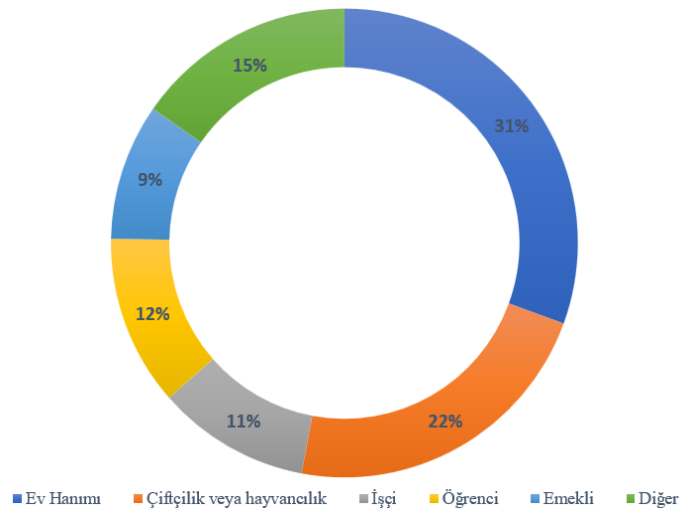
ailesini ziyarete geldiği görülmüştür. Eşi vefat eden yaşlı katılımcıların da medeni durumları bekar olarak işaretlenmiştir.

Şekil 4.80.'de katılımcıların eğitim durumlarının dağılımı gösterilmektedir. Katılımcıların %57'sinin ilkokul, %15'inin ortaokul, %18'inin lise, %2'sinin ön lisans, %7'sinin lisans mezunu olduğu ve %1'inin ise okuryazar olmadığı anlaşılmaktadır.

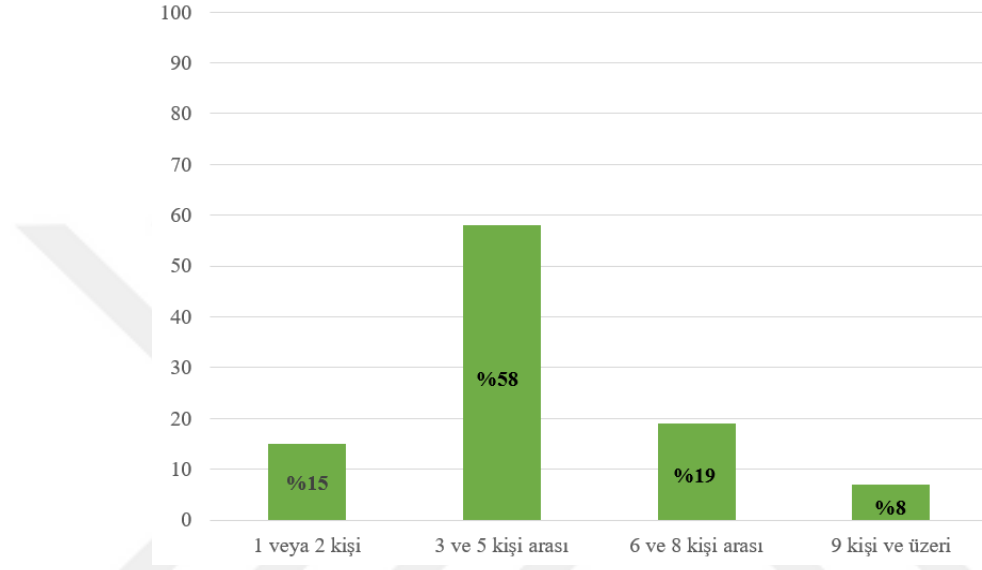
Şekil 4.80. Eğitim durumu dağılımı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Şekil 4.81.'de katılımcıların meslek dağılımı gösterilmektedir. Görüşmeye katılan halkın %31'inin ev hanımı olduğu, %22'sinin çiftçilik veya hayvancılıkla ilgilendiği, %12'sinin öğrenci olduğu, %11'inin şehir merkezinde işçi olarak çalıştığı ve %9'sinin emekli olduğu anlaşılmaktadır. Grafikte %15'lik paya sahip ve 'diğer' olarak adlandırılmış meslek grubunda ise aşçı, mobilyacı, sağlık çalışanı, kamu çalışanı, esnaf, sütçü, temizlikçi, inşaatçı ve muhtar yer almaktadır.

Şekil 4.81. Meslek dağılımı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yerleşimde yapılan yüz yüze görüşmelere göre katılımcıların bir hanede yaşayan kişi sayısı en az 1 en fazla 11 kişiden oluşmaktadır. Şekil 4.82.'de katılımcıların hanelerinde yaşayan kişi sayısı verilmiştir. Grafiğe göre 1 veya 2 kişilik hanede yaşayanların oranı %15, 3, 4 veya 5 kişilik hanede yaşayanların oranı %58, 6, 7 veya 8 kişilik hanede yaşayanların oranı %19 ve hanesinde 9 ve üzeri kişi bulunanların oranı ise %8'dir.

Şekil 4.82. Hanede yaşayan kişi sayısı dağılımı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

4.4.1. Doğal Kaynakların Değerlendirmesine Yönelik Bulgular

Kırsal Peyzaj Bileşenlerinin Değerlendirmesi

Görüşme sorularının bu kısmında katılımcılardan Kilistra'nın kırsal peyzaj olanaklarından memnuniyetini ölçmek amaçlanmıştır.

Görüşmeye katılan Kilistra halkının yerleşimin ikliminden ve havasından memnun oldukları, yazların sıcak ve kurak, kışların ise soğuk geçtiği yerleşimin iklimini, havasını ve suyunu sevdikleri dile getirilmiştir.

İçme suyunun şebeke suyu olduğu ve suyun arıtılmadan içilebildiği belirtilen bir diğer görüştür. Bu durum, yerleşimin yaşam kalitesi için olumlu bir durumdur. Ayrıca yerleşim altyapısı açısından bakıldığında ise içme suyunun kaliteli olması açısından olumlu bir durumdur.

Katılımcılara sorulan 'Kilistra'da yeşil alan/park/çocuk oyun alanları/spor sahaları var mı?' sorusuna katılımcıların tamamı 'yok' cevabını vermiştir.

‘Kilistra’da yaya olarak dolaşmak hoş bir duygu oluşturuyor mu?’ sorusunun sorulduğu herkes ise ‘Evet, burada vakit geçirmeyi, dolaşmayı seviyoruz.’ cevabını vermiştir.

Katılımcıların yerleşime bakış açısını ölçmek adına ‘Kilistra’yı yabancı birine anlatsanız ilk hangi özelliğinden bahsederdiniz?’ sorusu yöneltilmiş ve ‘tarihi ve doğal oluşumları’, ‘temiz havası ve günlük yaşantısı’, ‘yöresel yemekleri’, ve ‘misafirperverliği’ cevapları alınmıştır.

4.4.2. Kültürel Kaynakların Değerlendirmesine Yönelik Bulgular

Somut Kırsal Miras Bileşenlerinin Değerlendirmesi

Görüşme sorularının bu kısmında katılımcıların altyapı hizmetleri, belediye imkanları ve yerli halkın yaşadıkları çevreden memnuniyetini ölçmek amaçlanmıştır.

Görüşme yapılan katılımcıların günlük ihtiyaçlarını başka bir yerleşime bağlı olmadan karşılayıp karşılamadıklarını anlamak amacıyla birtakım sorular sorulmuştur.

Bu soruların ilki ‘Günlük ihtiyaçlarınızı Kilistra’da karşılayabiliyor musunuz?’ olmuştur. Bu soruya katılımcıların %58’i ‘evet, kısmen karşılayabiliyoruz.’ cevabını verirken, %42’si ‘hayır, yetersiz kalıyor.’ cevabını vermiştir. ‘Hayır’ cevabını verenlerin ihtiyaçlarını şehir merkezine giderek karşıladıkları verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Katılımcılar haftada 2 gün sebzececinin geldiğini, sebze ihtiyaçlarını o şekilde karşıladıklarını dile getirmişlerdir.

Gençler ve kadınlar için herhangi bir teşvikin veya aktivitenin olup olmadığını anlamak amaçlı katılımcılara ‘Kilistra’da şimdiye kadar kadınlara ve gençlere yönelik bir kurs açıldı mı?’ sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplarda çok önceden böyle bir teşvikin olduğu, fakat son zamanlarda herhangi bir kursun açılmadığı, yalnızca ara sıra tarım seminerleri verildiği yer almaktadır. Ayrıca böyle bir aktiviteye kadınların ve gençlerin katılmak isteyeceği de vurgulanmıştır.

Yerleşim için alınacak herhangi bir kararda yerli halkın katılımına dair sorular ve cevapları Tablo 4.3.’te yer almaktadır.

Tablo 4.3. Günlük ihtiyaçların karşılanmasına dair görüşler

Kilistra için alınan kararlarda halkın düşüncesi alınıyor mu?	Kişi	%
Evet.	42	49
Hayır.	27	32
Bazen.	16	19
İstek ve şikayetlerinizi yerel yönetime ileten bir mekanizma var mı?		
Muhtar var.	37	44
Yok.	48	56

Yerli halkın belediye hizmetlerinden memnuniyetini ölçmek ve bu konudaki bilinç düzeyini tespit etmek adına katılımcılara birtakım sorular yöneltilmiştir.

Ulaşım konusundaki hassasiyetlerini ölçmek adına katılımcılara, ‘Şehir merkezine toplu taşıma var mı?’ sorusu sorulmuştur. Bu soruya katılımcıların tamamı ‘var’ cevabını vermiştir. Ardından sorulan ‘Varsa sık ve güvenilir mi?’ sorusuna haftada 3 gün ulaşımın olduğu cevabı verilmiştir. Belediye otobüsünün haftanın 3 günü yerleşime geldiği ve yolcuları yerleşimin girişinden alıp tek bir noktaya bıraktığı yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır.

Belediye hizmetlerinden memnuniyet derecesini ölçmek adına sorulan soru ve cevapları Tablo 4.4.’te verilmiştir.

Tablo 4.4. Hizmetlerden memnuniyet derecesi

Kilistra’nın.....hizmetlerinden memnun musunuz?	Evet (%)	Hayır (%)
Ulaşım	47	53
Temizlik	41	59
Altyapı	38	62
Eğitim	75	25
Sağlık	61	39
Güvenlik	88	12
Telefon	47	53
İnternet	47	53
Aydınlatma	94	4

Memnun olmayanların dile getirdiği nedenler arasında yolların kötü olması, düğün salonu tadilatının yapılmamış olması, kanalizasyon sisteminin olmaması, temizlik hizmetinde eksik kalmaları ve bahçe sulamalarında yeterli suyun alımının engellenmesi yer almaktadır.

Yerli halkın özellikle de kadınların yaşadıkları yerden ne sıklıkla yer değiştirdiklerini, ihtiyaçlarını ne derecede kendilerinin karşıladıklarını ve ne kadar sosyalleşebildiklerini ölçmek amacıyla yapılan görüşmelerde katılımcılara ‘Şehir merkezine gider misiniz?’ sorusu sorulmuştur ve tamamı ‘evet, giderim’ cevabını vermiştir. Ardından ‘Ne amaçla gidersiniz?’ sorusuna ise katılımcıların %68’i ‘kişisel ihtiyaçlarımız ve ev ihtiyaçları için’, %13’ü ‘okula gitmek için’, %19’u ise ‘şehir merkezinde çalıştığım için’ cevabını vermiştir.

Yerleşimin fiziki eksikliklerinin çeşitli analiz ve gözlemlerle tespiti yapıldıktan sonra katılımcılara ‘Kilistra’da eksikliğini hissettiğiniz ve olmasını istediğiniz neler var?’ sorusu yöneltilerek düşünceleri not edilmiştir. Bu soruya katılımcıların verdiği cevaplar aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- Kanalizasyon altyapısının olmaması
- Yolların düzensiz ve bakımsız olması
- Tarihi yerleri gezmeye gelen turistler için gerekli işletmelerin olmaması ve bu durumun yerleşimin turistleri kendine çekmesine engel olması
- Düğün salonunun yıkılması ve hala tamirinin yapılmamış olması
- Sağlık ocağının hafta içi her gün aktif olmaması
- Yerleşimde fırın, kafe, restoran gibi işletmelerin olmaması
- Telefon ve internet çekim gücünde sıkıntı yaşanması
- Yerleşimden şehir merkezine ulaşımın kısıtlı olması
- Gençler ve çocuklar için sosyalleşme ve aktivite alanlarının yaratılmaması
- Yerleşimdeki ticari birimlerin yetersiz kalması
- Kentsel sit sınırları içerisindeki evlerin tapularının alınmasında zorluk yaşanması
- Tarımda yeterli desteğin alınamaması, tarım arazilerinin kısıtlanması
- Tarihi alanlara ve mağaralara giden yolların kötü ve bakımsız olması
- Yerleşimde sit alanı sınırları dışındaki yeni yerleşim alanlarında su ve elektrik sıkıntısının yaşanması

Kilistra halkının yaşadıkları evlerin geleneksel bir ev olup olmadığını ve bu evler hakkında bilgileri almak için birtakım sorunlar sorulmuştur. ‘Yaşadığınız ev kime ait?’ sorusuna katılımcıların %86’sı kendilerine ait olduğu cevabını vermiştir. Katılımcıların %12’si evlerinin aile bireylerinden birine ait olduğunu söylerken yalnızca %2’lik kısmı kirada oturduklarını belirtmişlerdir.

Kilistra halkından görüşmeye katılanlara evlerinden memnun olup olmadıkları sorulduğunda %92’si ‘memnunum’ cevabını vermiştir. ‘Memnun değilim’ diyenlerin ise geleneksel evlerde oturdukları ve memnun olmama sebeplerinin sit alanında yeni yapılar inşa edemedikleri için hayvancılık yapamadıkları, sit alanı içerisinde yolların bakımsız olduğu, evlere her türlü bakımı yapamadıkları ve çatısı kötü olduğu için evi terk ettikleri belirtilmiştir.

Konutlara olan memnuniyet durumunu ve onarım bilincini anlamaya ilişkin sorulan sorular ve cevapları Tablo 4.5.’te verilmiştir.

Tablo 4.5. Konutlara ilişkin mevcut durum

Yaşadığınız ev yaklaşık kaç yıllık?	Kişi	%	Geleneksel bir evde yaşamaktan memnun musunuz?	Kişi	%
0-20 yıl	29	34	Evet	49	87
100+ yıl	56	66	Hayır	7	13
Yaşadığınız ev geleneksel bir ev mi?			Yaşadığınız ev size kimden geçti?		
Evet	56	66	Satın aldık.	4	7
Hayır	29	34	Büyüklerimizden kaldı.	52	93
Hayır ise daha önce geleneksel bir evde mi yaşıyordunuz?			Evinizin tescillenmesini/ koruma altına alınmasını ister misiniz?		
Evet	25	86	Evet	33	59
Hayır	4	14	Hayır	23	41
Eviniz yıkıldı mı?			Oturduğunuz evde herhangi bir onarım yaptınız mı?		
Evet, yıkıldı. Harabe oldu.	16	56	Evet, duvar, tavan, sıva gibi onarımlar yapıldı.	23	41
Hayır, satıldı.	5	16	Evet, çatı değişikliği, oda eklenmesi, kapı-pencere değişimi gibi onarımlar yapıldı.	23	41
Hayır, ailemden başkaları oturuyor.	8	28	Hayır, yapmadık.	10	18

Soyut Kırsal Miras Bileşenlerinin Değerlendirmesi

Görüşme sorularının bu kısmında katılımcıların nereli oldukları, neden Kilistra’da yaşadıkları ve yaşadıkları yere ait olma durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Görüşmelere katılan kişilere doğum yeri sorulduğunda %86 sının Kilistra, %11’inin Konya doğumlu olduğu tespit edilmiştir. Konya merkezde doğan kişilerin ise yine büyüdüğü yerin Kilistra olduğu yöneltilen sorulardan anlaşılmıştır. Görüşülen kişiler arasında doğum yerinin Evliyatekke, İnlince veya Seydişehir olduğunu söyleyen kişilerin ise evlilik sonucu Kilistra’ya yerleştikleri ve eşlerinin Kilistralı olduğu belirtilmiştir. Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi her ne kadar yerleşim dışına göç çok olsa da evlilik gibi durumlar dışında Kilistra’ya göç eden kişi bulunmamaktadır.

Katılımcılara ‘Sizin anne-babanızın doğum yeri neresidir?’ sorusu yönlendirildiğinde ise 5 kişi hariç diğerleri yani %94’ü ‘Kilistra’ cevabını vermişlerdir. Farklı cevap veren 5 kişiden ise 2’si Konya, 1’i Evliyatekke, 1’i İnlince, 1’i de Seydişehir cevabını vermiştir.

Katılımcılara ‘Kaç yıldır bu Kilistra’da yaşıyorsunuz?’ sorusu yöneltildiğinde ise %84’ü ‘doğumdan beri’ cevabını vermiştir. %15’i ise uzun zaman önce yerleşimden ayrıldığını fakat evleri ve bahçeleri de olduğu için sürekli gidip geldiklerini dile

getirmiştir. Kişilerden %1'i ise son 10 yıl içerisinde Kilistra'da yaşamaya başladığını söylemiştir.

Aynı kişilere hemen ardından Kilistra'da yaşama nedenleri sorulduğunda ise verdikleri cevaplar 'buralıyım, burayı seviyorum.', 'işim burada.', 'evim burada.', 'ailem burada.', 'bahçe için Konya'dan gidip geliyorum.' olmuştur.

Görüşmeye katılan Kilistra halkına 'Ailenizden başka yere göç eden var mı?' sorusu sorulmuştur. Bu soruya 'var' cevabını veren katılımcılara ardından 'Ne zaman?', 'Nereye?' ve 'Neden?' soruları yöneltilmiştir. Ardından 'Siz başka bir şehre göç etmek ister miydiniz?' sorusu sorulmuş ve 'evet' cevabını verenlere 'Nereye?' ve 'Neden?' soruları yöneltilmiştir. Sorular ve cevapları Tablo 4.6.' da verilmiştir.

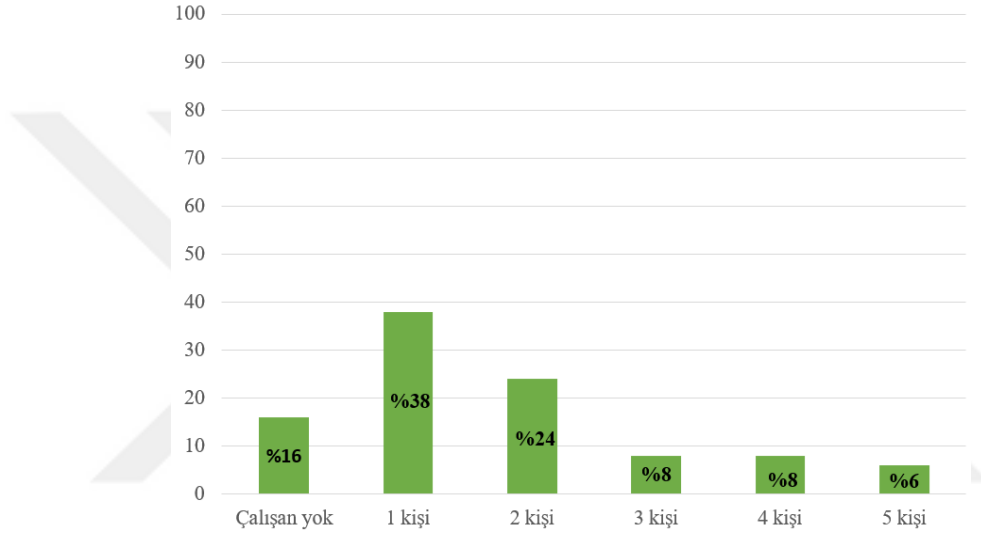
Tablo 4.6. Kilistra yerleşimi göç edilme durumu analizi

Ailenizden başka yere göç eden var mı?	Kişi	%	Siz başka bir şehre göç etmek ister miydiniz?	Kişi	%
Var	50	59	Evet	29	34
Yok	35	41	Hayır	56	66
Ne zaman?			Nereye?		
1-2 yıl	44	52	Konya	38	45
10 yıl ve üzeri	27	32	Ankara	6	7
Hatırlamıyorum	14	16	İstanbul	9	10
Nereye?			Fark etmez	32	38
Konya	59	70	Neden?		
Ankara	5	6	Olanaklarından dolayı	44	52
İzmir	7	8	Çalışmak için	35	41
İstanbul	5	6	Sevdiğim için	6	7
Başka bir yer	9	10			
Neden?					
Çalışmak için	49	58			
Evlendiği için	12	14			
Eğitim için	24	28			

Eğitim için yerleşimden ayrılan gençlerin geri gelmediğini dile getiren katılımcılar, gelenlerin ise birçoğunun tatil zamanlarında ailelerine yardım etmek için geldikleri dile getirilmiştir. Eğitimi bittikten sonra yerleşime geri dönen kişi sayısının çok az olduğu, genellikle eğitimleri bittikten sonra çalışmaya başlayıp şehir merkezine yerleştikleri belirtilmiştir.

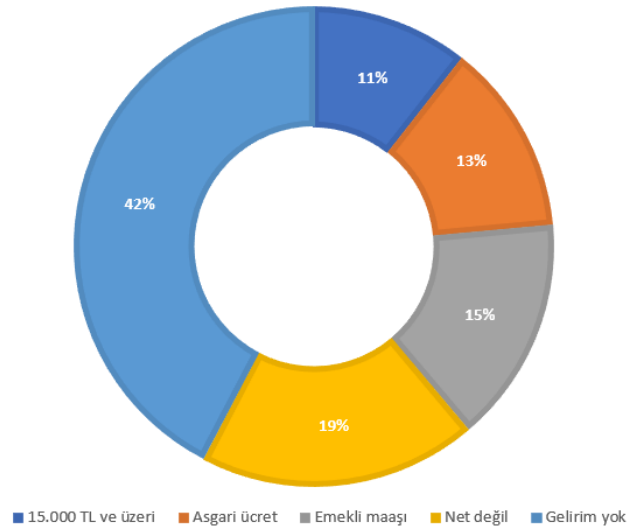
Görüşme sorularının bu kısmında katılımcıların gelir düzeyleri ve gelir kaynakları ölçülmeye çalışılmıştır. Yöneltilen sorularda amaç; yerli halkın yerel üretim tekniklerini ve geçmişten gelen geçim kaynaklarını ne kadar devam ettirdiklerini öğrenmek, kadınların ve gençlerin bu noktada rolünü ölçmek ve ekonomik hayatlarının ne kadar güvence altında olduğunu tespit etmektir.

Yapılan görüşmelerde hanelerde en az 1 çalışan kişi olduğu veya hanenin emekli maaşı ile geçinmeye çalıştığı anlaşılmıştır. Şekil 4.83.'te hanelerde çalışan kişi sayısının oranları verilmiştir. Grafiğe göre hanelerin %38'inde 1 kişinin, %24'ünde 2 kişinin, %8'inde 3 kişinin, %8'inde 4 kişinin, %6'sında 5 kişinin çalıştığı anlaşılmaktadır. Çalışmayıp emekli maaşı ile geçinen hanelerin oranı ise %16'dır. Çalışan kişiler hesaplanırken görüşmelerden yola çıkılarak bahçe işlerinde veya hayvancılıkta aktif rol alan ev hanımları da dahil edilmiştir. 2 ve üzeri kişinin çalıştığı bazı hanelerde genç bireylerin şehir merkezinde bir iş bulup çalışmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Şekil 4.83. Hanede çalışan kişi sayısı dağılımı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

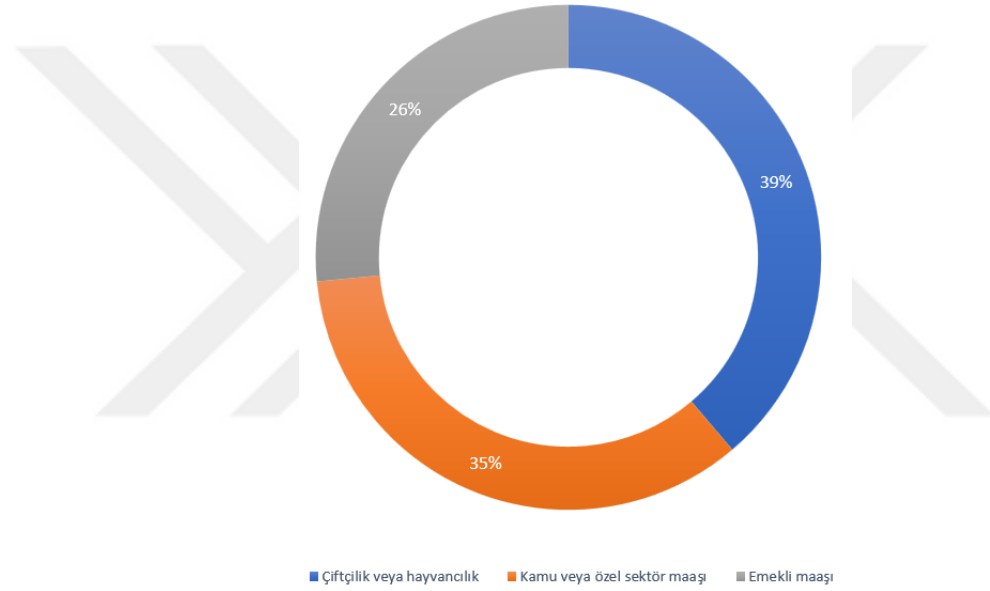
Yerel halka gelir düzeylerini ölçmek amacıyla 'Aylık geliriniz ne kadar?' sorusu yöneltilmiştir. Şekil 4.84.'deki grafikte verdikleri cevaplar ve oranları gösterilmiştir.

Şekil 4.84. Aylık gelir dağılımı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Katılımcıların %42'si gelirinin olmadığını dile getirmiştir. Bu paydaya ev hanımları ve öğrenciler dahil olmuştur. Asgari ücretle çalıştıklarını söyleyenler genellikle şehir merkezinde işçi olarak çalışanlardan oluşmaktadır. Yerleşim alanında tarım ve hayvancılıkla ilgilenen katılımcıların tamamı net bir gelirlerinin olmadığını dile getirmiştir.

Görüşmeye katılanların gelir kaynaklarını ölçmek maksadıyla 'Gelir kaynağınız nedir?' sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar ve oranları Şekil 4.85.'teki grafikte verilmiştir.

Şekil 4.85. Gelir kaynağı dağılımı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Ardından 'Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı?' sorusu sorulduğunda %45'i SGK, %17'si emekli sandığı, %9'u ise Bağkur cevabını vermiştir. Sosyal güvencesi olmadığını söyleyenlerin oranı ise %29'dur. Bu oranı çoğunlukla kadınlar oluşturmaktadır.

Yapılan görüşmelerde yerli halka, yerel ekonomi kaynaklarından olan tarım ve hayvancılığa yaklaşımlarını ölçmek adına birtakım sorular yöneltilmiştir. Bu sorular ve cevapları Tablo 4.7.'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Tarım ve hayvancılığa yönelik sorular ve cevapları

Kendinize ait tarım araziniz var mı?	Kişi	%	Hayvancılık yapıyor musunuz?	Kişi	%
Var	65	76	Evet	59	69
Yok	20	24	Hayır	24	31
Tarımda ve bahçecilikte iş gücüne ihtiyaç olduğunda kimden yardım alıyorsunuz?			Evet ise hangi hayvanları besliyorsunuz?		
Kendimiz hallediyoruz.	53	62	Küçükbaş	16	27
Komşu ve akrabalarından alıyoruz.	12	38	Büyükbaş	35	59
Mevsimlik mi çalışıyorsunuz sürekli mi?			Her ikisini de	8	14
Mevsimlik	30	35	Elde ettiğiniz hayvan ürünlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?		
Sürekli	37	44	Yalnızca kendimiz için yapıyoruz.	25	42
Çalışmıyorum	18	21	Yiyeceğimiz kadarını ayırıp gerisini satıyoruz.	34	58
Tarım ve hayvancılıkta herhangi bir maddi destek alıyor musunuz?			Hayvan sayısında geçmiş yıllara göre bir azalma oldu mu?		
Evet	50	59	Evet	19	32
Hayır	15	18	Hayır	40	68
Tarlam ve hayvanım yok.	20	23			

Hayvan sahibi katılımcıların %32'si son yıllarda hayvan sayılarında azalma olduğunu, bunun sebebinin ise yem ve bakım masraflarının çok artması olduğunu dile getirmişlerdir. Bir diğer sebep olarak da kentsel sit sınırları içerisine ahır, depo gibi yapılar inşa edemedikleri için hayvanlarını satmak zorunda kaldıklarını söylemişlerdir. Katılımcıların %59'u tarım ve hayvancılıkta devletten destek aldıklarını fakat bu desteğin cüzi rakamlar olduğunu ve bu durumdan pek de memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Kilistra yerleşiminde hayvan yetiştiricileri hayvanlarından peynir, süt ve et elde etmektedirler. Hayvancılıktan elde edilen ürünler ise yine ihtiyacı olanı kaldırıldıktan sonra yerleşim içindeki diğer hanelere satılmaktadır. Bunlar süt, yoğurt, peynir, yumurta, bal gibi ürünler olmaktadır. Süt için sütü köylüden alıp satmaya götüren birkaç kişi bulunmaktadır.

Yerli halka yerleşimdeki tarım ve hayvancılık dışındaki gelir kaynaklarını öğrenmek adına birtakım sorular sorulmuştur. Amaç Kilistra yerleşiminin yerel ekonomi kaynaklarının doğru tespitini yapabilmektir.

Katılımcılarına bu sorulardan biri olan 'Kilistra'da ormancılık faaliyetleri var mı?' sorusu yöneltildiğinde %65'i 'yok', %35'i ise 'var' cevabını vermiştir. Katılımcılar, yerleşim mahalle statüsüne geçip büyükşehir belediyesine bağlanmadan

önce ormancılık faaliyetlerinin daha serbest olduğunu, son 10 yıldır istedikleri gibi hareket edemediklerini, her yıl devlet tarafından belirli bölgelerin ormancılığa açıldığını dile getirmişlerdir.

Turistik yerleşimlerin en bilinen gelir kaynaklarından biri yerli halkın kendi ürettiği sebze ve meyvelerle elde ettikleri salça, kurutmalık, tarhana, reçel, pekmez gibi gıda ürünlerini gelen ziyaretçilere pazarlamalarıdır. Yerleşimde hangi sebzelerin üretildiğini, ne tür gıdalar elde edildiğini ve elde edilenin nasıl değerlendirildiğini ölçmek amacıyla katılımcılara ‘Kurutma, reçel, salça gibi yiyecekler üretiyor musunuz?’ sorusu yönlendirilmiştir. Bu soruya %89’u ‘evet’, %11’i ise ‘hayır’ cevabını vermiştir.

‘Hayır’ cevabını verenler, uygun yerlerinin olmadığını dile getirmişlerdir. ‘Evet’ cevabını verenlere ardından ‘Neler üretiyorsunuz?’ sorusu yönlendirildiğinde ‘reçel, salça, tarhana, pekmez, kurutmalık her türlü sebze, kuru meyveler’ cevapları alınmıştır. ‘Ürettiklerinizi satıyor musunuz?’ sorusuna ise %42’si ‘evet, almak isteyen olursa fazlasını satıyoruz’, %58’si ise ‘hayır, yalnızca kendimiz için yapıyoruz’ cevabını vermiştir.

Ayrıca yapılan görüşmelerde yerleşimde Karakovan balının üretildiği (Şekil 4.86), fakat yalnızca birkaç hanede kendilerine yetecek kadar üretilbildiği, esasında üretilen balın çok lezzetli olduğu ama yerli halkın bal üretimi konusunda çok fazla bilgi sahibi olmadığı dile getirilmiştir.

Şekil 4.86. Kilistra Karakovan Balı (Kişisel arşiv, 2023)

Yapılan görüşmelerin devamında bir önceki yıla kadar halkın yerleşimin girişine pazar çadırı açtıkları, ürettikleri çeşitli gıdaları veya bahçe ve bağlarından taze topladıkları sebze ve meyveleri bu çadırlarda sunarak gelen ziyaretçilere sattıkları dile getirilmiştir. Tüm saha çalışması sürecinde ise satış çadırlarının yerleşimin girişinde yer

aldığı fakat hiç açık olmadığı tespit edilmiştir. Üretilen gıdaların satıldığı satış çadırı ve salça kaynatılan ana ait görsel Şekil 4.87.'de verilmiştir.

Şekil 4.87. Yerleşimin girişinde yer alan satış çadırı ve yerli halk tarafından kaynatılan salça (Kişisel arşiv, 2023)

Kilistra halkının geleneksel yapılarını yıllar içerisinde korudukları, yaşadıkları yerden memnun oldukları ve endişeleri olsa dahi gelişmeyi ve üretken olmayı sevdikleri yadsınamaz bir gerçektir. Bu bilgiden yola çıkılarak yerli halkın yaşadıkları yerin ekonomik faaliyetlerini değerlendirmeleri ve beklentilerini dile getirmeleri istenmiştir. Verilen cevaplar aşağıda yer almaktadır.

- Tarım desteklenmeli, verilen maddi destekler arttırılmalıdır.
- Bahçecilik desteklenmeli, sebzelerimizi satamıyoruz.
- Turizm geliştirilmeli, meskene uygun evler onarılıp turizm canlandırılmalıdır.
- Hayvancılık desteklenmeli, yem ve diğer hayvan ürünleri ucuz olmalıdır.
- Kadın işçi istihdam teşviki olmalıdır.
- Eğitim olanakları artmalıdır.
- İşletmecilik desteklenmeli, otel, kafe gibi işletmeler olmalıdır.
- Ulaşım ve altyapı (özellikle kanalizasyon sorunu) sorunları çözülmelidir.
- Endüstri teşviki olmalıdır. (Fabrika olsa herkes çalışır.)

Katılımcılara ‘Gelecek kaygınız var mı? Varsa nedeni nedir?’ sorusu yöneltildiğinde bu soruya katılımcıların %55’i ‘hayır, yok’ cevabını verirken %45’, ‘evet’ cevabını vermiştir. ‘Evet’ diyenlerin nedenleri arasında ise çocuklarının eğitimi ve geleceği için kaygılandıkları, ekonomik zorluklardan yoruldukları, yaşlılıktan ötürü

gelecek sağlık problemlerinde yeterince hizmet alamamaktan korktukları, sağlık güvencelerinin olmaması ve devletten yeterli destek alamamaları yer almaktadır.

Yerli halkın geleneksel sanatlara yaklaşımını ölçmek amacıyla katılımcılara yöneltilen ‘El sanatlarıyla uğraşıyor musunuz?’ sorusuna ise erkekler ‘hayır’ kadınlar ‘evet, örgü, patik, yazma ve havlu kenarı yaparız’ cevabını vermiştir. Ardından kadın katılımcılara yöneltilen ‘Ürettiklerinizi satıyor musunuz?’ sorusuna ise ‘satmıyoruz ama almak isteyen olursa satarız’ cevabı verilmiştir. Verilen cevaplar yerli halkın esasında ürettiklerini pazarlamaya açık olduklarını fakat gerekli ilgiyi göremedikleri için geri durduklarını göstermektedir.

Yerleşimin geleneksel üretim tekniklerini ve ekonomik faaliyetlerini tespit etmek amacıyla katılımcılara ‘Kilistra’nın eski üretim tekniklerinden, bu üretim teknikleri için kullanılan yapı ve aletlerden bahseder misiniz?’ sorusu yönlendirilmiştir. Katılımcılar ise eskiden tarımda insan gücünün ön planda olduğunu, hayvanlar ile ekip biçme imalatlarının gerçekleştirildiğini, ilkel tarım aletlerinin ise bir noktaya kadar işleri kolaylaştırabildiğini dile getirmişlerdir. Bu yöntemlerden hiçbirinin günümüzde kullanılmadığını da ayrıca eklemişlerdir.

Yerleşimde el örgüleri ve dokumacılığın çok eski dönemlerden bu yana kadınlar tarafından yapıldığı fakat dokumacılığın eski önemini kaybettiği yerli halk tarafından dile getirilmiştir.

Tablo 4.8.’de görüşme yapılan yerel halkın günlük yaşamlarında neler yaptıklarını ve komşuluk ilişkilerini anlamaya dair sorulan sorular ve cevapları yer almaktadır.

Tablo 4.8. Komşuluk ilişkilerini anlamaya dair sorulan sorular ve cevapları

Gündelik yaşamınızda neler yapıyorsunuz?	Kişi	%	Gündelik buluşmalarınızı nerede gerçekleştiriyorsunuz?	Kişi	%
Hayvanların bakımıyla ilgileniyorum.	18	21	Evlerde	60	71
Tarla ve bahçe işleriyle ilgileniyorum.	30	35	Köy meydanında	25	29
Ev işleriyle vakit geçiriyorum.	18	21	Kilistra mahalleye döndükten sonra sosyal yaşamınızda ve komşuluk ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?		
Ava gidiyorum.	2	2	Evet, hizmet azaldı.	24	28
El işi yapıyorum, komşularla bir araya geliyoruz.	8	10	Hayır, olmadı.	61	72
Aileme yardım ediyorum.	9	11	Çevredeki yerleşimlerle ilişkileriniz nasıl?		
Komşularınızla hangi sebeplerle toplanırsınız?			Akrabalık, hısımlık, alışveriş var.	75	88

Sohbet etmek için toplanınız.	60	71		İlişkımız yok.	10	12
Kış hazırlıkları ve tarla-bahçe işlerinde yardımlaşmak için toplanınız.	21	24				
Toplanmıyoruz.	4	5				

‘Çocuklar okul dışında nasıl vakit geçiriyor?’ sorusuna bahçe ve tarla işlerinde ailelerine yardım ettikleri, çoğu zaman hayvanların bakımıyla ilgilendikleri ve boş vakitlerinde de arkadaşlarıyla bir araya geldikleri dile getirilmiştir.

Kilistra halkının yaşadıkları çevreden memnuniyet derecelerini ölçmek adına katılımcılara ‘Kilistra’da yaşamaktan memnun musunuz?’ sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %90’ı ‘evet’, %10’u ise ‘hayır’ cevabını vermiştir. Bu pay yerli halkın olumsuz durumları dile getirseler de Kilistra’yı sevdiklerini göstermesi açısından olumlu bir durumdur.

Yerli halkla yapılan görüşmelerde günlük yaşamlarında genellikle çalıştıkları, boş vakitlerini ise evde dinlenerek geçirdikleri tespit edilmiştir. Yerleşim genelinde yaz ayları tarla ve bahçelerde çalışılıp hayvanlarla ilgilenerek geçirilirken kışın ise evde vakit geçirilmektedir. Daha çok kışın aktif olan köy konağı erkeklerin sohbet etmek için toplanma mekânı iken kadınlar sohbet etmek için evlerde bir araya gelmektedir.

Yaz aylarında gündüzleri yerli halk genellikle evde durmamakta, tarlalara veya bahçelere gidip çalışmaktadır. Bundan dolayı gündüzleri yerleşimde pek insan bulunmamaktadır. Bu aylarda köy konağı da açık olmadığından akşam vaktinden sonra köy meydanında toplanılmaktadır. Cenaze, düğün, asker uğurlaması gibi özel günlerde yerli halk bir araya gelmekte ve bu etkinliklere şehir dışında yaşayan Kilistralı insanlar da katılmaktadır. Bu etkinlikler ve toplantılar yerli halk tarafından önemsenmekte ve gelenekler devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

Görüşmeye katılan erkek katılımcıların köy meydanını yeterli buldukları fakat köy konağını bakımsız ve bir araya gelmek ve zaman geçirmek konusunda yetersiz buldukları tespit edilmiştir.

Mevcutta ortak kullanım alanlarının yok denecek kadar az olduğunu söyleyen Kilistra halkı, farklı işlevlere sahip mekanlara ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Çocuklar için oyun alanları, gençler ve kadınlar için sosyalleşebilecekleri çay bahçesi gibi mekanlar ve düğün ve gerektiğinde cenaze merasimleri için kullanabilecekleri bir düğün salonu istediklerini dile getirmektedirler. Yerleşime ait mevcuttaki düğün salonu yıkılmış ve yerine yenisi yapılmamıştır.

Bu bilgilerin ardından yerleşimin kendine ait geleneklerini ve sosyal yaşamlarında bu gelenekleri nasıl sürdürdüklerini öğrenmek için katılımcılara ‘Kilistra’ya ait gelenek görenekler, yemekler, kıyafetler, oyunlar, el sanatları nelerdir?’ sorusu sorulmuştur. Kilistra’nın yöresel yemekleri (tirit, fasulye, kabak, helva), yöresel özel işlemeli düğün kıyafetleri, tarhana, bazlama, pekmez gibi gıda ürünleri verilen cevaplarda vurgulanmıştır. Ayrıca kadınların beş gün düğün yaptıkları, her gün farklı bir adeti yerine getirdikleri de dile getirilmiştir. Bu sorunun ardından ‘Bunlar yapılmaya devam ediyor mu?’ sorusu yönlendirildiğinde ise bu geleneklerin kısmen esnetilmiş olsa da birçoğunun yapılmaya devam ettiği tüm katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Yerleşimde yerli halk tarafından devam ettirilen ve geleneksel olarak yapılan, hala devam eden hikâye, efsane, şarkı vs. olmadığı yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir. Katılımcılara ‘Dini bayram adetleriniz nelerdir?’ diye sorulduğunda ise bayramlarda ilk bayramlaşmanın camilerde yapıldığı, ardından komşularla bayramlaşmaya gidildiği dile getirilmiştir. Eski bayram havasının kalmadığı fakat yine de gurbetteki Kilistra halkının da bayramlarda gelmesiyle yerleşimin daha kalabalık ve şenlikli olduğu söylenmiştir.

Yapılan görüşmelerden cenaze merasimlerinin evde geçirildiği, bu günlerde komşu ve akrabaların yemek getirdiği, yerleşime ait bir adet cenaze yıkama aracı olduğu ve cenazelerin bu araçlarda yıkanıp mezarlığa defnedildiği dile getirilmiştir. Düğünlerin ise hem düğün salonunda hem de yeri müsait olan ailelerin bahçelerinde yapıldığı fakat düğün salonu yıkıldığı için bu konuda sıkıntı çektikleri dile getirilmiştir. Düğünlerde gelen misafirlere düğün pilavı ikram edildiği ayrıca kız evinde yöresel kabak yemeği ve nohutlu tirit yemeği ikram edildiği dile getirilmiştir.

Cenaze, düğün, asker uğurlaması gibi özel günlerde yerli halk bir araya gelmekte ve bu etkinliklere şehir dışında yaşayan Kilistralı insanlar da katılmaktadır. Bu etkinlikler ve toplantılar yerli halk tarafından önemsenmekte ve gelenekler devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

4.4.3. Kırsal Mirasın Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar

Kırsal alanları koruma sorunlarının Kilistra yerleşimi özelinde tartışılabilmesi için yerleşim ve yakın çevresinde çeşitli doğal ve beşerî etkenlere bağlı olarak meydana gelen koruma sorunları incelenmiş ve incelemeler sonucunda koruma sorunlarının birden çok etkene bağlı olduğu anlaşılmıştır. Bu bölümde Kilistra yerleşiminde yapılan analiz ve görüşmeler sonucunda tespit edilen kırsal mirası koruma sorunlarına değinilecektir.

Yapılan tüm analiz ve yerli halkla yapılan görüşmeler sonucunda Kilistra yerleşiminde koruma sorunlarının genel olarak geleneksel dokunun korunmasında yaşanan eksikliklerden, yanlış müdahale ve yanlış parsel kullanımlarından, uygulama yanlışlarından, altyapı ve hizmet eksiklerinden ve ekonomik ve toplumsal sorunlardan kaynaklandığı görülmektedir.

4.4.3.1. Doğal Kaynakların Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar

Kırsal Peyzaj Bileşenlerine Dair Sorunlar

Kilistra yerleşiminin geneline bakıldığında özellikle kentsel sit alanı dışında yer alan yerleşme dokusunda yerleşimin silüetini ve hâkim manzarayı bozan yapılaşmaların olduğu görülmektedir.

Kilistra yerleşimi topoğrafyayla uyumlu hâkim bakı yönüne ve hâkim rüzgâr yönüne göre konumlanmış bir yerleşimdir. Yeni yapılaşmalarda bu kriterlerin dikkate alınmadığı tespit edilmiştir. Şekil 4.88.'de topoğrafya üzerine dokuya aykırı konumlanmış yeni yapı örnekleri yer almaktadır.

Şekil 4.88. Dokuya aykırı konumlanmış yeni yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşiminin zemininin kayalık olması tarım ve bahçeciliği olumsuz etkilemiştir. Yerleşim sınırları içerisinde tarımsal araziler yer bulamamakta, tarım ve bahçecilik yerleşimin çeperlerinde yapılmaktadır.

Yerleşim zemininin kayalık olması toprağın da kayalık olmasına neden olmuş, bu durum ise bitki örtüsünü olumsuz etkilemiştir. Yerleşim sınırları içerisindeki yeşil alan ve bitki toplulukları birkaç ağaçla sınırlı kalmıştır.

4.4.3.2. Kültürel Kaynakların Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar

Somut Kırsal Miras Bileşenlerine Dair Sorunlar

Yerleşim alanı ve çevresiyle alakalı büyükşehir belediyesi ve yerel yönetimler tarafından bir planlama çalışması yapılmış fakat hazırlanan koruma amaçlı imar planlarına dair uygulamalar yerine getirilmemiştir. Geleneksel yapılarda ise birkaç yapı tescillenebilmiş ve yapım sistemi ve özgün malzemesiyle nitelikli yapılar kaderine terk edilmiştir. Üstelik tescilli yapılarda da tescillendikten sonra dahi yapılan onarımlarda yanlış ve dokuyu bozacak müdahalelere yer verildiği dikkat çekmektedir.

Kilistra yerleşiminin geneline bakıldığında özellikle kentsel sit alanı dışında yer alan yerleşme dokusunda düzensiz ve dokuyla uyumsuz yapılaşmaların olduğu ve yanlış onarım tekniklerinin kullanılmasıyla geleneksel dokunun bozulmaya başladığı görülmektedir. Dolayısıyla yapılacak planlama çalışmalarında bu durumun detaylıca incelenmesi gerekmektedir.

Yerleşimin yapısal boyuttaki en büyük problemleri yanlış müdahaleler sonucunda geleneksel yapılara getirilen uyumsuz çağdaş ekler ve bakım ve onarımlarının yapılamaması sebebi ile terk edilen ve yıkılmaya yüz tutmuş yapılarıdır.

Yapı onarımlarında yapı ustalarının artık yaşamıyor olması ve özgün malzeme üretiminin pratik ve ucuz olmaması sebebiyle dokuda kullanılmış malzemelerden farklı, görsel ve fiziksel uyumu bozan malzemeler kullanılmaktadır. Eskiyen yapı elemanları ucuz ve pratik olması nedeniyle dokuyla uyumsuz malzemelerle değiştirilmekte, zamanla doğan ihtiyaçlar sonucunda uyumsuz malzemelerle ek yapılar yapılmaktadır. Bir yandan müdahale edilerek yaşatılmaya çalışılan yapılar diğer yandan yanlış ve bilinçsiz müdahalelerle zarara uğratılmaktadır. Yanlış yapılan onarımlar ve yanlış kullanılan malzemeler sonucu kargir malzeme ile çimento esaslı malzemenin birlikte kullanılması yapılarda kullanılan taşın kimyasını bozmaktadır.

Kilistra geleneksel yapılarında görülen en yaygın müdahale özellikle kış aylarında bakımının zor olmasından dolayı toprak dolgu çatı örtülerinin kaldırılarak duvarların tuğla ile yükseltilip kırma veya beşik çatı olarak değiştirilmesidir. Bu durum yapıların birçoğunda mevcuttur.

Yamaca yerleşmiş yapıların özellikle ahşap çıkmaları ve ahşap kapı ve pencereleri rüzgârdan ve güneşten etkilenmiş ve tahribata uğramıştır. Güneş ve rüzgârın etkisiyle zamanla gevreyen ve bozulan yapı elemanları yerine demirden veya plastik esaslı malzemelerden yapılmış yapı elemanları tercih edilmiştir. Şekil 4.89.'daki görselde terk edildiği için harabeye dönüşen bir yapı ile cephe elemanlarının uyumsuz

malzemelerle değiştirildiği, yapıyla uyumsuz ek ıslak hacmin dahil edildiği ve çatısının değiştirildiği yapı örneği bir arada verilmiştir.

Şekil 4.89. Harabe yapı örneği ile yanlış müdahalelere maruz kalmış yapı örneği (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşimde göç nedeniyle terkedilen konutlar bakımsız kalmış, bu konutlar kullanılmadığı için harabe konutlara dönüşmüşlerdir. Bu konutlar mevcut dokunun ve makro formun bozulmasına neden olmaktadır. Yerleşimdeki eski evler bakımsız kaldıkları için yıkılırken bunların yerine dokuyla uyumsuz yapılar inşa edilmektedir. Ayrıca yerleşimde yer alan harabe yapılar için de bir önlem alınmamakta ve bu yapılar tehlike arz etmektedir.

Geleneksel yapılarda yaşayan yaşlı insanların vefat etmesi ile bu haneler boş kalmakta ve bakımsızlıktan yıkılmaktadır. Ayrıca işsizlik nedeniyle şehir merkezine veya çevre illere göç eden genç nüfus nedeniyle konutlar terk edilmekte ve bakımsız kalmaktadır. Terk edilip boş kalan harabe yapıların bazıları Şekil 4.90.'da verilmiştir.

Şekil 4.90. Yerleşimdeki harabe yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşim sınırlarında yer alan parsellerin bazıları küçük olduğu için parselin tamamına yapı inşa edilmiş ve bu tür parsellerde yola taşmalar görülmüştür. Ayrıca bu tür parsellerde depolama için yollar ve komşu parseller kullanılmıştır.

Parsel sınırlarının belirlenmesi hususunda karşılaşılan sorun ise sınırların belirlenmesinde yerleşimin karakteriyle uyumlu olmayan malzemelerin kullanılmasıdır. Yerleşimin karakteriyle uyumsuz bahçe ve parsel sınır örnekleri Şekil 4.91.'de verilmiştir.

Şekil 4.91. Yerleşimin karakteriyle uyumsuz parsel sınır malzemeleri (Kişisel arşiv,2023)

Yerleşimde uygun depolama alanlarının olmadığı bazı hanelerde farklı malzemeler bahçe içlerinde veya yapıların sokağa bakan duvar kenarlarında üst üste yığılarak depolanmaktadır. Bu durum ise bahçe içlerinde ve sokaklarda görsel kirliliğe neden olmaktadır. Şekil 4.92.'de örnek durum yer almaktadır.

Şekil 4.92. Yol kenarına depolanmış hayvan gübresi ve yakacak odun (Kişisel arşiv,2023)

Yerleşimdeki çöpler belirli rutinlerde belediye çöp toplama aracı ile toplansa da yerli halk yerleşimin genelindeki çevre kirliliğinden şikâyet etmektedir. Sebebi sorulan bu kirliliğin yerleşimi ziyarete gelen dışardan insanlar tarafından kaynaklandığını, beraberlerinde getirdikleri yiyecek- içecek gibi artıkları rastgele çevreye saçtıkları dile getirilmiştir. Yapılan tespitlerde bu durumu doğrular sahneler şahit olunmuş fakat bunun büyük en sebebinin ziyaret alanlarında gerekli peyzaj elemanlarının bulunmamasından kaynaklandığı kanaati getirilmiştir.

Yerleşimde telefon ve elektrik altyapısı için direklerin bulunduğu, bu direklerin yerleşim içine rastgele dağıldığı ve görsel olarak hoş bir görüntü sergilenmediği tespit edilmiştir. Elektrik ve telefon altyapısı, direkler kaldırılarak yer altına alınmalıdır.

Yerleşimin girişine yakın konumda bulunan köy meydanı; köy konağının yer alması, tarihi çeşme ve oturma alanlarının yer alması ile bir dinlenme ve mola verme alanıdır. Yerleşimin girişinden itibaren bu meydan konum olarak algılanamamakta ve bir tabelası bulunmamaktadır. Aynı şekilde yerleşimin girişinde de tanımlayıcı ve yönlendirici tabela bulunmamaktadır. Yerleşimde mola vermek için herhangi bir mekânın olmaması özellikle yerleşime gelen ziyaretçiler için olumsuz bir durumdur.

Yerleşimde herhangi gasilhane yer almamakta cenazeler cenaze yıkama aracında yıkanıp ardından defnedilmektedir.

Yerleşim içinde yer alan parke taş döşemelerin ve köy meydanına kadar devam eden asfalt yolun yerleşimin geleneksel yol dokusuyla uyumsuz olması dikkat çekmektedir.

Yerli halk şehir merkezine giden belediye otobüsü seferlerinin sık ve her gün olmadığını, dolayısıyla günlük kent içi hareketliliğe dahil olmanın zor hale geldiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca belediye otobüsünün yerleşimin girişinden yolcu alıp aynı yerde de bırakmakta, yerleşimin içini dolaşmadığı için bazen seferler yerli halk tarafından kaçırılmakta, sıcak ve güneşli, yağışlı ve soğuk günlerde otobüsü bekleyecek korunaklı bir durak bulunmamakta ve yaşlılar çoğu zaman yerleşimin girişine yürümesi zor olduğu için binememektedir.

Ziyaretçilerin ve yerel halkın özel araçlarını park edecekleri bir park alanı bulunmamakta ve araçlar genellikle köy meydanına veya yol kenarlarına park edilmektedir. Bu da zaten dar ve kullanımı zor olan yolları daha da kullanışsız hale getirmektedir. Yola park ettiği için araç ve yaya geçişine engel olunan yanlış park örneği Şekil 4.93.'teki örnekte yer almaktadır.

Şekil 4.93. Yolun kapanmasına neden olan yanlış park edilmiş araç (Kişisel arşiv, 2023)

Sokaklarda kullanılan parke taş ise kışın karlı ve buzlu havalarda kayma riski oluşturmaktadır.

Bazı yol kenarlarının dik yamaca bakması ve yol kenarlarında koruma bariyeri olmaması yerleşimdeki insanlar için tehlike arz etmektedir.

Bazı sokakların çok dar ve yeterli manevra alanına sahip olmamasından kaynaklı bu sokaklarda yaşayan hane sahipleri bazı imkanlardan faydalanamadıklarını dile getirmişlerdir. Çöp toplama aracı, sütçü, sebzeçi, ambulans, akaryakıt tankeri ve bazı büyük taşıma araçları bunlardan bazılarıdır. Bu araçlar bazı noktalarda manevra yapamamakta veya geri geri gidememektedir.

Belediye tarafından sokakların bir kısmına parke taş döşemesi yapılmıştır. Çöplerin toplanması için ise belirli periyotlarda çöp toplama aracı hizmeti verilmiş ve sağlık hizmeti haftanın belirli gün ve saatlerinde aktif hale getirilip hastaların muayene olmalarına imkân tanınmıştır. Fakat parke döşemelerin yetersiz ve bakımsız olması, çöp kutularının yerleşimin her yerine homojen bir şekilde dağıtılmamış olması, dar sokaklara araç giremediği için o sokaklarda bulunan hanelere çöp toplama hizmeti verilmemesi ve sağlık hizmetinin sürekli olmaması verilen hizmetlerin yetersizliğini göstermektedir.

Yerli halkın ortak kullanımına açık bir fırın bulunmamaktadır.

Başta kanalizasyon problemi olmak üzere altyapı sorunları bahçe işlerini ve yerli halkın yerleşime yaklaşımını olumsuz etkilemektedir. Yerleşimde kanalizasyon altyapısı eksiklikleri ve sulamada kullanılacak su sorunu vardır.

Yerleşim alanının şehir merkezi ile ilişkisi incelendiğinde yerli halkın ihtiyaçlarını gidermek için sürekli merkeze gittikleri tespit edilmiştir. Büyük çoğunluğu orta yaşlı ve yaşlı nüfusun oluşturduğu bu kesim sağlık hizmetleri için ilçe merkezindeki hastanelere gitmektedir.

Yapılan analiz ve görüşmeler sonucunda Kilistra yerleşiminin kentle iletişiminin yeterince güçlü olmadığı anlaşılmakta, bu da hizmetlerin yeterince verimli olmadığını düşündürmektedir. İlçe merkezinden uzakta yer alan yerleşimde hem hizmet götürmekte sorun yaşanmakta hem de yerli halk belediye ile iletişim kurmakta zorlanmaktadır.

Kilistra halkının yaşadıkları yerle ilgili yapılacak değişikliklerde veya hizmetlerde görüşlerinin alınmadığının ve sürece katılımlarının sağlanmadığının belirtilmesi yönetim birimleri ile yerel halk arasındaki iletişim sorunlarından biri olarak görülmüştür.

Kilistra halkı mahallelerinde ve tarihi ve arkeolojik yerleşimin tamamında bir düzenleme- bakım yapılmasını ve daha sağlıklı, düzenli ve planlı yaşamayı istemektedir. Fakat halk, bir taraftan da sahip oldukları organik düzeni, kendi kendilerine olmayı sevmekte ve sahip olduklarını kaybetme endişesi duymaktadır. Özellikle turizm ile ilgili yapılacak düzenlemelerin tarım ve hayvancılığı olumsuz etkilemesini ve yerleşimin mahremiyetini bozmasını istememektedirler. Planlama çalışmaları yapılırken bunun gibi endişelerin gün yüzüne çıkarılması ve daha sürdürülebilir düzenlemeler yapılabilmesi için yerel halkın katılımının sağlanması, halkın bilinçlendirilmesi ve gereken güvenin verilmesi önemlidir.

Kilistra yerleşiminin somut kırsal miras bileşenlerine dair koruma sorunları Tablo 4.9.'da özetlenmiştir.

Tablo 4.9. Kilistra yerleşiminin koruma sorunları

ÖLÇEK	KAPSAM	KORUMA SORUNU
SOMUTKIRSAL MİRAS BİLEŞENLERİ	Yapı Stoğu	Kentsel sit alanı içerisinde düzensiz ve dokuyla uyumsuz yapılaşmalar
		Yanlış onarım tekniklerinin kullanılmasıyla geleneksel dokunun bozulması
		Yapı onarımlarında görsel ve fiziksel uyumu bozan malzemelerin kullanılması
		Eskiye yapı elemanlarının dokuyla uyumsuz malzemelerle değiştirilmesi
		Uyumsuz malzemelerle ek yapı ve mekanların yapılması
		Toprak dolgu çatı örtülerinin kaldırılarak duvarların tuğla ile yükseltip kırma veya beşik çatı olarak değiştirilmesi
		Geleneksel yapılara yeni nesil malzemelerle ek kat çıkılması
		Bütçe ayrılıp onarılamayan yapıların zaman içerisinde harabeye dönüşmesi
		Göç nedeniyle terk edilen konutların bakımsız kalması
		Harabe yapılar için bir önlem alınmaması ve bu yapıların tehlike arz etmesi
		Geleneksel yapılarda yaşayan yaşlı insanların vefat etmesi ile hanelerin boş kalması ve bakımsızlıktan yıkılması
		Kilistra yerleşimini kapsayan ve hizmet tarihleri öngörülerek hazırlanan koruma amaçlı imar planlarının gerçekleştirilmemesi
		Tescilli yapılarda tescillendikten sonra yapılan onarımlarda yanlış ve dokuyla uyumsuz müdahalelere yer verilmesi
	Arazi Kullanımı ve Parsel Biçimlenişi	Küçük olan bazı parsellerde parselin tamamına yapı inşa edilmesi ve bu tür parsellerde yola taşmaların görülmesi
		Küçük olan bazı parsellerde depolama için yollar ve komşu parsellerin kullanılması
		Parsel sınırlarının belirlenmesinde yerleşimin karakteriyle uyumlu olmayan malzemelerin kullanılması
		Uygun depolama alanları olmayan hanelerde farklı malzemelerin bahçe içlerinde veya yapıların sokağa bakan duvar kenarlarında üst üste yığılarak depolanması
		Ziyaret alanlarında ve yerleşimde çöp kutusu eksikliğinden kaynaklı çevre kirliliği
		Telefon ve elektrik direklerinin yerleşim içine rastgele dağılması ve görsel olarak hoş bir görüntü sergilememesi
		Başta kanalizasyon problemi olmak üzere altyapı sorunları
		Yerleşimin girişinde tanımlayıcı ve yönlendirici tabela bulunmaması
		Köy meydanının konum olarak algılanamaması ve bir yönlendirme tabelası

	Altyapı	bulunmaması
		Yerleşimde ziyaretçiler için mola vermek için herhangi bir mekânın olmaması
		Yerleşimde gasilhane bulunmaması
		Yerleşim içinde yer alan parke taş döşemelerin ve köy meydanına kadar devam eden asfalt yolun yerleşimin geleneksel yol dokusuyla uyumsuzluğu
		Ziyaretçilerin ve yerel halkın özel araçlarını park edecekleri bir park alanı bulunmaması
		Sokaklarda kullanılan parke taş ise kışın karlı ve buzlu havalarda kayma riski oluşturması
		Bazı yol kenarlarının dik yamaca bakması ve yol kenarlarında koruma bariyeri olmaması
		Yerleşime ait birçok malın belediye hakimiyetine geçmesi
		Tarım alanlarına sınırlamaların getirilmesi ve bu alanların imara açılması
		Sit alanı sınırlarında yapılamayan veya sınırlı kalan tarım ve hayvancılığın zor hale gelmesi
		Çeşitli yasal yaptırımlarla yerli halkın mali yükünün artması
		Yerleşimine ait hali hazır haritalarda yeterli ve doğru bilgi yer almaması
		Yerli halk ile belediye arasında iletişim kurulamaması
		Parke döşemelerin yetersiz ve bakımsız olması
		Çöp kutularının yerleşimin her yerine homojen bir şekilde dağıtılmamış olması
		Dar sokaklarda bulunan hanelere çöp toplama hizmeti verilmemesi
		Sağlık hizmetinin sürekli ve yeterli olmaması
		Şehir merkezine giden belediye otobüsü seferlerinin her gün ve sık olmaması
		Belediye otobüsünü bekleyecek korunaklı bir durağın bulunmaması
		Belediye otobüsünün yerleşimin girişinden yolcu alıp aynı yerde de bırakması, yerleşim içine uğramaması
		Bazı sokakların çok dar ve yeterli manevra alanına sahip olmamasından kaynaklı bu sokaklarda yaşayan hane sahiplerinin çöp toplama aracı, sütçü, sebze, ambulans, akaryakıt tankeri ve bazı büyük taşıma araçları gibi hizmet araçlarından faydalanamaması
		Bazı hane sahiplerinin araç park yeri bulmakta sorun yaşaması
		Mevcuttaki ortak kullanım alanlarının yetersiz ve kalite bakımından zayıf olması
		Ortak kullanıma açık bir fırının bulunmaması
		Tarihi ve arkeolojik yerleşimin tamamında bir düzenleme- bakım yapılması

Soyut Kırsal Miras Bileşenlerine Dair Sorunlar

Yerleşim nüfusu gittikçe azaldığı için günümüzdeki sosyal yapısının geçmişteki sosyal yapı ile aynı özellikleri taşımadığı görülmektedir.

Yerleşim nüfusu ve yapılarda ikamet eden insan sayısı azaldığı için sosyal yapı da değişmiştir. Yeni yapılaşmaların birbirinden ayrık ve uzak oluşu, her birinin kendi bahçe sınırlarını tel çitlerle çevrelemiş olması ve birlikte üretmenin artık söz konusu olmaması aile, akrabalık ve komşuluk ilişkilerini de zedelemiştir. Yapılan görüşmelerde geleneksel konutların iç içe olmasının ve hanelerin sürekli üretim içinde olmalarının birlikte iş yapma ve dayanışmayı da gerektirdiği, günümüzde ufak tefek yardımlaşmalar dışında bu durumun çoğunlukla görülmediği dile getirilmiştir.

Geleneksel evlerde yaşamanın, doğalgaz yerine soba ile ısınmanın, masalarda yemek yerine yer sofrasında yemenin veya sedir düzeninde oturmanın çağdaşıktan uzaklaşmak olduğu algısı insanları, özellikle de gençleri, kırsal yerleşimlerden uzaklaştırmaktadır. Yapılan görüşmelerde evlenmek isteyen bekar erkeklerin şehir merkezinde ev tutup orda yaşamak koşuluyla evlenebildikleri, dolayısıyla yaşadıkları yerden istemeseler de koptukları dile getirilmiştir.

Mevcuttaki ortak kullanım alanları yetersiz ve kalite bakımından zayıftır. Yerleşimde yer alan düğün salonu yıkık durumdadır. Yerli halkın yakın zamanlı beklediği hizmetlerden biri yıkık vaziyetteki düğün salonunun onarımının yapılmasıdır.

Yerleşimde tek oyun parkının okul bahçesindeki çocuk oyun alanı olduğu yapılan analiz ve görüşmelerden anlaşılmaktadır. Yerli halk gençlerin ve kadınların da boş zamanlarını değerlendirebilecekleri ve çocuklar ve gençler için oyun alanlarının da yer bir çay bahçesine ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir. Yerleşimde özellikle kadınların bir araya gelebilecekleri hiçbir toplanma mekânı bulunmamaktadır.

Köy meydanı sokakları birbirine bağlayan bir geçiş alanı olmasına rağmen kadınlar köy meydanını çekinmeden kullanamamaktadır.

Hem geleneksel yerleşimin kentsel sit alanı olarak ilan edilmesi hem de belediye kanunu değişikliği ile yerleşime ait birçok malın belediye hakimiyetine geçmesi, tarım alanlarına sınırlamaların getirilmesi ve bu alanların imara açılması, sit alanı sınırlarında yapılamayan veya sınırlı kalan tarım ve hayvancılığın zor hale gelmesi, çeşitli yasal yaptırımlarla yerli halkın mali yükünün artması söz konusu her iki değişikliğin olumsuz etkileri olmuştur.

Yapılan görüşmeler sonucunda Kilistra yerleşiminde gelir düzeyinin yıla oranlandığında genelde asgari ücret düzeyi ve altında olduğu tespit edilmiştir.

Yerleşimin temel geçim kaynakları olan iş kollarından yeterince verim alınamaması gençlerin çalışmadıkları için büyükşehirlerde farklı iş kollarına yönelmesine neden olmaktadır.

Yerli halkın büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılığı gelir elde etmekten ziyade kendi ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirecek noktaya gelmişlerdir. Sit alanı sınırları içerisinde yer alan tarım arazilerinin küçülmesi veya tamamen kaybedilmesi ile ekili alan azalmıştır. Arazi küçülmelerinin bir diğer sebebi de parsellerin miras yoluyla paylaşılması sonucu küçülmesidir. Yerli halk tarım arazilerinin yerinin doldurulmasını talep etmekte, aksi taktirde tarımdan verim alamadıklarını dile getirmektedir.

Yerleşim mahalle statüsüne dönüştükten sonra konutlara su sayacı takılması ve sulamada da kullanılan suyun ücretli olması yerli halkın olumsuz karşıladığı bir durumdur. Geçim kaynaklarının başta gelenlerinden olan tarım ve bahçecilikte kullanılan suyun hem kısıtlı olması hem de ücretli olması zaten dar gelirli olan yerel halkın daha da zor durumda kalmalarına neden olmuştur.

Sit alanı sınırları içerisinde yeni yapılaşmaların engellenmesi bu sınırlar içerisinde hayvancılık yapan haneleri kısıtlamış, hayvan sayısında azalmaya yaşanmış veya yeterli alan olmadığı için hayvancılık tamamen bırakılmıştır. Hayvancılığın ve hayvan sayısının azalması yerleşimdeki yaylacılık faaliyetlerini de bitme noktasına getirmiştir. Yapılan görüşmelerde önceden yaylalara çıkan ve bahar ayının gelmesiyle birlikte yaylalara göç eden ailelerin artık bunu yapacak kadar hayvana sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Taze otlarla beslenme imkânı olan hayvanlar bunun yerine yemlerle beslenmek zorunda kalmış, üstelik bu durum hayvancılık yapan aileleri de maddi yönden olumsuz etkilemiştir. Şekil 4.94.'te yerleşme sınırları içerisinde kısıtlı yapılan hayvancılığa örnek görsel yer almaktadır.

Şekil 4.94. Yerleşme sınırları içerisinde yapılan hayvancılık örneği (Kişisel arşiv, 2023)

Yerleşimde üretilen bal, kalitesi ve lezzetiyle kendisinden söz ettirecek durumdayken yeterli ilgiyi görememekte ve yeterli üretici bulunmamaktadır.

Yerel yönetimler tarafından yapılan sınırlamalar ve denetimler sonrasında ormancılık faaliyetlerine ilginin azaldığı yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir. Yerli halk ormanlardan yakın mevzilerden kışlık yakacağı biriktirecek kadar faydalanmaktadır.

KontROLSÜZ yapılan turizm faaliyetleri hem yerleşim alanına hem de doğal ve tarihi çevreye zarar vermektedir. Kilistra yerleşiminin soyut kırsal miras bileşenlerine dair koruma sorunları Tablo 4.10.'da özetlenmiştir.

Tablo 4.10. Kilistra yerleşiminin koruma sorunları

ÖLÇEK	KAPSAM	KORUMA SORUNU
SOYUT KIRSAL MİRAS BİLEŞENLERİ	Sosyal Yaşam Ve Katılım	Mevcuttaki ortak kullanım alanlarının yetersiz ve kalite bakımından zayıf olması
		Düğün salonunun yıkık durumda olması
		Gençlerin ve kadınların vakit geçirebilecekleri kamusal alan eksikliği
		Çocuklar ve gençler için oyun alanı eksikliği
		Yerleşim nüfusunun gittikçe azalması sonucunda günümüzdeki sosyal yapının geçmişteki sosyal yapı ile aynı özellikleri taşınamaması
		Birlikte üretmenin artık söz konusu olmaması
		Gelişen teknoloji ve kent ile kırsal arasındaki toplumsal ve psikolojik farkın giderek açılması sonucunda kırsalların beğenilmemesi ve kır koşullarına katlanılamaması
		Yerleşimin kırsal alan özelliklerini barındırmasına rağmen kentsel alan olarak nitelendirilmesi
		Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyesi tarafından yerleşime ayrılan bütçeye dair herhangi bir verinin olmaması
		Yerleşimle ilgili yapılacak değişikliklerde veya hizmetlerde yerli halkın görüşlerinin alınmaması ve sürece katılımlarının sağlanmaması
		6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile muhtarların dolayısıyla halkın birçok yetkisinin ellerinden alınması
		İmece usulü yapılan işlerle artık halkın ilgilenememesi ve bu nedenle huzursuzluk oluşması
		Planlama çalışmalarına yerel halkın katılımının sağlanması, halkın bilinçlendirilmesi ve gereken güvenin verilmesi
	Yerel Ekonomi	Yerleşimin temel geçim kaynaklarından yeterince verim alınamaması sonucu gençlerin büyükşehirlerde farklı iş kollarına yönelmesi
		Geçim kaynaklarının başta gelenlerinden olan tarım ve bahçecilikte kullanılan suyun hem kısıtlı olması hem de ücretli olması
		Sit alanı sınırlarında yapılamayan veya sınırlı kalan tarım ve hayvancılığın zor hale gelmesi
		Hayvancılığın ve hayvan sayısının azalması sonucunda yaylacılık faaliyetlerinin bitme noktasına gelmesi
		Bal üretimine yeterli ilgiyi gösterilmemesi ve yeterli üretici bulunmaması
		Ormancılık faaliyetlerine ilginin azalması
		Tarım ve hayvancılığın iyileştirilmesi ve sit sınırları içerisinde bulunduğu için kaybedilen tarım arazilerinin yerinin doldurulması

4.4.4. Kırsal Miras Bileşenlerinin Korunma Durumunun Değerlendirmesi

Bu bölüm altında kırsal miras bileşenlerinin ve koruma ilkelerinin, Kilistra özelinde saha araştırmaları, gözlemler ve yerli halkla yapılan yüz yüze görüşme sonuçlarına göre genel bir değerlendirme yapılmış olup Tablo 4.11.'de verilmiştir. Tablo 4.15.'te kırsal miras bileşenlerinin kırsal peyzaj bileşenleri, somut miras bileşenleri ve soyut miras bileşenleri olarak Kilistra'da saha araştırmaları, gözlemler ve yerli halkla yapılan yüz yüze görüşme sonuçlarına göre etkileri incelendiğinde kırsal peyzaj bileşenlerinin; planlama stratejileri, doğal çevre verileri, mevcut peyzaj karakteri, yerleşim dokusunun korunması, geleneksel yapılarda iklim ve doğal çevre verilerine uyum, hakim manzaraların korunması ve çevre verilerinin kirlilik ölçüleri gözlemlendiğinde genellikle olumlu sonuçlara dayalı iken doğal silüetin korunması, yeni yapılaşmalarda iklim ve doğal çevre verilerine uyum ve yerleşim içindeki toprak verimliliği gözlemlendiğinde genellikle olumsuz sonuçlara ulaşılmaktadır. Somut miras bileşenlerinin; geleneksel sokak dokusunun korunması, yapı gabarileri, geleneksel yapıların sürdürülebilirliği, geleneksel yapılarda iklime uygunluk ve malzeme seçimi gözlemlendiğinde genellikle olumlu sonuçlara dayalı iken geleneksel yol dokusunun korunması, tarihi ve arkeolojik kalıntıların korunması, köy meydanına ve arkeolojik alanlara erişimde kolaylık, parsel sınırlarının netliği, yeni yapı veya yapı eklerinde geleneksel dokuya uyum, geleneksel yapılarda onarım, yolların bakımı ve ulaşım konforu, tanımlayıcı ve yönlendirici tabela yeterliliği, altyapı ve belediye hizmetlerinin yeterliliği gözlemlendiğinde genellikle olumsuz sonuçlara ulaşılmaktadır. Soyut miras bileşenlerinin; yerli halkın iletişimi, geleneklerin korunması, kültürel altyapının devam ettirmeye çalışılması, yaşanan yere bağlılık, üretim alanlarının yakınlığı, kadınların ve gençlerin ekonomiye katkısı, okuryazarlık gözlemlendiğinde genellikle olumlu sonuçlara dayalı iken yerli halkın ve muhtarın yerleşim üzerindeki söz sahipliği, sosyal ve ekonomik canlılık, çiftçilik, hayvancılık ve ormancılıkta verim, üretileni pazarlama, depolama, sosyal tesis yeterliliği, sağlık, eğitim, güvenlik ve temizlik hizmetleri, yaylacılık, balcılık ve planlama yetersizliği gözlemlendiğinde genellikle olumsuz sonuçlara ulaşılmaktadır. Saha araştırmaları, gözlemler ve yerli halkla yapılan yüz yüze görüşme sonuçlarına göre kırsal peyzaj bileşenlerine kıyasla somut miras bileşenlerinin ve soyut miras bileşenlerinin göz ardı edildiği ve koruma konusunda yetersi kalındığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 4.11. Kırsal miras bileşenlerinin ve koruma ilkelerinin saha araştırmaları ve yüz yüze görüşmelere göre sonuçları

KIRSAL MİRAS BİLEŞENLERİNİN KORUMA DURUMU			Saha Araştırmalarına Göre			Yüz Yüze Görüşmelere Göre		
			Olumlu	Olumsuz	Nötr	Olumlu	Olumsuz	Nötr
KIRSAL PEYZAJ BİLEŞENLERİ	JEOLJİK YAPI	Doğal çevrenin korunması	+			+		
		Mevcut peyzaj karakterinin korunması	+			+		
		Mevcut topoğrafyanın korunması	+			+		
		Yeni yapılaşmalarda doğal çevre verilerine uyum		+				+
		Topoğrafyanın çiftçilik ve hayvancılığa etkisi		+			+	
	TARIMSAL ARAZİLER	İklim ve bitki örtüsü	+			+		
		Bahçe ve tarım arazilerinin yeterliliği	+				+	
		Yerleşim içerisindeki toprak verimliliği		+			+	
		Yerleşim çevresindeki toprak verimliliği	+			+		
		Tarımsal arazilerin korunması	+				+	
	MANZARALAR	Hâkim manzaraların korunması	+			+		
		Siluetin korunması	+			+		
		Yeni yapılaşmalarda mevcut silüete uyum		+				+
		Hava kirliliği	+			+		
		Gürültü kirliliği	+			+		
	ARKEOLOJİK KALINTILAR	Tarihi ve arkeolojik alanların korunması		+			+	
		Arkeolojik alanlarda peyzaj elemanlarının yeterliliği		+			+	
		Arkeolojik alanlarda yönlendirici ve tanımlayıcı tabelalar		+			+	
		Arkeolojik alanlara ulaşım		+			+	
		Tarihi ve arkeolojik alanların planlaması		+			+	

SOMUT MİRAS BİLEŞENLERİ	ARAZİ VE PARSEL KULLANIMI	Geleneksel sokak yapısı	+			+		
		Geleneksel yapılarda arazi eğimine uyum	+			+		
		Yeni yapılarda arazi eğimine uyum		+				+
		Parsellerdeki doluluk- boşluk oranı		+			+	
		Parsel sınırlarının netliği		+				+
		Parsel sınır elemanlarının geleneksel dokuyla uyumu		+				+
	ALTYAPI	Geleneksel yol dokusunun korunması		+			+	
		Köy meydanına erişim	+			+		
		Kent merkezine erişilebilirlik		+			+	
		Ulaşım konforu		+			+	
		Yolların bakımı ve trafiğe uygunluk		+			+	
		Park alanı yeterliliği		+			+	
		Yerleşim girişinin tanımlanması		+			+	
		Altyapının yeterliliği		+			+	
		Belediye hizmetlerinin yeterliliği		+			+	
		Belediye hizmetlerinin yerleşimin her yerine eşit şekilde ulaşması		+			+	
	YAPI STOĞU	Yapı gabarileri	+			+		
		Geleneksel yapılarda bilinçli onarım		+			+	
		Yeni yapılarda malzeme seçimi		+			+	
		Yeni yapılarda cephe uyumu		+			+	
		Geleneksel yapıların sürdürülebilirliği	+			+		
		Ek yapılarda uyum		+			+	
		Yapı-sokak ilişkisi			+			+

SOYUT MİRAS BİLEŞENLERİ	SOSYAL YAŞAM	Yerleşimle ilgili kararlarda halkın katılımı		+			+	
		Göçün etkisi		+			+	
		Meslek eğitimleri		+			+	
		Yerel yönetimle iletişim		+			+	
		Sosyal tesis yeterliliği		+			+	
		Sağlık hizmeti		+			+	
		Altyapı hizmeti		+			+	
		Eğitim hizmeti	+			+		
		Ortak kullanım alanlarının yeterliliği		+			+	
	KÜLTÜREL ETKİNLİKLER	Kültürel etkinlikler için sosyal tesis yeterliliği		+			+	
		Okuryazarlık	+			+		
		Cenaze ve düğünler için altyapı		+			+	
		Geleneklerin devam ettirilmesi	+			+		
		Geleneklerin ve yöresel lezzetlerin tanıtımı		+			+	
	YEREL EKONOMİ	Üretim alanlarının yakınlığı	+			+		
		Tarımsal arazilerde su ihtiyacı		+			+	
		Çiftçilik ve hayvancılıkta verim		+			+	
		Ormancılık ve balcılıkta verim		+			+	
		Ticari tesislerin yeterliliği		+			+	
		Kadınların ve gençlerin ekonomik yaşama katkısı	+			+		
		Üretileni pazarlama		+			+	
		Yaylacılık			+		+	
		Çiftçilik ve hayvancılıkta depolama		+			+	

4.5. Tartışmalar

Kilistra yerleşimi, tarihi ve arkeolojik miras açısından zengin bir geçmişe sahip topraklar üzerinde bulunmasının ve bunun getirdiği geçmişten gelen geleneksel yaşamı yansıtmasının yanı sıra gelenekleri, günlük yaşam alışkanlıkları, ekonomik verimlilikleri ile de öne çıkan bir yerleşimdir. Böylece Kilistra, geçmişten sahip olduğu tüm miras değerlerine geleneksel ve kırsal miras değerlerini de dahil ederek hem ekonomik faaliyetlerde hem de sosyokültürel yaşamda özgün değerlere sahip bir yerleşim alanıdır denilebilmektedir. Bütün miras değerlerinin tespit edilmesine yönelik gözlemler, analizler ve yerel halkla görüşmeler yapılmıştır.

Kilistra yerleşiminde geleneksel kırsal dokunun koruma sorunlarının ayrıntılı bir şekilde araştırılması ve yerleşimin korunması için gerekli önerilerin geliştirilmesi için yapısal ve çevresel faktörler birçok açıdan analiz edilmiştir.

Tez çalışması kapsamında, Kilistra yerleşiminin genel karakterinin ve koruma sorunlarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve kırsal miras değerini belirleyen unsurların somut değerlerle olduğu kadar somut olmayan kültürel miras değerleriyle de ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışma alanı sınırı olarak Kilistra yerleşiminin tamamı tercih edilmiştir. Çalışmada, kentsel sit sınırları içerisinde kalan yapıların mevcut durumlarının ve bu yapılarda yaşayan yerel halkın yaklaşımlarının ölçülmesi hedeflendiği kadar sit sınırları dışına yerleşen halkın da tercih nedenleri ve yaklaşımlarının ölçülmesi hedeflenmiştir. Ancak bu şekilde en doğru analiz ve çıkarımların yapılabileceği düşünülmüştür.

6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile Kilistra yerleşimi kırsal alan özelliklerini barındırmasına rağmen kentsel alan olarak nitelendirilmiştir. Oysaki Kilistra yerleşimi Konya şehir merkezine yakın olmasına ve artık Meram ilçesinin bir mahallesi olmasına rağmen hala kırsal alan özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.

Kırsal alanlar, büyükşehir ve ilçe belediyelerine verilmeden önce İl Özel İdareleri tarafından yönetilmekteydi. Kırsal alanlarda kurulan köy yönetimleri ile İl Özel İdareleri'nin birlikte çalışması ile sorunlar çözüme kavuşturulmaktaydı. Köylerde kurulan dernekler de yönetime destek olmakta eldeki bütçe ile sorunlar çözümler üretilmekteydi. 2014 yılından bu yana ise tüm sorumluluk büyükşehir ve ilçe belediyelerine verilmiştir. 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile muhtarların birçok yetkisi ellerinden alınmış, imece usulü yapılan işlerle artık halkın ilgilenememesi huzursuzluk oluşmasına neden olmuştur.

Kilistra yerleşimi 2014 yılına kadar belde belediyesi idari yapılanmasında iken günümüzde belediye kanunu kapsamında Meram ilçesinin bir mahallesidir. Fakat yerleşim, tipik bir köy yerleşimi özelliğindedir. Kilistra yerleşimini biçimlendiren en önemli etkenler doğal çevre verileri, mevcut peyzaj yapısı, tarihi ve arkeolojik alanları ve kültürel değerleridir. Konya- Antalya karayolundan yerleşime bağlanan yol köy meydanına ulaşır. Yerleşimin birçok noktasında antik yerleşim alanları, kaya ve mağara oymaları ve antik yerleşim alanları mevcuttur. Kilistra yerleşimi içerisinde yer alan sokaklar organik bir biçimde topoğrafyayla paralel biçimlenmiştir ve patika yollar genellikle kaplamasızdır. Köy meydanına ulaşan sokaklarda ve köy meydanında parke kaplamalı yollar bulunmaktadır. Yerleşim genelinde alanların temel kullanımı konut yapıları, konut ek yapıları ve tarım ve bahçe alanları şeklindedir.

Yerleşim dokusunda yapılar ikişerli veya üçerli gruplar şeklinde yan yana konumlanmıştır. Topoğrafyaya göre değişiklik gösteren bu düzende yan yana dizilmiş bu yapıların girişleri aynı yol üzerinden olabildiği gibi eğimden kaynaklı biri diğerinin damını teras olarak kullanacak şekilde de konumlanmışlardır. Yerleşimde parsel sınırları net değildir. Bahçeli konutların birçoğunda zeminler kayalık olduğu için ürün ekmek mümkün olmamaktadır. Bu alanlarda daha çok günlük ev aktiviteleri yapılmaktadır. Bazı konut bahçelerinde ise meyve ağaçları bulunmaktadır.

Arazi kullanımı yerleşimin kırsal peyzaj değerini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Yapıların konumlanması ve ekonomik faaliyetler (özellikle tarım ve hayvancılık) üzerinde etkilidir. Konut konumlanışında ise iklim ve topoğrafya belirgin bir rol almaktadır. Yapılar güneye konumlanarak kuzeyden gelen hâkim rüzgâr yönüne sırtını dönmüştür.

Dere yatağının kuzeyinde, kayalık alanlarla çevrili bir platoya yerleşmiş ve çevre yerleşimlere göre daha fazla iskân görmüş olan Kilistra yerleşimi için volkanik tüf kayalıklar zengin bir malzeme kaynağı olmuştur. Bu doğal taş malzeme karasal iklim koşullarına uygun, yazın serin kışın ise sıcak kalabilen yapıların inşa edilmesine olanak sağlamıştır.

Kırsal yerleşmelerde yapı karakterini belirleyen ve geleneksel yaşam hakkında bize yapılar üzerinden bilgiler veren önemli unsurlardan biri yapıların yapıldıkları dönem ve o dönemin özellikleridir. Kilistra yerleşiminde yapılar bakıldığında ve yapılan görüşme sonuçları da incelendiğinde konutların kendi döneminin özelliklerini yansıttığı ve bir mimari karaktere sahip olduğu söylenebilir. Görüşmeler esnasında konutlar için tarihi net bir şekilde bilinemeyecek kadar eski oldukları söylenmiştir.

Kilistra yerleşimi kayalık bir arazi üzerine konumlanmıştır. Kırsal yerleşim dokusu, her ne kadar çeşitli müdahaleler görmüş olsa ve yeni nesil yapılaşmalar bulunsa da genel olarak alınan sit kararlarının da sayesinde günümüze kadar gelebilmiştir. Konutların biçimlenmesinde iklim, topoğrafya ve yerel malzemeler etkili olmuştur. Yapıların zemin katları genellikle az açıklıklıdır ve depo, ahır, kiler gibi işlevlere sahiptir. Yaşama alanları üst katlarda bulunmaktadır.

Kilistra yerleşiminde yer alan tescilli yapılar yakın çevreleriyle koruma altına alınmıştır. Koruma olgusunu sadece yapı ölçeğinde ele alınmayıp çevresiyle birlikte bütüncül bir yaklaşım sergilenmesi olumlu bir durumdur. Fakat geleneksel dokuda yer alan daha fazla sivil mimarlık yapısının da tespit edilmesi ve tescillenmesinin gerekliliği kültürel varlıklarımızın gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir.

Analizler incelendiğinde yerleşimde kat yüksekliği açısından herhangi bir olumsuz durum görülmemektedir. Yeni yapıların geleneksel doku ile gabarilerinin uyumlu olduğu yapılan analizlerde tespit edilmiştir. Yerleşim genelinde konut veya müştemilat yaptıran parsel sahiplerinin genelde müstakil yapıları tercih etmektedirler ve kat yükseklikleri 3 katı geçmemektedir.

Yerleşimdeki yapıların büyük bir bölümü yılın tamamında sürekli olarak kullanılmaktadır. Fakat başka yerde yaşayan ve hafta sonları veya tatillerde gelip evlerini açan Kilistralı da bulunmaktadır. Görüşme yapılan kişilerden yalnızca %15'i evlerini mevsimlik kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu kişiler yerleşim dışında yaşadıklarını fakat fırsat buldukça gelip Kilistra'da nefes aldıklarını belirtmişlerdir. Bu da yerli halkın esasında yaşadıkları yere bağlı olduğunu ve orada yaşamaktan keyif aldıklarını göstermektedir.

Kullanılan yapılar ile harabe olmadığı halde terk edilmiş yapılar arasında yapı kalitesi açısından farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Kullanılan yapıların bakımlarının yapıldığı, kullanılmayan yapıların daha bakımsız durduğu tespit edilmiştir. Kullanılmayan yapıların onarımlarının yapıp Kilistra yerleşimine kazandırılması ve bu sayede ekonomik ve sosyal yaşama canlılık kazandırılması önemli ve öncelikli bir konudur.

Geleneksel yapıların çoğunlukla yapısal sorunlar taşıdıkları ve bilinçli yapılacak onarımlara ihtiyaç duydukları görülmüştür. Öyle ki terk edilen bütün geleneksel yapılarda onarım adı altında müdahalelerin olduğu ve bunların neredeyse tamamının bilinçsiz ve yanlış malzeme ve tekniklerle yapılan müdahaleler olduğu tespit edilmiştir.

Yerleşim alanında özellikle birden fazla mülk sahibinin bulunduğu geleneksel yapıların korunmasının ve onarılmasının daha da zor bir hal aldığı tespit edilmiştir. Babadan evlatlara kalan evde, aile tarafından hane içerisinde yaşayan kardeşin bütçe ayırıp gerekli onarımları yapılması beklenmekte, yeterli bütçeyi ayıramayan hane sahibinin ise haneyi terk ettiği görülmektedir. Bütçe ayrılıp onarılamayan yapılar ise zaman içerisinde harabeye dönüşmektedir.

Kilistra yerleşimi yaz aylarında daha serin olması ve bahçe ve tarımla ilgilenilebilen aylar olması sebebiyle bu aylarda daha çok ilgi görmekte, nüfus daha kalabalık olmaktadır. Yerli halkın bir kısmı yazın Kilistra’da kışın ise şehirde zaman geçirirken bir kısmı da hafta sonlarını geçirmektedir. Fakat yapılan analizlerde yaşlı ve emekli insanların yerleşimde yalnız başına ve sürekli kaldıkları tespit edilmiştir.

Üretim alanlarının yerleşimin civarında olması yerli halk için bir avantajdır. Konutların ve diğer yapıların birbirine yakın olması ise sosyal ilişkilerin güçlenmesi açısından bir avantajdır.

Kilistra yerleşiminde arazi topoğrafyasının hareketli olmasından kaynaklı tarım alanları sınırlı kalmış, ormanlık alanlar geniş yer kaplamıştır. İklimin etkisiyle de tarım yapılabilecek süre sınırlıdır. Bu durum da tarımsal faaliyetleri olumsuz etkilemektedir. Tarımsal araziler incelendiğinde küçük parçalar halinde oldukları görülmektedir. Bu da tarımın yalnızca geçinilecek düzeyde yapılmasına imkân sağlamaktadır. Yerli halk ile yapılan görüşmelerde eskiden sulamada su sıkıntısı çekilmediği fakat günümüzde hem yeraltı sularının kısıtlandığı hem de bahçe sulamaları için her zaman su alamadıkları dile getirilmiştir. Yerleşimin genelinde tarımsal üretim ve bahçecilik için nispeten düz alanlar tercih edilmiş, yerleşmeler de eğimli arazi üzerine konumlanmıştır.

35 yaş altı nüfusun ve özellikle gençlerin işsizlik sebebiyle Konya başta olmak üzere İzmir, İstanbul gibi kentlere göç ettikleri gözlemlenmiştir. Görüşmelere katılan genç nüfus, bunun sebebinin tarım ve hayvancılıktan yeterli verimin alınamaması olduğunu dile getirmiştir. Fakat bu kesimin her ne kadar kentlerde yaşasa da Kilistra’dan kopmadığı ve sık sık ailelerine yardıma ve ziyarete geldikleri, esasında burayı sevdikleri, bahçe işleriyle uğraşmaktan ve Kilistra’da vakit geçirmekten keyif aldıkları dikkat çeken bir durum olmuştur.

Görüşme yapılan katılımcıların meslek dağılımına bakıldığında %48’i çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Çalıştıklarını beyan eden katılımcıların yalnızca %4’ü kadınlardan oluşmaktadır. Bu sonuca göre ele alınacak iki husus söz konusudur. Birincisi en büyük yüzdeye sahip ‘ev hanımı’ kategorisinin değerlendirmesidir.

Yerleşimde her ne kadar kadınlar işgücünde bulunmadıklarını beyan etseler de yapılan görüşmelerden kadınların ev işleriyle meşgul oldukları zaman kadar bahçe, tarla ve hayvancılık işlerinde de yer aldıkları anlaşılmaktadır. Bir diğer husus ise dağılımda işçi ve diğer meslek gruplarına mensup kişiler toplamının sayıca çiftçilik ve hayvancılık yapanlara göre fazla olmasıdır. Bu oran bizlere çiftçilik ve hayvancılık mesleklerinden yeterli verimin alınmadığını ve dolayısıyla özellikle gençlerin başka meslek gruplarına yöneldiklerini göstermektedir.

Yapılan tespitlerin sonucunda yerleşimin temel geçim kaynakları çiftçilik ve hayvancılık olsa da yapılan görüşmelerde gençlerin bu faaliyetle uğraşmak istemedikleri, genellikle lise ve üniversiteyi bitirip taşındıkları veya şehir merkezine yerleşip sanayi ve seri üretim odaklı işlerde çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Yerleşimin geçimine tek bir sektörün hâkim olması nüfusun azalmasına, gençlerin ayrılması ise yapıli çevresinin giderek bozulmasına yol açmaktadır.

Çalışma alanının çevre koşulları (topoğrafya, iklim vb.) ve miras durumları tarım arazilerinin parçalanmasına neden olmuştur. Bu da tarımsal üretimde verimin düşmesine ve yapılan üretimden yalnızca geçinecek kadar gelir elde edilmesine sebebiyet vermiştir. Böylece yerleşimde tarım kendi içine kapalı bir ekonomi şeklinde yer almıştır. Özellikle yeryüzü şekillerinden kaynaklı verimi düşük ve parçalanmış arazilerde üretim imkanları yetersiz olduğundan yeterli ekonomik gelir elde edilememektedir. Yerli halkın birçoğu bu açığı hayvancılık ve ormancılık faaliyetleri ile kapatmaya çalışmakta, bu da yetersiz kalınca dışarıya göç etmeye başlamaktadır.

Yerel halk ile yapılan görüşmelerde belediye kanununda yapılan son düzenlemelerden sonra sulamada su sıkıntısı çekmeye başladıklarını, önceden böyle bir problem olmadığını ve artık ormancılık faaliyetlerinin de kısıtlandığını dile getirmişlerdir. Yerleşimin genelinde tarım, bahçecilik ve hayvancılık temel ekonomik yapıyı oluştururken birkaç hanede arıcılık ve ormancılık da yapıldığı tespit edilmiştir.

Yerleşimde ticaret genel olarak yerel ölçekte ve dışı kapalı bir şekilde ürettikleri ürünlerin kendi kendilerine yeteni kadarını ayırdıktan sonra geri kalanı değerlendirme ve elden çıkarma mantığıyla yapılmaktadır. Bunun dışında yerleşimde iki tane bakkal bulunmaktadır. Yani Kilistra yerleşimi için ticaretin yerel tüketim ve gereksinmelere dayandığı söylenebilmektedir. Yerel halk ile yapılan yüz yüze görüşmelerde üretilen bahçe ve hayvansal ürünlerin fazlasının kimi zaman şehir merkezine pazarlarda satılması için gönderildiği dile getirilmiştir. Özellikle yaz aylarında yerleşimin girişinde, yerel ürünleri gelen turistlere tanıtmak ve satmak için satış çadırlarının kurulduğu, fakat

son birkaç yıldır bu faaliyetin de rağbet görmemesinden kaynaklı çok yapılmadığı yapılan görüşmelerde dile getirilmiştir. Bu da aslında yerel halkın ürettiklerini satmaya açık olduklarını, yalnızca bunun için uygun potansiyeli beklediklerini göstermektedir.

Yerli halkla yapılan yüz yüze görüşmelerden yerleşimde taş ustalarının olduğu, evleri bu ustaların yaptığı fakat hepsinin vefat ettiği ve geride de bu işi miras bırakamadıkları tespit edilmiştir. Yerleşimde demircilik, nalbantlık, kalaycılık gibi mesleklerin de eskiden yapıldığı, bu meslekleri yapan ustaların da vefatından sonra artık yapılmadıkları dile getirilmiştir.

Yerli halk tarım aletlerini depolayacak, güneşten ve yağıştan muhafaza edecek yer bulamadıklarını, depo inşa etmek için izin alamadıklarını ve bazılarının bu problemten dolayı sit sınırları içerisindeki evlerini terk edip kentsel sit sınırları dışında bir ev yaptırdıklarını dile getirmişlerdir. Kimi katılımcı ise sebeplerden ötürü traktörünü ve tarım aletlerini sattığını ve tarlasını da kiraya verdiğini vurgulamıştır.

Çeşitli hizmetlere erişim, kent merkezine erişebilirlik ve ulaşım konforu yerleşimdeki başlıca ulaşım sorunlarından. Diğer bir sorun ise yol kaplamalarının bakımsız olmasıdır. Parke yollar kimi yerlerde bir anda toprak bir yolla kesilirken birçok noktada da bakımsız ve bozuktur. Patika yollarda ise gerek bazı noktalarda eğimden kaynaklı gerek dar ve konforsuz olmasından kaynaklı sorunlar söz konusudur. Bu yollar özellikle kış aylarında yürümek için zorlaşmakta ve yaralanmalara sebep olabilmektedir. Patika yollar genellikle ek yapılara, depo ve ahırlara ulaşmak için kullanılmaktadır.

Kilistra yerleşiminde asfalt yolun bir noktadan sonra sonlanması ve yerleşimin içine dağılmaması kırsal dokunun korunması açısından olumlu bir durumdur. Fakat yerleşim alanı içerisindeki parke döşeme yolların kimi noktalardaki bakımsızlığı ve yetersizliği dikkat çeken bir durumdur.

Kilistra yerleşiminde kış aylarında yerde karın olması ve sokakların dar olmasından dolayı yollar tehlikeli bir hal almaktadır. Kış aylarında sokaklarda araç kullanımı daha azdır. Yapılan görüşmelerde yerel halk hem kışın hem de yazın bazı sokakların dar ve kullanışsız olmasından dolayı ambulans, çöp toplama aracı gibi hizmet araçlarının bu sokaklara giremediğini dile getirmiştir.

Yapılan görüşmelerde sit sınırları içerisinde yaşayan yerli halk araçlarını park edecek yer bulamadıklarını, yollar dar olduğu için yol kenarlarına park edemediklerini, bazen başka bir çözüm de bulamadıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcılardan bazılarının bahçelerinin olmadığı, bazı bahçelerin ise eğimli ve taşlık olmalarından

dolayı araç park etmeye müsait olmadığı yapılan incelemelerde de tespit edilmiştir. Özellikle kış aylarında yollarda kar birikmesi ve boş alanların da buzlanması sonucu park alanı zorluğu çekildiği görüşmeler esnasında dile getirilmiştir.

Yerleşimdeki sokaklarda oturma, dinlenme ve vakit geçirmek için herhangi bir kent mobilyası bulunmamaktadır. Bunda sokakların dar olması ve yerleşim ikliminin kış mevsiminde ve akşam saatlerinde uygun olmaması ve zaten konut biçimlenişinin manzaraya hâkim olması etkilidir. Yalnızca okul bahçesinde ve köy meydanında oturma için birkaç kamelya bulunmaktadır. Özellikle köy meydanındaki kamelyalar eskimiş ve bakımsızdır. Bunun dışında yerleşimde bulunan tek sokak elemanı çöp konteynerleridir. Çöp konteynerleri ise sokaklara düzensiz dağılmıştır ve her sokakta bulunmamaktadır. Özellikle araçların giremeyecek kadar dar olduğu sokaklarda çöp konteyneri bulunmamaktadır. Ayrıca yerleşim içerisindeki yol ve sokaklarda herhangi bir işaret veya bilgilendirme levhası bulunmamaktadır.

Yerli halk, otobüs beklerken durağın olmamasını ve yerleşimin girişinden yolcu aldığı için özellikle yaşlılar için otobüse erişimde sıkıntı yaşanmasını sorun olarak dile getirmiştir. Otobüs yerleşimin içlerine doğru gitmediği için yaşlıların otobüse binemedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca görüşülen herkes otobüs seferlerinin her gün olması gerektiğini ve daha sık seferlerle yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Belediye otobüsü seferlerinin sık ve sürekli olmamasından kaynaklı çoğu zaman çok dolu olduğu da dile getirilmiştir.

Yapılan görüşmelerden mahalleye ulaşım hizmeti yetersiz sağlandığından motorlu taşıtı olan ailelerin çoğu zaman merkeze kendi araçlarıyla gittikleri, motorlu taşıtı olmayanların ise mecbur kalmadıkça gitmedikleri ve bu kişilerin hastane, alışveriş gibi acil ihtiyaçlarını ise komşularının araçlarıyla merkeze giderek sağladıkları anlaşılmaktadır.

Yerleşim alanında 1 adet ilköğrenim ve ortaöğrenime hizmet eden okul vardır. Ortaöğrenimini bitiren çocuklar ya şehir merkezinde yurtlarda kalarak eğitimlerine devam etmekte ya da her gün servisle merkeze gidip gelmektedir.

Görüşme yapılan kişiler ilçe belediyesi ile iletişim kurmakta ve sorunlarını iletmekte zorluk çektiklerini dile getirmişlerdir. Neredeyse tek iletişim kanallarının muhtar olduğunu dile getiren halk, yerleşim mahalle statüsüne girdikten sonra muhtarların da yetkilerinin kısıtlandığını ve sorunlara çözümde eksik kaldığını belirtmiştir. Aynı zamanda yerleşim mahalleye döndükten sonra hizmet anlamında bir değişiklik olmadığı ve herhangi bir yatırımın yapılmadığı dile getirilmiştir.

Görüşme yapılan kişiler yerleşimin mahalle statüsüne dönüşmeden önce daha iyi imkanlara sahip olduğunu, sorunlarını imece usulü çözdüklerini, mahalle olmadan önce yerleşimin bir otobüsünün olduğunu ve bunun her gün şehir merkezine yolcu taşıdığını fakat mahalle olunca belediyenin bu otobüsü geri aldığını dile getirmişlerdir.

Yapılan görüşmelerden de anlaşılacağı üzere haneler büyük oranda anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileden oluşmaktadır. Bazı ailelerde aile büyükleri de onlarla beraber yaşamaktadır. Bazı ailelerin ise çocukları eğitim almak veya çalışmak için şehir merkezinde yaşamaktadır.

Kilistra yerleşiminin hane yapılarına bakıldığında geçmişte birleşik aile yapısının yaygın olduğu, kardeşler ve eşlerinin, anne ve babalarıyla bir arada yaşadıkları görülmektedir. Fakat son zamanlarda bu durum büyük oranda değişmiştir. Günümüz koşullarına uyum sağlayamayan geleneksel evlerdeki oda sayısı azlığı, ıslak hacimlerin ortak kullanılması gibi durumlardan kaynaklı evlenen kişi ayrı eve çıkmıştır. Bu da birleşik ailenin dağılmasına neden olmuştur. Yine de yapılan görüşmelerden de tespit edildiğine göre kalabalık aile yapısının azalsa da devam ettiği anlaşılmaktadır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelere bakıldığında birçok ailede aile bireylerinden birilerinin başka bir yere göç ettiği ve bunun en büyük nedeninin ise çalışmak için olduğu görülmektedir. Diğer bir yandan aynı kişilerin ailelerinden veya çevrelerinden birileri göç etmesine rağmen %66'sının göç etmek istememesi aslında bulundukları yerden memnun olduklarını göstermektedir. Göç etmek isteyenlerin ise büyük çoğunluğunun büyükşehrin sunduğu imkanlardan faydalanmak istediğini ve çalışmak istediğini söylemesi ise esasında yaşadıkları yeri sevdiklerini fakat yeterli hayat standartlarına ulaşabilmek için göç etmek istediklerini göstermektedir.

Yüz yüze görüşme yapılan kişilerin neredeyse tamamının okuryazar olması yerleşimin gelişimi açısından olumlu bir durumdur. Görüşme yapılan gençlerin %73'ünün en az ortaokul ve lise mezunu olması ve eğitimlerine devam ediyor olmaları da diğer bir olumlu durumdur.

Görüşmeye katılan yerli halkın yaşadıkları yerin havasını, tarihi geçmişini, sakinliğini, geleneklerine bağlılığını, misafirperverliğini ve şehir gürültüsünden uzak olmasını sevdikleri ve bu kriterlerin onları Kilistra'ya bağladıkları görüşmeler esnasındaki söylemlerinden anlaşılmaktadır. Aynı zamanda yetersiz altyapıdan, ulaşım problemlerinden, yerleşim gelişiminin yavaş olmasından, yatırım azlığından, kadınlar için sosyal imkanların olmamasından, yerleşimin bakımsız olmasından, bahçecilik ve

tarıma ayrılan suyun yetersiz olmasından da yakındıkları yapılan görüşmelerden çıkarılan sonuçlardır.

Katılımcılardan geleneksel evde ikamet edenler evlerine gerekli onarım yapamadıklarını, tadilattan geçemeyen evlerin ise zamanla yıpranıp yıkılmaya yüz tuttuğunu dile getirmişlerdir. Evlerin bakımının yapılamamasının yanında tapularını da alamadıklarını söyleyen yerli halk korumanın onlara yarardan çok zararının olduğunu söylemişlerdir. Katılımcılar sit alanı sınırlarına giren tarlalarının ellerinden gittiğini, bu durumun da ekonomilerini kötü etkilediğini dile getirmişlerdir. Bu nedenle korumaya karşı olmadıklarını fakat buna evlerin ve tarlaların dahil edilmemesi gerektiğini belirten katılımcılar da olmuştur. Korunması gereken alanlara yetkililer tarafından önem verilmemesi, koruma bilincinin oluşturulmaması da dile getirilen sorunlardan olmuştur.

Yapılan analizlerde Kilistra yerleşiminde bulunan doğal peyzaj ve koruma altına alınan antik yerleşim alanlarını ziyarete gelen turistlerin yerleşimin mimarisine, geleneksel dokusuna ve manzarasına da ilgi duydukları görülmektedir. Fakat yerleşimde turizm faaliyetlerini karşılayabilecek bir altyapı oluşmamıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Kırsal yerleşimler kendilerine özgü yerel ekonomileri, sosyokültürel yapıları ve çevresel değerleri ile kırsal karakterlerini sergilerler. Tüm bu ekonomik, sosyokültürel ve çevresel değerler kırsalın karakterini oluştururken öte taraftan gelişen teknoloji ve kentsel alanlar ile kırsal alanlar arasında gün geçtikçe artan ekonomik ve teknik imkân farkları dolayısıyla bu değerler kırsal alanların koruma sorunlarını da gündeme getirmektedir. Kırsal alanların korunması ve geleceğe taşınması için koruma sorunlarının belirlenmesi ve bunlara dair öneriler geliştirilmesi oldukça önemlidir. Koruma önerileri geliştirilirken veya koruma yaklaşımları belirlenirken yerleşimin kendine özgü hem somut hem de somut olmayan kültürel değerlerini bütün halinde ele almak gerekir. Buna ulaşabilmek için ise geleneksel dokunun doğal çevre elemanları, kırsal peyzaj elemanları ve sosyokültürel değerleri tek tek irdelenmelidir. Kilistra yerleşiminin örnek alan olarak ele alındığı bu tez çalışmasında da bu düşünceden yola çıkılmıştır. Yerleşimle ilgili belirlenen sorunların ve geliştirilen koruma önerilerinin yerleşimin sürdürülebilir bir yaklaşımla korunması için yol gösterici olduğu düşünülmektedir.

Kilistra, geleneksel dokusu günümüze kadar korunarak gelebilmiş önemli bir kırsal yerleşimdir. Ayrıca, sahip olduğu zengin arkeolojik mirası ve bünyesinde barındırdığı tarihsel değişimler ile önemli bir yerleşimdir. Yerleşim aynı zamanda tüm bu değerleri bünyesinde koruyarak yaşatan doğal bir miras ve karakteristik bir peyzaj alanıdır. Yerleşimde korunması gerekli kırsal mirasın yanında birçok kültürün birikimlerini içeren somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri yer almaktadır. Kısacası yerleşim sahip olduğu eşsiz zenginlikleri ile korunması ve yaşatılması gereken bir mirastır.

Konya ilinin zengin kültürel birikimlerinden günümüze kadar gelebilmiş bir parçası olan Kilistra yerleşimi, tarihi ve kültürel mirasıyla önemli bir yerleşim alanıdır. Birçok medeniyetin izlerini taşıyan Kilistra yerleşiminde özgün konut yapıları, cami ve çeşmeler, doğal kaya oluşumları ve mağaralar, kilise ve sarnıçlar bulunmaktadır. Bu tez kapsamında ise yerleşimin kırsal miras bileşenlerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, günümüze taşıyan tüm değerlerinin incelenmesiyle birlikte yerleşim alanının potansiyellerinin ve koruma sorunlarının tespit edilmesi ve geleneksel dokunun korunmasında ve geleceğe taşınmasında nasıl bir yol izlenebileceğinin tartışılması amaçlanmıştır.

Tez kapsamında yerleşimin mevcut durumu, yapılan saha çalışmaları ve yerli halkla yapılan görüşmeler ile ortaya konulmuş ve kırsal peyzaj bileşenleri, somut miras bileşenleri ve soyut miras bileşenlerinin analizleri yapılmıştır. Tespitler sonucunda kırsal mirası koruma sorunları belirlenmiş ve bu mirası koruma önerileri geliştirilmiştir.

Kilistra yerleşiminin genel karakteristik özellikleri göz önüne alınarak bölgenin özellikleri, kültürel ve tarihi değerleri, koruma- değerlendirme- yenilemeye uygun potansiyelleri ve koruma sorunları çalışma kapsamında belirlenmiştir. Yapıların terk edilmesi sonucu bakımsız kalması ve yanlış müdahalelerle özgün dokularının korunamaması sorununa çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan araştırmalardan yerleşim alanı içerisindeki değişimlerin temel sebeplerinin nüfus kaybı ve ekonomik zorluklar olduğu sonucuna varılmıştır. Bunların önüne geçilebilmesi ve yerleşimin geleceği ve kırsal mirasın korunması için yapılması gereken koruma çalışmalar belirlenmeli ve ivedilikle uygulanmalıdır. Kırsal alanların sürdürülebilirliğinin kırsal ekonominin sürekliliğine ve kalkınma politikalarına bağlı olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Yapıların korunması için yapılacak çalışmalarda tekil ölçekten ziyade öncelik kırsal dokuyu korumaya verilmeli, yapılarla beraber çevresel öğeler tek tek irdelenmeli ve sorunlar bir bütün şeklinde ele alınıp çözüme kavuşturulmalıdır.

Bölge genelinde yapılacak koruma çalışmalarının ‘tarihi ve kültürel miras değerlerinin birlikteliği’ bilinciyle ele alınması, onarım çalışmalarıyla yerel halka yol gösterilmesi ve bütüncül bir koruma yaklaşımı geliştirilmesi önemlidir. Aksi halde yerleşimin göç verme hızı artma eğilimindedir. Bu noktada tescilli yapıların örnek teşkil edecek duruma getirilmesi, özgün niteliklerini kaybetmeye yüz tutmuş tescilli olmayan yapıların ise koruma altına alınmaları gerekmektedir. Tüm bu çalışmalar yapılırken de yerleşimin tüm miras bileşenleriyle bütün ele alınması gerektiğine inanılmış ve bu düşünceden yola çıkılarak öneriler geliştirilmiştir.

İl Özel İdareleri tarafından yönetilen köy yönetimleri kırsal alanlarda uygulanan en eski ve en köklü yönetim birimleridir. Bu yönetimlerin kaldırılarak tek bir merkezden yönetilen bir sisteme geçilmesi kırsal alanlardaki kendi kendine yetme durumunu zayıflatmış ve ihtiyaç ve sorunlara kendi bünyelerinde çözüm bulma haklarını ellerinden almıştır. Yerleşim ile ilgili alınacak kararlarda yerli halk bilgilendirilmeli ve halkın katılımı teşvik edilmelidir.

Kırsal alanlarda yaşayanlara getirilen vergi, harç, su kullanım ücreti gibi ödemeler belediye gelirlerinin artması açısından olumlu bir durumken yerli halkın sahip

olduklarına ödeyecekleri vergi ve çeşitli ödemeler hoşlarına gitmeyen ve onları ekonomik yönden yoran bir durum olmuştur.

Kilistra örneğinde olduğu gibi kırsal yerleşimlerin bütün değerleriyle birlikte korunması için koruma bilinci oluşturulmalı, çeşitli projelerle kırsal alanlardaki yerel ekonomi, sağlık, ulaşım, altyapı ve eğitim sistemi geliştirilmeli ve bu konuda yapılmış ve olumlu sonuç almış projeler takip edilmelidir. Yerli halk yapılacak çalışmalar konusunda bilgilendirilmeli ve düşünce ve isteklerine yer verilmelidir.

Yerleşimde yeni yapılaşmaların ve geleneksel dokuya yapılan müdahalelerin özgün doku ile uyumlu ilerlemediği tespit edilmiştir. Bu durumun yerleşimin tarihi ve sosyal yapısını olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır. Yerel yönetimler tarafından öngörülen planlama çalışmalarının mevcut dokuyla uyumlu olması, tarihi yapılarla yeni yapıların ve turizm faaliyetleri ile koruma ilkelerinin arasındaki dengenin doğru kurulabilmesi gerekmektedir.

Yerleşimin 1. Derece Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmesinin ve bir KAİP projesi hazırlanmasının alan üzerinde olumlu etkileri olduğu gibi uygulama eksikliklerinden kaynaklı problemler de görülmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Sit alanı sınırları içerisinde yeni yapılaşmalar önlenmiş fakat ek yapıların, ilave katların ve yapının doğal yapısını bozan yanlış eklemelerin önüne geçilememiştir.
- Geleneksel yapılardaki yanlış onarım müdahalelerinin önüne geçilememiştir.
- Yerleşime dair sokak ve meydanları içeren herhangi bir sağlıklılaştırma çalışması yapılmamıştır.
- Geleneksel yapıların terk edilmesi önlenememiştir. Ayrıca bu yapıların korunması için herhangi bir önlem alınmamıştır.
- Yerli halk tarafından kullanılmaya devam eden geleneksel yapıların onarımları için herhangi bir destek verilmemiştir.
- Terk edilen veya harabe olmaya yüz tutmuş yapıların daha da kötüleşmemesi için herhangi bir önlem alınmamıştır.
- Harabe yapıların çevreye zarar vermemesi için herhangi bir koruma önlemi alınmamıştır.
- Altyapı sorunlarına çözüm bulunamamıştır.
- Sokak ve çevre düzenlemeleri yapılmamıştır.

- Yerleşimdeki köy konağı, düğün salonu gibi kamusal alanların periyodik bakımları yapılmamış, düğün salonunun çatısının yıkılmasına rağmen herhangi bir önlem alınmamış veya onarım yapılmamıştır.
- Terk edilen geleneksel yapıların yerine sit alanı dışında yapılan yeni yapılar için herhangi bir cephe karakteri, plan kurgusu ve yapı elemanlarına dair sınırlama getirilmemiş, yapıların parsel üzerinde gelişigüzel yapılmasına izin verilmiştir.
- Sit alanı sınırları içerisinde kalan tarım ve bahçe arazilerinin kullanılamamasından kaynaklı yerli halkın ekonomik gelir düzeyi daha da zayıflamış, bunun için herhangi bir önlem alınmamıştır.
- Sit alanı içerisinde yapılan hayvancılık faaliyetleri kısıtlanmış, sit sınırları dışına ağıl, depo gibi yapılar inşa edemeyen hanelerde hayvancılığı bırakmak zorunda kalmıştır.
- Nüfus düşüş hızı fazla olmasa dahi artan bir eğilim görülmemesi ve yaşayan nüfusun ağırlıkla yaşlı insanlardan oluşmasına dair bir önlem alınmamıştır.
- Sağlık hizmetleri yerli halkın her daim şehir merkezine gitmesine gerek kalmayacak şekilde iyileştirilmemiştir.
- Kamusal hizmetler iyileştirilmemiş, her sokağa çöp kovası ve çöp toplama hizmeti verilememiş, çevre düzenlemeleri yetersiz kalmıştır.
- Hem geleneksel yapılar kaderine terk edilmiş hem de geleneksel yapı ustalarının hepsi vefat etmiştir. Geleneksel yapı üretimlerini devam ettirmeye yönelik henüz bir faaliyet veya gelişme olmamıştır.
- Yerleşimin kültürel ve sosyal gelişimine katkıda bulunacak herhangi bir girişimde bulunulmamıştır.
- Yerleşime özgü bütüncül bir koruma ve düzenleme henüz geliştirilmemiştir.
- Tescillenen yapıların dahi tescillendikten sonra yapının özgün durumuna aykırı onarım ve bakım müdahalelerine maruz kalması koruma ölçütlerinin netleştirilmediğini ve takip edilmediğini göstermektedir.
- Yerleşimin somut ve somut olmayan kültürel miras değerlerine herhangi bir atıfta bulunulmamış ve bir koruma- yaşatma çalışması yapılmamıştır.

Kırsal alanlar, üzerlerinde geçmiş döneme ait barındırdıkları kültürel ve sosyal unsurlarla korunması ve yaşatılması gerekli alanlardır. Bu alanların yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi toplumun kültürel gelişimi açısından oldukça önemlidir. Kırsal yerleşmelerin yok olması geçmişin izlerinin gelecek nesillere doğru

bir şekilde aktarılmaması, kültürel ve mimari çeşitliliğin azalması ve geçmişin bir süre sonra belleklerden silinip yok olması anlamına gelmektedir.

Kilistra yerleşimi, geleneksel kırsal dokusunu, kültürel değerlerini ve kırsal peyzaj karakterini koruyabilmiş bir kırsal yerleşim olarak ülkemizdeki kırsal yerleşimlerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerektiği konusuna bir örnektir. Kırsal yerleşimler; sahip oldukları yapısal ve çevresel değerleri, kültürel birikimleri ve doğal peyzaj karakterleri ile korunması gerekli alanlardır. Tüm bu değerlerin korunması, gelenek ve göreneklerimizin yaşamaya devam etmesi ve kırsal alan zenginliklerin sürdürülebilirliği anlamına gelmektedir.

5.1. Öneriler

Kilistra yerleşimi, kentsel sit, arkeolojik sit ve doğal sit alanlarına sahip olması ile hem kırsal mimari mirasın hem de kültürel ve doğal mirasın önemli bir noktasında olması, Konya iline ve Meram ilçesine yakın bir konumda yer alması ve bünyesinde özgün bir geleneksel doku barındırması açısından çekim merkezi olma potansiyellerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu kapsamda yerleşimin mevcut potansiyellerini ortaya çıkarmak için koruma sorunlarının belirlenmesinin ardından çözüm odaklı önerilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Kilistra yerleşiminde yapılan analiz ve görüşmeler sonucunda tespit edilen koruma sorunlarına çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Kilistra yerleşimindeki en değerli kültürel miras geleneksel dokunun hâkim olduğu kırsal mirastır. Koruma çalışmalarında geleneksel doku ve bu dokuyu oluşturan öğelerin sürdürülebilirliği öncelik olmalıdır. Bunu yapmak için öncelikle yapıların ve dolayısıyla yerleşim alanının terk edilmesi önlenmelidir.

Yerleşim, farklı dönemlerde farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmış köklü bir tarihe ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Koruma çalışmaları yapılırken bu bakış açısıyla yola çıkılması, korunması gerekli tüm değerler bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

Yerleşimin hareketliliği ve ekonomik gelişimi için mevcut potansiyelleri değerlendirilmeli, kültürel ve kırsal mirası korunarak bir adım öteye taşınmalıdır. Kilistra geleneksel dokusunun sahip olduğu tarihi, mimari, arkeolojik, estetik, özgünlük ve süreklilik değerleri tek tek koruma altına alınmalıdır.

Yerleşimdeki yeni yapıların kırsal kimlik değerleriyle uyumlu olmasına dikkat edilmeli, bu konuda kriterler belirlenerek gerekli denetimler yapılmalıdır. Yerleşim alanının silüetini bozmayacak, dokuyla uyumlu yapılaşmalara izin verilmeli, bu konuda gerekli denetim ve kontroller yapılmalıdır. Ayrıca yerleşim sınırları içerisindeki bahçe

ve tarlalarda uygunsuz yapılaşmalara engel olunmalıdır. Bu sorunların önüne geçilmesi için kadastro çalışmaları yapılmalı ve parsellerin yol ve komşu parsellere taşmaması için parsel sınırları herkesin net bir şekilde anlayabileceği şekilde elverişli materyallerle belirlenmelidir. Kullanılan parsel sınır materyalleri ise yerleşimin karakteriyle uyumlu olmalıdır.

Yeni yapılaşmalarda hâkim bakı yönüne ve hâkim rüzgâr yönüne uygun yapıların inşa edilmesi desteklenmelidir.

Yerleşim içerisinde birçok yapının boş ve terkedilmiş olduğu tespit edilmiştir. Geleneksel dokunun bozulmasını önlemek amacıyla yapılması gereken en birinci şey boş ve harabe yapıların gerekli onarımlarını yapıp bu yapıların kullanılmasını teşvik etmek olmalıdır.

Tescilli yapıların da yenilenme veya onarım esnasında yanlış müdahalelere maruz kaldığı yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir. Tescilli yapıların restorasyonuna öncelik verilmeli ve daha çok yapının tescillenmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Geleneksel sokak dokusu iyileştirilerek korunmalı, yolların kaplamasında kaya oluşumlarından elde edilen ve geleneksel yapılarda da kullanılmış olan doğal taş kullanılmalıdır.

Yerleşimdeki özgün yol kaplaması irili ufaklı moloz taşların toprak içine sıkışmasıyla oluşmuştur. Yollar, sıkıştırılmış toprak zemin üzerine serbest düzende yerleştirilmiş moloz taşların yer aldığı, arazi eğimine uyularak taşların yerleştirildiği ve yağmur suyunu biriktirmek üzere kanalların yer aldığı bir düzende yeniden tasarlanmalıdır.

Dokusu bozulmaya yüz tutmuş ve terk edilmiş yapıların onarımları yapıp kütüphane, müze, bilgilendirme merkezi, kurs birimi, toplantı mekânı gibi işlevlerde değerlendirilmeli, böylece bu yapılar yerleşime kazandırılmalıdır.

Yerleşime ait planlamalarda bölgenin sosyoekonomik yapısı, fiziki koşulları ve yerleşim genelinin sürdürülebilirlik sorunları detaylıca ele alınmalı ve bu parametrelerin ne düzeyde bir gelişme gösterdikleri takip edilmelidir. Aksi taktirde, yapılan analizler sonucuna göre yerleşimin fiziksel ve sosyoekonomik imkanları geliştirilmez, koruma ve sit alanlarına dair çalışmalar uyum içinde yürütülmez ve yapısal ve çevresel koruma sorunlarına karşı önlem alınmazsa Kilistra'nın gelecek yıllarda yalnızca birkaç yaşlının ve emeklinin yaşadığı bir yerleşime dönüşeceği kaçınılmazdır.

İlçe merkezinden uzakta yer alan yerleşimde hizmet götürmekte sorun yaşanması ve yerli halkın belediye ile iletişim kurmakta zorluk çekmesi çözülmesi

gereken en önemli sorunlardandır. Yerleşimde yer alan insanlar ile ilgili hizmet birimleri arasında iletişimin güçlü olması sağlanmalıdır.

Kırsal alanlarda doğru hizmetin doğru zamanda götürülmesi hizmetin küçüklüğü veya büyüklüğü fark etmeksizin çok önemlidir. Doğru hizmetlerin yerel halkın da ihtiyaçları doğrultusunda karşılanabilmesi için belediye meclislerinde yerleşimin sorunlarına hâkim üyelerin yer alması gerekmektedir.

Bahçe içlerinde ve sokaklarda görsel kirliliğe neden olan malzeme depolamalarının önüne geçebilmek adına bahçeler ve sokaklar korunmalı ve yerli halk için uygun depolama alanları oluşturulmalıdır. Bahçesi küçük veya parselinde yer olmayan hane sahiplerinin kullanabileceği ortak depolar veya ahır türü yapılar yapılmalıdır.

Yerleşimden kent içine giden toplu taşıma imkanları iyileştirilmeli, ring seferleri her güne çıkarılmalıdır. Yerleşimin her noktasından insanların otobüse ulaşabilmesi için belirli bir güzergâh ve durak noktaları belirlenip yolcuların otobüse yetişmeleri kolaylaştırılmalıdır. Ayrıca otobüs bekleyenlerin olumsuz hava koşullarından etkilenmemeleri için bekleme noktalarına korunaklı duraklar yerleştirilmelidir.

Yerli halkın kullandığı araçlar için ve gelen misafirlere ait araçlar için uygun park yerleri belirlenmelidir. Yerleşimdeki karanlık sokaklara aydınlatma elemanı eklenmelidir.

Köy meydanında yer alan kamelyalar eski ve bakımsızdır. Ortak kullanıma uygun oturma alanları yapılmalı, var olan kamelyaların ise gerekli bakımları yapılmalıdır.

Yerleşimdeki ortak kamusal mekanlar olan köy meydanı, köy çeşmeleri ve köy konağı iyileştirilmeli ve bakımları yapılmalıdır. Kadın ve gençlerin de kullanabileceği kamusal mekanlar oluşturulmalıdır. Tarihi yapıların yanına bilgilendirme tabelaları konulmalı, köy meydanı çevresinin tasarımına önem verilmelidir. Çocuklar için geliştirici oyun alanları tasarlanmalıdır.

Yerleşimdeki altyapı problemleri çözüme kavuşturulmalı, özellikle kanalizasyon sorunu ivedilikle çözülmelidir. Pis suların uzaklaştırılması için drenaj bağlantıları arkeolojik sit alanlarına zarar vermeyecek şekilde düzenlenmelidir. Aynı zamanda yeni yapılaşma alanlarının yaşadığı elektrik ve su sorunu da çözüme kavuşturulmalıdır.

Yerleşimde telefon ve internet çekim güçlerinin artırılması için gerekli altyapı çalışmaları yapılmalıdır.

Kilistra'nın korunması için nüfus kaybının önlenmesi, iş imkanlarının geliştirilip mevcut iş kollarının iyileştirilmesi ve geleneksel yapıların korunarak göç sorununun çözülmesi gerekmektedir. Bu önlemler alınmadığı takdirde yerleşimde nüfus kaybı artacak ve yerleşimin korunması daha zor bir hal alacaktır. Nitekim yerleşimin konum açısından ulaşılabilirliği ve merkeze yakınlığı koruma hususunda olumlu bir durumdur.

Kilistra yerleşiminde yaşayan halk genellikle dar gelirli insanlardır. Bu insanların yaşadıkları yerden kopmak zorunda kalmamaları için gelirlerini artırmaya yönelik ekonomik çalışmalar yapılmalı, iş kolları çeşitlendirilmeli, tarım ve hayvancılık desteklenmeli, alınan vergi ve ücretler düşürülmelidir.

Yerleşimde yapılacak koruma çalışmalarında yerli halkın ekonomik seviyeleri göz önünde bulundurularak öncelik devlet bütçesine verilmelidir. Sit alanı olarak belirlenen bölgelerin ve yapıların onarım ve restorasyonunda çeşitli yardım fonlarından destek alınmalıdır.

Yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere Kilistra halkı geleneksel olarak ürettikleri ürünleri satmaya ve el sanatlarını değerlendirmeye sıcak bakmaktadır. Köy meydanında haftanın belli günlerinde salça, kurutma, reçel, tarhana gibi gıda ürünlerinin ve örgü, patik gibi el işlerinin satılabileceği bir pazar kurulmalıdır. Çeşitli yöntemlerle tanıtımının da yapılabileceği bu pazar özellikle kadınların hem sosyal hayata katılımını sağlayacak hem de aile ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Kilistra yerleşiminin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Hayvancılık yapan yerli halkın kendilerine yetecek kadar süt, peynir gibi gıdaları elde ettiği fakat artanı da satmaya meyilli oldukları yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Tarım ve bahçecilikte ise yine aynı durum söz konusudur. Tarımda arazi yetersizliği nedeniyle kar etmek bir tarafa bu iş kolunun neredeyse kendi masraflarını bile çıkaramadığı gün geçtikçe terk edimesinden anlaşılmaktadır. Oysa ki her iki iş kolunun da hem yerleşim hem de ülke geleceği için temel iş kolları olduğu aşıkardır. Dolayısıyla yerleşimdeki tarım ve hayvancılık desteklenmeli, yerli halk için yalnızca bir geçim kaynağı değil aynı zamanda bir istihdam kaynağı olarak değerlendirilmelidir. Sit alanı sınırları içerisinde yer aldığı için değerlendirilemeyen arazilere alternatif çözümler aranmalı, yerli halkın bu konudaki istek ve hevesi dikkate alınmalıdır.

Ayrıca hem tarım ve bahçecilikte hem de hayvancılıkta organik üretim teşvik edilmeli, yerli halkı ile birlikte uygulamalar ve atölye çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Özellikle elde edilen ham ürünlerin işlenmesiyle ilgili (örneğin süt ürünleri veya kurutulmuş ürünler) yapılacak atölye çalışmalarına kadın ve gençlerin katılımı

sağlanmalı ve elde edilen ürünlerin pazarlanmasıyla birlikte yerli halk bu konuda cesaretlenmelidir. Yapılan üretimlerde organik gübre kullanımı teşvik edilmeli, elde edilen yöresel ürünlerin pazarlaması için satış birimleri kurulmalıdır.

Kadınlar ve gençlerin üretime katılması teşvik edilmeli ve devlet destekli projeler geliştirilerek kadınlar ve gençler için iş kolları oluşturulmalıdır.

Yerel yönetimlerin bünyesinde çalışan ziraat mühendisleri ve veterinerler yerleşimde tarım ve hayvancılık yapan haneleri takip etmeli, onları gerekli konularda bilgilendirmeli ve yönlendirmelidir. Hayvan sağlığı ve bakımı konusunda yerli halk bilinçlendirilmeli ve elde edilen hayvansal ürünlerle ilgili sağlık koşullarına uygunluğuna dair bilgilendirme eğitimleri verilmelidir. Yanlış tarım uygulamalarının önüne geçilmesi ve verimin artırılması için yerli halkla toplantılar yapılmalı ve gerektiğinde eğitimler verilmelidir.

Gençlerin ekonomik zorluklardan ötürü yerleşimi terk ettikleri veya şehir merkezinde çalıştıkları yapılan görüşmelerde dile getirilmiştir. Bunun en önemli ve en büyük nedeni tarım ve hayvancılıktan yeterli verimin alınamamasıdır. Gençlerin kırsalı terk etmesi demek yerleşimin bir süre sonra tamamen boş kalıp kaderine terk edilmesi demektir. Bunun önüne geçebilmek için genç girişimcilere yönelik tarım ve hayvancılık destek projeleri geliştirilmelidir.

Yerleşim içerisinde birkaç hanede yapılan arıcılık faaliyetleri, yerli halk için bir geçim kaynağı olabilme potansiyeli taşımaktadır. Bu konuda halkla bir araya gelinip uzman kişiler tarafından bilgilendirme yapılmalı ve eğitimler verilmeli, yerli halk teşvik edilmelidir.

Yerleşimde, uygun bir yere gasilhane projesi yapılmalı, böylece cenazeler her mevsim sorun yaşanmadan yıkayıp defnedilebilmelidir.

Yerleşimdeki çatısı yıkılmış düğün salonunun gerekli onarımları yapılmalıdır. Salonun çatısı gerektiğinde üstü açılacak şekilde tasarlanmalı, düğün salonu olarak kullanılmadığı zamanlarda ise halkın katılabileceği açık hava sineması veya oyun salonu gibi aktiviteler için kullanılabilir.

Kilistra yerleşiminde ikamet eden yerli halkın bir araya gelip vakit geçirebilecekleri, sosyalleşebilecekleri ve yerleşimle ilgili sorunlarını tartışabilecekleri kamusal alanlar oluşturulmalıdır. Meydana yakın ve yıkılmak üzere bir yapı onararak köy evi olarak kullanılabilir. Mevcut yapı bahçesi olan bir yapı ise bahçesi de çeşitli etkinlikler için kullanılabilir. Bu durum aynı zamanda diğer yapıların bakım ve onarımları için de yol gösterici olabilir ve yerli halkı teşvik edebilir.

Yerleşimde bulunan sağlık ocağının hafta içi her gün açık olması, aile hekiminin her gün bulunup muayene yapabilmesi konusuna çözüm bulunmalıdır.

Yerleşimde terk edilmiş ve kullanılmayan bir yapı onarılıp çocuklar ve gençler için bir kültür evine dönüştürülmeli, çocuklar için ilgi çekici kitaplar, bilgisayarda araştırma fırsatları ve aktiviteler geliştirilmelidir.

Yerleşimdeki hane halkının birçoğu ayda bir kez faturalarını ödemek için şehir merkezine mecburen gittiklerini yapılan görüşmelerde dile getirmişlerdir. Ayın veya haftanın belirli günlerinde yerleşime sunulacak mobil fatura ödeme ve mobil PTT hizmeti ile özellikle yaşlı halkın şehir merkezine gitmesine gerek duymadan işlerini halletmesi, fatura ödemelerini yapıp maaşlarını çekmeleri sağlanmalıdır.

Yağmur ve kar suları yerleşimin belirli noktalarında kurulacak depolarda biriktirilip toplanan su bahçe ve tarla sulamalarında değerlendirilmelidir. Bu önlem hem su eksikliğinden kaynaklı yeterli verim alınamaması sorununu çözecek hem de sürdürülebilir üretim için iyi bir örnek teşkil edecektir.

Evsel atıklarda plastik, kâğıt ve cam atıklar için ayrı çöp toplama birimleri kurularak bu atıklar geri dönüşüme kazandırılmalıdır.

Manzara ve bakı noktaları belirlenip topoğrafya eğiminden faydalanılarak seyir terasları oluşturulmalıdır. Yöresel malzemelerle yapılacak kent mobilyaları ile bu durum desteklenmelidir.

Mevcut sarnıçların yeniden kullanımı sağlanmalı, eğer kullanılamazsa da yeni yapılacak su biriktirme sarnıçları ile yağmur suları biriktirilmeli ve bahçe sulamalarında kullanılmalıdır. Bu durum su yetersizliği nedeniyle istenilen seviyede yapılamayan bahçecilik ve tarıma katkı sağlayacaktır.

Doğal çevreyi koruma konusunda yerli halk bilinçlendirilmelidir.

Korunaklı otobüs durağı, umumi tuvalet, sağlık birimi veya mobil sağlık aracı, itfaiye birimi, koruma birimi, donanımlı market, çay bahçesi gibi birimlerin yer alacağı bir tasarım programı yapılmalıdır.

Yapılacak tüm koruma çalışmalarında yerleşimin dokusuyla ve kültürüyle uyumlu ve hayata geçirilebilecek kararların alınması önemlidir. Yapılı çevre, doğal çevrenin bir parçası gibi ele alınmalı, geleneksel konutların geleneksel dokuyla uyumlu birlikteliği göz ardı edilmemelidir. Alınacak her kararda ve yapılacak her uygulamada yerli halkın yaşam kültürüne zarar vermeden hareket edilmelidir.

Koruma çalışmalarında yöre halkının fikirleri alınmalıdır. Koruma çalışmalarında öncelik, içinde yaşanan ve hayatın devam ettiği fiziksel ve geleneksel

çevre olmalıdır. Yerli halkın koruma çalışmalarına katılımı, koruma bilincinin desteklenmesine ve alınacak kararlara güven ortamının oluşmasına katkı sağlar.

Kilistra yerleşimi; korunmuş geleneksel kırsal dokusu, tarihi yapı kalıntıları, arkeolojik ve doğal kaya oluşumları, kültürel değerleri, yöresel ürünleri ile kırsal turizm açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin çeşitli faktörlerden kaynaklı yok olmasının önlenmesi için yerleşimin tanıtılmasına yönelik projeler geliştirilmeli, çeşitli teşvik programlarıyla yerleşimin kalkınmasına ve korunmasına dikkat çekilmelidir.

Yerleşim girişinin ve köy meydanının anlaşılır olması ve ziyaretçiler tarafından algılanabilmesi için yönlendirici ve bilgilendirici tabela ve yazılar gerekli yerlere yerleştirilmelidir. Ayrıca hem antik yerleri hem de yerleşimi gezmek etmek isteyen ziyaretçiler için sit alanı sınırlarının ve görülmeye değer oluşumların yer aldığı bir bilgilendirme haritası yerleşim alanının girişine veya köy meydanına yerleştirilmelidir.

Yerleşim yer alan tarihi çeşmelerin, cami ve mescitlerin ve diğer tüm tarihi yapıların ise gerekli bakımları yapılmalı ve yapılarda tarihi bilgilerini içeren bilgilendirme tabelası yer almalıdır.

Köy konağının özellikle yaz aylarında kullanım dışı kalması ve bahçesinin bakımsız olması bu alanın meydanla yeterince bütünleşememesine ve kullanım alanının kısıtlanmasına neden olmaktadır. Köy konağının köy meydanına dahil edilip bahçesinin de düzenlenerek meydanla birleştirilmesi burayı daha anlaşılır ve daha kullanışlı bir alan haline getirecektir.

Turizm planlaması yapılırken koruma-kullanma dengesinin sağlandığı, yerleşimin ve yerel halkın özgün değerlerine zarar vermeyecek ve sürdürülebilir bir yaklaşım sergilenmelidir. Turizm planlamasında yalnızca arkeolojik ve tarihi değerlerin değil doğal oluşumların, tarihi rotaların, yerel değerlerin ve geleneksel kültürün de ön planda olacağı politikalar geliştirilmelidir.

Turizm potansiyeli ile yerleşimin bunu karşılayabilme potansiyeli iyi dengelenmelidir. Yerli halkın bu konudaki görüşleri önemlidir.

İnanç turizmi ile kırsal turizmin birlikte ele alınacağı turizm planlamasında yerli halkın yaklaşımına önem verilmeli, kırsalın tanıtımı yapılırken özgün değerlere ve geleneksel dokuya zarar vermekten kaçınılmalıdır.

Ziyaret noktalarının yol güzergahları düzenlenmeli, bu güzergahlar çöp kovası, aydınlatma elemanı, oturma bankı gibi çeşitli peyzaj elemanları ile tasarlanmalıdır.

Günlük ziyaretlerde misafirlerin harcama yapabileceği aktiviteler ve satış birimleri oluşturulmalıdır. Yerleşimde misafirlerin vakit geçirebileceği ve cüzi ihtiyaçlarını giderebileceği sosyal birimler yer almalıdır.

Yerleşime ait gelenek ve görenekler, yöresel yemek ve kıyafetler kayıt altına alınmalı, yılın belli gününde bunların tanıtımını da içeren bir etkinlik düzenlenmelidir. Gelen ziyaretçiler için bilgilendirme ve tanıtım broşürleri hazırlanmalı, bunlar yerleşimin tanıtımının yapıldığı sitelerde de yayınlanmalıdır.

Turistik faaliyetlerin çevre kirliliğine neden olmaması ve doğal çevreye zarar vermemesi için gerekli önlemler alınmalı ve halk bu konuda bilinçlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Acar, E., 2015, *Terkedilmiş yerleşimlerin geleceği (İzmir-ÖdemişLübbey köyü örneği)* (Doctoral dissertation, yüksek lisans tezi: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı. İzmir).
- Ahunbay, Z., 2002, ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü 1990
- Ahunbay, Z., 2019, Kırsal Peyzajın Korunması ile İlgili İlkeler, *ICOMOS Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü*, 1-2.
- Akgün, T., 2013, Kırsal mimari mirasın korunması bağlamında Bayburt kırsal geleneksel evi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon*.
- Aksoy. E., 2021, Turizm ve Değişen Üretim Dinamiklerinin Etkisinde Dönüşen Kırsal Alanlarda Koruma Olanaklarının Tespiti: Alanya Örneği, Gazi Üniversitesi
- Aktürk, İ., 2021, Kırsal Alanlarda Koruma Sorunları: Bursa Cumalıkızık Köyü Örneği. *JENAS Journal of Environmental and Natural Studies*, 3(2), 214-223.
- Arıtan, H., 2010, Konya Kilistra (Gökyurt) Tarihsel Yerleşimi Mekânsal Gelişimi ve Koruma Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Aslan, E., 2016, Arkeolojik ve Kırsal Mimari Miras Birlikteliğinin Korunabilirliği, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi., 1989, Kırsal Mimari Mirasın Korunması Ve Değerinin Artırılması Hakkında Tavsiye
- Aydemir, E., 2010, Yöresel Mimarinin ve Kırsal Dokunun Korunması: Artvin Şavşat Balıklı mahallesi örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Aydın, D., 2008, Halk mimarisi bağlamında Kilistra'da (Gökyurt) yerleşme ve mesken nitelikleri, *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 38, 175-188.
- Aydoğdu, M., 2021, Yöresel Mimarinin ve Kırsal Dokunun Korunması: Konya Emen Mahallesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- AYYILDIZ, M., Çiçek, A., ve AYYILDIZ, B., 2016, 6360 sayılı büyükşehir yasasının kırsal kesime olası etkileri. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5, 280-285.
- Bahtiyar, T., ve Dişli, G., 2020, Kilistra Antik Kenti Alan Yönetim Planı Denemesi. *Planlama*, 30(3).
- Balta, S., ve Atik M., 2019, Köy Tasarım Rehberlerinin Hazırlanmasında Kırsal Peyzaj Karakterlerinin Yeri: Antalya Elmalı Örneği. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 32(1), 1-9.
- Bayram, G., 2012, Ege'de kırsal mimari araştırmaları: Manisa Kayacık örneği, (Doctoral dissertation, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü).

- Bekdemir, L.F., 2010, Kültürel peyzaj değerlendirmesi Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı örneği, Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Bilgin, E. A., 2023, *Kırsal Mirasın Kültürel Peyzaj Yaklaşımı Ile Korunması İçin Bir Model Onerisi: Iznik Gölü Havzası Örneği* (Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University (Turkey)).
- Bozkurt, T., 2015, Konya-Hatunsaray Lystra ve Çevresindeki Cami ve Mescitler, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55(1), 1-54.
- Bozkurt, T., 2016, Konya-Gökyurt (Kilistra) Köy Odaları, *Millî Folklor*, 28(109).
- Cassia, F., Bruni, A., ve Magno F., 2015, Heritage preservation: is it a motivation for agritourism entrepreneurship? *XXVII Convegno annuale di Sinergie, Referred Electronic Conference Proceeding*.
- Cengiz, M., ve Zeren, M. T., 2021, Arkeolojik Miras Alanlarında Koruma, Yorumlama ve Sunum Müdahalelerinin Gelişimi. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2(2), 54-76.
- Ceyhan, S., 2018, 6360 Sayılı Kanunun Kırsal Alanlara Etkileri: Elmadag Örneği, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Campbell, H. W., ve Christman, S. P., 1981, Herpetofaunal Topluluk Analizi İçin Saha Teknikleri. Herpetolojik Topluluklar. Yaban Hayatı Araştırma Raporu, 13, 193-200.
- Costa, M. R., ve Batista, D., 2012, The role of built rural heritage in the contemporary landscape of Central Algarve, *Recent Researches in Environmental Science and Landscaping*, 78-83.
- Çalışır, Ş., 2019, Konya Kilistra Köyü Geleneksel Konutlarının Yapım Teknikleri, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Çakan, M., 2019, İznik Hisardere Köyü'nde Kırsal Mimarinin Korunması ve Sürdürülebilirliği, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çakıroğlu, B., 2020, Kırsal Alan Planlaması: Gemiciler Köyü, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi.
- Çekül, V., 2012, Anadolu'da Kırsal Mimarlık. *Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi*.
- Çelik, D., ve Yazgan, M. E., 2007, Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa Ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 9(11), 1-10.

- Çeliker. Ö., Ve Güler, K., 2022, Kırsal Soylulaştırmanın Eşiğinde Olan Ayvacık-Büyükhüsün Tarihi Yerleşiminin Miras Değerleri, *Journal of Near Architecture*, 6(2).
- Çiftçiöğlu, S., ve SAĞIROĞLU, Ö., 2020, Kırsal Mimari Mirasın Belgelenmesi Bağlamında Seben İlçesi Kozyaka Köyünün İncelenmesi ve Sürdürülebilir Turizme Yönelik Koruma ve Geliştirme Önerisi, *TÜBAV Bilim Dergisi*, 13(1), 17-37.
- Dağ Gürcan, A., 2017, Toroslar'da Kırsal Mimarlık: Bozyazı, Dereköy Örneği.
- Dai, M. L., Fan, D. X., Wang, R., Ou, Y. H., ve Ma, X. L., 2023, Does rural tourism revitalize the countryside? An exploration of the spatial reconstruction through the lens of cultural connotations of rurality. *Journal of Destination Marketing & Management*, 29, 100801.
- Duru, B., 2015, Yeni Büyükşehir Düzeninde Kırsal Alanlar, *TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi, Güney Mimarlık*, 28-29.
- Du, X., ve Shi, D., 2019, Rural heritage: value, conservation and Revitalisation from the perspective of the human-land relationship. *Built Heritage*, 3, 1-6.
- Eminağaoğlu, Z., ve Çevik, S., 2006, Doğa-kırsal yerleşme birliktelikleri.
- Eminağaoğlu, Z., ve Çevik, S., 2007, Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım Politikaları ve Araçlar, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22(1).
- Eminağaoğlu, Z., and Çevik, S., 2011, Nature-Rural Settlement Interactions, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7(1), 28-40.
- Erdem, M., 2012, Kırsal yerleşim peyzaj kimlik özelliklerinin tespiti, korunması ve geliştirilmesine yönelik değerlendirme matrisi önerisi, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ergün, Y., ve Mertol, H., 2022, Kırsal Alanların Mimari Dokusunun İncelenmesi Ve Koruma Amaçlı Değerlendirilmesi.
- Gemi, N., 2020, Kırsal Alanlarda Yöresel Doku ve Mimari Mirasın Analizi: Nevşehir Derinkuyu Suvermez Köyü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Genç, U., 2019, Kırsal yerleşimlerin koruma sorunsalının irdelenmesi ve model geliştirilmesi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı., 2014-2020, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi.
- Gülaçmaz, E., 2019, Samsun Kavak-Sıralı Köyü'nün Kırsal Mimarlık Mirası Bağlamında Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

- Güler, K., 2019, Tarihi Kırsal Yerleşimlerin İnsansızlaşması: Nedenleri, Etkileri ve Yeniden Kullanım Olasılıkları, *Kırsal Mimari Miras Sempozyumu*, 6.
- Günay, Ü., Çay, T., ve Dursun, Ş., 2022, Kırsal Kalkınma Politikalarına ve Çevresel Etkilerine Genel Bir Bakış, *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 5(1), 1-10.
- Gündüz, E., 2023, Kırsal Turizm Odaklı Sürdürülebilir Gelişme Stratejilerinin Tespit Edilmesi: Kilistra Örneği, *Planarch-Design and Planning Research*, 7(1), 8-18.
- Güngör, H., 2006, Avrupa Konseyi Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi, *Türk İdare Dergisi*, 78(451), 67-88.
- Gökalp, S., 2019, Kırsal miras bileşenlerinin tanımlanması ve bütünleşik koruma yaklaşımı Gökçeada-Zeytinliköy Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi.
- Görgün, E. K. ve Yörür, N., 2017, 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Sonrası Kırsal Alanları Yeniden Düşünmek-İzmir Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 11-27.
- Görgün, E., ve Yörür, N., 2018, Kırsal yerleşmelerde özgün dokunun korunmasında bir araç olarak köy tasarım rehberleri: ödemiş bademli örneği. *Tüba-ked Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (17), 25-47.
- Hayli, S., ve Canpolat, F. A., 2018, Türkiye'de Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş Ve Gelişmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 10(2).
- ICOMOS., 1964, *Venedik Tüzüğü*
- ICOMOS., 1975, *Amsterdam Bildirgesi*
- ICOMOS., 1982, *Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük*
- ICOMOS., 1990, *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*
- ICOMOS., 2013, *Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi*
- İşcanı, B., 2016, Muğla-Datça Hızırşah Köyü Kırsal Sit Alanı Koruma Projesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- İSMEP Rehber Kitaplar., 2014, *Kültürel Mirasın Korunması*
- Kara, S., ve Ertuğrul, A., 2021, Geleneksel Dokunun Kentsel Mekân Düzeninde İncelenmesi: Germir Örneği, *Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*, 2(1), 57-87.
- Karakul, Ö., 2019, Kuram ve Uygulamada Tarihi Çevre Korumaya Bütüncül Bir Yaklaşım. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(1), 61-78.

- Karasaka, L., and Beg, A. A. R., 2022, Modeling Of The Structures Within The Ancient City Of Kilistra (Gökyurt) Using The Terrestrial Laser Scannig And Unmanned Aerial Vehicle Techniques, *Mediterranean Archaeology & Archaeometry*, 22(3).
- Karayazı, S., 2015, Akseki ilçesi, Belenalan köyü kırsal mimari doku özelliklerinin değerlendirilmesi, Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Karsan, S., 2019, Büyükada'nın kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına yönelik değerlendirme yöntemleri, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Kaya, M. E., 2020, Kırsal Alanı Peyzaj Kimliği ile Okumak, *Müzeleştirilen Köylerden Çağdaş Mimariye Kırsalda*, 52.
- Keser, F., 2020, *Yeni bölgesel gelişme paradigmlarında dirençli mekânlar olarak kırsal alanlar: Beyşehir (Konya) kırsalında bir araştırma* (Master's thesis, Konya Teknik Üniversitesi).
- Kırcalı, Ç., 2019, Urla bölgesi kırsal mimari mirasın karakteristikleri ve koruma sorunları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kilistra (Konya-Meram), 2017, Kentsel Sit-1.ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma-Analiz Sentez ve Değerlendirme Raporu.
- Kiper, T., ve Akbaş, C., 2022, Tekirdağ/Şarköy/Güzelköy Örneğinde Köy Tasarım Rehberleri ile Kırsal Alanlarda Yerel Özgünlüğün Korunması, *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi*, 18(1), 1-24.
- Koç. C., ve Koç. A., 2019, Kırsal Mirasın Korunması: Beypazarı (Ankara) Hırkatepe Örneği, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 50(3), 263-273.
- Koçoğlu, S., 2022, Çamlıhemşin-Yukarı Çamlıca Yerleşimi Kırsal Mimari ve Koruma Sorunları, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Konya, P., 2016, *T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları*, 267.
- Köy Kanunu., 1924, Birinci Fası.
- Kutlar, Y., 2015, Kırsal Yerleşmelere İlişkin Mekansal Tasarım Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi ve İzmir Çınardibi Köyü Örneği Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Küçüköğül, S., 2017, Kırsal Yerleşmelerde Tasarım Rehberi Süreç ve Değerlendirmeler: Bursa Örneği, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Küçüköğül, S., ve Türkoğlu, H., 2021, Kırsal yerleşmelerde yaşam kalitesinin ölçülmesi için bir yöntem önerisi: bursa köylerinden örnekler, *Planlama Dergisi*, 31(1), 47-62.

- Levi, E. A., ve Taşçı, B., 2017, Ege’de kırsal mimari araştırmaları: Bayındır Köyleri, *Megaron*, 12(3), 365-384.
- Makhzoumi, J. M., 2009, Unfolding landscape in a Lebanese village: Rural heritage in a globalising world. *International Journal of Heritage Studies*, 15(4), 317-337.
- Marshall, M. N., 1996, Sampling for qualitative research. *Family practice*, 13(6), 522-526.
- Muşkara, Ü., 2017, Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 437-448.
- Meral. İ., 2022, Kırsal Miras Alanlarında Soylulaşma: Cumalıkızık Köyü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi.s
- Olgun, İ., Büken Cantimur, B., Hasgöl, E., Turgut, E., ve Ergün, M., 2017, Kastamonu-Küre: Kırsal Yerleşimden Yeni Yapıya, *İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları*.
- Ovalı, P. K., ve Delibaş, N., 2016, Yerel Mimarinin Sürdürülebilirliği Kapsamında Kayaköy'ün Çözümlemesi. *Megaron*, 11(4).
- Ögdül, H., Yücel, S., Aksümer, G., ve Ünal. B., 2017, Yukarıyapıcı Köyü Kırsal Peyzaj ve Yerleşim Analiz Çalışmaları, *Yapı Uygulama ve Araştırma merkezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Ögdül, H., Yücel, S., Aksümer, G., ve Ünal. B., 2018, Kırsal mekânda yeni düzenleme araçları; köy tasarım şeması, köy tasarım rehberi ve eylem projeleri. *Planlama Dergisi*, 28(Supp: 1), 52-72.
- Örmecioğlu, H. T., 2019, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köycülük Tartışmaları ve Numune Köyler, *Belleten*, 83(297), 729-752.
- Özcan, K., 2021, Revitalization Strategies for Smaller Historic Towns: Case study of Doğanbey (Domatia), *International J. Geogr. Geogr. Educ*, 43, 235-251.
- Özdemir, G., 2015, Köy Tasarım Rehberleri ve Denizli Örneğinde Kırsal Peyzaj Planlama Stratejileri, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi
- Özmertyurt, G., 2021., İznik-İhsaniye Köyü Yöresel Mimarisinin İncelenmesi, *Uluslararası Doğu Anadolu Fen Mühendislik ve Tasarım Dergisi*, 3(1), 21-42.
- Özpolat, M. E., 2022, Kırsal Alanlarda Geleneksel Peyzaj Katmanlarının Okunması, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi.
- Özsüle, Z., 2005, Geleneksel yerleşimlerin korunması açısından kültürel peyzaj değerlendirmesi: Mudanya örneği, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

- Paçin, E., 2019, İznik Ömerli Köyü Kırsal Mimarisinin Çevresel Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi ve Koruma Önerisi Geliştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Pedroli, G.B.M., Van Elsen, T., ve Van Mansvelt, J.D., 2007, Values of rural landscapes in Europe: inspiration or by-product, *NJAS-Wageningen Journal of Life Sciences*, 54(4), 431-447.
- Pickard, R., 2002, Area-based protection mechanisms for heritage conservation: a European comparison, *Journal of Architectural Conservation*, 8(2), 69-88.
- Pilevne. D., 2022, Kırsal Mirasın Korunması: İznik Müşküle Kırsal Yerleşimi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi.
- Pirselimoğlu Batman, Z., Çelik Çanga, A., ve Sökmen, T., 2019, Kültürel Peyzajların Kırsal Turizm ile Kullanım İlişkisinin Değerlendirilmesi: Cumalıkızık-Bursa Örneği, *Evaluation of Relationship of the Cultural Landscapes and Rural Tourism Use: Cumalıkızık-Bursa Example*, *Journal of Bartın Faculty of Forestry*, 21(1), 1-13.
- Saldamlı, B. S., 2023, Kırsal Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir İnceleme: Bursa Dedeler Köyü, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Schmitz, S. ve Bruckmann, L., 2019, The quest for new tools to preserve rural heritage landscapes. *Documents d'Anàlisi Geogràfica* 2020, 445-463.
- Shinbira, I. A., 2012, Conservation of the urban heritage to conserve the sense of place, a case study Misurata City, Libya, *American Transactions on Engineering & Applied Sciences*, 1(3), 253-264.
- Soykan, F., 2000, Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 21-33.
- Şayın, G., 2016, Denizli Hisarköy (Attuda) kırsal mimari mirasının doku analizi ve koruma sorunları, Yüksek lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Talyak, N., 2021, İznik Elbeyli Köyü Kırsal Mirasının Korunması, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi.
- Taşdelen, G., 2021, Bitlis Uzuntaş Köyü kırsal mimari mirasının koruma sorunları Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tok, H., 2017, Köy tasarım rehberleri: Kaş Bezirgan Köyü, Camiyanı ve Cevizdibi Mahalleleri Önerisi Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi.
- Toprak, G., 2020, İlyasbey/Yarhisar Köyü'nün (Bilecik) Değerleri ve Kırsal Mimari Özellikleri, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 309-341.

- Tunca, U., ve Levi. E., 2020, Kırsal Yerleşimlerin Koruma Sorunları: İzmir Örneği, *Ege Mimarlık*, 2020-4 (108),86-93.
- Tunca, U., ve Levi. E., 2021, Kırsal Mirasın Korunması ve Yerel Turizm: Foça Kozbeyli Örneği, *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(3), 503-525.
- Türkiye İstatistik Kurumu., 2023, Kent-Kır Nüfus İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755> [Ziyaret Tarihi: 28 Eylül 2023].
- Usanmaz, B., 2007, Gölcük-Saraylı Köyü Sit Koruma Projesi: Fiziksel Düzenleme İçin Ön Koşul ve İlkelerin Araştırılması, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Uysal, M., Yıldız, E., and Aydın, D., 2017, New Building Design in Original Rural Texture within the Scope of Sustainability: A Studio Experience-Konya Kilistra, *Online Journal of Art and Design*, 5(3).
- Üçer, A. G., Yenigül, S. B., ve Varol, Ç., 2013, 'Büyükşehir'den 'Bütünşehir'e: Yerel Yönetim Politikalarındaki Değişimin Kırsal Alana Etkileri. *İdealkent*, 5(12), 26-59.
- Yalım, M., ,2019, Kırsal Mimari Analizi Bağlamında Şile Kabakoz Köyü, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Yeşilyurt Alkan, A., 2016, Kırsal Alanların Kentsel Alanlara Dönüşümü: Burdur Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*), Isparta.
- Yıldırım, D.G., 2021, Kırsal Mirasın Korunması ve Sürekliliği Üzerine Bir İnceleme: Göynük Hisarözü Köyü Örneği, Yüksek Lisans Tezi Kocaeli Üniversitesi.
- Yıldız, F., ve Çobanoğlu, T., 2019, Bursa-Keles İlçesi Gelecek Kırsal Yerleşmesi Geleneksel Mimari Dokusunun İncelenmesi ve Koruma Amaçlı Değerlendirilmesi, *Tüba-Ked Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (20), 143-174.
- Yıldız, F.Ö., 2019, Kırsal Mimaride Koruma Sorunları-Mardin Alımlı Köyü Örneği, Yüksek Lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Yılmaz, C., 2019, Türkiye kırsal yerleşme coğrafyası literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17(34), 519-560. Yüksel, İ., 2019, Arkeolojik Alanlarda Kırsal Alan Yönetimi: Uzuncaburç (Silifke) Üzerine Bir Model Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi.
- Zahou, M., Chu, S. ve Du, X., 2019, Safeguarding Traditional Villages in China: The Role and Challenges of Rural Heritage Preservation. *Centre for Land and Cultural Resources Research of Fudan University*.

Çevrimiçi Kaynaklar

Url-1: <https://tr.wikipedia.org/>

Ziyaret Tarihi: 14.12.2022

Url-2: <http://www.alanbaskanligi.gov.tr/evrak/turkce/1979-Avrupa-Konseyi-Tavsiye-Karar%C4%B1-881.pdf>

Ziyaret Tarihi: 14.12.2022

Url-3: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>

Ziyaret Tarihi: 14.12.2022

Url-4: <https://www.coe.int/en/web/portal>

Ziyaret Tarihi: 07.11.2023

Url-5: <http://www.icomos.org.tr/>

Ziyaret Tarihi: 07.11.2023

Url-6: <https://www.unesco.org/en>

Ziyaret Tarihi: 07.11.2023

Url-7: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>

Ziyaret Tarihi: 07.11.2023

Url-8: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kilistra,_Meram

Ziyaret Tarihi: 01.10.2023

Url-9: <https://www.nufusune.com/meram-ilce-nufusu-konya>

Ziyaret Tarihi: 15.12.2023

Url-10: <http://www.kop.gov.tr>

Ziyaret Tarihi: 08.03.2024

Url-11: <https://mpgm.csb.gov.tr/1-100.000-olcekli-i-82132>

Ziyaret Tarihi: 08.03.2024

EKLER

EK-1 YARI YAPILANDIRILMIŞ YÜZ YÜZE GÖRÜŞME FORMU

A. DEMOGRAFİK YAPIYA YÖNELİK SORULAR

ADI/SOYADI:
DOĞUM YERİ:
EĞİTİM DURUMU:
AİLEDEKİ BİREY SAYISI:

YAŞI:
MEDENİ HALİ:
MESLEĞİ:

B. DOĞAL KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK SORULAR

B.1. KIRSAL PEYZAJIN DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK SORULAR

- 1.Kilistra'nın iklimi hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 2.Kilistra'nın hava kalitesi nasıl?
- 3.Yerleşimin su ihtiyacı nasıl sağlanıyor?
Şebekeden gelen su her türlü ihtiyaç için arıtılmadan kullanılabilir mi?
- 4.Kilistra'da yeşil alan/park/çocuk oyun alanları/spor sahaları var mı?
- 5.Kilistra'da yaya olarak dolaşmak hoş bir duygu oluşturuyor mu?
- 6.Kilistra'yı yabancı birine anlatsanız ilk hangi özelliğinden bahsederdiniz?

C. KÜLTÜREL KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK SORULAR

C.1. SOMUT MİRASIN DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK SORULAR

- 7.Günlük ihtiyaçlarınızı Kilistra'dan karşılayabiliyor musunuz?
- 8.Şimdiye kadar kadınlara ve gençlere yönelik bir kurs açıldı mı?
- 9.Alınan kararlarda halkın düşüncesi alınıyor mu?
- 10.İstek ve şikayetlerinizi yerel yönetime ileten bir mekanizma var mı?
- 11.Şehir merkezine toplu ulaşım var mı?
Varsa sık ve güvenilir mi?
- 12.Belediyenin..... hizmetlerinden memnun musunuz?
Ulaşım
Temizlik
Altyapı
Eğitim
Sağlık
Güvenlik
Telefon
İnternet
Aydınlatma
- 13.Şehir merkezine gider misiniz?
Ne amaçla?
- 14.Kilistra'da eksikliğini hissettiğiniz ve olmasını istediğiniz neler var?
- 15.Yaşadığınız ev kime ait?
- 16.Yaşadığınız ev yaklaşık kaç yıllık?
- 17.Geleneksel bir ev mi?
Hayır ise daha önce geleneksel bir evde mi yaşıyordunuz?
Eviniz yıkıldı mı?
- 18.Geleneksel bir evde yaşamaktan memnun musunuz?
- 19.Evinizin tescillenmesini/ koruma altına alınmasını ister misiniz?
- 20.Yaşadığınız ev size kimden geçti?
- 21.Oturduğunuz evde herhangi bir onarım yaptınız mı?
Varsa ne tür onarımlar yaptınız?

C.2. SOYUT MİRASIN DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK SORULAR

22.Sizin anne- babanızın doğum yeri neresi?

23.Kaç yıldır Kilistra’da yaşıyorsunuz?

24.Burada yaşama sebebiniz nedir?

25.Ailenizden başka yere göç eden var mı?

Ne zaman?

Nereye?

Neden?

26.Siz başka bir şehre göç etmek ister miydiniz?

Nereye?

Neden?

27.Haneninizde kaç kişi çalışıyor?

28.Aylık gelirin ne kadar?

29.Gelir kaynağınız ne?

30.Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı?

31.Kendinize ait tarım araziniz var mı?

32.Tarımda ve bahçecilikte iş gücüne ihtiyaç olduğunda kimden yardım alıyorsunuz?

33.Mevsimlik mi çalışıyorsunuz sürekli mi?

34.Hayvancılık yapıyor musunuz?

Hangi hayvanları besliyorsunuz?

35.Elde ettiğiniz hayvan ürünlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

36.Hayvan sayısında geçmiş yıllara göre bir azalma oldu mu?

Olduysa sebepleri nelerdir?

37.Tarım ve hayvancılıkta herhangi bir maddi destek alıyor musunuz?

Alıyorsanız kimden?

38.Kilistra’da ormancılık faaliyetleri var mı?

39.Kurutma, reçel, salça gibi yiyecekler üretiyor musunuz?

Neler üretiyorsunuz?

Ürettiklerinizi satıyor musunuz?

40.Kilistra ekonomisinin gelişmesi için sizce neler yapılmalıdır? Hangi ekonomik faaliyet desteklenmelidir?

41.Gelecek kaygınız var mı?

Varsa nedeni nedir?

42.El sanatlarıyla uğraşıyor musunuz?

Neler üretiyorsunuz?

Ürettiklerinizi satıyor musunuz?

43.Kilistra’nın eski üretim tekniklerinden, bu üretim teknikleri için kullanılan yapı ve aletlerden bahseder misiniz?

44.Gündelik yaşamınızda neler yapıyorsunuz?

45.Komşularınızla hangi sebeplerle toplanırsınız?

46.Gündelik buluşmalarınızı nerede gerçekleştiriyorsunuz?

47.Kilistra mahalleye dönüştükten sonra sosyal yaşantınızda ve komşuluk ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?

48.Çevredeki yerleşimlerle ilişkileriniz nasıl? (Akrabalık, hısımlık, ekonomik alışveriş vs.)

49.Çocuklar okul dışında nasıl vakit geçiriyor?

50.Burada yaşamaktan memnun musunuz?

51.Kilistra’ya ait gelenek görenekler, yemekler, kıyafetler, oyunlar, el sanatları nelerdir?

Bunlar yapılmaya devam ediyor mu?

52.Geleneksel olarak yapılan ve hala devam eden hikâye, efsane, şarkı vs. var mı?

53.Dini bayram adetleriniz nelerdir?